

VERZAMELING

VAN

WETTEN, BESLUITEN, VERORDENINGEN, ENZ., HET LEGER BETREFFENDE.

BIJBLAD

BEHOORENDE BIJ

DE MILITAIRE SPECTATOR.

TIJDSCHRIFT

VOOR HET

LEGER IN NEDERLAND

EN DAT IN DE

OVERZEESCHE BEZITTINGEN.

J A A R G A N G 1897.

(66ste Jaargang.)

BREDA,
BROESE & COMP.

1897.

STAATSBEGROUING DIENSTJAAR 1897

I N H O U D.

WETSONTWERPEN, MEMORIËN VAN TOELICHTING, VERSLAGEN DER COMMISSIËN VAN RAPPORTEURS, MEMORIËN VAN BEANTWOORDING, ENZ.

Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1897:	
Memorie van antwoord	Blz. 1.
Begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, dienst 1897.	
Memorie van antwoord	» 34.
Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1898:	
Ontwerp van wet	» 47.
Memorie van toelichting	» 60.
Voorloopig verslag	» 93.
Begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, dienst 1898:	
Ontwerp van wet	» 85.
Memorie van toelichting	» 87.
Toelichtende staat, betreffende het geheele bedrag van de kosten der werken, welke zijn begrepen in de begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, dienst 1898	» 89.
Verzameling	» 91.
Voorloopig verslag	» 111.

STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1897.

VIIIste HOOFDSTUK.

MEMORIE VAN ANTWOORD.

Ter beantwoording van de in het Voorloopig Verslag, den 13den November jl. vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, betreffende het onderzoek van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1897, voorkomende vragen, en naar aanleiding van de daarbij door den ondergeteekende aangetroffen opmerkingen en beschouwingen, heeft hij de eer het navolgende te doen kennen:

Algemeene beschouwingen.

Defensie-vraagstuk. Daar de in eenige afdelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal gevoerde gedachtenwisseling over het defensie-vraagstuk werd opgenomen in het Voorloopig Verslag betreffende het wetsontwerp tot vaststelling der begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, dienst 1897, meent de ondergeteekende voor dit punt te mogen volstaan met eene verwijzing naar zijne Memorie van Antwoord op genoemd Voorloopig Verslag.

Overbrenging van sommige onderwerpen naar andere hoofdstukken. Omtrent het overbrengen van de uitgaven voor het wapen der marechaussee naar een ander hoofdstuk der Staatsbegrooting, zijn herhaaldelijk overwegingen aanhangig geweest, zonder dat men ooit een stap nader tot het beoogde doel is gekomen.

In 1878 werd daartoe eene poging gedaan door den toenmaligen Minister van Oorlog, die, met het oog op de stijgende kosten van het wapen, aan zijn ambtgenoot van Justitie voorstelde, de uitgaven voor de marechaussee op het IVde hoofdstuk der Staatsbegrooting over te nemen. Laatstbedoelde Minister voerde daartegen aan, dat hem, ook op grond van vroegere overwegingen, was gebleken, dat uit eene overbrenging op de begrooting voor Justitie slechts moeilijkheden waren te verwachten, zonder eenig nut, terwijl met grond gevreesd werd, dat het wapen der marechaussee, zoowel voor militairen dienst als voor den dienst der justitie, minder geschikt, zoo niet onbruikbaar zou worden.

Bij de indiening van het wetsontwerp tot verhooging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1889, welke verhooging strekte tot uitbreiding van het wapen met eene derde divisie, gaf de toenmalige Regeering het voornemen te kennen om — aanvangende met het dienstjaar 1890 — de uitgaven voor het wapen te brengen op een *afzonderlijk* hoofdstuk der Staatsbegrooting, en wel op het XIde, in verband waar de *Onvoorziene Uitgaven* alsdan het XIIde hoofdstuk zouden vormen.

Daartegen bestond echter, blijktens het Voorloopig Verslag »bij zeer vele leden'' bedenking, en na overweging van hetgeen ter zake in het Verslag was aangevoerd, besloot de Regeering aan haar voornemen niet vast te houden.

Bij de mondelinge behandeling van het wetsontwerp in de vergadering van de Tweede Kamer van 27 September 1889 verklaarde de heer VERNIERS VAN DER LOEFF, dat »indien de Regeering volhard hadde bij haar eerste ongelukkig denkbeeld, om de zaak der marechaussee af te voeren van hoofdstuk VIII, en de daarvoor benoodigde uitgaven te brengen op een afzonderlijk hoofdstuk», dat voor hem »zeer beslist eene reden zou zijn geweest om (zijne) stem aan dit wetsontwerp te weigeren.»

In het Voorloopig Verslag betreffende het ontwerp van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1894 werd niettemin weder aanbevolen, het wapen der marechaussee te doen ressorteeren onder het Departement van Justitie, omdat het door zijn aard en bestemming daartoe behoorde.

Dit gevoelen ontmoette evenwel van andere zijde ernstige tegenspraak. In de Memorie van Antwoord deelde de Minister van Oorlog mede, dat hij geene aanleiding vond, om nopens het reeds zoo vele malen besproken en telkens losgelaten denkbeeld, om het wapen te doen ressorteeren onder genoemd Departement, in uitvoerige beschouwingen te treden.

In het Voorloopig Verslag omtrent het onderzoek van hetzelfde wetsontwerp in de Eerste Kamer werd medegedeeld, dat door verscheidene leden de opmerking werd gemaakt, dat het korps zijne voortreffelijkheid voor een groot deel daaraan te danken had, dat het op militairen voet is ingericht en onder het Departement van Oorlog staat.

De ondergeteekende vertrouwt, dat de leden, die dit onderwerp thans opnieuw ter sprake hebben gebracht, zullen inzien, dat van de Regeering vooreerst geen voorstel tot het overbrengen van de uitgaven voor de marechaussee naar een ander hoofdstuk der Staatsbegrooting kan worden verwacht.

Ook kan de ondergeteekende geene aanleiding vinden, om tot het overbrengen van de beide andere hier genoemde onderwerpen van uitgaaf naar het 1ste en naar het VIIde hoofdstuk A der Staatsbegrooting bij zijn ambtgenoot voor Financiën stappen te doen.

Eindcijfer. Het eindcijfer der begrooting is inderdaad door den ondergeteekende zoo laag gehouden als hem slechts eenigszins mogelijk was; en hij kan de verzekering geven dat dit resultaat niet is bereikt zonder het brengen van offers aan de schatkist. Hij moet dan ook ernstig opkomen tegen de bewering, dat de Regeering tegen eene opdrijving van de uitgaven op dit hoofdstuk niet opziet. De leden die door het onderzoek van de begrooting tot dit besluit zijn gekomen, hebben, naar het schijnt, niet genoeg acht geslagen op den aard der uitgaven welke hooger moesten worden geraamd, noch op de verminderingen welke een aantal artikelen hebben ondergaan. Grootendeels zijn de verhoogingen niet te voorkomen, doordat de wet ze onvermijdelijk maakt, anderdeels zijn ze niet te ontgaan, zonder de waarde en de strijdvaardigheid van het leger te verminderen. Zoo is voor pensioenen meer moeten worden aangevraagd *f* 122.000, voornamelijk een gevolg van de verhooging der pensioensbedragen bij de wet van 29 Mei 1877 (*Staatsblad* n°. 114), en voor een deel ook van de omstandigheid, dat in de laatste jaren, met het oog op den aard en den duur der ter bevordering van de strijdvaardigheid van het leger zoo noodige oefeningen, van het fysiek van een groot deel van het leger zooveel meer dan vroeger gevorderd moest worden. De kosten van de Koninklijke Militaire Academie beloopt *f* 54.558 meer, doordat gedurende een deel van het jaar 1897 cadetten van drie studiejaren, die ingevolge de vigeerende wet zijn toegelaten, aanwezig zullen zijn. De uitbreiding welke het reservekader ondergaat, vordert in 1897 voor soldij, voeding en kleeding *f* 25.600 meer. Tot het wijzigen van ransels, ter verlichting van de bepakking der infanterie, moest *f* 10.000 meer voor wijziging van ledergoed worden aangevraagd, enz.

Met zorg is door den ondergeteekende nagegaan, welke artikelen voor vermindering vatbaar waren en een blik op den vergelijkenden staat, behoorende bij de Memorie van Toelichting, kan doen zien, dat tegenover verschillende verhoogingen vele verminderingen staan.

Zoo zijn, om een paar voorbeelden te noemen, de uitgaven voor materieel der artillerie (artt. 33 tot en met 40) met *f* 43.050, die voor buitengewone uitgaven voor den dienst der genie (artt. 97 tot en met 100) met *f* 95.575 verminderd. Dat in de vermindering van die buitengewone uitgaven iets bedenkelijks zou zijn gelegen, kan de ondergeteekende niet inzien.

Ter beoordeeling van de juistheid der bewering van de leden die zich hieromtrent uitspreken, dat bij deze begrooting in den grond eene belangrijke uitzetting der uitgaven wordt voorgesteld, moge eene vergelijking worden gemaakt tusschen vorige begrootingen en deze. Doch dan moeten de uitgaven voor pensioenen, enz., waarop de Minister zoo al, dan toch slechts in zeer beperkte mate invloed kan uitoefenen, die voor het wapen der marechaussee, welke het Departement van Oorlog niet raken, die voor nieuwe geweren, welke in een kort tijdsbestek afloopen en die voor de voltooiing van het vestingstelsel, welke allerminst tot de gewone uitgaven mogen gerekend worden, daarbij buiten beschouwing blijven. En dan blijkt, dat op de begrootingen voor 1894, voor 1895, voor 1896 en voor 1897, na aftrek van de vier genoemde groepen van uitgaven, is uitgetrokken:

voor 1894 *f* 17.871.389; voor 1895 *f* 17.358.418; voor 1896 *f* 17.509.227; voor 1897 *f* 17.468.535.

Eene onderlinge vergelijking van deze getallen kan, naar het den ondergeteekende voorkomt, leeren, dat van uitzetting der uitgaven allerminst sprake kan zijn.

Beleid des Ministers. Met waardeering nam de ondergeteekende kennis van de door sommige leden uitgesproken verklaring, dat zij vertrouwen stelden in het beleid van den Minister.

Schadeloosstelling aan ouders van dienstplichtigen. Terwijl van verschillende zijden werd aangedrongen op eenen wettelijken maatregel, strekkende om aan onbemiddelde ouders, wier zonen hun dienstplicht vervullen, gedurende dien tijd schadeloosstelling te geven, werd ook gevraagd, hoe de Minister over deze quaestie denkt, en tevens herinnerd, dat de Minister ten vorigen jare bij de openbare behandeling verklaarde, erkentelijk te zijn dat daarop zijne aandacht was gevestigd.

Volgaarne zal de ondergeteekende hierop het gewenschte antwoord geven. Het moge hem evenwel geoorloofd zijn vooraf te doen opmerken, dat men te ver zou gaan, indien men uit de aangehaalde dankbetuiging mocht willen afleiden, dat de Minister de wenschelijkheid van den maatregel of van het voorstellen zijnerzijds van den maatregel al dadelijk zou hebben erkend.

Intusschen is het bij den ondergeteekende geenszins bij de betuiging van zijne erkentelijkheid gebleven. Hij heeft zich bijzonder aan de zaak laten gelegen liggen en heeft haar daarbij natuurlijk van meer dan ééne zijde gezien. In verband daarmede kan hij mededeelen dat, ook naar zijn gevoelen, het oordeel van de voorstanders van het denkbeeld, dat daartegen maar één bezwaar zou kunnen bestaan, namelijk een van geheel financieelen aard, niet vrij van eenzijdigheid is, zoodat hij in dit opzicht instemt met de blijkens het Voorloopig Verslag door die beschouwing uitgelokte tegenspraak van de zijde van andere leden. In de opvatting van de voorstanders van den maatregel, als zou dit financieele bezwaar — het geldt hier naar den Belgischen maatstaf eene jaarlijksche uitgaaf van ongeveer anderhalf millioen gulden — niet overwegend mogen worden geacht »waar een eisch van rechtvaardigheid zoo luide spreekt», kan de Minister vooralsnog niet deelen. Die opvatting komt hem hoogst opmerkelijk voor tegenover het feit, dat eene zoo luide stem eerst nu wordt gehoord niettegenstaande de besproken maatregel in het naburige België reeds vóór ruim 25 jaren werd ingevoerd (de oorspronkelijke wet op de renumeration is gedagteekend van 3 Juni 1870, terwijl het denkbeeld daarvan al in 1858 werd aangevaard door eene parlementaire commissie met de herziening der militiewet belast).

Zooals uit het aangevoerde tevens blijkt, is in België de maatregel niet dan na langdurig beraad tot stand gekomen. Ook de Minister is nog niet tot een bepaald besluit gekomen, maar zijne aandacht blijft op deze zaak gevestigd. Voor

het tegenwoordige helt hij over naar de zijde van de groep van Kamerleden, die het oogenblik weinig geschikt achtten om een dergelijk vraagstuk op te lossen en van oordeel waren, dat wanneer het tot eene reorganisatie onzer levende strijdkrachten, met andere woorden tot eene nieuwe wettelijke regeling van den dienstplicht komt, ook het ter sprake gebrachte punt behoorlijk onder de oogen zal kunnen gezien worden.

Legerreserve. Uit hetgeen op bladz. 10 der Memorie van Toelichting is aange- teekend mag nog geenszins worden afgeleid, dat de proef met het reservekader geëindigd is. En zoolang dat niet het geval is, moet de ondergeteekende, — gelijk hij ten vorigen jare reeds te kennen gaf — zijn oordeel opschorten omtrent het al dan niet mogelijke der toepassing van de besproken denkbeelden van den kolonel der infanterie J. T. T. C. VAN DAM VAN ISSELT, betreffende de vorming van eene legerreserve van vrijwilligers.

Rechtspositie van het reservekader. Naar aanleiding van de hier gedane vraag, kan de ondergeteekende mededeelen, dat, naar hij hoopt, een ontwerp van wet, waarbij de rechtspositie van het reservekader wordt geregeld, eerlang de Kamer zal bereiken.

Dislocatie. Zoowel in het jaar 1885, als in 1895 is het bepaald noodig geweest het Koninklijk besluit van 5 December 1881 (*Staatsblad* n°. 189) te wijzigen, ten einde van de daarbij vastgestelde tabel te kunnen afwijken; ware zulks niet geschied, dan zouden daardoor groote belangen zijn geschaad.

De ondergeteekende erkent de wenschelijkheid eener wijziging van de bedoelde tabel, doch vermeent, dat de tijd hiertoe eerst zal zijn gekomen, wanneer eene nieuwe wettelijke regeling der strijdkrachten wordt tot stand gebracht.

Overigens meent de ondergeteekende te mogen doen opmerken, dat niet dan in zeer bijzondere gevallen en alleen bij bepaalde noodzakelijkheid van de meer bedoelde tabel wordt afgeweken.

Scheiding der vesting- en der bereden-artillerie. De vraag, of geheele afscheiding van de vesting- en de bereden-artillerie aanbeveling verdient, is inderdaad door ondergeteekende met de meeste aandacht overwogen, nadat hij deze aangelegenheid met de bevoegde autoriteit had besproken.

Het resultaat van die overweging is, dat, vermits de noodzakelijkheid eener scheiding geenszins vaststaat, en de dienst en de aanvoering bij het wapen der artillerie tot nu toe in zeer voldoende mate zijn verzekerd, het hem reeds uit dien hoofde niet wenschelijk voorkomt voorshands maatregelen te nemen tot het doen plaats grijpen van de meer bedoelde scheiding.

Samensmelting van officierskaders. De ondergeteekende, hoewel een voorstander van het denkbeeld op zich zelf, heeft nog geenszins de overtuiging, dat de samensmelting der officierskaders van het leger hier te lande en van dat in Nederlandsch-Indië mogelijk is, zonder overwegend nadeel voor den dienst en voor de aanvulling der beide legers.

Overigens is hij de meening toegedaan, dat de samensmelting in geen geval zou kunnen leiden tot bezuiniging; maar hij is tevens van oordeel, dat, waar het een voor de krijgsvaardigheid van het leger zoo belangrijken maatregel geldt als de bedoelde, de vraag, of er bezuiniging uit zou kunnen voortvloeien, den doorslag niet geven mag.

Traktementen der subalterne officieren. Niet gaarne zou de ondergeteekende verklaren, dat hij onvoorwaardelijk ingenomen is met de bestaande regeling van de traktementen en toelagen der subalterne officieren.

Zonder reeds verkregen rechten te verkorten of de uitgaven aanzienlijk te doen stijgen, is echter het ontwerpen eener nieuwe, in alle opzichten bevredigende regeling betrekkelijk die onderwerpen, hoogst bezwaarlijk.

Wat voorts den wensch betreft, om den rang van tweede-luitenant af te schaffen, moet opgemerkt worden, dat die afschaffing, naar het gevoelen van den ondergeteekende, door geen enkel dienstbelang wordt gevorderd.

Pensionneering van officieren. Omtrent de hier uitgesproken meening, dat veelal

te gemakkelijk wordt overgegaan tot pensionneering van officieren, die nog in de kracht van hun leven en voor den dienst geschikt zijn, meent de ondergeteekende te kunnen volstaan met eene verwijzing naar hetgeen door hem ten aanzien van dit punt, op bladz 24 der Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Kamer omtrent het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het loopende dienstjaar, ad artikel 81 werd aangeteekend.

Met waardeering bespeurde hij overigens dat de door een der leden uitgesproken meening, als zouden hoofdofficieren zooveel gemakkelijker er in slagen zich voor den dienst te doen afkeuren dan subalterne officieren of minderen, door andere leden krachtig bestreden werd. Ook voor die meening bestaat inderdaad hoegenaamd geen grond.

Wangedrag van enkele officieren. Ten opzichte van de hier gestelde vragen, of wel in voldoende mate wordt gebruik gemaakt van de bevoegdheid, verleend in art. 27, sub 2°, der wet van 28 Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 128), en of de officieren, betrokken bij een geval van verzet tegen de politie, eenige maanden geleden te Amsterdam voorgekomen, nog waardig worden geacht in het leger te blijven dienen, zij aangeteekend, dat nooit, wanneer er werkelijk grond is om aan te nemen, dat een officier in de termen verkeert om met toepassing van bovenbedoelde wetsbepaling uit den dienst te worden ontslagen, van de zijde van het Departement van Oorlog gearzeld wordt, de zaak aan het advies van een raad van onderzoek te onderwerpen; waaruit mag worden afgeleid, dat, nu omtrent de zaak der bovenbedoelde officieren een dergelijk advies niet gevraagd werd, er naar het gevoelen van den ondergeteekende geene termen waren om te onderstellen, dat zij onwaardig zouden zijn, langer als officier te dienen.

Of voor den uitgesproken twijfel, dat niet al de bedoelde officieren gerechtelijk vervolgd zouden zijn, grond bestaat, kan de ondergeteekende niet beoordeelen, dewijl van den afloop van de ter zake ingestelde strafvervolgingen nog geene mededeeling bij het Departement van Oorlog is ontvangen.

De vraag of eene ministerieele aanschrijving bestaat, krachtens welke militairen beneden den rang van officier gehouden zijn desgevorderd hulp te verleen aan politie-agenten, moet in zooverre bevestigend worden beantwoord, dat bedoelde bepaling is genomen in een op last van den Minister van Oorlog uitgegeven voorschrift, zijnde de »*Leidraad tot het theoretisch onderwijs van den soldaat.*»

In dezen Leidraad wordt dienaangaande vermeld:

»De soldaat is evenals alle burgers, verplicht hulp te verleen bij het bestaan van gevaar voor de algemeene veiligheid van personen of goederen, of bij ontdekking van een misdrijf op heeterdaad.»

Die bepaling is gegrond op art. 446 van het Wetboek van Strafrecht.

Het geval zou zich derhalve *kunnen* voordoen, dat een militair assistentie zou moeten verleen tegen zijn eigen officieren, doch in zoodanig geval handelt de mindere op grond van eene wettelijke bepaling en kan hem geene insubordinatie ten laste worden gelegd.

Ten slotte meent de ondergeteekende niet onopgemerkt te mogen laten, dat, zooals uit het voorafgaande kan blijken, niet alleen de militairen beneden den rang van officier desgevorderd hulp moeten verleen, doch dat zulk eene verplichting ook ten volle rust op de officieren, evenals op elk burger van den Staat.

Art. 2 (§ 2) van het Reglement van krijgslucht. De Minister is nog steeds van oordeel, dat het vloeken onder militairen in omvang afneemt.

Hij mag, tot zijn leedwezen, niet tegenspreken dat het nog wel voorkomt, maar hij kan geenszins toegeven, dat dit kwaad in ons leger nog steeds grooten omvang heeft.

Zich aansluitende aan hetgeen door hem ten vorigen jare in de Memorie van Antwoord ter zake werd medegedeeld, meent hij er nog op te mogen wijzen, dat het zelfs bij de meest oordeelkundige leiding van de zijde der chefs en door toepassing van de zwaarste straffen, niet mogelijk zou zijn dat kwaad ineens uit te roeien.

Hij houdt zich overtuigd, dat door de betrokken chefs alles wordt aangewend om het vloeken onder de militairen ten krachtigste tegen te gaan en te bestraffen.

Waren den ondergeteekende gevallen bekend van het tegendeel, hij zou niet nalaten de maatregelen te treffen, welke dan zouden worden gevorderd.

Conflict tusschen burgerlijke en militaire autoriteiten. Het is den ondergeteekende niet bekend, dat zich moeilijkheden hebben voorgedaan ten aanzien van de vraag, bij wien het gezag berustte, indien krachtens artt. 184—186 der Gemeentewet, in geval van oproerige beweging, de hulp van de gewapende macht werd ingeroepen.

Wel bestaat er sedert lang verschil van gevoelen aangaande de wijze waarop de militaire macht, na te zijn gerequireerd, wordt gebezigd in gevallen, waarin van oproerige bewegingen hoegenaamd geen sprake is of deze slechts worden geveesd. De ondergeteekende is van meening, dat het misbruik maken is van de gewapende macht en dat het tot ernstige conflicten kan leiden, indien men haar bezigt tot het verrichten van zuiveren politiedienst, waarbij de militair feitelijk onder de bevelen van de politie komt, en aan die van zijnen militairen chef wordt onttrokken.

De militaire macht is voor zulk een dienst niet alleen niet bestemd, maar mist daarvoor en de geschiktheid en de bevoegdheid.

Zulk een militairen bijstand heeft de wetgever dan ook stellig zeker niet beoogd, toen de hierboven vermelde artikelen in de Gemeentewet werden opgenomen.

Volgens de wet is de burgemeester, in geval van oproerige beweging, van samenscholing of andere stoornis der openbare orde, bevoegd alle bevelen te geven die hij ter handhaving der orde noodig acht. Die autoriteit moet derhalve in die gevallen aan de gerequireerde militaire macht mededeeling doen van hare taak, terwijl de commandant dier macht, in verband daarmee, de noodige orders aan de militairen geeft; doch het gaat niet aan, dat de burgemeester, de mogelijkheid vermoedende dat er kans bestaat op samenscholing of oproerige beweging, den gerequireerden militairen bijstand nog vóór dat de minste stoornis der openbare orde plaats vindt, feitelijk oplost in posten die als agent van politie dienst doen, en aan hun militairen chef worden onttrokken.

De ondergeteekende wil gaarne toegeven, dat het raadzaam is de wettelijke bepaling in ruimen zin op te vatten, zoodat dan ook steeds voldaan werd aan alle aanvragen om militairen bijstand, ook dan wanneer de in art. 184 der Gemeentewet bedoelde gevallen nog geenszins aanwezig waren, doch hij moet zich ernstig verzetten tegen een gebruik van de militaire macht als hierboven bedoeld.

Dragen van wapenen buiten dienst. De ondergeteekende heeft deze aangelegenheid nog nader ernstig nagegaan, maar hij blijft van gevoelen, dat het niet wenschelijk moet worden geacht aan de soldaten het recht te ontzeggen buiten dienst hunne wapenen te dragen.

Naar aanleiding van hetgeen door den heer SMEENGE in de vergadering van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 18 December 1895 werd opgemerkt omtrent het misbruik maken van wapenen door militairen die met verlof zijn buiten de garnizoensplaatsen, heeft de ondergeteekende de welwillende medewerking ingeroepen van de burgemeesters om hem in kennis te stellen met elk voorval van dien aard, dat in hunne gemeente mocht plaats hebben.

Sedert 1 Januari van dit jaar werd door den ondergeteekende langs dien weg mededeeling ontvangen van acht gevallen waarbij bedoeld misbruik zou hebben plaats gehad. Elk dezer gevallen is nauwkeurig onderzocht, en daarbij is gebleken dat in vier van die gevallen, de militairen bepaaldelijk waren geprovoceerd, terwijl van één geval duidelijk werd aan het licht gebracht, dat de militair zich niet van zijn wapen had bediend en het derhalve ook niet misbruikt.

Werkzaamheden van militairen in de burgermaatschappij. De ondergeteekende is van oordeel, dat het niet aangaat de persoonlijke vrijheid van militairen méér te beperken dan voor de belangen van den dienst gevorderd wordt.

Het is trouwens bezwaarlijk, zoo niet onmogelijk, na te gaan waar de soldaat

zijne vrije uren buiten de kazerne doorbrengt. Slechts kan worden gezorgd — en dat geschiedt dan ook — dat de in het Voorloopig Verslag bedoelde werkzaamheden niet in het openbaar worden verricht. Dat soms militairen als figuranten worden gebezigd is alleszins verklaarbaar, omdat zij gewend zijn aan orde en gehoorzaamheid en vertrouwd zijn met wapenen.

De ondergeteekende kan dan ook niet toegeven dat daarmede door de militairen eene onbillijke concurrentie zou worden aangedaan aan de arbeiders in de burgermaatschappij, doch ook al ware zulks wel het geval, dan zou het hem toch niet mogelijk wezen zoodanige maatregelen te nemen dat die concurrentie voor goed werd opgeheven.

Naar aanleiding van hetgeen in het Voorloopig Verslag wordt medegedeeld omtrent het vervoer van paarden en goederen van een circus te *Amsterdam*, van het station naar het circus, is door den ondergeteekende een onderzoek ingesteld, waarbij is gebleken dat inderdaad, toen door den directeur van het circus niet in voldoende mate geschikt burgerpersoneel kon gevonden worden om de paarden te geleiden, na bekomen toestemming van den plaatselijke-commandant te *Amsterdam*, eenige militairen voor dat doel zijn gebezigd.

Volgens het rapport van dien commandant is daarbij evenwel van het vervoer van goederen geen sprake geweest.

De ondergeteekende heeft daarna aan den plaatselijke-commandant doen kennen, dat de militairen van het garnizoen voortaan voor dergelijke werkzaamheden niet mogen worden bestemd.

Algemeene Voorwaarden. Met eenige bevreemding vernam de Minister, dat in de meeste afdelingen is aangedrongen op eene wijziging van de Algemeene Voorwaarden voor de uitvoering van werken en leveringen voor den dienst der genie, in den zin dat daarin zou worden opgenomen het beginsel van arbitrage door deskundigen ten aanzien van geschillen, op gelijke wijze en zelfs nog consequenter toegepast dan in de Algemeene Voorschriften, vastgesteld op 12 December 1895 door het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid.

Met eenige bevreemding, omdat eerst onlangs aan het Departement van Oorlog werd ontvangen een adres van die strekking, dd. 23 October dezes jaars, van het bestuur van den Nederlandschen Aannemersbond, terwijl vóór dien nimmer eenig verlangen in vermelden zin aan het Departement van oorlog is kenbaar gemaakt.

De ondergeteekende kan geenszins toegeven, dat de genie buitengewoon duur werkt. Sedert jaren toch zijn bijna alle werken, die door de genie werden aanbesteed, aangenomen *beneden* de begrootingssommen; eerst in *dit* jaar is hierin verandering gekomen, doch dit laat zich gereedelijk verklaren door de sinds eenige maanden ingetreden en nog voortdurende stijging der prijzen van bouwmaterialen, waarmede niet steeds genoegzaam rekening kon worden gehouden bij het opmaken der besteksbegrotingen, dewijl dit uit den aard der zaak eenigen tijd vóór de aanbesteding geschiedt.

Voegt men bij gezegd feit de omstandigheid, dat de geniewerken opvallend veelvuldig door *dezelfde* aannemers worden aangenomen, dan mag men komen tot het besluit, dat de directiën der geniewerken in het algemeen geen overdreven eischen stellen, doch dat intengendeel de aannemers gaarne voor de genie werken.

Het is den ondergeteekende dan ook bij de behandeling van zaken aan zijn Departement herhaaldelijk gebleken, dat, in het algemeen genomen, bij de directiën dezer werken de toelig bestaat om de aannemers met humaniteit te behandelen en naar billijkheid op hunne belangen te letten. Wanneer in tegenovergestelden zin klachten worden geuit, wordt daarbij maar al te vaak over het hoofd gezien dat die directiën, en ook de Minister zelf, gebonden zijn aan de besteksbepalingen, waarvan elke afwijking zou leiden tot moeilijkheden met de Algemeene Rekenkamer, die daarop eene scherpe contrôle uitoefent.

Inrichting der Memorie van Toelichting. De klacht over de wijze, waarop de

Memorie van Toelichting, zooals die gedrukt onder de oogen van de leden der Kamer komt, is ingericht, treft niet het Departement van Oorlog, hetwelk op den vorm, waarin de stukken worden gedrukt, geen invloed uitoefent. Deze wijkt op verschillende punten tamelijk ver af van den vorm, waarin de geschreven stukken door de Tweede Kamer ontvangen worden.

ARTIKELEN.

Iste AFDEELING.

Wettelijke regeling van de positie der ambtenaren aan het Departement. Naar aanleiding van den wensch, in ééne afdeeling door enkele leden uitgesproken, moge dienen, dat het Koninklijk besluit van 31 December 1874 (*Staatsblad* n°. 231), houdende vaststelling van bepalingen omtrent de bezoldiging van ambtenaren bij de Departementen van algemeen bestuur, een algemeene maatregel van bestuur is, welke genomen werd op voordracht van den Raad van Ministers.

Intendant als hoofd der afdeeling Comptabiliteit. Aan de VIIIste afdeeling van het Departement van Oorlog zijn de administratieve werkzaamheden opgedragen, welke, overeenkomstig de bepalingen van de Comptabiliteitswet en van de daaruit afgeleide regelen en voorschriften, voortvloeien uit de beschikking van den Minister over de bij de begrooting toegestane sommen. Tot die werkzaamheden behoort ook de contrôle over de uitgaven, welke zijn gedaan door rekenplichtige administratiën en comptabelen, uit de sommen, aan hen, ten laste van de begrooting, door de zorg van het Departement van Oorlog, ter nadere verantwoording verstrekt. Al zijn nu de kwartiermeesters belast met de ontvangsten en de betalingen bij de korpsen en met het opmaken van de schrifturen, welke voor de verantwoording van het geldelijk beheer bij de korpsen worden vereischt — een en ander volgens door het Departement van Oorlog uitgevaardigde voorschriften — dan volgt daaruit nog niet, dat voor de betrekking van hoofd der afdeeling Comptabiliteit bij het Departement een kwartiermeester de aangezeven man zou zijn. Wie met een onderdeel van de comptabiliteit van een Departement van algemeen bestuur bekend is, kan daaraan toch bezwaarlijk de bevoegdheid ontleenen, om, met uitsluiting van anderen, op te treden als hoofd van de afdeeling Comptabiliteit van dat Departement. Dat onder het korps kwartiermeesters officieren worden aangetroffen, die voor de genoemde betrekking de vereischte geschiktheid bezitten, is zeer wel mogelijk, en krachtens het Koninklijk besluit van 8 Februari 1895 n°. 14, kan de betrekking van hoofd van de genoemde afdeeling dan ook worden vervuld door een hoofdofficier van het personeel der kwartiermeesters. Bij eventueele vacature in die betrekking kan dus eene keuze worden gedaan uit de meest geschikte hoofdofficiëren van de beide genoemde takken van het dienstvak der militaire administratie en de Minister heeft allerminst reden zich er over te beklagen, dat hij zijne keuze laatstelijk gevestigd heeft op den tegenwoordigen titularis, behorende tot het personeel der intendance.

De ondergeteekende doet overigens opmerken, dat de intendanten wel zijn ontheven van het toezicht op de inwendige administratie van de korpsen, doch dat hun, behalve de aanschaffing van alle artikelen voor de verpleging van het leger — en afgescheiden van hunne werkzaamheden tot regeling van de verpleging van de troepen in kampen en bij najaarsoefeningen en van die tot voorbereiding van de verpleging van het leger in tijd van oorlog — het toezicht is opgedragen over het beheer van 65 garnizoens-kleeding- en nachtlegermagazijnen, van 34 militaire magazijnen van levensmiddelen, van 13 militaire bakkerijen en van 6 militaire slachterijen. Dat toezicht strekt zich ook uit tot de materiele verantwoordingen van die magazijnen, enz. en tot de geldelijke verantwoording van de comptabele beheerders van de drie laatstgenoemde categorieën van verplegingsinrichtingen. Eene „algeheele scheiding” tusschen de intendance en de militaire administratie acht de ondergeteekende uit hoofde van een en ander niet aan te bevelen en ligt dan ook niet in zijne bedoeling.

IIDE AFDEELING.

Overplaatsing van kapiteins van den generalen staf bij den troep. Art. 5. De ondergeteekende is het met de hier ter zake uitgesproken wenschelijkheid geheel eens. Evenwel moet hij in de eerste plaats aanteekenen, dat het niet aangaat, om op een gegeven oogenblik, wanneer officieren van den generalen staf naar hun wapen moeten terugkeeren, hen bij eenig korps overcompleteet te voeren, althans wanneer er bij een ander korps vacatures zijn; dat het evenmin aangaat officieren die reeds bij eenig korps dienen, naar elders te verplaatsen, ten einde officieren van den generalen staf zonder verandering van garnizoen bij dat korps te kunnen indeelen; en dat derhalve de belangen van den dienst en die van derden niet altijd toelaten op de hierbedoelde belangen van de stafofficiëren in die mate te letten, als men dat anders wel zou wenschen te doen.

Verder moet ondergeteekende doen opmerken, dat, wanneer rekening gehouden wordt met de gewone tegemoetkoming voor het aanschaffen van dienstvaarden en met het hooge traktement door de bedoelde stafofficiëren als zoodanig genoten, het nog zeer de vraag is, of er wel inderdaad grond is, om de financieele gevolgen van eene terugplaatsing naar hun wapen voor die officieren zoo breed uit te meten.

Intendance. Art. 6. Het korps intendanten is samengesteld uit:

- 1 generaal-majoor of kolonel-hoof dintendant;
- 1 kolonel-intendant;
- 3 luitenant-kolonels intendanten;
- 4 majoors-intendanten, en
- 8 kapiteins-intendanten.

Het korps telt dus, behalve den hoof dintendant, acht hoofdofficiëren.

Behoort het hoofd der VIIIste afdeeling van het Departement van Oorlog tot het personeel der kwartiermeesters, dan is er één hoofdofficier bij de intendance minder.

Van de hoofdofficiëren der intendance zijn er drie ingedeeld bij de divisien infanterie;

één is er toegevoegd aan den commandant van de Stelling van Amsterdam, en één aan dien van de Nieuwe Hollandsche Waterlinie;

één is belast met de betrekking van directeur der centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting, en één is toegevoegd aan den hoof dintendant.

De ondergeteekende kan niet inzien, waarom het niet gewenscht zou zijn dat de chef van het dienstvak der militaire administratie — dus de hoof dintendant — ook de chef is van de tot het personeel der kwartiermeesters behorende controleurs van de inwendige administratie der korpsen. Deze controleurs zenden de verslagen van hunne bevindingen bij het onderzoek van de bescheiden betreffende de inwendige administratie aan den Minister door tusschenkomst van den hoof dintendant, die de stukken, met zijne opmerkingen, beschouwingen of voorstellen ter zake aan den Minister doet toekomen.

Op artikel 2 worden voor de officieren die bij het Departement van Oorlog zijn ingedeeld, alleen uitgetrokken de toelagen, welke zij wegens hunne plaatsing bij het Departement, krachtens het op bladz. 2 der Memorie van Toelichting aangehaalde Koninklijk besluit van 29 December 1890 n°. 23, genieten. Dit blijkt uit de specificatie van artikel 2, voorkomende op bladz. 2 tot 5 van den toelichtenden staat. Onder de drie hoofdofficiëren van de intendance, waarvoor, blijkens bladz. 10 van den toelichtenden staat, op artikel 6 toelagen wegens verblijf in de residentie zijn uitgetrokken, is dus het hoofd van de VIIIste afdeeling van het Departement begrepen.

Van de beide andere hoofdofficiëren van het dienstvak, die te 's Gravenhage verblijf houden, is er een, zooals hierboven is gezegd, toegevoegd aan den hoof dintendant, en een is ingedeeld bij den staf der 1ste divisie infanterie.

Deze laatste hoofdofficier staat onder de bevelen van den commandant van genoemde divisie, en is overigens belast met het toezicht over de garnizoens-

kleeding- en nachtlegermagazijnen en over de militaire magazijnen van levensmiddelen te 's Gravenhage, Delft, Leiden, Gouda, Dordrecht en Brielle, alsmede over de militaire bakkerij en de militaire slachterij te 's Gravenhage.

IIIde AFDEELING.

Depot van discipline. Art. 8, e. Tengevolge van wederspanningheid en verzet gepleegd door een militair, bij het algemeen depot van discipline aan de strengere krijgstuicht onderworpen, die sedert reeds voor de tweede maal ter zake van insubordinatie met militaire detentie werd gestraft, is een feit voorgevallen, waarvan de vermelding in verschillende dagbladen de ronde heeft gedaan. De ondergeteekende heeft niet nagelaten, onverwijld nadat hem dat bericht onder de oogen was gekomen, ter zake een nauwkeurig onderzoek te doen instellen. Daarbij is gebleken, dat het bedoelde bericht eenige waarheid inhield, doch voor verreweg het grootste gedeelte eene schromelijk overdreven voorstelling bevatte van het voorgevallene.

Dat er reden zoude bestaan om den toestand bij dat depot ongunstig te noemen, kan de ondergeteekende niet beamen. Wel is het hem raadzaam gebleken, eene herhaalde detachering bij bedoeld depot tot de zeldzaamheden te doen behooren, en geen militairen beneden den leeftijd van 18 jaren bij dat depot te detacheren: en op een en ander heeft hij dan ook orde gesteld, terwijl hij mede omtrent de detachering van kader bij dat depot, in het belang van den dienst, nadere bepalingen heeft gemaakt.

Rijden der cavalerie. Art. 9. Tegenover de opmerking, dat bij manoeuvres en parades zou blijken dat het rijden der cavaleristen somtijds te wenschen overlaat, moet de ondergeteekende doen opmerken, dat veelal juist met lof gesproken wordt over het vlotte rijden onzer cavalerie bij manoeuvres over allerlei terrein en, zijns inziens, is die lof geenszins onverdiend.

De meening, dat de opleiding tot ruiter niet lang genoeg wordt voortgezet, zou, daar het wapen der cavalerie voor verreweg het grootste gedeelte uit vrijwilligers bestaat, alleen betrekking kunnen hebben op de miliciens; doch ook de opleiding in het rijden van deze manschappen is ruim voldoende om hen, nadat zij van het depot bij de eskadrons zijn overgegaan, aan de manoeuvres te doen deelnemen. Immers tijdens die manoeuvres zijn zij minstens bijna een jaar onder de wapenen geweest.

Verplaatsing van het 3de regiment huzaren. Het is volstrekt niet gebleken, dat het 3de regiment huzaren wat geoefendheid betreft, achterstaat bij de andere regimenten.

Wel is waar is de gelegenheid voor bedoeld korps om in den velddienst te worden geoefend zoowel te 's Gravenhage als te Amsterdam, alwaar ook een eskadron van genoemd regiment garnizoen houdt, ongunstig, doch juist om die reden wordt het geheele regiment telken jare gedurende eenigen tijd, n. l. 2 à 4 weken, naar eene landstreek overgebracht, waar het zich voornamelijk in den velddienst kan oefenen.

De ondergeteekende kan derhalve niet inzien, dat eene garnizoensverandering voor meerbedoeld korps voor het tegenwoordige noodig zou zijn.

Dat billijkheid tegenover officieren of manschappen wisseling van garnizoensplaats zou vorderen, is den ondergeteekende niet recht duidelijk.

Artillerie. Art. 10. Ook bij de raming voor het wapen der artillerie wordt, evenals bij de overige onderdeelen der begrooting, naar zuinigheid gestreefd.

Dat de rijsschool te Bergen op Zoom eene overbodige instelling zal zijn, zal niet worden toegegeven door wie bekend is met de omstandigheid, dat de africhting van het artillerie-paard eene andere is dan die van het cavalerie-paard.

Toen de behoefte zich deed gevoelen aan eene inrichting waar onderwezen kon worden hoe aan de paarden der bereden artillerie naar rationeele grondbeginselen het trekken kon worden geleerd en welke methode van africhten van het artil-

lerie-paard behoort te worden gevolgd, scheen het, in nauw verband daarmede, wenschelijk, officieren, onderofficieren en manschappen die tot dusverre een cursus in het rijden aan de rijsschool te Amersfoort doorliepen, in het vervolg een dergelijken cursus te Bergen op Zoom te doen medemaken.

• Dat daardoor meer kosten worden veroorzaakt mag ontkend worden.

Daar de ondervinding de noodzakelijkheid had doen inzien van vervanging der wachters op verdedigingswerken door gegraduateerde militairen, die als zoodanig gezag kunnen uitoefenen over militaire werkploegen, werd sinds het jaar 1885 het aantal conducteurs der artillerie gaandeweg uitgebreid. Bovendien is die uitbreiding een gevolg van het gereed komen van verdedigingswerken en van loodsen voor artillerie-materieel. Intusschen wordt ook ten deze naar de meest mogelijke zuinigheid gestreefd, wat blijken kan uit de omstandigheid, dat, waar dit eenigszins mogelijk is, voor bij elkander gelegen werken slechts één conducteur der artillerie wordt benoemd.

Zooals in de Memorie van Toelichting is medegedeeld, houdt de uitbreiding van het aantal officieren bij de veldartillerie met één luitenant, verband met de reorganisatie der beide treincompagnieën van elk der regimenten van dat wapen en hare samenvoeging tot eene treinafdeeling. Die uitbreiding moet, met het oog op de aangewezen taak van bedoelden luitenant bij mobilisatie, als volstrekt noodzakelijk beschouwd worden.

Aan die uitbreiding zijn geen meerdere kosten verbonden, aangezien, mede tengevolge der bedoelde reorganisatie, bij elk der drie regimenten veldartillerie één opperwachmeester en één fourier zijn komen te vervallen.

IVde AFDEELING.

Gratificatiën. Art. 13. Voor de opmerking, dat er bij het Departement van Oorlog geen vaste bepalingen schijnen te bestaan omtrent het verleenen van gratificatiën aan militairen, die wegens lichaamsgebreken zonder aanspraak op verdere verzorging uit den dienst worden ontslagen, bestaat geen grond. De gratificatiën toch worden reeds sedert vele jaren toegekend naar vaste regels. En dat er reden zou wezen om deze te wijzigen of nader vast te stellen, is den ondergeteekende niet gebleken.

De betaling van deze gratificatiën uit den post voor soldijen berust geenszins op een onjuisten grond, daar ze in de plaats komen van de soldij, welke — werden geene gratificatiën voor ééns verleend — aan militairen die den dienst zonder aanspraak op verdere vergoeding moeten verlaten, billijkheidshalve, nog gedurende eenigen tijd na hun ontslag zou moeten worden toegekend.

Overbrenging van deze gratificatiën op een afzonderlijk artikel zou derhalve geene beteekenis hebben, en het voegen van eene daarvoor te ramen som bij het bedrag van art. 75 zou door niets gemotiveerd kunnen worden, daar de beide soorten van gratificatie geheel in karakter verschillen.

Twee lichten voor herhalingsoefeningen. Bij een gering aantal vrijwilligers zooals thans, zijn twee lichten der militie te land — de jongste lichte en een der oudere lichten — onvoldoende voor het doel waartoe de najaarsoefeningen bij de infanterie worden gehouden. Vermits het aantal vrijwilligers bij dit wapen nog steeds afneemt, is eene sterkte van drie lichten zeker de geringste eisch waartoe men zich ten deze kan bepalen, zonder de daarbij betrokken militaire belangen geheel achter te stellen bij de persoonlijke belangen van de verlofgangers.

Dat echter de verzwaring van persoonlijke lasten bij de voorgenomen oproeping van twee lichten voor herhalingsoefeningen niet groot kan zijn, blijkt reeds uit het klein bedrag, dat hiervoor thans meer wordt aangevraagd, dan op de Staatsbegroting voor 1896 werd toegestaan.

Wel kan niet worden ontkend, dat elke opkomst onder de wapenen voor de verlofgangers bezwaren medebrengt, doch in dit geval mag niet worden voorbij-

gezien, dat volgens de aangegeven regeling de duur van den werkelijken dienst over de twee jaren genomen voor een deel hunner zal bedragen $25 + 15 = 40$ dagen, dat is slechts enkele dagen meer dan bij eene opkomst voor 35 dagen, terwijl de werkelijke dienst voor de overigen verminderd wordt hetzij tot eenmaal hetzij tot tweemaal 15 dagen. De last wordt over twee jaren verdeeld, wat voor de verlofgangers, die een gezin te onderhouden hebben, eer voor- dan nadeelig zal zijn. Voor hen, die 25 dagen onder de wapenen worden gehouden, bestaat meer kans en voor hen, die slechts 15 dagen behoeven te blijven, bestaat veel meer kans om hunne betrekking of hun vast werk te behouden, dan wanneer zij voor eene herhalingsoefening van 35 dagen worden opgeroepen.

Aan het tweemaal voor herhalingsoefeningen onder de wapenen komen zijn mitsdien niet voor alle verlofgangers enkel nadeelen verbonden, nu de termijn waarvoor zij zullen worden opgeroepen telkens zooveel korter is.

Het onder de wapenen houden van het blijvend gedeelte bij de infanterie tot 1 October, waardoor slechts een deel der lichte van het vorige jaar tot dien datum onder de wapenen zou blijven, zou eene hoogere uitgave veroorzaken van omstreeks f 150.000.

De ondergeteekende vermeent dan ook, dat door het oproepen op de voorgestelde wijze van twee lichtingen voor herhalingsoefeningen voor korten termijn, de belangen van het leger met die van de schatkist en van de militieplichtigen het best in overeenstemming worden gebracht. Hij vertrouwt dat door het aangevoerde de leden, die vooralsnog bezwaar hadden tegen den maatregel, ook nu zullen zijn geraakt tot het alleszins juiste inzicht van de leden die overwogen, dat het niet aangaat over gebrek aan weerbaarheid te klagen en der Regeering het geld te weigeren voor eene behoorlijke oefening van officieren en manschappen.

Toelagen aan muziekkorpsen. De ondergeteekende heeft het voorstel, om de toelagen voor de muziekkorpsen der infanterie te verhoogen, niet dan na ernstige overweging in de ontwerp-begroting opgenomen. Hij deed zulks in de vaste overtuiging, — waarin zooals uit het Voorloopig Verslag duidelijk blijkt, door vele leden wordt gedeeld, — dat de moreele verplichting, thans op de officieren rustende om aan het muziekkorps van hun regiment bij te dragen, behoort te worden opgeheven.

Terugkeer tot den toestand, welke vóór 1875 aanwezig was, moet te meer worden ontraden, omdat de zoogenaamde fanfarekorpsen bestonden uit soldaten, tamboers en hoornblazers, die om dat fanfarekorps te vormen, aan hun eigenlijken werkkring werden onttrokken, zoodat het bestaan van zulk een korps feitelijk medebracht dat het getal combattanten verminderde.

Dat muziek bij de korpsen noodig is, wordt door vele leden toegegeven.

De ondergeteekende kan daarbij voegen, dat in alle Europeesche legers bij de infanterie muziekkorpsen tot de formatie behooren.

Voor het onderhouden van een opgewekten geest bij den troep tijdens een vermoeienden marsch is muziek zoo goed als onmisbaar.

De meening, dat de muziekkorpsen — bijaldien de gevraagde som wordt toegestaan — geheel door den Staat worden betaald, is niet geheel juist. Voor de aanschaffing van instrumenten, partituren en voor eene voldoende toelage aan de leden der muziekkorpsen is het noodig, dat zij nu en dan uitvoeringen geven, waarvoor betaald wordt. Het kan toch zeker niet in de bedoeling van de leden der Vertegenwoordiging liggen, het geven van zoodanige concerten te verbieden.

De ondergeteekende heeft echter maatregelen genomen om de deelneming van militaire muziekkorpsen in sommige omstandigheden te beperken, omdat het hem noodig voorkomt, dat bij het optreden dier korpsen als zoodanig steeds de belangen van den dienst worden in het oog gehouden.

Overigens kan de ondergeteekende geene termen vinden om de persoonlijke vrijheid van leden der militaire muziekkorpsen meer te beperken dan de eischen van den dienst vorderen; en kan hij dan ook aan de leden van die korpsen niet verbieden hunne inkomsten te vermeerderen, door hunnen vrijen tijd desverkiezende te besteden tot het geven van lessen of het deelnemen aan muziekkuitvoeringen.

Reservekader. Indien alle te doene uitgaven voor het reservekader in een afzonderlijk artikel werden opgenomen, zouden de werkelijk gedane uitgaven ook ten laste van dat artikel moeten worden verevend. Er zouden dus afzonderlijke bewijsstukken van al die uitgaven moeten worden opgemaakt, dus ook voor die wegens kosten van soldij, voeding en kleeding. Daar het personeel van het reservekader over verschillende korpsen is verdeeld, zouden die afzonderlijke bewijsstukken bij elk korps moeten opgemaakt tot verrekening van uitgaven, welke in haren aard geheel dezelfde zijn als die, welke ten behoeve van het overige personeel van het korps worden gedaan. Wegens den administratieven omslag, welke aan die regeling zou zijn verbonden, bestaat daartegen bij den ondergeteekende overwegende bedenking.

Blijkens onderstaande opgaaf, zijn de totale kosten van het reservekader voor 1897 geraamd op ruim f 47.000.

Art. 8. Toelage aan een eerste-luitenant, gedetacheerd bij den hoofdofficier voor het reservekader (bladz. 20 van den toelichtenden staat) f 200.

Art. 13. Soldijen (bladz. 96 als voren) f 21.500.

Art. 14. Kleeding (bladz. 102 als voren) f 14.000.

Art. 16. Werfkosten (bladz. 112 als voren) f 300.

Art. 20. Kosten, vallende op de oefeningen (bladz. 124 als voren) f 1110.

Art. 21. Bureelkosten van den hoofdofficier voor het reservekader (bladz. 128 als voren) f 430.

Art. 51. Brood (bladz. 244 als voren) 27.684 rations, verminderd met 12 ten honderd, alzoo 24.362 rations à 5 cent per ration f 1218,10.

Art. 55. Schadeloosstelling wegens gemis van voeding (bladz. 98 en 248 als voren) 27.684 dagen, verminderd men 10 ten honderd, alzoo 24.916 dagen, à 25 cent per dag f 6229.

Art. 63. Reis- en verblijfkosten van den hoofdofficier voor het reservekader en van officieren, belast met de oefeningen f 1400.

Art. 64. Kosten van vervoer van het personeel f 750, te zamen f 47.137,10.

Reserve-telegrafist. Het was den ondergeteekende hoogst aangenaam te mogen ontwaren, dat de voorgenomen vorming van eene afdeling reserve-vesting-telegrafisten en de mededeelingen dienaangaande, in de Memorie van Toelichting vervat, bij de leden der Kamer instemming vonden. Vooral vernam hij met voldoening de juiste wijze waarop het beginsel, waarvan is uitgegaan voor de vorming der afdeling, werd opgevat.

Het doet hem dan ook genoegen te kunnen mededeelen, dat het overleg ten deze gepleegd met zijnen ambtgenoot voor Waterstaat, Handel en Nijverheid, hetwelk veel tijds vorderde, afgelopen en de ontworpen regeling bij Koninklijk besluit van 23 dezer vastgesteld is.

Vrijwilligers. In de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer van de Staten-Generaal betreffende het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1895 (Zitting 1894—1895, Gedrukte Stukken 2, n°. 19), werden op bladz. 11 de oorzaken genoemd, die in de eerste plaats geleid hebben en blijven leiden tot het gestadig afnemen van het getal vrijwillige soldaten bij de onderscheidene wapens.

Met het oog op die oorzaken, welke de ondergeteekende zich veroorlooft hierbij in herinnering te brengen, is hij ook nu nog, evenals destijds, van gevoelen, dat hij zich onthouden moet van het nemen van bijzondere maatregelen ter verbetering van den toestand, en dat op dit oogenblik, evenals toen, verhooging van handgelden of premiën, ter aanmoediging van het vrijwillig in dienst treden bij het leger hier te lande, voor dat leger vooralsnog niets anders te wachten is dan verhooging van uitgaven, zonder meer, tenzij men de handgelden of premiën zou willen opvoeren tot een bedrag, als bij toelating tot den kolonialen dienst genoten wordt, — iets, waartoe de ondergeteekende in geen geval zou wenschen over te gaan.

Korporaal-schippers bij het korps torpedisten. f. Naar aanleiding van hetgeen ten aanzien van de korporaal-schippers bij het korps torpedisten in het midden is gebracht, moet de ondergeteekende het volgende doen opmerken:

De bedoelde militairen genieten werkelijk eene dagelijksche soldij van f 0,57. Zij genieten bovendien 25 cent daags voor gemis van een ration levensmiddelen, indien hun dat niet in natura wordt verstrekt, alsmede een ration brood per dag, eene dagelijksche toelage van 12 cent als vergoeding voor kleeding en uitrusting, benevens vrije woning, indien zij gehuwd zijn.

Vóór dat nu een burger als korporaal-schipper wordt aangenomen, wordt hem gewezen op de aan die betrekking verbonden soldij en verdere voorrechten.

Bij het aangaan zijner verbintenis moet hij dus geacht worden daarmede bekend te zijn.

Overigens neemt de korporaal-schipper, blijkens de daaromtrent ontvangen inlichtingen, in geen geval den dienst van den *sergeant*-schipper waar en is het ook minder juist, — gelijk beweerd werd, — dat deze korporaal-schippers *steeds* per maand 50 cent van hunne soldij moeten missen als bijdrage wegens het deelgenootschap aan het weduwen- en weezen-fonds; regelende het bedrag van laatstbedoelde bijdrage (welke de man trouwens alleen dan te betalen heeft, wanneer hij gehuwd is) zich geheel naar den leeftijd der deelgenooten, waardoor zij in vele gevallen minder kan bedragen dan de bedoelde som.

Dat deze korporaal-schippers een zwaarder dienst verrichten dan de gewone korporaals bij het korps, is den ondergeteekende uit niets gebleken. In ieder geval hebben zij dan toch ook boven dezen het voorrecht, van gehuwd te kunnen zijn en dan vrije woning te genieten, benevens vrije geneeskundige behandeling voor zich en hun gezin.

En dat het niet billijk zou zijn, dat deze korporaal-schippers in soldij achter staan bij de korporaal-stokers of bij de korporaal-werklieden van het korps, kan niet worden toegegeven, omdat aan deze laatsten zooveel hooger eischen moeten worden gesteld en de bedoelde werklieden, gehuwd zijnde, bovendien niet het voorrecht van vrije woning genieten.

Met het oog op een en ander heeft de ondergeteekende tegen de gedachte verhooging bezwaar.

Uniformen. Art. 14. De vraag, of er reeds eene beslissing genomen is ten aanzien van de nieuwe kleeding van officieren en manschappen, moet ontkennend worden beantwoord

De regimenten infanterie worden, naar volgorde van de nummers, voorzien van roode uitmonstering. Dit is reeds geschied met het 1ste, het 2de en het 3de regiment, terwijl sedert 1 September II., een aanvang is gemaakt met het 4de, het 5de en het 6de regiment en het Instructie-Bataillon.

Zoals in de Memorie van Toelichting is medegedeeld, is, als gevolg van de nieuwe bewapening en om te kunnen geraken tot eene vermindering van het gewicht aan de bepakking van den infanterist, eene proef aanhangig gemaakt met eenige gewijzigde kleeding- en uitrustingsstukken, waartoe o. a. behoort een hoofddeksel, waarvan het model eenige overeenkomst heeft met dat van de Oostenrijksche infanterie. De proef wordt genomen bij drie compagnieën infanterie, respectievelijk te *Amsterdam*, *Arnhem* en *Breda* in garnizoen.

Bij die proef is uitgegaan van het beginsel, dat het aantal en de soort van de te velde mede te voeren kleeding- en uitrustingsstukken, tot het hoogst noodige moeten worden beperkt.

Wordt het beoogde doel bereikt, dan zou het gewicht van de velduitrusting van den soldaat (hieronder wapenen en munitie begrepen) van ongeveer 30 KG. tot ruim 23 KG. worden teruggebracht.

Het groote belang hetwelk er in gelegen is, om eerst na eene degelijke proef, tot de voorgenomen wijzigingen over te gaan, heeft er toe geleid, om den duur van de proef op een halfjaar te stellen.

De rapporten betreffende de bedoelde proef moeten 1 Januari a. s. bij het Departement van Oorlog inkomen.

Dat de vervanging van de lichtblauwe pantalon door eene donkerblauwe, aanbeveling zou verdienen, wordt door den ondergeteekende niet beaamd.

Het ligt vooral nog niet in het voornemen, voor de officieren der artillerie eene geheel nieuwe uniform vast te stellen.

Schoeisel. Bij den ondergeteekende zijn omtrent de hoedanigheid van het militair schoeisel geene klachten ingekomen en ook niet bekend.

Evenmin deden zich bij de, in den loop van den zomer gehouden groote manoeuvres, met betrekking tot het schoeisel, bezwaren kennen.

Dit blijkt onder andere uit de rapporten van de daarbij betrokken geweest zijnde regiments-commandanten, waarin het getal achterblijvers als uiterst gering wordt opgegeven, niettegenstaande veelal zware diensten van de troepen werden gevorderd, en de vele regens een weinig gunstigen invloed uitoefenden op de zachtheid van het schoeisel.

IVde AFDEELING.

Buitenlandsche haver. Art. 17. De ondergeteekende heeft bij de toewijzing van de levering van fourage, uitvoering gegeven aan zijn ten vorigen jare kenbaar gemaakt voornemen, om, zooveel eenigszins mogelijk, ten gunste van het binnenlandsch product te beslissen, in verband waarmede dan ook voor twee garnizoenen, waar voor buitenlandsche haver lager werd ingeschreven dan voor binnenlandsche, de levering van de haver niet aan den minsten inschrijver werd gegund. De levering van de fourage ten behoeve van de paarden, welke behooren tot troepen, die aan groote manoeuvres deelnemen, wordt, in den regel, in het openbaar aanbesteed.

Niettegenstaande in de betrekkelijke voorwaarden van aanbesteding is vermeld, dat zoowel voor de levering van inlandsche als voor die van buitenlandsche haver kan worden ingeschreven, werden voor de levering tijdens de laatst gehouden legeroefeningen, geen aanbiedingen ontvangen voor inlandsche haver, doch alleen voor buitenlandsche en moest dus van de laatste worden gebruik gemaakt.

De haver voor de paarden van de troepen te Utrecht en te Breda in garnizoen, wordt gedurende het tijdvak van 1 November II. tot 1 Mei 1897, uit het Rijks-fouragemagazijn te Arnhem betrokken.

Tot dezen maatregel is overgegaan, nadat voor de levering eene aanbesteding en eene herbesteding gehouden was. De prijzen waartegen bij die bestedingen door slechts enkele gegadigden werd ingeschreven, waren, in vergelijking met de marktprijzen en met de prijzen waartegen in andere garnizoenen was ingeschreven, zóó hoog, dat aan de bovenbedoelde wijze van aanschaffing de voorkeur gegeven werd.

Het al dan niet kostbare van den maatregel, zal geheel afhangen van de verdere marktprijzen van het artikel, gedurende het bovengemelde tijdvak.

Onnauwkeurigheid in de Memorie van Toelichting. Art. 18. Tot dusver werden de uitgaven voor schrijfbehoeften voor de commandanten van militaire wachten en voor vernieuwing en onderhoud van jassen of mantels voor schildwachten te zamen in één post, als onderdeel van artikel 18 geraamd.

Blijkens bladz. 120 van den toelichtenden staat, behoorende bij de ontwerp-begrooting voor 1896, is daarvoor onder f van artikel 18 f 2900 uitgetrokken. De uitgaven voor de vermelde jassen of mantels zijn thans overgebracht naar artikel 14 (kleeding) en in verband daarmede is nu voor schrijfbehoeften voor wachtcommandanten f 2600 geraamd.

Artikel 18 is mitsdien, zooals op bladz. 16 der Memorie van Toelichting is aangeteekend, inderdaad met f 300 verminderd.

Aanvulling van art. 18. Volgens de bestaande voorschriften kan aan het personeel van de militaire wachten, indien zulks met het oog op de weersgesteldheid, bijv. bij strenge koude, wordt noodig geacht, warme drank (koffie) worden verstrekt.

Deze verstrekkingen werden vóór de invoering van het thans gevolgde stelsel van verrekening der kosten van voeding, ten deele uit de menages bestreden.

De verrekening kan thans niet geschieden uit artikel 55, aangezien de bedoelde warme drank niet geacht kan worden tot de »menagebehoeften voor de troepen» te behooren.

Naar aanleiding daarvan wordt bij Nota van Wijziging voorgesteld, de omschrijving van artikel 18 aan te vullen.

Wielrijdersdienst. Art. 20, i. In de toelichting der begrooting betreffende het Departement van Oorlog voor het loopende jaar verklaarde de ondergeteekende er op bedacht te zijn, de bestaande regeling van den militairen wielrijdersdienst te vervangen door eene andere, waarbij het vereischte aantal militaire wielrijders zou worden verkregen uit personeel bij de korpsen, en waarbij aan deze militaire wielrijders vanwege het Rijk een rijwiel zou worden verstrekt.

In verband met dit voornemen en om reeds in den loop van 1896 tot aanschaffing van rijwielen te kunnen overgaan, werd toen reeds voorgesteld art. 20 dier begrooting zóó te omschrijven, dat eene dergelijke aanschaffing uit dit artikel mogelijk zou zijn.

Vermits de Staten-Generaal zich met dit voorstel hebben vereenigd, kan niet op goede gronden worden beweerd, dat het op dit punt bij de behandeling der begrooting voor het loopende dienstjaar niet tot eene beslissing is gekomen.

De thans voor aanschaffing en onderhoud van rijwielen aangevraagde som van f12.000 is dan ook slechts als een uitvloeisel van de reeds nopens deze aangelegenheid gevallen beslissing aan te merken.

Overigens is reeds in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag betreffende het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting van 1896 betoogd, dat de tegenwoordige militaire wielrijders niet in aanmerking kunnen komen om anders dan als ordonnans werkzaam te zijn. En aangezien het nu bepaald noodig wordt geacht om ook voor den verkennings- of patrouilledienst en voor het uitvoeren van bijzondere ondernemingen over militairen, die met het gebruik van het rijwiel vertrouwd zijn, te kunnen beschikken, is het noodig eene andere categorie van militaire wielrijders te vormen dan de thans bestaande. Wat de uitgetrokken som zelve betreft, meent de ondergeteekende te moeten aanteekenen, dat de bewering als zou in het volgende jaar meer dan het dubbele van dat bedrag noodig zijn, niet juist kan worden genoemd.

Het voornemen bestaat om aan elk der regimenten infanterie 20 rijwielen te verstrekken. Het laat zich aanzien, dat een volgend jaar niet veel meer dan f12.000 zal noodig zijn om dat voornemen te kunnen ten uitvoer brengen.

Ten aanzien van de uitgaven voor den wielrijdersdienst blijft de ondergeteekende dezelfde meening toegedaan, welke hij in de zooeven vermelde Memorie van Antwoord heeft ontwikkeld; naar zijne meening, zal, niettegenstaande het Rijk voor de eerste aanschaffing van rijwielen zal moeten zorg dragen, op den duur de nieuwe regeling vermoedelijk ook geldelijk voordeelig zijn. Nogmaals wenscht hij de aandacht er op te vestigen, dat door die nieuwe regeling de kosten voor de tegenwoordige wielrijders zullen komen te vervallen, zoodra de dienstverbintenis van de betrokken personen ten einde is, en dat, bijaldien die regeling niet tot stand kwam, het onvermijdelijk noodig zou zijn, het aantal dezer militaire wielrijders aanmerkelijk te vermeerderen.

Gaarne geeft hij de verzekering, dat bij de aanschaffing, voor Rijksrekening, van rijwielen, de levering zooveel mogelijk aan de binnenlandsche industrie zal worden gegund, zooals trouwens tot nu toe is geschied.

Vergoeding wegens onderricht in het wielrijden en voor onderhoud van rijwielen. Door den chef van den generalen staf is de noodzakelijkheid betoogd, om voor de subalterne officieren van dat dienstvak voldoende bedrevenheid in het wielrijden verplichtend te stellen. Het is volkomen juist, dat die officieren in oorlogstijd en bij veldoefeningen ook in vreedetijd, hun dienst te paard verrichten; doch hoevele gevallen zijn niet denkbaar waarbij buitendien het gebruik van het rijwiel overwegend nut oplevert? Die bedrevenheid wordt zelfs door den chef van den generalen staf voor bedoelde categorie van officieren zóó onmisbaar geoordeeld,

dat het hem raadzaam voorkomt daarmede in het vervolg rekening te houden bij de voordrachten tot plaatsing van officieren bij dat dienstvak.

Onder deze omstandigheden is het niet meer dan billijk, dat van Rijkswegen eenigszins worde tegemoet gekomen aan de kosten, die voor bedoelde officieren aan het leeren gebruiken en het gebruik van het rijwiel verbonden zijn.

Het denkbeeld, dat de officieren van den generalen staf een rijwiel zouden aanschaffen om zich naar hunne bureelen te begeven, moet hierbij geheel ter zijde worden gesteld.

De contrôle op het besteden der toegestane vergoeding voor het onderhoud der rijwielen zal wel op eenvoudige wijze uit te oefenen zijn, daar het feit, dat de officieren steeds in het bezit van een bruikbaar rijwiel moeten zijn, gemakkelijk te constateeren is.

In het ontwerp van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het jaar 1896 werd voorgesteld eenige intendanten bereiden te maken.

Het votum der Kamer ten aanzien van dit voorstel heeft den ondergeteekende thans aanleiding gegeven voor deze categorie van officieren eene geringe tegemoetkoming te vragen om hen in staat te stellen zich van een rijwiel te kunnen bedienen.

Dat ook de officieren der intendance zich bij hunnen dienst van een rijwiel kunnen bedienen, kan niet anders dan goede vruchten afwerpen.

Ook bij deze officieren is eene contrôle, of de vergoedingen inderdaad wel besteed worden voor het onderhoud der rijwielen, gemakkelijk.

Rijwielen voor officieren van gezondheid. Gaarne is de ondergeteekende bereid om te overwegen of het in alle opzichten aanbevelenswaardig zou kunnen worden geacht, eene regeling te treffen omtrent het gebruik van rijwielen door officieren van gezondheid voor de uitoefening van hunnen dienst, bijv. door aan die officieren, op de wijze als wordt voorgesteld voor de officieren van den generalen staf en de intendance, eene zekere som per jaar toe te kennen voor het onderhoud van een deugdelijk rijwiel.

De ondergeteekende moet toch reeds nu als zijn gevoelen doen kennen, dat het hem niet wenschelijk toeschijnt voor dat doel rijwielen van Staatswege beschikbaar te stellen, zooals in het Voorloopig Verslag wordt bedoeld.

Veldoefeningen op groote schaal. Art. 22. De ondergeteekende kan volstrekt niet toegeven, dat bij eene eventuele verdediging van ons grondgebied ons leger nooit in het open veld zou moeten optreden.

Op dit gebied zijn geen vaste regelen voor vermoedelijke oorlogshandelingen vast te stellen.

Wat te dien opzichte door sommige leden wordt beweerd, wordt dan ook door de geschiedenis — bijv. de landing der Engelschen en Russen in Noordholland in 1799 — overtuigend gelogenstraft. Toen is wel degelijk ons leger in het open veld opgetreden en zijn veldslagen geleverd geworden.

Wanneer men zich alleen tot fortmanoeuvres bepaalde, zou zulks een zeer ongunstigen invloed uitoefenen op de geoefendheid van het leger.

Uit den aard der zaak zou aan deze oefeningen slechts een zeer beperkt aantal troepen kunnen deelnemen, terwijl ook de oefeningen zelve, voornamenlijk ten gevolge van de moeilijkheid om vergunning te verkrijgen tot het betreden van het terrein naast de wegen, niet voldoende vruchtdragend zou zijn.

Dat tegen de bijgebrachte beschouwing andere leden opkwamen, die verwezen naar hetgeen dienaangaande ten vorigen jare in de Memorie van Antwoord is aangevoerd, is licht verklaarbaar.

Aan de leden, die in plaats van de oefeningen in kampen of op groote schaal te doen houden, eens een der divisieën zouden willen mobiliseeren, meent de ondergeteekende te moeten doen opmerken, dat eenige zoodanige proefmobilisatie, hoe nuttig ook, op een voornaam punt, nl. het aanschaffen van paarden, onuitgevoerd zou moeten blijven.

Ook denke men niet te gering over den hierdoor te veroorzaken last voor de bevolking door het oproepen van zooveel lichtingen als de wet slechts toelaat.

Hoe dit echter zij, zoodra zoodanige mobilisatie niet in allen deele volkomen kan worden doorgevoerd, zal het resultaat slechts zeer onvolkomen zijn en niet in verhouding tot de veroorzaakte lasten en kosten.

Het beproeven der voorschriften kan, zij het ook eveneens in beperkte mate, langs anderen weg geschieden, door het oefenen in het mobiliseeren der onderdeelen, zooals zulks met het beste gevolg bij de troepen geschiedt.

Ten aanzien der cavalerie-manoeuvres kan de ondergeteekende mededeelen, dat daarmede niet uitsluitend oefening in den verkenningdienst en in het dekken der mobilisatie wordt beoogd. Evenmin moeten daarbij uitsluitend oefeningen in ruitergevechten op groote schaal op den voorgrond treden.

Een en ander blijkt overtuigend uit de wijze, waarop de cavalerie-manoeuvres in 1896 hebben plaats gehad. In dit jaar nam de cavalerie namelijk met twee regimenten gecombineerd deel aan de oefeningen der overige wapens, nadat die korpsen de twee voorafgaande dagen de manoeuvres als het ware hadden ingeleid, terwijl het derde regiment in détail geoefend werd van uit de legerplaats bij Ommen. Er wordt naar gestreefd, de cavalerie zoodanig te oefenen als met hare vermoedelijke taak is overeen te brengen.

Gaarne wordt de verzekering gegeven, dat bij deze oefeningen afwisseling in de keuze van het oefeningsterrein zal worden in acht genomen.

Onder het bedrag van f 45.000, uitgetrokken voor het kampeeren van troepen, zijn niet de uitgaven begrepen voor het verbeteren van het kamp bij Milligen.

Omtrent de tweeërlei klachten, welke in het Voorloopig Verslag onder veldoefeningen op groote schaal zijn opgenomen, heeft de ondergeteekende een onderzoek doen instellen. Daarbij is gebleken, dat, hoewel de kwartieren hier en daar iets te wenschen overlieten, daarover geene klachten zijn ontvangen. Trouwens bij manoeuvres weten de daaraan deelnemenden te voren, dat zij zich soms moeten behelpen.

Evenmin is de bewering gegrond, dat de troepen slecht zijn behandeld door de bevolking, dat de militairen werden afgezet, en dat zelfs een dronk water veelal niet te verkrijgen was dan tegen betaling. Bij hooge uitzondering moge iets van dien aard zijn voorgekomen, klachten zijn daaromtrent niet ontvangen en over het algemeen hebben de troepen van den kant der bevolking de meest voorkomende, welwillende en zorgvolle behandeling ondervonden, waarvoor het den ondergeteekende hoogst aangenaam is hier openlijk zijn dank te kunnen uitspreken.

Omtrent de klacht in het Voorloopig Verslag, dat de Roomsche-Katholieke militairen des Zondags niet in de gelegenheid waren hunne godsdienstplichten waar te nemen, althans niet zonder uren ver te gaan, kan de ondergeteekende mededeelen, dat tijdens de manoeuvres des Zondags tusschen 9 uur voormiddags en 5 uur namiddags zelfs door de voorposten geen dienst mocht worden verricht, zoodat daardoor voor de militairen van elke gezindte ruimschoots gelegenheid bestond ter kerke te gaan. Dat de Roomsche-Katholieke militairen daartoe uren ver zouden hebben moeten gaan, kan zeer zeker niet als algemeene regel, misschien niet eens als uitzondering worden aangenomen, want de hoofdkantonementen waren den 13den September jl. Hellendoorn, Raalte, Holten en Rijssen, en dicht daaromheen groepeerden zich de tentbivaks, waarin de groote meerderheid der militairen was gelegerd.

Paardenfokkerij. Art. 23. Niet zonder leedwezen, maar tevens met bevreemding, heeft de ondergeteekende uit het Voorloopig Verslag ontwaard, dat tegen de bestemming door hem gegeven aan de f 25.000, waarmede ten vorigen jare door de aanneming van het amendement van den heer TIJDENS c. s. art. 23 werd verhoogd, door zeer vele leden bezwaar werd gemaakt en dat sommige leden berouw zouden gevoelen over het geven hunner stem aan bedoeld amendement, indien de Minister mocht volharden bij zijn plan omtrent het besteden van de bovenbedoelde gelden.

De ondergeteekende hoopt en vertrouwt, dat bedoelde leden door het volgende overtuigd zullen worden van de goede gronden, die hem genoopt hebben in deze te handelen, zooals hij gehandeld heeft.

In de eerste plaats dan is door hem niet afgeweken van het *hoofddoel*, waarmede sinds jaren de binnenlandsche paardenfokkerij door het Departement van Oorlog werd bevorderd, en waarmede beoogd werd ondersteuning van het particulier initiatief, zonder dat de Staat in concurrentie komt met den particulier. Bij de aanschaffing en opvoeding, en daarna verkoop van hengstveulens toch, wordt slechts gestreefd naar het doel, den steun van dat Departement dienstbaar te doen zijn aan het geschikter maken van het inlandsche paardenras voor de remonteering van het leger.

Verwachtingen, dat die maatregelen anders dan langzaam het beoogde doel zullen doen bereiken, heeft de ondergeteekende niet gekoesterd. Immers, al remonteerde het leger zich geheel in het binnenland, dan nog zou de paardenfokkerij nòch door het aantal aan het leger te leveren paarden, nòch door de prijzen, die het Departement van Oorlog voor den aankoop kan besteden, een voldoende débouché in deze richting vinden, om eene uitsluitende fokkerij voor de remonteering vruchtdragend en dus practisch te doen zijn.

Iets anders is het, als de gemiddelde hoedanigheid van het inlandsche paardenras langzamerhand zóó kan worden verbeterd, dat het daardoor vanzelf de eigenschappen bezit, die in een legerpaard worden verlangd.

En in deze richting heeft de ondergeteekende zich willen bewegen.

Maar juist deze richting brengt mede, dat vooreerst moet gestreefd worden naar het verkrijgen in ons land van een uitnemend trek- en landbouwpvaard, opdat daarna de beste exemplaren, die tevens de vereischte geschiktheid voor den krijgsveld dienst bezitten, als remonte-paarden kunnen worden gebezigd.

De ondergeteekende ziet niet in, waarom de hier gebezigde uitdrukkingen en toelichtingen eerder verwacht mogen worden in eene Memorie van Toelichting betreffende het Vde hoofdstuk der Staatsbegrooting, dan in die van het VIIIste hoofdstuk.

Reeds in de Memorie van Toelichting is gezegd, waarom men gemeend heeft, in strijd met de — alhoewel niet positief uitgedrukte — wenschen van de voorstellers van het amendement van den heer TIJDENS c. s., te moeten afzien van het besteden der som van f 25.000 voor den aankoop van beste dekhengsten.

Het is om deze reden, dat alstoen op voorstel der bekende commissie is overgegaan tot het stelsel van aankoop en opfokken van hengstveulens. Dit geschiedde evenwel niet dan nadat ook de inspecteur van het middelbaar onderwijs, belast met het toezicht op de landbouwscholen, daaromtrent geraadpleegd, had verklaard, dat die maatregel de binnenlandsche paardenfokkerij binnen korten tijd een grooten stap voorwaarts zou doen maken.

Moge de ondervinding nu geleerd hebben, dat ook een uitstekend paardenkenners niet vooraf kan zeggen, of uit een hengstveulen een goede dekhengst zal groeien, hiertegenover staat, dat de ondervinding eveneens aantoonde, dat men zich ook bij den aankoop van dekhengsten maar al te dikwijls teleurgesteld ziet, en dat dientengevolge door misvattingen bij dezen aankoop, de financiële belangen van het Rijk in nog veel erger mate zouden geschaad worden. Ook dit is eene der redenen, waarom niet tot aankoop van hengsten is overgegaan.

Dat nu slechts 2 à 3 percent der hengstveulens later goed fokmateriaal zal blijken te zijn, daaromtrent zal de ondervinding bij de aangekochte hengstveulens uitspraak moeten doen. Evenmin als de leden, die deze bewering vooropstellen, deze uitspraak van toepassing kunnen verklaren op de hengstveulens, die dit jaar zijn aangekocht, evenmin kan de ondergeteekende die meening weerleggen. Het komt hem evenwel voor, dat, moge de bewering ook al doorgaan voor alle hengstveulens, welke uit een minder goed paardenras in eene zekere landstreek worden geboren, zij toch niet toepasselijk kan zijn op een beperkt aantal veulens, welke door eenige specialiteiten op het gebied van paardenfokkerij, aan wie ruime

financieele hulpmiddelen ten dienste staan, met¹ zorg zijn uitgekozen uit de meest geschikte.

Mocht die bewering in het zoeven bedoelde geval wel toepasselijk zijn, dan moet men wel een zeer gering denkbeeld krijgen van het mannelijk fokmateriaal, dat thans ten platten lande tot dekking bij de paardenfokkerij dienst doet.

Op grond van het vorenstaande beaamt de ondergeteekende in geen deelen de meening, dat voor de beschikbaar gestelde f 25.000 slechts zeer enkele goede exemplaren dekhengsten zullen worden verkregen en dat het beoogde doel zal worden gemist.

Dat de nu gekozen weg uiterst kostbaar zal blijken, is niet waarschijnlijk. Immers, de uitgaven, die de veulens in den loop van 2 à 3 jaren veroorzaken voor stalling, voeding en verpleging, worden verminderd door de opbrengst van den verkoop in het 3de jaar.

Overigens heeft bij den ondergeteekende, toen hij tot den aankoop en het opfokken van hengstveulens heeft meenen te moeten overgaan, geenszins de bedoeling voorgezet om den landbouwers te toonen, hoe veulens moeten worden grootgebracht ten einde goede hengsten te worden. Hij heeft slechts de praktische zijde dezer aangelegenheid nagestreefd, dat is: het verkrijgen van goede dekhengsten en het bevorderen van de belangen der binnenlandsche paardenfokkerij.

Ten slotte deelt hij mede, dat in de laatste maanden een twintigtal hengstveulens is aangeschaft. Met inbegrip van de kosten van vervoer, commissieloon, reiskosten, vergoedingen aan de deskundigen enz. enz. is voor den aankoop besteed geworden het bedrag van f 10.636,97^s.

Door het voorafgaande hoopt de ondergeteekende er in geslaagd te zijn de leden, die zich aanvankelijk niet konden vereenigen met den genomen maatregel, alsnog tot zijne zienswijze te hebben overgehaald.

Aankoop van paarden in het buitenland. In de meening van sommige leden, dat in ieder geval de remonteering der artillerie geheel in het binnenland zou kunnen geschieden, wordt door den ondergeteekende niet gedeeld, tenzij de aankoopsprijzen aanzienlijk werden verhoogd. En nog veel minder is dit het geval ten opzichte der remonteering van de cavalerie.

Zeer zeker zou het mogelijk zijn in het binnenland geschikte remontepaarden voor het wapen der cavalerie aan te koopen, doch niet dan tegen buitensporig hooge prijzen en met de zekerheid, dat de aangekochte paarden uit het buitenland zouden zijn aangevoerd.

De vraag, hoeveel de prijs gemiddeld per paard zou moeten worden verhoogd, om voor de artillerie uitsluitend inlandsche paarden te kunnen aankopen, kan door den ondergeteekende niet worden beantwoord. Met zekerheid kan echter worden gezegd, dat die verhooging aanmerkelijk zou wezen.

Ter voldoening aan het verlangen van sommige leden zal zoodra mogelijk een staat worden overgelegd, in den geest van bijlage B van de Memorie van Antwoord betreffende de begroting voor 1895, doch bijgewerkt voor de jaren 1895 en 1896.

Remonte te Milligen. Tot dusverre is nog niet gebleken, dat de legerplaats bij Milligen, zooals eenige leden meenden, geen geschikte plaats voor het remontedepot zou zijn. Wel heeft de ondervinding het tegendeel overtuigend aangetoond.

Aan den directeur van het remontedepot werd in het jaar 1890 opgedragen o. a. te onderzoeken, of het wenschelijk zou zijn bedoeld depot van Milligen naar Ommerschans te verplaatsen.

Naar aanleiding van het ingestelde onderzoek rapporteerde genoemde directeur, dat die verplaatsing beslist moest worden ontraden, vooral wegens de twijfelachtige bruikbaarheid van den bodem.

Inderdaad verdienen dan ook voor het aankweken van jonge paarden de ligging en de bodem van het terrein, waarop het remontedepot te Milligen is gevestigd, verre de voorkeur boven die van de voormalige Ommerschans.

Paardenkeuring. Voor de intrekking van de Koninklijke besluiten van 10 November 1892 (*Staatsblad* n°. 253) en van 5 Augustus 1895 (*Staatsblad* n°. 147), waarop door sommigen werd aangedrongen, bestaat geen grond.

Bij de paardenkeuringen, die in dit jaar in de provinciën Gelderland, Utrecht, Noordholland en Zuidholland hebben plaats gehad, is niet gebleken, dat deze keuringen bij de bevolking op tegenkanting stuitten, noch dat daardoor hinderlijke last werd veroorzaakt. Integendeel, dank zij de zeer prijzenswaardige bemoeiingen van de Commissarissen der Koningin en de burgemeesters in de provinciën, heeft de bevolking — op ééne uitzondering na — daarbij alle mogelijke medewerking verleend.

Vde AFDEELING.

Positie der paardenartsen. Art. 24. Eene verbetering van de positie der paardenartsen acht de ondergeteekende niet door de belangen van den dienst gevorderd en kan hij deze dan ook, daar zij onvermijdelijk tot hoogere uitgaven leiden zou, niet wel in overweging geven.

Vide AFDEELING.

Personeel aan de Koninklijke Militaire Academie. Art. 29. Het gevraagde tableau van werkzaamheden bij de Koninklijke Militaire Academie zal aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal worden overgelegd, vergezeld van een dergelijk tableau voor de Iste afdeling der Krijgsschool, bij welke inrichting ook onderwijs wordt gegeven door het leeraarspersoneel der Academie.

Indien men den inhoud dezer bescheiden nagaat, zal men bespeuren, dat het aantal lesuren van de verschillende leeraren aanzienlijk is, en dus blijken, dat het personeel geene vermindering zou kunnen ondergaan.

Bij den aanvang van het leerjaar 1897—98, wanneer er drie leerjaren bij de Academie aanwezig zullen zijn, zal het aantal officieren en leeraren aan die inrichting verbonden 1 minder kunnen bedragen dan in de tabel behoorende bij het reglement voor de Koninklijke Militaire Academie, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 6 April 1895 (*Staatsblad* n°. 40) is uitgetrokken, en derhalve 8 minder dan aan de vroegere Academie.

De vacantiën voor de officieren zijn geregeld bij art. 58, sub *b*, van vorenvermeld reglement.

Overgangsexamens. Het overgangsexamen aan de Koninklijke Militaire Academie van de cadetten afkomstig van de Cadettenschool heeft een zeer gunstig resultaat gehad.

Van de cadetten afkomstig van eene hoogere burgerschool kan dit niet onverdeeld worden getuigd, vermits 8 hunner niet tot een hooger studiejaar konden overgaan, ten gevolge van onvoldoende vorderingen.

In het algemeen schijnen de jongelieden, afkomstig van eene hoogere burgerschool, te zeer gewend aan eene groote mate van vrijheid, dan dat zij zich aanstonds weten te schikken naar de methode van gezette verplichte studie, die aan de Academie regel is, en leggen zij er zich vooral in den beginne niet genoeg op toe, zelfs na herhaalde vermaningen, om de leerstof, welke dien dag of den voorafgaanden behandeld is, direct te verwerken. Het gevolg is, dat zij daardoor met hunne studiën ten achteren geraken.

De omstandigheid, dat van de 8 cadetten die niet overgingen er 6 behoorden tot de infanterie en de cavalerie — voor welke wapens de studie niet zoo veelomvattend is als voor de artillerie en genie — wettigt het vermoeden, dat de bedoelde 6 cadetten met eenige meerdere inspanning hunnerzijds zeer wel aan het overgangsexamen hadden kunnen voldoen.

Toelating tot de Koninklijke Militaire Academie en de Cadettenschool. Het is een feit, dat zich voor toelating tot de Cadettenschool veel jongelieden aanmelden,

doch tot nu toe voor de Koninklijke Militaire Academie minder, dan er plaatsen worden opgesteld.

Dat er zich voor de Cadettenschool *te veel* jongelieden aanmelden, kan niet worden toegegeven.

De cadetten die eenmaal tot de Cadettenschool zijn toegelaten, behoeven geen concurreerend examen meer af te leggen om op de Academie te worden geplaatst. Voor de adspiranten, die uit de burgermaatschappij naar eene plaatsing op de Academie gingen, zou dat examen wel een concurreerend karakter hebben, indien het aantal adspiranten dat der opengestelde plaatsen overtrof. Tot nu toe is dat echter niet het geval geweest. De eischen van het examen zijn voor de adspiranten, afkomstig van de Cadettenschool, en voor hen, die rechtstreeks uit de burgermaatschappij het toelatingsexamen afleggen, volkomen dezelfde.

Dat de regeling der toelating tot beide genoemde inrichtingen van onderwijs min of meer onpractisch zou zijn, is in geen enkel opzicht gebleken.

Ziektegevallen. In het cursusjaar 1895—1896 werd aan de Koninklijke Militaire Academie een tweetal cadetten wegens venerische ziekten in de ziekeninrichting behandeld; een gelijk aantal werd behandeld sinds het begin van het thans loopende cursusjaar tot heden.

De beide eerstbedoelde waren afkomstig van de Cadettenschool, de beide in het thans loopende cursusjaar behandelde behoorden tot hen, die rechtstreeks uit de burgermaatschappij tot de Academie waren toegelaten.

Al deze cadetten werden dadelijk of kort na hunne aankomst bij de Koninklijke Militaire Academie in de ziekeninrichting opgenomen, zoodat de infectie vóór hunne komst te Breda moet hebben plaats gehad.

Eén examen voor Cadettenschool en Koninklijk Instituut voor de marine. Art. 30. Bij de beraadslaging over hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1896 werd deze quaestie eveneens ter sprake gebracht.

De ondergeteekende deelde toenmaals mede, dat de bezwaren, die bij hem tegen eene gemeenschappelijke examen-commissie voor toelating tot de Cadettenschool en tot het Koninklijk Instituut voor de Marine bestonden, waren ontleend aan de wet van 21 Juli 1890 (*Staatsblad* n°. 126), tot regeling van het militair onderwijs bij de landmacht, enz.

Tevens werd door hem de toezegging gedaan, dat de zaak nogmaals zou worden overwogen, doch dat hij er voor het oogenblik niet gaarne toe zou overgaan om, indien dit mocht worden gewenscht, voor dit speciale punt eene wetswijziging voor te dragen.

De bedoelde nadere overweging heeft plaats gehad en heeft den ondergeteekende nog versterkt in zijne meening, dat, afgezien van de bezwaren van practischen aard, welke wellicht niet zouden zijn op te heffen, het in overweging gegeven denkbeeld eerst dan voor uitvoering vatbaar zou zijn, wanneer de opleiding voor officier bij de zeemacht geregeld was bij eene wet, welke, wat meerbedoelde aangelegenheid betreft, rekening hield met de bepalingen der wet tot regeling van het militair onderwijs bij de landmacht, enz., en voorts deze wet mede in verband met de bedoelde quaestie zou zijn gewijzigd.

Tucht aan de Cadettenschool. Het zou wenschelijk zijn geweest, wanneer de enkele leden, die meenden te weten dat de tucht onder de leerlingen der Cadettenschool veel te wenschen overlaat, en dat de opvoeding te Alkmaar uit een paedagogisch oogpunt geen gunstigen indruk maakte, feiten hadden genoemd waarop dit ongunstig oordeel werd gegrond. Uit de verschillende verslagen toch, die aan den ondergeteekende nopens die inrichting door den inspecteur van het militair onderwijs werden ingediend, is hem altijd gebleken, dat die tucht *goed* kan genoemd worden, dat aan de opvoeding, ook uit een paedagogisch oogpunt de meeste zorg werd besteed, en dat de overtredingen, welke er plaats hadden, voor het grootste gedeelte gevolgen waren van ondoordachtigheid en speelschheid, voorkomende uit den jeugdigen leeftijd van het meerendeel der cadetten.

Dat de cadetten te veel vrijheid genieten, kan niet worden toegegeven. Het uitgaan der cadetten toch is als volgt geregeld.

Alle niet gestrafte cadetten mogen des Zondags uitgaan na het tweede ontbijt tot een half uur vóór het middageten.

Naarmate van het jaargetijde, mag na het middageten nog eenigen tijd worden uitgegaan.

Als regel geldt echter, dat de cadetten in het gebouw der inrichting moeten zijn teruggekeerd, zoodra de duisternis is ingevallen.

De escouade-commandanten en de cadetten van het tweede studiejaar, die door ijver bij de studiën, zeer goed gedrag enz. uitmunten, mogen des Zaterdag- en des Zondagsavonds van 5—7 uur uitgaan.

Om zich verder dan een bepaald rayon buiten de stad te begeven, en dus bijv. de *Heiloërboschen* te bezoeken, is eene afzonderlijke vergunning noodig. Deze wordt alleen verleend bij *dag* en niet bij avond.

Het is den cadetten slechts veroorloofd 3 hotels, de buitensociëteit en de 2 voornaamste koffiehuisen, te bezoeken. Met de eigenaars en de bestuurders der etablissementen is overeengekomen, dat in *geen* geval aan de cadetten sterke drank zal worden verstrekt. Bij overtreding wordt de vergunning tot het bezoeken van het huis ingetrokken. Van tijd tot tijd wordt hierop contrôle uitgeoefend.

Eenige malen is door cadetten buiten de Cadettenschool te veel drank gebruikt.

Na de eerste helft van de maand Januari 1896 tot heden toe, behoefde geene straf wegens het misbruik maken van drank aan de cadetten bij die inrichting te worden opgelegd.

Werkelijk zijn twee cadetten verpleegd geworden voor venerische ziekten, doch één dezer cadetten was reeds bij zijne komst aan de Cadettenschool aan die ziekte lijdende, terwijl de andere aan deze ziekte lijdende werd bevonden onmiddellijk na terugkomst van een verlof.

VIIde AFDEELING.

Huisvesting der werklieden van de artillerie-inrichtingen bij verplaatsing daarvan.

Art. 33. Het bouwen van woningen voor de werklieden der artillerie-inrichtingen aan de Hembrug heeft reeds geruimen tijd een onderwerp van ernstig onderzoek uitgemaakt en daarvoor zijn, zoowel met vereenigingen als met bijzondere personen, onderhandelingen gevoerd.

Omstandigheden, onafhankelijk van den wil van den ondergeteekende, hebben aanleiding gegeven tot vertraging. Intusschen vertrouwt hij, dat weldra aan de Tweede Kamer een wetsontwerp ter overweging zal kunnen worden aangeboden, waarbij aan de coöperatieve bouwvereeniging »Wilhelmina», door vorennoemde werklieden gesticht, Rijksgrond, tot het bouwen van woningen, in koop wordt afgestaan.

Krachtens de bestaande bepalingen wordt het te verplaatsen personeel voor Rijksrekening overgebracht. Wijders zijn maatregelen genomen om de gehuwde burgerlijke ambtenaren en werklieden schadeloos te stellen voor de kosten van vervoer van hun gezin en van hun huisraad, terwijl hun eene geldelijke tegemoetkoming wordt verstrekt over den tijd, gedurende welken zij hun gezin te Delft moeten achterlaten.

Arbeidsregeling. Ter beantwoording van de ten deze gedane vragen moge het volgende dienen:

De tarieven en tariefsveranderingen worden niet rechtstreeks ter kennis van de werklieden gebracht.

Bij de meeste werkplaatsen worden zij medegeedeeld aan den werkman-ploegbaas. Ieder werkman kan bij den ploegbaas of bij den opzichter de gewenschte inlichtingen bekomen omtrent de tarieven.

Bij de werkplaatsen voor draagbare wapenen, waar ieder werkman op zich zelf werkt, wordt het tarief voor het geleverde werk bij de afrekening vermeld.

De werklieden worden bij de indiensttreding bekend gemaakt met het »Reglement nopens de werklieden bij de artillerie-inrichtingen», waarin hunne rechten en verplichtingen zijn omschreven, en ontvangen een exemplaar van dat reglement.

De tarieven worden vastgesteld in verband met het uurgeld van voor den arbeid bekwame werklieden en wel zoodanig, dat zij bij goed werken bovendien een zeker overgeld kunnen verdienen.

Bedoelde tarieven worden vastgesteld, nadat gebleken is hoeveel arbeid aan de te vervaardigen voorwerpen moet verricht worden.

Blijkt daarna dat het overgeld te zeer stijgt, dan kan dit een gevolg zijn van te hooge prijsbepaling voor het enkele stuk. In dat geval wordt in 's Rijks belang het tarief verlaagd; anders wordt het uurgeld der werklieden, die door bekwaamheid, ijver en goed gedrag uitmunten, verhoogd.

Hierdoor kan, in vergelijking met het kort te voren verdiende overgeld, eenige vermindering plaats hebben, doch het peil van het gewone overgeld wordt steeds zooveel mogelijk gehandhaafd. Uit den aard der zaak heeft verhooging van uurgeld niet elk oogenblik, doch op bepaalde tijdstippen plaats.

Voor een zeker aantal werklieden, gezamenlijk in één ploeg werkende, wordt dus te voren geen totaalsom vastgesteld, doch die som berekend naar het door de ploeg geleverde stukwerk, volgens het tarief.

Allen aan wie wegens hunne geringe bekwaamheid minder dan *acht* cent uurgeld moet worden toegekend, heeten leerlingen.

Gehuwden zijn er onder de leerlingen thans niet. Vóór 1 April jl. waren er bij de pyrotechnische werkplaatsen *twee* leerlingen, geboren in 1875, die vermeend hadden met die verdienste een huwelijk te kunnen aangaan.

Leerlingen worden niet belast met arbeid, die alleen voor werklieden geschikt is. Maar het omgekeerde komt wel voor, doch uitsluitend om te voorkomen, dat werklieden voor wie anders tijdelijk geen werk zou zijn, ontslagen worden. In dit geval verdient dus de werkman, die hetzelfde werk verricht als de leerling, meer dan deze.

In de meeste werkplaatsen ontvangen de leerlingen vakopleiding en voorlichting van opzichtvoerend personeel en bekwame werklieden.

Bij de geschutgieterij zijn geene leerlingen.

Bij de constructie-werkplaatsen is het bezoek van de burgeravondschool voor de leerlingen verplichtend gesteld. Bij de werkplaatsen voor draagbare wapenen moeten de leerlingen, die voor geweermaker of zwaardveger worden opgeleid, het herhalingsonderwijs gevolgd of ander voldoende onderwijs genoten hebben. Ook de andere leerlingen, die tot gewoon werkman worden opgeleid, worden aangespoord het herhalingsonderwijs te volgen.

Bij de pyrotechnische werkplaatsen bestaat geen eigenlijke vakopleiding, daar over het algemeen in die inrichting geen bepaald ambacht beoefend wordt. Men heeft daar leerlingen (of liever jongens) noodig, voor werkzaamheden, die met de hand van een volwassen werkman niet of moeilijk kunnen worden verricht.

Vele van deze leerlingen, natuurlijk de meest oppassende en verstandelijk ontwikkelde, worden gaandeweg met werkzaamheden belast, die ook door ouderen worden uitgevoerd, en komen zoo geleidelijk in den toestand van werkman. Het bijwonen van avondschool of teekenschool wordt zooveel mogelijk bevorderd, waar aanleg en goede wil bestaan.

Daar niet alle leerlingen tot werkman kunnen worden opgeleid, wordt, bij hunne aanneming, er steeds de aandacht op gevestigd, dat het uitzicht bestaat dat zij op 16-jarigen leeftijd weder worden ontslagen.

Een onderzoek is aanhangig omtrent de mogelijkheid, om in de wijze van opleiding meer eenheid te brengen.

Het is niet waar, dat het rondgeven in den rusttijd van oproepingsbiljetten voor vergaderingen tot bespreking van de huisvestingquaestie aan *de Hembrug*

verboden is geworden. Alleen wordt verlangd, dat voor het houden van besprekingen of vergaderingen en voor het opplakken of rondgeven van biljetten of kennisgevingen, van welken aard ook, de toestemming van den hoofdopzichter wordt gevraagd.

De strekking hiervan is om het maken van propaganda voor denkbeelden, welke de orde in gevaar zouden kunnen brengen, te keeren.

De gevraagde staten gaan als bijlagen A en B hierbij.

Aanschaffing van geschut. Art. 36. Het geschut dat thans in de Stelling van Amsterdam aanwezig is, maakt deel uit van de volledige bewapening dier stelling. Geheel ontbreken de daarvoor benoodigde vuurmonden dus niet.

Hoewel de voltooiing der genoemde stelling ongetwijfeld belangrijke uitgaven voor aanmaak van geschut medebrengt, zal, zooals in de Memorie van Antwoord betreffende de vestingbegroting wordt vermeld, eerst op de begroting voor het dienstjaar 1898 geld behoeven te worden aangevraagd voor het in de af te werken forten vereischte geschut, opdat de vuurmonden aanwezig zijn op het oogenblik, dat die werken genoeg gevorderd zijn om ze daarin op te stellen. Uit de voor 1897 voor geschut gevraagde credieten kan dus geene gevolgtrekking voor volgende jaren gemaakt worden.

Mocht een oorlog uitbreken vóórdat de stelling voltooid is, dan zal deze verdedigd moeten worden met het geschut dat dan aanwezig zal zijn.

De door den ondergeteekende in deze aangenomen gedragslijn schijnt hem volkomen logisch. Wat zou het baten of de geschutuitrusting voor de voltooide stelling aanwezig ware, maar de werken zelven zich nog in weinig voltooide toestand bevonden? De verdediging zou immers bij zulken toestand der verdedigingswerken niet van langdurigen aard kunnen zijn. Of het geschut der Nieuwe Hollandsche Waterlinie hierbij zou kunnen medewerken, is zoo onzeker, dat daarop niet mag worden gerekend. Geschiedde het echter, dan zou men voor een groot deel niet over verouderd materieel, maar over geschut van den nieuwen tijd beschikken.

Uit het vorenstaande volgt, dat de Minister zich in algemeenen zin aansluit bij hetgeen in de laatste alinea van het Verslag der Kamer omtrent deze gelegenheid wordt opgemerkt.

Ontbrekend geschut. De kanonnen van 40 cM. zijn thans compleet, wat gieten betreft. Enkele zijn nog niet geheel afgewerkt kunnen worden, doordat andere spoed eischende werkzaamheden dit verhinderden.

Er zijn thans geheel afgewerkt 344 mitrailleurs, zoodat er nog 105 ontbreken, waarvan echter een deel in bewerking is. Dit laatste aantal is niet juist op te geven, omdat de aanmaak in verschillende werkplaatsen geschiedt en deze niet alle even ver gevorderd zijn. Kan de vervaardiging op gelijken voet worden voortgezet, dan zal binnen enkele, doch niet met juistheid op te geven, jaren in deze behoefte zijn voorzien.

Gelijk de ondergeteekende bij de behandeling der begroting voor 1896 in uitzicht stelde (*Handelingen* bladz. 733) is de behoefte aan snelvuurkanonnen met 2 verminderd. Blijkens de »Opgave» moeten dus nog 98 van die kanonnen worden aangeschaft; voor 1897 worden er 8 gevraagd.

In ronde sommen kost een snelvuurkanon f 2000, de affuit f 3000, de munitie f 10.000, totaal f 15.000. Een mitrailleur met affuit kost in rond cijfer f 1000. Het kan echter zijn, dat de voor sommige mitrailleurs in te voeren veldaffuit dit cijfer eenigszins zal verhoogen.

Opvouwbare booten Art. 39, c. Het aantal veren op onze rivieren is zeer zeker talrijk, doch er kan niet vast op worden gerekend, dat die veren in oorlogstijd ook nog aanwezig zullen zijn, en al ware dit het geval, dan nog zou dit niet te kort doen aan de wenschelijkheid, dat de cavalerie op elk gewild punt, en derhalve zonder omwegen, een stroom kan overschrijden.

In de keuze van het overgangspunt toch is men in oorlogstijd geenszins vrij, en dit te minder, omdat het zich dan zeer wel kan voordoen, dat de tegenpartij

de veren in den omtrek heeft bezet, of de middelen tot overgang heeft weggevoerd.

Specificatie. Art. 41. Uit dit artikel worden bekostigd: richtprijzen en andere belooningen van dien aard; huur van stoombooten; sleeploozen; vloten en schijven, alsmede herstellingen daaraan; materialen voor batterijbouw; behoeften en werkgelden voor parken; druk- en bindwerk; vindingsloozen; benooidigheden voor de commissie van proefneming, en dergelijke.

Uit deze opsomming, die jaarlijks wel hetzelfde karakter behoudt, maar toch telkens in onderdeelen verschilt, blijkt wel hoe bezwaarlijk het zou zijn, eene breedere omschrijving te vinden, welke voorziet in alle omstandigheden, die zich kunnen voordoen en bij het opmaken der begrooting grootendeels onbekend zijn.

Dezelfde omschrijving kwam dan ook jaren achtereen op de Staatsbegrooting voor.

VIIIste AFDEELING.

Militair hospitaal te 's Gravenhage. De toestand van het militair hospitaal te 's Gravenhage heeft reeds geruimen tijd een punt van ernstige overweging uitgemaakt. Het desbetreffende onderzoek is thans zoo ver gevorderd, dat vermoedelijk in de eerstvolgende begrooting voorstellen kunnen worden opgenomen, om in den bestaanden onvoldoenden toestand te voorzien.

IXde AFDEELING.

Voeding van Rijkswegen. Het stelsel van verstrekking van levensmiddelen van Rijkswegen in natura, is met 1 Januari 1896 in werking getreden.

Het in een der dagbladen opgenomen bericht, als zou bedoeld stelsel eerst met 1 November van dit jaar zijn ingevoerd, is mitsdien onjuist.

Het doel met de invoering van het stelsel beoogd, o. a. aangegeven in de Memorie van Toelichting op de begrooting voor het loopende dienstjaar, werd bereikt; voorts ging die invoering gepaard met verbeteringen in de wijze van aanschaffing van de levensmiddelen.

Omtrent de resultaten, welke het stelsel uit een geldelijk oogpunt heeft opgeleverd, kan eerst een juist oordeel worden uitgesproken na de afsluiting van het dienstjaar.

Voor zooveel daarover thans kan worden geoordeeld, waren die resultaten niet ongunstig.

Bereidingswijze van het voedsel. Klachten omtrent de bereidingswijze van het voedsel der soldaten werden niet meer vernomen na het tot stand komen van de verbeteringen, waarvan in het verslag sprake is.

Met waardeering vernam de ondergeteekende, dat van die verbeteringen in eenige afdelingen met instemming en onder dankbetuiging aan den Minister, werd gewag gemaakt.

Nadat in het begin van dit jaar, bij wijze van proef, een twaalfal militairen gedurende vier maanden aan de Amsterdamsche Huishoudschool onderricht in de kookkunst ontving, waarmede gunstige uitkomsten werden verkregen, werd het, alvorens tot eene definitieve regeling dezer aangelegenheid over te gaan, wenschelijk geoordeeld, om opnieuw een veertiental militairen zulk een cursus te doen volgen. Hierbij werd de voorkeur gegeven aan eene detachering der militairen bij de Huishoudschool te Amsterdam boven eene detachering bij verschillende kookscholen, gelet op de verkregen gunstige resultaten en eene gewenschte eenheid in de opleiding der koks.

Het ligt voorts in de bedoeling, na afloop van den bovenbedoelden cursus, eene regeling voor te bereiden, waardoor aan militairen, die in het bezit zijn van het diploma van militairen kok — te verwerven aan de Amsterdamsche Huishoudschool of zoo noodig bij eene andere dergelijke inrichting — de gele-

genheid wordt geopend om, met den graad van korporaal, eene vrijwillige verbintenis aan te gaan.

De mededeeling, dat in het garnizoen te Amsterdam eene proef werd genomen met het verstrekken van boter en kaas bij het ration brood, is in zooverre juist, dat deze proef werd genomen ten aanzien van de boter.

Het gevolg daarvan is geweest, dat van 1 November II. af, aan den soldaat bij het brood eene ration boter wordt verstrekt.

Late betaling van levensmiddelen. De invoering van het stelsel van verstrekking van levensmiddelen van Rijkswegen in natura heeft ten gevolge, dat de bewijsstukken, welke tot staving van elke vordering wegens leveringen te dier zake worden opgemaakt, aan het onderzoek van de Algemeene Rekenkamer moeten worden onderworpen.

Aanvankelijk voldeden sommige bewijsstukken niet aan de daaraan door genoemd college gestelde eischen, waardoor de verevening van de uitgaven vertraging ondervond. Thans wordt tegen de onmiddellijke verevening van bedoelde vorderingen zelden bedenking gemaakt, zoodat de betaling zoo spoedig mogelijk plaats heeft.

Herstel eener drukfout. Art. 51. De hier gemaakte opmerking is juist; het getal moet zijn 1.345.230.

Spek. Art. 55. Op het hieromtrent gevraagde kan ondergeteekende antwoorden, dat dit jaar geen Amerikaansch spek is aangeschaft.

Xde AFDEELING.

Gunning van leverantiën aan de Nederlandsche industrie. Omtrent deze aangelegenheid kan de ondergeteekende mededeelen, dat ter mededinging naar de levering van kleding en uitrustingsstukken voor het leger alleen worden toegelaten gegadigden, die binnen het Rijk gevestigd zijn, terwijl als regel geldt, dat, voor zooveel de te leveren goederen binnenslands kunnen worden vervaardigd, bij voorkeur in aanmerking komen gegadigden, die in het bezit zijn van de vereischte werkplaatsen om het aangenomene te kunnen vervaardigen.

Van dezen regel wordt alleen dan afgeweken, wanneer de aanbiedingen van gegadigden, die niet in het bezit zijn van de bedoelde werkplaatsen, aanmerkelijk voordeelijker zijn.

De mededeeling dat eene levering van knopen zou gegund zijn aan een buitenlandschen industrieel, berust op onjuiste gegevens. De levering van bedoeld artikel werd in de laatste jaren steeds opgedragen aan hier te lande gevestigde fabrikanten.

Art. 57. Door den Minister is gevolg gegeven aan de ten vorigen jare gedane toezegging, om de bezoldiging van de oppassers bij de garnizoensmagazijnen niet uit het oog te verliezen.

Reeds in den aanvang van dit jaar is het daggeld van twaalf oppassers met f 0,10 verhoogd, terwijl het voornemen bestaat, voortaan elk jaar opnieuw een gelijk aantal oppassers voor die verhooging in aanmerking te doen komen.

XIIIde AFDEELING.

Art. 70. *Motivering van een subsidie.* In hetgeen ondergeteekende in de Memorie van Toelichting ad art. 70 aantekende, is geen sprake van het verleenen van eene schadevergoeding, maar bloot van het verleenen van een subsidie, »voornamelijk» uit overweging, dat de Vereeniging van gepensioneerde officieren hare inkomsten met een bedrag van f 1000 heeft zien verminderen.

Subsidie aan het fonds ten behoeve van onderofficieren. Art. 71. De ondergeteekende erkent, dat de Staat geenerlei aansprakelijkheid draagt tegenover de deelgenooten in het fonds ten behoeve van onderofficieren, en het subsidie wordt dan ook — zooals in de Memorie van Toelichting is gezegd — alleen aange-

vraagd, om het fonds, dat zoo vele jaren nuttig heeft gewerkt, nu het na verloop van een klein aantal jaren zal worden opgeheven, in staat te stellen, zijne verplichtingen tegenover de deelgenooten, wier aantal jaarlijks vermindert. tot den einde toe na te komen. Zooals door de leden, die geen bezwaar hadden tegen het hier voorgesteld subsidie, bereids is opgemerkt, draagt het dus een tijdelijk karakter en na verloop van vier jaren, wanneer wederom eene vijfjarige wetenschappelijke balans zal worden opgemaakt, kan het juiste bedrag van het noodzakelijk subsidie opnieuw worden vastgesteld.

Oud-strijders van 1830. Het onderzoek omtrent het aantal der hier te lande zich bevindende oud-strijders, hier bedoeld, gaf tot resultaat, dat er, blijkens de betrekkelijke opgaven van de Commissarissen der Koningin, in December 1895 in de onderscheidene provinciën des Rijks zich nog in leven bevonden 1093 oud-strijders, waaronder er 835 waren, die in meerdere of mindere mate onderstand noodig hadden.

Sedert bleek uit eene opgave van het hoofdbestuur der Vereeniging „Trouw aan Koning en Vaderland”, dat in de maand September jl. uit de fondsen dier vereeniging door 647 oud-strijders onderstand genoten werd.

Dit laatste cijfer nu meer bepaaldelijk aannemende als dat van het aantal oud-strijders, die op dit oogenblik aan onderstand werkelijk behoefte hebben, zou ondergeteekende meenen, dat, indien aan de hier bedoelde oud-strijders van Rijkswege een pensioen werd toegekend en dit voor allen gelijk ware, er met het verlenen van dien onderstand minstens een ton gouds, ja misschien wel 150 of 200 duizend gulden zou gemoeid zijn. En al mocht nu dit vrij aanzienlijk bedrag beschikbaar kunnen worden gesteld, dan nog zou ondergeteekende geenszins de overtuiging bezitten, dat daarmede ter zake eene voorziening zou worden getroffen, welke algemeen zou kunnen voldoen.

Bij de mondelinge gedachtenwisseling over de begrooting van het Departement van Oorlog voor het loopende dienstjaar, heeft de ondergeteekende in de vergadering der Tweede Kamer van 19 December II reeds gewezen op de verschillende categorieën van oud-strijders, die er zijn. »Er zijn” — zóó heeft hij woordelijk gezegd — »behoefte onder, maar er zijn er ook, die niet behoeftig zijn. Er zijn er, die werkelijk hebben gestreden, maar ook die in vestingen zijn geweest en geen vijand hebben gezien. Er zijn er onder degenen, die het Metalen Kruis dragen, die vrijwillig zijn uitgetrokken; er zijn er, die daartoe gedwongen waren, omdat zij als soldaat in dienst waren.

»Ik vraag mij af, of de verdiensten van hen die vrijwillig zijn uitgetrokken, niet grooter zijn dan van hen, die dit gedwongen deden. In België wordt ook onderscheid gemaakt tusschen de dragers van het Croix Commémorative en van het Croix de Fer; zij die vrijwillig dienst hebben genomen, krijgen grooter pensioen dan die dit niet deden.

»Men heeft onder de oud-strijders sommigen begiftigd met de citadel-medaille, en dezen hebben zeker grootere verdiensten dan de oud-strijders, die deze medaille niet bezitten.

»In deze quaestie moet werkelijk onderscheid worden gemaakt tusschen verschillende categorieën van oud-strijders. En die onderscheiding is niet zoo gemakkelijk te maken als men wellicht denkt.”

Het zij den ondergeteekende vergund, deze woorden hier in herinnering te brengen en daarbij op het feit te wijzen, dat het bedrag van het subsidie aan de Vereeniging „Trouw aan Koning en Vaderland” in dezelfde zitting der Tweede Kamer, ten gevolge van het aannemen van een door den heer BORGESIUS voorgesteld amendement, van f 20.000 tot f 25.000 verhoogd werd, — dat hetzelfde verhoogde bedrag ook nu is voorgesteld, — en dat het getal der hulpbehoevende oud-strijders sedert zóó belangrijk is afgenomen, dat, wanneer het voorgestelde bedrag nu weder wordt verleend, de bedoelde vereeniging in staat zal wezen, onderstand te verlenen: tot een bedrag van f 104 's jaars aan nagenoeg de helft van het getal hulpbehoevende oud-strijders en tot een bedrag van f 50 of van f 10 aan de overigen.

En wanneer de ondergeteekende nu verder in aanmerking neemt, dat een groot getal van deze oud-strijders ook nog uit andere fondsen, als bijv. het Fonds ter aanmoediging en ondersteuning van den gewapenden dienst in de Nederlanden, geldelijk worden ondersteund, dan meent hij, dat te hunnen aanzien bezwaarlijk kan worden gezegd, dat er van Regeeringswege nadere voorziening noodig is, om hen voor gebrek te vrijwaren.

Zijnerzijds kan hij dan ook, onder de gegeven omstandigheden, in deze aanlegenschap moeilijk iets anders in overweging geven, dan het weder verleenen van het bedoeld subsidie tot het voorgestelde bedrag.

Militie-telegram. Art. 80. Ter beantwoording van de hier gestelde vraag, zal de ondergeteekende de eer hebben een afschrift over te leggen van eene Nota, betreffende den uitslag van de op 9 December 1893 gehouden proefneming met de verzending en de bezorging van het militie-telegram, zijnde de laatst gehouden proefneming op dit gebied.

De eerstvolgende proefneming, waarvoor op de begrooting voor 1896 gelden werden aangevraagd, zal in het einde der maand November of in den loop van December van dit jaar plaats hebben.

XVde AFDEELING.

Marechaussee. Hoewel uit de in dit jaar ontvangen rapporten niet is gebleken van eenige daling van het gehalte der marechaussee in de laatste jaren, zal de ondergeteekende evenwel, zooals hij trouwens reeds ten vorigen jare verzekerde, aan eene verdere uitbreiding van het wapen der Koninklijke marechaussee slechts dan gevolg geven, wanneer de Minister van Justitie het bepaald noodzakelijk acht het aantal brigades van het korps te vermeerderen,

Dat de houding der marechaussee langs de zuidelijke grenzen niet altijd gunstig afsteekt bij die der Belgische gendarmerie is onaannemelijk en dat de marechaussee minder overwicht op de bevolking zou uitoefenen dan genoemde gendarmerie, wordt door de feiten weersproken. Bij kermissen en feestelijke gelegenheden surveilleert de marechaussee in voorschreven tenue, waarbij het rooken verboden is. Aan de Belgische gendarmerie daarentegen is bij dergelijke diensten het rooken toegestaan, zelfs uit pijpen. De bewering, dat deze gendarmerie bij dergelijke gelegenheden in groot tenue gekleed is, moet aan onjuiste voorlichting worden toegeschreven. Immers wordt de kolbak bij dit korps alleen gedragen bij nationale feestdagen en verjaardagen van leden van het Vorstelijk Huis.

Nopens hetgeen omtrent het minder wenschelijke van het verplaatsen van marechaussee in het midden wordt gebracht, vermeent de ondergeteekende te mogen verwijzen naar zijne Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag betreffende het onderzoek van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het loopende jaar.

Inlichtingen gevraagd. Art. 98, b. Het ligt in de bedoeling om op het gedeelte van het terrein van de voormalige Rijkslijnbaan, aan de Conradstraat te Amsterdam, dat door het Departement van Marine ter beschikking is gesteld van het Departement van Oorlog en dat groot genoeg is om daarop een honderdtal woningen voor gehuwde militairen te stellen, in het dienstjaar 1898 aan te vangen met het bouwen van een blok van 21 woningen, waarvan de totale kosten zijn begroot op f 65.000.

Zooals in de Memorie van Toelichting is vermeld, is het thans aangevraagde bedrag bestemd voor het sloopen van bestaande gebouwen en het maken van afsluitingen op het terrein.

XVIIIde AFDEELING.

Het nieuwe geweer. Art. 102. Het is niet te verwonderen, dat de meeningen omtrent de bruikbaarheid en de soliditeit van het nieuwe geweer zeer uiteenliepen. Zelfs zou de ondergeteekende kunnen begrijpen, dat voorstanders van

het nieuwe wapen eenigszins waren begonnen te twijfelen, toen zij kennis namen van de klachten die in enkele organen der pers over het nieuwe wapen werden geuit. Want ofschoon de tegenspraak niet uitbleef, is het altijd gemakkelijker geweest en zal het wel altijd gemakkelijker blijven, wantrouwen te wekken dan wantrouwen weg te nemen.

Des te verblijdender is het, dat ondergeteekende verklaren kan, tot nu toe geen enkele reden te hebben om minder gunstig over de aangeschafte geweren van 6,5 mM. te oordeelen. Integendeel, de rapporten geven hem tot dusverre slechts aanleiding om niet alleen over de ballistische eigenschappen, maar ook over de samenstelling der nieuwe wapenen zeer tevreden te zijn.

Het is niet juist, dat de inspecteur der infanterie in eene circulaire zou hebben gezegd, dat het geweer na langdurige beproeving »vrij goed» voldaan heeft. Genoemde opperofficier heeft na afloop van een schietcursus aan de Normaal-schiet-school aan de korpsen doen bekend maken, dat de aan die school gebezigde geweren, zoowel wat goede werking aangaat als wat betreft trefkans en dracht *goed* voldaan hadden. De berichtgever in een der dagbladen verving echter, den inhoud der circulaire weergevende, het woord »goed» door de woorden »vrij goed».

In de bewuste circulaire wordt voorts medegedeeld, hoe men kleine stoornissen, die door onhandigheid of onvoldoende bekendheid met het wapen veroorzaakt werden, kan voorkomen, en wordt in herinnering gebracht, dat men in zanderig terrein in liggende houding de tromp van het wapen niet op den grond moet laten rusten of vallen. Zooals ieder, die met vuurwapenen omgaat, weet, moet men geen zand vóór in den loop laten dringen en nemen de daaraan verbonden nadeelen toe met het kleiner worden van het kaliber.

Intusschen is het lichtelijk te begrijpen, dat de Minister, hoezeer ook van de doeltreffendheid van het nieuwe wapen overtuigd, in het gevoel zijner verantwoordelijkheid met de meeste belangstelling het verloop van en de ondervinding met de nieuwe bewapening volgde en volgt. Toen dan ook een der bladen reden meende te hebben om te twijfelen aan het weerstandsvermogen der geweren, heeft de ondergeteekende niet gearzeld eene zijns inziens geheel afdoende proef te doen nemen. Hij heeft met een der door de fabriek te Steyr geleverde wapenen niet minder dan 6000 schoten laten doen en na elke 500 schoten een schijfbeeld doen schieten en het geweer doen onderzoeken. De uitkomst was, dat het geweer na afloop dier proef, uit een technisch oogpunt, als oorlogswapen nog volkomen bruikbaar werd geacht, dat het op het einde der proef geschoten schijfbeeld van 20 schoten op 400 M. eene hoogte had van 0,62 M. en eene breedte van 0,66 M., en dat noch gasontsnapping, noch weigeringen, noch nabranders, noch scheuren van kogelmantels waren voorgekomen.

Het zal wel geene verwondering wekken, dat de ondergeteekende bij zoodanige uitkomst reden meent te hebben om gerust te zijn. Hierbij is nog te voegen, dat de inspecteur der infanterie nog zeer onlangs verklaarde, dat de geweren uitmuntend voldeden, zoowel wat de goede werking als wat de trefkans en de dracht betreft, en dat ook het onderhoud geene bezwaren oplevert.

Dit alles neemt niet weg, dat de Minister, overtuigd als hij is van de groote technische moeilijkheden aan de vervaardiging der hedendaagsche draagbare vuurwapenen en de bijbehorende munitie verbonden, nauwlettend blijft toezien en dat zijne zorg in deze niet zal verminderen.

In dit verband zij volledigheidshalve nog vermeld, dat met de patronen zich bij de Normaal-schiet-school eenig bezwaar heeft voorgedaan, hierin bestaande, dat na het schot bij zeer enkele patronen eenige klemming werd ondervonden. Hoewel dit geval noch bij de keuringen, noch tijdens de schietoefeningen van de korpsen voorkwam, heeft de ondergeteekende onmiddellijk een nauwgezet onderzoek doen instellen en heeft hij reden om aan te nemen, dat het bezwaar spoedig geheel zal worden overwonnen.

Op de algemeen gedane vraag, hoe de nieuwe geweren en de daarbij behorende munitie voorloopig voldoen, kan de Minister blijkens het vorenstaande volmondig

antwoorden: »zeer goed», en waar volgens het Voorloopig Verslag twijfel moest ontstaan, doordat eene circulaire van den inspecteur der infanterie in het openbaar op onjuiste wijze was aangehaald, ontving de Minister een brief van dien opperofficier, waarin als voorloopig rapport over de ondervinding met het nieuwe geweer en de munitie opgedaan, te lezen staat: »Onverdeeld is de lof, die mij omtrent het schieten met het geweer M. 95 tot heden ter oore kwam. Daarin heeft dan natuurlijkerwijs het geweer zelf het grootste aandeel, maar toch ook speciaal omtrent de gebezigde munitie werden geene wanklanken, ook niet omtrent klemmingen door mij van de zijde der korpsen vernomen.»

De rapporten der korpsen, die kort daarna inkwamen, gaven geene aanleiding in dit oordeel eenige verandering te brengen.

Oefening met het nieuwe geweer. Ter beantwoording van de nopens deze aanlegenschap gestelde vragen kan de ondergeteekende mededeelen, dat, met uitzondering van het 3de en het 6de regiment infanterie, bij alle overige korpsen van dat wapen, zoowel de voor herhalingsoefening onder de wapenen gekomen lichten als alle andere onderofficieren en minderen volledig met het geweer M. 95 zijn geoefend geworden, en dat daarbij volstrekt geen gebrek aan patroonhouders, gevuld met exercitiepatronen, heeft bestaan, terwijl bij al die korpsen door het personeel — derhalve ook door de miliciens, voor herhalingsoefeningen opgekomen — met het nieuwe geweer naar de schijf is geschoten.

Het is dan ook volkomen onjuist, dat per compagnie slechts over één houder met exercitiepatronen kon worden beschikt, en dat de meeste manschappen niet in het schijfschieten zijn geoefend geworden.

Alleen bij het 3de en het 6de regiment infanterie hebben de schietoefeningen met scherpe patronen met het geweer M. 95 geen voortgang kunnen hebben. De reden hiervoor moet niet worden gezocht in het niet tijdig ter plaatse aanwezig zijn van munitie, doch in den door den ondergeteekende gegeven last om de munitie niet te gebruiken, welke lastgeving gegrond was op de omstandigheid, dat juist op dat oogenblik bij de Normaalschietsschool nu en dan klemmingen van de hulzen werden geconstateerd, zooals hierboven is vermeld, en de ondergeteekende het noodig oordeelde, alvorens met het schieten door de korpsen te doen aanvangen, eerst de oorzaak van die klemmingen op te sporen.

Hoewel dus bij het 3de en bij het 6de regiment infanterie door de meerbedoelde miliciens niet met het geweer M. 95 geschoten is, doet dit niets af aan hetgeen, zoowel door de commandanten van die korpsen als door den inspecteur der infanterie wordt verklaard, namelijk dat de geoefendheid van die miliciens met het nieuwe wapen zeer bevredigend was te noemen.

Ter beantwoording van het, in de tweede alinea betreffende dit onderwerp gestelde, heeft de ondergeteekende de eer het navolgende aan te teekenen.

Artikel 125 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72) betrekkelijk de nationale militie, zooals dat artikel thans luidt, beveelt dat de manschappen der militie te land, die niet in werkelijken dienst zijn en hun vijfde dienstjaar niet hebben volbracht, in gewone tijden jaarlijks eenmaal te zamen komen om gedurende niet langer dan zes weken in den wapenhandel te worden geoefend, tenzij de Koningin het raadzaam mocht oordeelen, dat samenkomen geheel of gedeeltelijk achterwege te laten. Krachtens vorengenoemde wetsbepaling konden, ingevolge het Koninklijk besluit van 13 April 1896, n°. 40, in 1896 van de militie te land, tegen den daartoe door den Minister van Oorlog te bepalen tijd, worden opgeroepen om in den wapenhandel te worden geoefend, o. a. gedurende ten hoogste 22 dagen, van de lichten van 1892 en 1893 de verlofgangers der militie, behoorende tot de regimenten der infanterie.

Bij de beschikking van den Minister van Oorlog van 17 April 1896, n°. 45, ter uitvoering van vermeld Koninklijk besluit gegeven, was gevoegd een staat, aanwijzende ook den tijd waarvoor de oproeping in werkelijken dienst van de op te roepen verlofgangers der militie te land geschieden moest. Uit dien staat blijkt, wat reeds uit het Koninklijk besluit viel af te leiden, »dat het de lichten 1892 en 1893 waren», die bij de infanterie moesten worden opgeroepen

om opnieuw in den wapenhandel te worden geoefend, en tevens, dat die oproeping geschieden moest: bij 27 bataljons voor 13 dagen; bij 2 bataljons voor 19 dagen en bij 16 bataljons voor 21 dagen. Het Koninklijk besluit en de ministerieele beschikking zijn opgenomen in de *Staatscourant* van 21 April 1896 en in het *Recueil Militair*, bladz. 197—201.

De uitgaven, voortspruitende uit het verblijf onder de wapenen van deze verlofgangers, konden worden bestreden uit den post van artikel 13, in den toelichtenden staat omschreven als: »Tot het bijwonen der herhalingsoefeningen». Het toegestaan bedrag was ruim voldoende. Immers onder die omschrijving was geraamd op de getalsterkte van ééne lichting voor 35 dagen, terwijl in werkelijkheid is beschikt voor de 45 bataljons tot een gezamenlijk bedrag, gelijkstaande aan dat gevorderd voor ééne lichting voor 32 dagen. Uit de eerste kolom van den post bleek reeds van het voornemen, om zich voor deze oproeping niet te bepalen tot ééne lichting. Anders ware daar het woord »diverse» misplaatst.

Schietbanen en kogelvangers. In verband met het bepaalde in het Voorschrift betreffende de wapenen en schietoefeningen bij de infanterie (1896) werd op grond van het grooter indringingsvermogen der kogels uit het geweer M. 95, door den inspecteur der infanterie gelast, de observatieposten en schijfstanden met nauwkeurigheid te doen nagaan en te zorgen dat de observatieposten minstens 1 Meter kruinbreedte bezitten.

Zoodra het blijkt, dat het schieten met gevaar voor de manschappen in den observatiepost of voor het achter den kogelvanger liggend terrein gepaard gaat, worden die oefeningen gestaakt en wordt een onderzoek ingesteld.

Dat in het bijzonder de kogelvangers te Amersfoort geen voldoende veiligheid bij de schietoefeningen zouden opleveren, is den ondergeteekende niet gebleken.

Omtrent de verwonding van een soldaat in een observatiepost bij het schijfschieten te Waalsdorp is een zeer nauwkeurig onderzoek ingesteld. Uit de ter zake ingediende rapporten is gebleken, dat het houten met zink bekleede deksel van dien ingezonken observatiepost, welk deksel tegen het treffen door geweerkogels moet worden gevrijwaard door een verticaal daartegen aangebrachte, 26 cM. daarboven uitstekende, ijzeren plaat, door een kogel doorboord was. Dit was mogelijk geweest, doordat de laatstbedoelde ijzeren plaat iets was gezakt, en niet meer 26 cM. boven de bedekking van den observatiepost uitstak.

Bij het treffen van dit deksel is een gedeelte van het projectiel in het hout blijven steken en de soldaat, die gaten in de schijf dichtplakte, werd door het overige in den rug getroffen. Terstond zijn alle observatieposten, welke evenals de hierboven bedoelde zijn ingericht, nauwlettend onderzocht en zoo noodig verbeterd, en is een aanhoudend toezicht aanbevolen.

De verwonde soldaat heeft op 16 November jl. het hospitaal te 's Gravenhage als hersteld verlaten.

Nieuwe geweren voor de schutterij. In de Memorie van Toelichting heeft de ondergeteekende uitvoerig uiteengezet, waarom hij beter acht de aanvulling aan wapenen voor het leger meer te verzekeren, alvorens de schutterij van nieuwe geweren te voorzien.

Dat de Regeering de beslissing omtrent laatstbedoelde wapening zou trachten te ontgaan, is door de indiening der zoogenaamde gewerenwet afdoende wederlegd. Zij die tegen uitstel in deze zijn gekant, hebben wellicht niet bedacht, dat, indien gemobiliseerd moest worden, terwijl voor de schutterij een betrekkelijk klein aantal nieuwe wapenen was aangeschaft, doch niet voorzien was in de wapening der aanvullingstroepen van het leger, gekozen zou moeten worden tusschen het bezit van ongelijke wapening in de korpsen van het leger en het niet uitreiken aan de schutterij van geweren, die voor haar waren aangeschaft. De nadeelen van ongelijke wapening, de gevolgen daarvan voor de munitieaanvulling en de moreele invloed op de minder goed gewapenden zouden zeker het eerste doen kiezen.

Maar is het dan niet eenvoudiger en beter dit dadelijk te doen en aan de

BEGROOTING VAN UITGAVEN TEN BEHOEVE VAN DE VOL-
TOOIING VAN HET VESTINGSTELSEL, DIENST 1897.

MEMORIE VAN ANTWOORD.

Ter beantwoording van het Voorloopig Verslag, hetwelk nopens het in de afdelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal gehouden onderzoek van het wetsontwerp tot vaststelling van de begrooting van uitgaven ten behoeve van het vestingstelsel, dienst 1897, werd uitgebracht door de daartoe benoemde Commissie van Rapporteurs op 13 November 1896, heeft de ondergeteekende de eer het navolgende te doen kennen:

Defensievraagstuk. § 1. De in het Voorloopig Verslag opgenomen beschouwingen en opmerkingen omtrent het door sommige leden ter sprake gebrachte defensievraagstuk, zijn door den ondergeteekende overwogen met al de aandacht, welke deze zoo hoogstbelangrijke aangelegenheid verdient.

Het zal wel geene verwondering kunnen wekken, dat het resultaat dezer overwegingen bij den ondergeteekende is geweest, dat hij in het geheel niet kan instemmen met den door die leden uitgesproken wensch omtrent het standpunt, dat bij de inrichting onzer weermiddelen moet worden ingenomen. De ondergeteekende sluit zich integendeel aan bij het krachtig protest door verscheidene andere leden daartegen uitgesproken.

Na het klemmend en helder betoog, dat in het Voorloopig Verslag werd opgenomen tot staving van de gegrondheid van dat protest, en waarmede de ondergeteekende zich volkomen kan vereenigen, mag het, naar het hem toeschijnt, overbodig worden geacht, hier ter plaatse in eene breedvoerige wederlegging te treden van de beschouwingen, welke bedoeld protest hebben uitgelokt.

Nochtans zou de ondergeteekende zich niet verantwoord achten, wanneer hij zijnerzijds die beschouwingen verder geheel onweersproken liet. Hij rekent het toch zijn plicht den leden, die van oordeel zijn dat de natie zich zeer zware opofferingen getroost voor een onbereikbaar doel, en dat — vermits naar hun inzien eene verdediging van het land feitelijk tot niets zou leiden — Nederland kan volstaan met een klein, goed geoefend leger, geheel uit vrijwilligers bestaande, met den meesten ernst te wijzen op de hoogst bedenkelijke gevolgen, welke de toepassing van hunne denkbeelden, reeds terstond zou kunnen hebben voor onze onafhankelijkheid.

Vooropstellende dat de opofferingen, welke de natie zich voor de defensie getroost, inderdaad geenszins »zeer zwaar» kunnen worden genoemd, en dat die offers, vooral voor zoover zij door persoonlijke dienstvervulling worden gebracht, in nagenoeg alle andere Staten van veel meer beteekenis zijn, moet aan de leden, die de vraag stelden of men geen hersenschim najaagt, wanneer beoogd wordt

onze strijdkrachten op zoodanigen voet te brengen, dat wij in staat zouden zijn onze onafhankelijkheid te verdedigen, worden geantwoord, dat men daarmede wel verre van naar een hersenschim, naar een zeer bereikbaar doel streeft.

Zelfs in het weinig aannemelijke geval, dat Nederland geheel alleen zou staan tegenover een zeer overmachtigen vijand, zou aan de verdediging van het land niet behoeven te worden gewanhoopt, wanneer het Nederlandsche volk slechts eensgezind blijft en niet wordt bevangen door moedeloosheid en gebrek aan zelfvertrouwen, of zijn eigen kracht miskent.

Onze geschiedenis levert de treffendste bewijzen van de mogelijkheid eener verdediging tegen zeer groote overmacht; maar tevens leert die geschiedenis welke de gevolgen zijn, wanneer aan de strijdkrachten van den Staat niet de vereischte zorg werd besteed, wanneer de eensgezindheid van het volk door partijschappen was verbroken, en de verdediging daarmede werd verlamd. Die gevolgen zijn, in het bijzonder voor ons land, van zoo schadelijken aard geweest, dat het den ondergeteekende onbegrijpelijk is hoe men, met zulke feiten voor oogen, indirect zou kunnen medewerken tot het scheppen van de mogelijkheid of van de waarschijnlijkheid, dat zulke toestanden zich in de toekomst opnieuw zouden voordoen.

Die indirecte medewerking zou plaats vinden, wanneer men den weg volgde, in het Voorloopig Verslag door sommige leden aangewezen als de wenschelijke, bij het bepalen van den omvang en de kracht onzer weermiddelen. Werd die weg ingeslagen, dan zou ook in verschillende zeer denkbare gevallen, waarin Nederland onder veel gunstiger omstandigheden in den strijd werd betrokken dan in het hierboven bedoelde geval, van geene verdediging sprake kunnen zijn, en zonder eenig noemenswaardig verzet zou men zich hebben te schikken naar den wil van den overheerscher.

De ondergeteekende vertrouwt dat, wanneer de leden die zich in den vorenvermelden zin uitlieten omtrent het standpunt, dat huns inziens moet worden ingenomen bij de inrichting onzer weermiddelen, de zaak nader overwegen en zich duidelijk voorstellen, welke ontwijfelbaar de gevolgen zullen zijn van het verlies onzer onafhankelijkheid, zij alsnog tot de overtuiging zullen komen, dat hun standpunt niet het juiste is en rechtstreeks moet voeren tot een weinig eervollen en schadelijken ondergang.

Aan hetgeen door verscheidene leden in het midden werd gebracht omtrent de noodzakelijkheid, onze neutraliteit niet zonder verzet te laten schenden, heeft de ondergeteekende slechts toe te voegen, dat de schijnvertooningen, die schending niet alleen niet zouden afweren maar haar zelfs zouden kunnen uitlokken, daargelaten nog dat het in strijd zou zijn met de goede trouw, de verzekering te geven, dat men de neutraliteit strikt en c. q. gewapend wil handhaven, en dan met schijnvertooningen en protesten te volstaan.

In verband met de opmerking door sommige leden gemaakt, dat, wanneer zij de verdedigbaarheid van ons land mogelijk achtten, zij daarbij buiten beschouwing lieten den toestand waarin onze levende strijdkrachten thans verkeerden, stelt de ondergeteekende er veel prijs op hier te verklaren, dat naar zijne meening die toestand geenszins zooveel te wenschen overlaat, dat eenige grond zou bestaan voor de moedeloosheid, welke — volgens bedoelde leden — zoo vaak ten aanzien van onze defensie wordt aangetroffen.

De ondergeteekende erkent ten volle de noodzakelijkheid eener reorganisatie, en hij betreurt het dat verschillende omstandigheden, onafhankelijk van zijn wil, hem hebben belet voorstellen voor die reorganisatie aanhangig te maken. Toch mag hij niet nalaten te dezer gelegenheid als zijne overtuiging uit te spreken, dat het gehalte van de strijdkrachten welke ons leger vormen, weinig of niet te wenschen overlaat en in menig opzicht zelfs zeer goed kan worden genoemd.

Bij het vaststellen van de meerbedoelde reorganisatie zal dan ook, naar de ondergeteekende meent, in de eerste plaats in het oog moeten worden gehouden, dat eene vermeerdering van de legersterkte niet mag gepaard gaan met eene vermindering van het gehalte. Wierd dit voorbijgezien, dan zou die reorgani-

satie de waarde en de kracht van het leger, zeer ten nadeele van het land, doen achteruitgaan in stede van verbeteren.

Stelsel ten aanzien van de inrichting onzer weermiddelen. De ondergeteekende kan niet toegeven, dat er bij de inrichting van onze weermiddelen twee hoofdstelsels zouden bestaan in den zin als blijktens het Voorloopig Verslag door eenige leden wordt bedoeld.

Bij de algemeene beraadslaging over de Staatsbegrooting voor 1895 werd door den Minister van Buitenlandsche Zaken betoogd dat, evenzeer als een veldleger noodig is voor de handhaving van onze neutraliteit, op Nederland als op elken onafhankelijken Staat de verplichting rust om, zij het dan ook naar de mate zijner krachten, gereed te zijn voor zijne verdediging.

Volgens dat betoog zal dus, bij de inrichting van onze weermiddelen, zoowel aan de neutraliteitshandhaving als aan de verdediging moeten worden gedacht, en bestaan er derhalve ten deze niet twee tegenovergestelde stelsels, waaruit als het ware eene keuze zou behooren te worden gedaan.

Wel heeft de Minister van Buitenlandsche Zaken bij die gelegenheid als zijne meening doen kennen — en de ondergeteekende heeft zich daarbij geheel aangesloten (1) — dat de algemeene toestand van Europa er meer op wees om tijdig bij te dragen voor eene behoorlijke handhaving onzer neutraliteit en een veldleger te bezitten, dan tot het brengen van onze verdedigingsmiddelen in den best mogelijken staat, *binnen den kortst mogelijken tijd*; doch de door den ondergeteekende gecursiveerde woorden geven duidelijk aan, dat er niet aan gedacht werd aan die verdedigingsmiddelen volstrekt geene verbeteringen aan te brengen.

Het bij de bedoelde gelegenheid door de Regeering ingenomen standpunt is dit ook thans nog.

Herziening der Vestingwet. § 2. Ten opzichte van de gedane mededeeling, dat eenige leden geen vrede konden hebben met het standpunt door den Minister ingenomen, dat eene herziening der wet van 18 April 1874 (*Staatsblad* n°. 64), hoewel in het algemeen noodzakelijk, voorloopig kan blijven rusten, moet de ondergeteekende in de eerste plaats in herinnering brengen, dat bedoelde herziening in geenen deele noodzakelijk door hem werd geacht.

Zoowel in de Memorie van Antwoord ter zake de vestingbegrooting voor den dienst van 1895, als in die betreffende die begrooting voor 1896, werd door hem alleen erkend, dat de Vestingwet verouderd is en eene herziening in beginsel wenschelijk moet worden geacht.

Aan bedoelde mededeeling in laatstgenoemde Memorie werd evenwel reeds dadelijk door hem toegevoegd, dat, ook in overeenstemming met het gevoelen van zijnen ambtgenoot van Marine, de indiening van een tot die herziening strekkend wetsontwerp, op dat oogenblik niet gewenscht was.

De ondergeteekende is nog geheel dezelfde meening toegedaan. Hij acht eene herziening niet gewenscht, omdat geenszins zekerheid zou bestaan, dat daardoor eene meer spoedige voltooiing van de Stelling van Amsterdam, waarbij ook rekening moet worden gehouden met de financieele omstandigheden des lands, zou bevorderd worden, en het resultaat dier herziening dus vermoedelijk uitsluitend zou zijn, dat ontijdig zou worden overgegaan tot opheffing van sommige vestingwerken, waarvan thans onder bepaalde omstandigheden, nog eenig nut kan getrokken worden.

Ten opzichte van de door de hiervoren bedoelde leden uitgesproken meening, dat de wet van 18 April 1874 (*Staatsblad* n°. 64) gedeeltelijk nooit zou zijn uitgevoerd, de werken bijv. tot dekking van rivierovergangen en opname van troepen aan IJssel, Waal en Maas, de Zuider-Waterlinie en de werken aan de Westerschelde nooit anders bestaan hebben dan op het papier, moet de ondergeteekende, onder verwijzing tevens naar hetgeen nopens de uitvoering van de Vestingwet, werd aangeteekend in de Memorie van Antwoord betreffende de vestingbegrooting voor den dienst van 1884 (*Zitting 1883—1884, Gedrukte Stukken 88, n°. 9*),

(1) Zie bladz. 340, *Handelingen der Staten-Generaal 1895*.

doen opmerken, dat werken tot dekking van rivierovergangen en opname van troepen aan IJssel, Waal en Maas, de Zuider-Waterlinie en de werken aan de Wester-Schelde, al zijn ze niet alle ingericht volgens de eischen van den tegenwoordigen tijd, wel degelijk bestaan, o. a. om Doesburg, te Westervoort, Pan-nerden, St. Andries, Crèvecoeur, Ellewoutsdijk en Neuzen.

Omtrent de verder uitgesproken meening, dat de Minister, door het bij deze begrooting gedaan voorstel, in strijd zou komen met den geest van artikel 2 der Vestingwet, welk artikel voorschrijft, dat o. a. eerst de werken tot dekking van rivierovergangen en opname van troepen aan IJssel, Waal en Maas moeten zijn uitgevoerd, alvorens het laatste gedeelte der Stelling van Amsterdam mag worden onder handen genomen, moet de ondergeteekende in herinnering brengen, dat betrekkelijk reeds spoedig na het tot stand komen van de wet betreffende het vestingstelsel, de overtuiging ontstond, dat het doen maken van bedoelde werken — de sperforten — ook met het oog op de *zeer belangrijke* kosten welke, daarvoor, ook bij de verdere uitbreiding van de spoorwegverbindingen, zouden vereischt worden, niet in het belang kon zijn voor het tot stand brengen van een welbegrepen geconcentreerd verdedigingsstelsel. Zooals aan de Staten-Generaal bekend is, werd dan ook, reeds vóór jaren, geheel afgezien van het kostbare en toch in verschillende opzichten onvoldoend stelsel van afsluiting van de rivierovergangen door middel van sperforten, en konden dientengevolge zeer aanzienlijke sommen bespaard worden.

Over hetgeen thans zal worden verricht, om het gebruik van de spoorwegbruggen aan den vijand te ontzeggen, kan de ondergeteekende niet in verdere bijzonderheden treden. Te dier zake meent hij te kunnen volstaan met de mededeeling, dat deze aangelegenheid met de meeste zorg wordt voorbereid.

Terwijl met het vorenstaande in herinnering gebracht werd, dat het doen van de zoo belangrijke uitgaven, vereischt voor het maken van de in punt *f* ad art. 1 der Vestingwet opgenomen werken tot dekking van rivierovergangen en opname van troepen aan IJssel, Waal en Maas, in 's lands belang niet mocht worden aanbevolen, meent de ondergeteekende, dat hier wel degelijk de bijzondere omstandigheden aanwezig zijn, die, volgens de laatste alinea van art. 2, uitzondering toelaten op de in art. 1 der wet aangegeven volgorde, betreffende de uitvoering van de verschillende werken, en kan hij daarom geenszins toestemmen, dat het ten deze door eenige leden aangegeven bezwaar, met het oog op de belangen der defensie, inderdaad als zoodanig in aanmerking behoort te komen.

Dat het geheel onverschillig zou zijn, welke stellingen en werken in *eerste* linie voor de Stelling van Amsterdam zullen behouden blijven of aangelegd worden, is, in strijd met hetgeen ten deze door eenige leden wordt aangeteekend, door den ondergeteekende, ten vorigen jare in de Memorie van Antwoord, volstrekt niet gezegd. In die Memorie is door hem alleen te kennen gegeven, dat zeer wel kan en ook moet geoordeeld worden over de wijze van voltooiing van de Stelling van Amsterdam, afgescheiden van de in de eerste linie liggende stellingen en sterkten, aangezien bedoelde stelling, onafhankelijk van laatstgenoemde, zoodanig moet zijn ingericht, dat zij *op zich zelf* geheel voldoende is voor eene krachtige en langdurige verdediging van de hoofdstad des Rijks.

De juistheid dezer meening zal te meer in het oog springen, wanneer men bedenkt, dat de Stelling van Amsterdam, na eene gelukte landing op de kust, in *eerste linie* ligt en dus aan een onmiddellijken aanval kan zijn blootgesteld.

Na de hiervoren gestelde nadere toelichtingen vertrouwt de ondergeteekende, dat de leden, die bij dit onderdeel van het Voorloopig Verslag aan het woord waren, alsnog zullen terugkomen op hunne meening, dat inderdaad herziening van de Vestingwet noodzakelijk of zelfs wenschelijk zou kunnen zijn, alvorens verandering te brengen in den tegenwoordigen toestand onzer weermiddelen.

Fort te Scheveningen. Op eene te dezer zake tot hem gerichte vraag van de betrokken commissie uit den gemeenteraad van 's Gravenhage, is door den ondergeteekende geantwoord, dat de belangen der verdediging noodzakelijk maken,

dat bij het tot stand komen van eene haven te Scheveningen overgegaan wordt tot het bouwen van een fort.

Verdere voltooiing der Stelling van Amsterdam. § 3. Blijkens den inhoud van dit onderdeel van het Voorloopig Verslag hebben de voorstellen, betreffende de verdere voltooiing van de Stelling van Amsterdam aanleiding gegeven tot eene uitvoerige gedachtenwisseling. Terwijl eenerzijds door leden verschillende bij hen bestaande bezwaren, in hoofdzaak betreffende het beginsel van verdere voortzetting en afwerking van de werken in de stelling, werden kenbaar gemaakt, deden daarentegen, tot groote voldoening van den ondergeteekende, verscheidene leden in de afdeelingen zich kennen als voorstanders van de verdere voltooiing, en lieten deze de wederlegging van de tegen de voorstellen geopperde bedenkingen met vertrouwen over aan den Minister, waarbij zij tevens een woord van instemming wenschten te betuigen met het voornemen der Regeering, om de quaestie der reductie eindelijk tot eene oplossing te brengen.

Door die leden, welke in het algemeen bedenkingen hadden tegen de bedoelde voor de stelling gedane aanvraag, werd in de eerste plaats opgemerkt, dat het hier de beslissing zou gelden, of de bestaande aardwerken, die in een kring om Amsterdam zijn aangelegd, al dan niet van bomvrije gebouwen zullen worden voorzien, eene beslissing waartegen vooreerst bezwaar bestond bij die leden, die, met het oog op de aanstaande vervanging der Tweede Kamer door eene andere, voortgekomen uit een uitgebreid kiesrecht, zich niet gerechtigd achtten thans hunne stem te geven aan eene nieuwe uitgave, die als een eerste termijn is te beschouwen van een groot werk, dat gedurende verscheidene jaren in de toekomst zware offers uit 's Rijks schatkist zou vorderen.

De meer of mindere gegrondheid van evengenoemd bezwaar zou door den ondergeteekende vooral dan moeten overwogen worden, wanneer hij inderdaad eene beslissing zou wenschen uit te lokken, waardoor de Staat, gedurende verscheidene jaren, tot zware offers zou worden gebonden.

Dit is echter in geen deele het geval, want goedkeuring van de thans gedane aanvraag bindt de Kamer tot niets meer, dan tot het doen maken van bomvrije gebouwen in de aardwerken, welke de Minister op het oog heeft.

Zooals de ondergeteekende deed kennen in het slot der voorlaatste zinsnede op bladz. 3 der Memorie van Toelichting, wordt met elk gebouw, dat in de forten wordt tot stand gebracht, de verdedigbaarheid van de stelling verhoogd. Het streven is en moet in de volgende jaren dus wezen om, geleidelijk, verbetering aan te brengen in den toestand van de aardwerken, zooals die thans bestaat; eene handelwijze, waarbij steeds rekening kan gehouden worden met de financieele omstandigheden.

Met betrekking tot een tweede, bij eenige andere leden bestaand bezwaar, dat zij niet opnieuw wenschten te besluiten tot eene aanzienlijke versterking der doode weermiddelen, voordat door eene reorganisatie der levende strijdkrachten de beschikking is verkregen over eene voldoende troepenmacht, komt het den ondergeteekende voor, dat bedoeld bezwaar, bij nadere overweging, niet van blijvende beteekenis mag worden geacht. Het kan toch niet ontkend worden, dat met de onderwerpelijke voorstellen geenszins beoogd wordt eene versterking in den zin van uitbreiding of vermeerdering van de doode weermiddelen, maar uitsluitend het verbeteren van de inrichting van *bestaande* aardwerken in de stelling, door het daarin maken van bomvrije gebouwen, ten einde ze op die wijze geschikt te maken voor eene meer krachtige verdediging dan zulks thans, bij het gemis van die gebouwen, het geval is.

Dat wij, volgens de meening van de hierbedoelde leden, sinds 1870 in eene fout zouden zijn vervallen, om forten te bouwen, geschat aan te schaffen en nieuwe bewapeningen in te voeren, en bij goedkeuring van de onderwerpelijke aanvraag wederom op dien weg eene schrede zou worden gedaan, kan de ondergeteekende geenszins toegeven.

Welke uitbreiding in de toekomst ook aan onze levende strijdkrachten mocht worden gegeven, toch lijdt het geen twijfel, dat wij ons in de meeste omstan-

digheden tegen eene overmacht zullen hebben te verdedigen, evengoed als zulks thans met onze tegenwoordige strijdkrachten het geval zou moeten zijn. Goed ingerichte verdedigingsliniën zijn daarom mede voor ons onmisbaar; immers alleen daardoor zal het mogelijk zijn aan die overmacht, met kans op goeden uitslag, weerstand te bieden. Van te meer beteekenis is deze overweging, waar op dit oogenblik, in geval van nood, toch in ieder geval met de strijdkrachten waarover wij thans kunnen beschikken, de hoofdstad zou moeten worden verdedigd.

Bij de vragen hoeveel troepen er noodig zijn voor de verdediging der Stelling van Amsterdam, voltooid op de wijze, zooals de Minister zich deze denkt, en hoe die strijdmacht zou moeten zijn samengesteld, komen te veel omstandigheden in aanmerking, om ze met bepaalde cijfers te kunnen beantwoorden.

Zóó bijv.: heeft de aanval alleen plaats aan de noord- of aan de zuidzijde van het Noordzeekanaal, dan wel aan beide zijden van dat kanaal; bepaalt de vijand zich tot eene insluiting voor den geheelen omtrek, gepaard met één ernstigen aanval, dan wel worden er aanvallen op verschillende punten der stelling gedaan; zijn de troepen, die de verdediging moeten voeren, nog ongeschokt als zij haar beginnen, dan wel hebben zij reeds ernstige verliezen geleden, en dergelijke omstandigheden meer.

In elk geval mag echter wel dit worden aangenomen, dat, zelfs wanneer de Stelling van Amsterdam mocht worden aanvallen alvorens eene doeltreffende reorganisatie onzer levende strijdkrachten is tot stand gekomen, er toch zeker zorg zal worden gedragen, dat een zoodanig deel van het leger beschikbaar zal zijn, dat de verdediging der stelling, ingericht op de wijze, zooals de Minister zich deze denkt, met gegronde hoop op goeden uitslag kan gevoerd worden. Een deel der bezettingstroepen is daarvoor reeds thans aangewezen, terwijl zij voor het overige te zijner tijd zullen worden beschikbaar gesteld, voor zooveel noodig uit het veldleger.

Intusschen is het eene onomstootelijke waarheid, dat juist door de wijze, waarop de Minister de stelling wenscht in te richten, het aantal der voor de verdediging benoedigde troepen kleiner kan zijn, alsook dat die verdediging met de beschikbare troepen veel krachtiger en hardnekkiger kan worden gevoerd, dan bij den tegenwoordigen toestand der stelling.

Door de verdedigingswerken van een voldoende aantal bomvrije gebouwen te voorzien, zal niet alleen de verdediging daarvan eerst goed mogelijk worden, maar zal ook door de genoegzaam onvernietbare batterijen in de keel van het fort, bestemd voor het zoogenaamd groot flankement, de verdediging der aldus deugdelijk geflankeerde tusschenliniën een zeer krachtigen steun ontvangen.

De vraag over welk gedeelte van de voor de verdediging der stelling benoedigde troepen thans reeds zou kunnen worden beschikt, zonder dat de overige liniën of stellingen in gevaar worden gebracht, moet in dien zin beantwoord worden, dat bij den tegenwoordigen toestand onzer levende strijdkrachten zeer zeker een deel van het veldleger voor de verdediging der stelling zou moeten worden bestemd.

Opgemerkt moet echter worden, dat als de stelling van Amsterdam te land wordt aangevallen, daaraan eene andere operatie is moeten voorafgegaan, en wel eene landing op onze kust, of eene doorbreking van de Nieuwe Hollandsche Waterlinie (casu quo forceering van onze zuidelijke vaarwaters). Zoolang een en ander niet heeft plaats gehad, behoeven de voor de verdediging vereischte troepen slechts gedeeltelijk in de Stelling van Amsterdam aanwezig te zijn; maar is een of ander geschied en valt de vijand die stelling aan, dan worden voor de overige liniën en stellingen, die nagenoeg alle ontruimd zullen zijn, zeer weinig troepen vereischt, of wel behoeft de verdediging der stelling slechts aan ééne zijde te geschieden.

Hoewel niet gezegd kan worden, dat zonder medewerking der schutterij de verdediging der Stelling van Amsterdam onmogelijk zou zijn, wordt echter voor de landsverdediging in het algemeen en van die van de Stelling van Amsterdam in het bijzonder, door den ondergeteekende zeer zeker gerekend op de mede-

werking der schutterij en vooral op die van de geoefende elementen, welke zich daarin bevinden.

Bekend is het, dat bij onze tegenwoordige legerinrichting, behalve de depots, en het reservekader buiten beschouwing latende, alleen de schutterij de reserve der levende strijdkrachten te land vormt.

Bovendien zal van de artillerie-schutterijen reeds dadelijk in de verschillende liniën en ook in de Stelling van Amsterdam partij worden getrokken als hulp voor de aldaar ingedeelde afdeelingen vesting-artillerie tot het leger behoorende.

Hoe groot het nut is, dat van de medewerking van de verschillende in de schutterijen aanwezige elementen getrokken zal kunnen worden, is à priori niet te zeggen. Onder meer andere omstandigheden is dit afhankelijk van den tijd, gedurende welken de schutterijen zijn mobiel geweest, vóór dat zij tegen den vijand moeten optreden.

Aan de leden die ontkenden, dat het steeds in de bedoeling zou hebben gelegen om, na de vergraving der zandophoogingen, voort te gaan met den bouw van bomvrije gebouwen, wil de ondergeteekende gaarne toegeven, dat het vergraven en inrichten van de zandophoogingen tot verdedigbare aardwerken eene zaak was, waardoor in niets gepraejudiceerd werd op de inrichting, welke aan de definitieve werken zou worden gegeven.

Dat de Kamer gehouden zou zijn verder te gaan met de voltooiing van de stelling, nu de tijdelijke werken zijn voltooid, om *andere redenen* dan die voortspuitende uit de overtuiging, dat, ter verzekering van de verdediging van de hoofdstad des Rijks, *meer* behoort te worden gedaan dan het maken van de thans bestaande eenvoudige en, zooals in de Memorie van Toelichting werd uiteengezet, geheel onvoldoende aardwerken, heeft de ondergeteekende dan ook niet beweerd, en hij wenscht derhalve met nadruk op te komen tegen de door de bedoelde leden gemaakte opmerking, dat door hem in de Memorie van Toelichting ten onrechte zou zijn voorgesteld, alsof het steeds in de bedoeling heeft gelegen, na de vergraving der zandophoogingen, met den bouw van bomvrije gebouwen voort te gaan.

Dat ook de vorige Minister van Oorlog de tijdelijke stelling later door eene definitieve wenschte te zien vervangen, is door den ondergeteekende in de Memorie van Toelichting betreffende het onderwerpelijk wetsontwerp aangetoond. Hoe overigens die Minister zich over de beteekenis en waarde van het »kleine plan» bij eene volgende begrooting mag hebben uitgelaten, zeker is het, dat men den ondergeteekende bezwaarlijk de verantwoordelijkheid van de zienswijze van zijnen voorganger kan doen dragen; men zal gereedelijk toegeven, dat hij zijne eigene verantwoordelijkheid moet dragen, en het is die verantwoordelijkheid, welke hem er toe brengt de in 's lands belang noodzakelijke voorstellen te doen tot het geven van een meer duurzaam karakter aan de tijdelijke aardwerken, welke thans de hoofdstad omringen.

De leden, die het bij de tijdelijke stelling wenschten te laten, deden alsnog kennen, dat de bedragen, welke nog voor de voltooiing der stelling zullen worden aangevraagd, naar hunne meening, op minstens 25 millioen mogen worden geschat boven de 5 millioen, die daarvoor in de laatste jaren verwerkt zijn, ongerekend teleurstellingen, welke bij een en ander kunnen worden ondervonden.

Ten opzichte van de hier uitgesproken onderstelling nopens het totaal bedrag, dat voor de inrichting van de stelling zou worden vereischt, kan de ondergeteekende mededeelen, dat de kosten voor het geheel afwerken van *al* de forten van den gesloten kring — en dit is het werk waartoe men zich in de eerste toekomst vermoedelijk wel zal bepalen — volgens nauwkeurige ramingen een totaal vereischen van 10¼ millioen, in welk bedrag, zooals reeds werd aangegeekend in de Memorie van Antwoord betreffende de vestingbegrooting voor den dienst van 1896, mede begrepen zijn de uitgaven vereischt voor de voltooiing van de gemeenschapswegen en beplantingen en de telegraafverbindingen, onderscheidenlijk geraamd op f 130.000 en f 185.000. De kosten voor de bewapening, oorspronkelijk gesteld op ongeveer 6 millioen, zijn, in verband met de aanzien-

lijke vermindering, welke in het aantal koepels kan plaats vinden, en met inbegrip van den aanmaak van den strikt noodigen munitie-voorraad, volgens raming te stellen op eene som van ongeveer 4 millioen, welk bedrag, geleidelijk, naar mate de forten voltooid worden, moet worden aangevraagd.

Zoals in het Voorloopig Verslag wordt aangeteekend, werden inderdaad de kosten voor drinkwatervoorziening oorspronkelijk geraamd op 1 millioen. Ofschoon de ondergeteekende op dit oogenblik nog niet bekend is met de uitkomsten waartoe het onderzoek van de Staatscommissie, waarbij deze aangelegenheid in behandeling is, in het algemeen zal leiden, is hem evenwel uit eene onlangs door den voorzitter dier Commissie ingediende aanvraag gebleken, dat, zooals nader in deze Memorie wordt toegelicht, de oplossing van de drinkwaterquaestie wellicht met aanzienlijk minder kosten zal kunnen verkregen worden dan daarvoor oorspronkelijk geraamd werden.

Ten opzichte van hetgeen overigens door de meer bedoelde leden wordt aangeteekend omtrent de kosten voor eene eventueele uitbreiding van de Stelling naar Zee, door het maken van werken ter verdediging van het Noordzeekanaal en het maken van een vleugel Bennebroek-strandpaal 72 — welke werken niet door het technisch comité, maar door de Commissie van 1893 voorgesteld en begroot werden op f16.100.000 — moet de ondergeteekende mededeelen, dat, naar zijne meening, ter verzekering van de verdediging van het Noordzeekanaal en van de vrije vaart op dat kanaal dergelijke permanente stellingen niet vereischt worden. De uitkomsten van het te dier zake door hem ingesteld nader onderzoek heeft hem dan ook de overtuiging geschonken, dat tot genoemd doel met werken van tijdelijken aard kan worden volstaan, terwijl in het bijzonder door de thans voorgenomen zeer krachtige inrichting van het fort bij *Velzen* de onmiddellijke verdediging van het kanaal in hooge mate zal worden bevorderd.

De ondergeteekende moet alzoo beslist tegenspreken, dat zelfs voor de inrichting van de stelling met aansluiting aan de Noordzee, zoo aanzienlijke bedragen vereischt zouden worden, als door de leden, welke hier aan het woord waren, wordt vermeend.

De enkele leden, die het toch twijfelachtig oordeelden, of, zelfs na het tot stand komen van de door hen bedoelde inrichting der stelling, ten slotte eene stelling zou worden verkregen, die in oorlogstijd inderdaad voor eene enigszins langdurige verdediging vatbaar zou blijken, kan de Mnister geruststellen.

Bij goede voorbereiding in vreedestijd kunnen, zelfs met betrekkelijk geringe troepenmacht, groote uitkomsten verkregen worden, mits vertrouwen besta op eigen kracht. Aankweeking van dat vertrouwen, zonder optimisme, is daarbij van het hoogste belang.

Zoals de ondergeteekende in den aanvang van de beantwoording van dit onderdeel van het Voorloopig Verslag reeds mededeelde, was het voor hem eene groote voldoening te mogen ontwaren, dat verscheidene leden in de afdelingen zich als voorstanders van de verdere voltooiing der stelling deden kennen. Voor het vertrouwen, dat die leden in den Minister stelden en hun woord van instemming met het voornemen der Regeering, betuigt hij zijnen welgemeenden dank.

Ten opzichte van het voorbehoud, dat door leden behorende tot de voorstanders van den bedoelden post, werd kenbaar gemaakt in de 3de alinea op bladz. 5 van het Voorloopig Verslag, kan de ondergeteekende het volgende mededeelen:

In de op een totaal van f10.250.000 geraamde kosten voor de voltooiing van den gesloten kring, is mede een bedrag begrepen van f721.000 voor den bouw van 7 pantserkoepels, met welk aantal, naar de meening van den ondergeteekende, voor de geheele stelling kan worden volstaan.

Intusschen worden voor den dienst van 1897 geene aanvragen gedaan voor het leveren van één of meer dier koepels, terwijl in verband hiermede dus ook geene aanvragen voor het in die koepels op te stellen geschut in de gewone begrooting zijn opgenomen.

De ondergeteekende geeft hierbij dan ook onomwonden de stellige verzekering,

dat bij aanneming van onderart. 4, de Kamer in geenen deele gebonden zal zijn hare goedkeuring te verleen ook aan uitgaven ten behoeve van die koepels.

Hij teekent intusschen aan, dat onder de hiervoren bedoelde pantseringen, waarover thans geene beslissing wordt genomen, uit den aard der zaak niet begrepen zijn het maken van de op alle forten, onder de tegenwoordige omstandigheden, noodzakelijk geachte kleine opstellingen voor *licht* geschut tot grachtsverdediging, mitrailleurs of snelvuurkanonnen van klein kaliber.

Het maken van bedoelde opstellingen, waarvan er 2 op een fort noodig zijn, is bij de groote uitwerking van het tegenwoordige vuur, een onafwijsbare eisch ter verzekering van de stormvrijheid. Die opstellingen komen in vervanging van de anders onmisbare caponières voor het front der forten.

De omschrijving van onderart. 4, sub 4, is alleen in de begrooting opgenomen voor »memorie» om, indien zulks tot bespoediging van de uitvoering wenschelijk mocht zijn, het sluiten van een contract tot het leveren van die opstellingen voor licht geschut, niet geheel onmogelijk te maken.

Tijd van voltooiing van den gesloten kring. § 4. Tegenover de leden die het wenschelijk achtten de tot verdere afwerking van de Stelling van Amsterdam noodige uitgaven over een langer tijdperk te verdeelen, dan in 's Ministers bedoeling ligt, stonden andere leden, die den hier geoefenden aandrang tot minder snelle voltooiing der voorgenomen werken bestreden.

De ondergeteekende sluit zich ten deze geheel aan bij laatstbedoelde leden die, naar zijn gevoelen, tegenover de bijgebrachte argumenten te recht deden opmerken, dat de Minister wel degelijk rekening heeft gehouden met de financieele omstandigheden, en dat het onbetwistbaar is, dat het thans aangevraagde bedrag aanzienlijk lager is dan dat, hetwelk gemiddeld sedert 1874, jaarlijks, voor de voltooiing van het vestingstelsel is toegestaan.

Sinds dat jaar namelijk, is alleen bij de Staatsbegrootingen voor 1888, 1889 en 1896 *minder* beschikbaar gesteld dan thans voor 1897 wordt aangevraagd.

De ondergeteekende laat in het midden of men, door langzamer aan de stelling voort te werken, meer rekening zou kunnen houden met eventueel veranderde eischen; doch zooals die leden, welke den geoefenden aandrang tot minder snelle voltooiing bestreden, volkomen juist deden opmerken, zou daar tegenover staan, dat het reduit onzer landverdediging dan ook langeren tijd in onverdedigbaren toestand zou blijven verkeer, terwijl de volmaaktheid trouwens ook op die wijze niet zou zijn te bereiken.

Dat een standpunt van voortdurend wachten op volgende verbeteringen, waarvan de consequentie, zooals te recht in het Voorloopig Verslag wordt aangeteekend, zou eischen de doode weermiddelen, zoo te land als te water, steeds te laten wat zij zijn, hoogst bedenkelijke gevolgen zou hebben voor de inrichting der defensie, behoeft zeker geen nader betoog.

Onder de leden die bij de behandeling van de hiervoren bedoelde bedenkingen, aan de zijde stonden van den Minister, waren er die een stap verder gingen en het betreurden, dat voor 1897 slechts f 970.000 voor de stelling werd aangevraagd. Terwijl zij zich bezorgd maakten, dat, wordt niet krachtiger voortgewerkt, nog zeer vele jaren zullen verstrijken, alvorens die stelling, het palladium onzer afhankelijkheid, inderdaad een reduit voor het leger zal opleveren, koesterden zij tevens de vrees, dat het, ook om technische redenen, zeer bezwaarlijk zal zijn, in de vijf volgende jaren in te halen wat in 1897 te weinig wordt verwerkt.

De ondergeteekende erkent gaarne, dat hij, in beginsel, geheel deelt in de meening van de hierbedoelde leden, voor zoover deze de wenschelijkheid uitspraken, om de aanvragen aan de Staten-Generaal zoodanig te bepalen, dat de stelling in den kortst mogelijken tijd kon worden voltooid.

Intusschen heeft de Regeering, bij het vaststellen van het bedrag, dat voor genoemd doel kan worden aangevraagd, ook in verband met verdere onvermijdelijke uitgaven voor de defensie, in hooge mate rekening te houden met de financieele omstandigheden en meende zij zich derhalve te moeten bepalen tot

hetgeen in de allereerste plaats dringend noodig is, in welk opzicht verwezen wordt naar de hierna te noemen, uitsluitend voor de leden der Staten-Generaal bestemde Nota. Overigens kan de Minister de verzekering geven, dat voor de vrees dat, om technische redenen, in de volgende vijf jaren bezwaarlijk zal kunnen worden ingehaald wat in 1897 niet wordt verwerkt, geen grond bestaat.

Omtrent het gestelde in de voorlaatste alinea van § 4 van het Voorloopig Verslag moet de ondergeteekende in de eerste plaats doen opmerken, dat door hem nimmer gezegd is, in beginsel een voorstander te zijn van de door de Commissie van 1893 (1) op eene uitgave van f 16.100.000 voorgestelde plannen tot uitbreiding van de Stelling naar de Noordzee. Dit kan o. a. blijken uit het gestelde in de 2de, 3de en 4de alinea's van het onderdeel, »plannen ten aanzien van de Stelling van Amsterdam», in de Memorie van Antwoord betreffende de vestingbegrooting, dienst 1895 (Zitting Tweede Kamer der Staten-Generaal, Gedrukte Stukken 52, n° 9) en het gestelde in de 4de en 5de alinea's van datzelfde onderdeel in de Memorie van Antwoord ter zake de vestingbegrooting, dienst 1896 (Zitting Tweede Kamer der Staten-Generaal, Gedrukte Stukken 70, n° 9).

Naar zijne overtuiging is het gereed komen van de tegenwoordige stelling de hoofdzaak; een bijkomend gewichtig belang is meester te blijven van het Noordzeekanaal en van den overgang van dat kanaal. Voor dit laatste is evenwel, zooals hiervoren reeds werd gezegd, zeer wel te volstaan met den aanleg van tijdelijke werken, nevens het geven van eene krachtige inrichting aan het fort bij *Velzen*, in den zin zooals, betreffende dit laatste, reeds werd vermeld op bladz. 16 van de Memorie van Antwoord, betreffende de verhoogingswet, dienst 1892 (Zitting 1892—1893, Gedrukte Stukken 17, n° 1).

De ondergeteekende moet verder beslist opkomen tegen de onderstelling, alsof de in 1897 uit te voeren werkzaamheden als eene proefneming zouden te beschouwen zijn.

Ter geruststelling van de leden, welke vreesden, dat omtrent de wijze van fundering, zelfs bij de vijf in de eerste plaats voor voltooiing in aanmerking komende forten, nog geene zekerheid zou bestaan, kan de ondergeteekende mededeelen, dat bij het maken van de, met zoo belangrijke kosten tot stand gebrachte zandophoogingen in de stelling, volgens een vast, wél overwogen plan werd te werk gegaan, waarbij vaststond volgens welke beginselen de forten — zoowel de borstweringen als de gebouwen — zouden moeten worden voltooid.

Hij brengt daarbij in herinnering, dat tot genoemd doel, aanvankelijk bij enkele werken alleen door belasting, doch later, bij alle volgende werken, door uitgraving en diepe uitbaggering van den ondergrond en vervanging daarvan door zand, zandlichamen gemaakt werden, waarop vervolgens, ter verdere samenpersing, in het bijzonder ter plaatse van het later te maken logiesgebouw, zeer zware belastingen van zand werden aangebracht. Op die wijze zijn thans, na een hoogst moeilijken en met groote zorg voltooiden arbeid, kunstmatig vaste grondslagen verkregen, waarop, na afgraving, voor zoover zulks vereischt wordt, van de nog ter plaatse aanwezige zandbelasting, zonder bezwaar met den aanleg der kunstwerken kan worden begonnen.

In beginsel staat daarbij vast, dat de gebouwen op de gemaakte zandlichamen op staal zullen worden gefundeerd, uitgezonderd alleen bij eenige werken in de stelling, waar geheele of gedeeltelijke onderheing is voorgenomen, ook in verband met de ondervinding, welke aldaar, bij het maken der zandlichamen, omtrent den buitengewoon slappen ondergrond van het geheele terrein werd verkregen, en waardoor het raadzaam is aldaar te rekenen op het nemen van buitengewone voorzorgen.

Bij de vijf forten, waar in 1897 met het maken van de bomvrije gebouwen zal worden aangevangen, bestaat het voornemen tot onderheien uitsluitend voor de gebouwen in de werken bij Spaarndam en voor een gedeelte der gebouwen te St. Aagtdijk en Velzen.

(1) Zie Memorie van Toelichting betreffende de vestingbegrooting, dienst 1894, (Zitting Tweede Kamer der Staten-Generaal 1893—1894, Gedrukte Stukken 54, n° 3).

Intusschen zal eerst, bij de uitvoering van het heiwerk, en dus na de vereischte opruiming van de zandbelasting, kunnen blijken — en zulks meer bepaaldelijk bij de voorgenomen geheele onderheing van de gebouwen te Spaarndam — of bij andere, door soortgelijken toestand daarvoor in aanmerking komende, doch eventueel eerst in de volgende jaren af te werken, forten niet tot beperking van heiwerk en daardoor tot bezuiniging kan worden besloten.

De ondergeteekende vertrouwt, dat het uit deze nadere toelichting duidelijk zal zijn, dat het maken van de bomvrije gebouwen in de bedoelde vijf forten volstrekt niet als eene proefneming te beschouwen is, waaruit teleurstellingen zouden kunnen voortvloeien, maar dat het alleen zijne bedoeling was om aan te geven, dat later, bij het afwerken van de forten in soortgelijk terrein als te Spaarndam, wellicht beperking zal kunnen plaats vinden in de thans voorgenomen voorzorgsmaatregelen.

Inlichtingen gevraagd. § 5. Zooals hierboven bij de behandeling van § 4 van het Voorloopig Verslag reeds werd gezegd, is, naar de meening van den ondergeteekende, het gereed komen van den gesloten kring der stelling de hoofdzaak van hetgeen voor de inrichting van de stelling vereischt wordt.

Indien daarbij wordt overgegaan tot het geven van eene zeer krachtige inrichting aan het fort bij *Velzen*, welk fort, behoorende tot den gesloten kring, mede dient tot verdediging van het Noordzeekanaal, terwijl de voor de inrichting daarvan vereischte uitgaven begrepen zijn in het voor den gesloten kring geraamde bedrag van 10¹/₄ millioen, zal overigens, zooals reeds werd vermeld, blijkens de uitkomsten van het ten deze ingesteld onderzoek, voor de verdediging van het bedoelde kanaal, met tijdelijke werken kunnen volstaan.

Terwijl voor de volledige bewapening der stelling, zooals mede hiervoren reeds is medegedeeld, een bedrag van 4 millioen gulden vereischt wordt, bedragen dus de totale kosten voor de te maken werken met bewapening, een totaal van f 14.250 000.

Op de vraag, of thans het zoogenaamde »kleine plan» inderdaad geheel voltooid is, overeenkomstig de denkbeelden van den ontwerper van dat plan, kan de ondergeteekende mededeelen, dat met het einde van het tegenwoordige dienstjaar de werkzaamheden voor bedoeld plan zijn afgelopen. Terwijl vrij aanzienlijke hoeveelheden blindeeringen en rails zijn aangeschaft, is evenwel de ondergeteekende, evenmin als zijn ambtsvoorganger, overgegaan tot het doen aankopen van pantserschilden, omdat hij het nut van dergelijke aankopen niet geëvenredigd achtte aan de daarvoor vereischte kosten. In afwachting van de te nemen beslissing omtrent het doen maken van bomvrije gebouwen in eenige forten, is voorts niet overgegaan tot het doen omwerken van de laatst gereed gekomen zandophoogingen op het Noordwestelijk front der stelling, aangezien de daarvoor vereischte werkzaamheden, indien de onderwerpelijke aanvraag door de Staten-Generaal wordt goedgekeurd, meer doelmatig, en ook met minder kosten, gelijktijdig met het maken van gebouwen zal kunnen geschieden.

In verband met een en ander zal, blijkens den inhoud van het bij de Memorie van Toelichting behorende stuk n°. 4, op den dienst van 1896, vermoedelijk f 132.000 van het voor het »kleine plan» aangevraagde bedrag, beschikbaar blijven.

Naar aanleiding van de te dien aanzien gedane vraag, doet de ondergeteekende kennen, dat het gebruik van verplaatsbare pantserstanden, zooals dit oorspronkelijk is voorgesteld door den Zwitserschen kapitein JULIUS MEYER, naar zijne overtuiging, geene aanbeveling verdient, zoodat hij niet gaarne de verantwoordelijkheid op zich zou nemen de Stelling van Amsterdam in dien geest te doen inrichten. Mochten bedoelde denkbeelden in de toekomst ingang vinden, hetgeen de ondergeteekende evenwel ten sterkste betwijfelt, dan zouden toch in ieder geval de thans voorgenomen werken, zooals ook blijken kan uit het gestelde in de 2de, 3de en 4de alinea's op bladz. 3 van de Memorie van Antwoord betreffende de vestingbegrooting, dienst 1894 (Zitting 1893—1894, Gedrukte Stukken 85, n°. 9), noodig zijn, omdat alleen door uitvoering van die werken eene voldoende

krachtige inrichting voor de steunpunten der verdedigingslinie kan verkregen worden.

Uit de mededeeling, hiervoren reeds omtrent den stand der drinkwaterquaestie gedaan, zal het duidelijk zijn, waarom op deze begrooting geen post voorkomt voor den aanleg van zoetwatervijvers.

Zooals hierboven werd medegedeeld, is door de Staatscommissie over deze zaak tot dusver nog geen rapport uitgebracht. Aan den ondergeteekende is alleen bekend, dat volgens nadere rapporten van den inspecteur van den geneeskundigen dienst der landmacht en van den inspecteur van het geneeskundig Staatstoezicht in Noordholland, het water uit de pijp wel te Nieuwemeer, welke pijp wel eene belangrijke capaciteit bezit, na de vereischte zuivering — hetgeen vermoedelijk op eenvoudige wijze in het groot zou kunnen geschieden en waaromtrent proeven worden genomen — geschikt zou zijn om voor drinkwater te worden bestemd. Op grond van deze aan de Staatscommissie ingediende rapporten, wenschte deze thans een tiental putboringen in of nabij het fort Nieuwemeer te doen verrichten tot eene diepte van ± 54 M. \div A. P., ten einde daarna te kunnen beoordeelen, in welke mate een prise d'eau ter plaatse voor het beoogde doel in aanmerking kan komen. Dit voorstel is thans in behandeling. Mocht het te zijner tijd blijken, dat inderdaad op die wijze eene voldoende hoeveelheid water kan verkregen worden, dan zou met aanzienlijk minder kosten, langs meer eenvoudigen weg, eene oplossing voor de drinkwaterquaestie gevonden zijn.

Sommige leden waren niet zonder bezorgdheid omtrent de bewapening van de stelling. De Minister kan deze leden geruststellen. Dat hij thans de vuurmonden niet aanvraagt voor de vijf forten, die, naar gemeend wordt, in 1897 zullen gereed komen, is te verklaren door de opmerking, dat de bedoelde vijf forten wel in 1897 onderhanden genomen worden, maar eerst in 1898 gereed komen. Het ligt in de bedoeling het geschut, voor zoover dit niet reeds in de stelling aanwezig is, op de begrooting voor laatstgenoemd jaar aan te vragen, opdat het na voltooiing dier forten daarin kunne opgesteld.

Het thans voor de Stelling van Amsterdam aangewezen geschut is, met uitzondering van de kanonnen van 12 cM. K. en 8 cM. Br. die, hoewel niet tot het nieuwe type behoorende, echter nog zeer goede diensten kunnen bewijzen, geenszins verouderd.

Het is de bedoeling te beginnen met het maken van de bomvrije gebouwen in de vleugelwerken der positie van Spaarndam en in de forten te Vijfhuizen Velzen, St. Aagtendijk en Veldhuis.

De redenen waarom met deze werken moet worden aangevangen en waarom in een viertal daarvan koepels wenschelijk zijn, en waar die koepels zouden moeten worden opgesteld, zijn vermeld in eene afzonderlijke Nota, welke uitsluitend ter kennismaking voor de leden der Staten-Generaal wordt toegezonden.

Waar overigens gesproken wordt van het, zooveel mogelijk, groepsgewijze voltooiën van de forten, heeft dit alleen de beteekenis, dat het gewenschd zal zijn om, in volgende jaren, bij voortgang met de werkzaamheden in andere forten dan de thans bedoelde, weder een aantal tot een front behoorende werken te nemen, ten einde op die wijze, geleidelijk, de verschillende, daarvoor achter-eenvolgens in aanmerking komende gedeelten der verdedigingslijn geheel af te werken.

Behalve de reeds vermelde bedragen van f 230.000 en f 185.000, voor wegen, beplantingen en telegraafverbindingen en f 721.000 voor de hiervoren bedoelde pantserkoepels is, in het voor de geheele voltooiing van den gesloten kring opgegeven totaal van 10 $\frac{1}{2}$ millioen, alsnog eene som van f 500.000 begrepen voor de aanschaffing van toestellen tot verlichting van het voorterrein.

Volgens uitgewerkte begrootingen is dus, na aftrek van de hiervoren vermelde sommen, voor het afwerken van al de forten van den kring, eene uitgave noodig van f 8.614.000, zoodat de kosten voor het maken van het bomvrij logies, met inbegrip van de daarbij onmisbaar vereischte opstelling van het geschut, bestemd voor de nabijverdediging, voor elk fort gemiddeld f 317.000 zullen bedragen.

Ten gevolge echter van de belangrijke beteekenis van het fort bij Velzen en de uitgebreidheid van de positie Spaarndam, — waardoor deze werken eene talrijker bezetting vereischen en zij de kostbaarste der geheele stelling zijn, — zijn de totale kosten voor de thans te maken 5 forten hooger dan de gemiddelde en bedragen deze ongeveer 19 ton.

De inrichting van de forten zal zoodanig zijn, dat in die werken gelegenheid is voor logies van de geheele bezetting.

De ondergeteekende keurt eene inrichting van de forten op zoodanigen voet, dat dagelijksche aflossing van de geheele of van een gedeelte der bezetting, noodzakelijk zou zijn door gebrek aan logies, beslist af. Waar in de Stelling van Amsterdam volstrekt geene zekerheid bestaat, dat bedoelde dagelijksche aflossing bij een eventueelen aanval mogelijk zal zijn, terwijl daarentegen, zeer waarschijnlijk, het tegendeel, gedurende langer of korter tijd, het geval zal wezen, — nog daarlatende dat dagelijksche aflossing, om verschillende redenen, bij vele werken ongewenscht zou zijn — zou naar de meening van den ondergeteekende eene onverantwoordelijke, principieele fout worden begaan, om de forten dier stelling op zoodanige wijze in te richten, dat zij alleen onder de bepaalde voorwaarde van die dagelijksche aflossing bruikbaar zouden wezen. Tusschen een fort, waarin de zware vuurmonden in een of meer koepels worden opgesteld en een fort, waarin dit niet het geval is, bestaat, voor wat betreft het bomvrij logies, geen verschil. In eerstbedoelde forten zullen enkele magazijnen alleen zoodanig geplaatst en ingericht worden, dat zij tevens tot onderbouw voor eventueel later op te stellen koepels kunnen dienen, welke magazijnen thans evenwel niet hooger worden opgetrokken dan voor eene bestemming tot munitie-berging noodig is.

Ter voldoening aan het te kennen gegeven verlangen, zullen door den ondergeteekende, uitsluitend ter kennismeming voor de leden der Staten-Generaal, worden overgelegd een situatie-plan van het westelijk front der stelling, waarop de ligging der werken, de inundatiën, wegen enz. zijn aangegeven, alsmede het plan van een der voorgenomen werken, tevens als type, waarnaar de andere werken zullen worden gemaakt.

Ten opzichte van het gestelde in de laatste alinea van § 5, meent de ondergeteekende te mogen verwijzen naar de beantwoording der laatste alinea van § 4.

ARTIKEL 1.

Onderartikel 1. In antwoord op het gevraagde ad onderartikel 1, kan de ondergeteekende mededeelen, dat de bedoelde opzichters van fortificatiën uitsluitend belast zijn met het toezicht op de werkzaamheden, betreffende het gewone onderhoud van het kazernement en dat der bestaande vestingwerken en op de daarbij uit te voeren verbeteringen en herstellingen, doch geen dienst doen als opzichter bij de uitvoering van de groote werken ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, noch bij den bouw van nieuwe kazernes en dergelijke, waartoe trouwens de sterkte van het korps te gering zou zijn. Bedoelde opzichters van fortificatiën genieten geen speciale toelagen. Voor den bouw van de hiervoren laatstbedoelde werken — hetgeen geschiedt onder directie van de officieren der genie — is het, voor eene behoorlijke uitvoering, onmisbaar tijdelijke opzichters en teekenaars in dienst te stellen, zooals dan ook bij de uitvoering van alle groote bouwwerken, in alle takken van dienst vereischt wordt.

Onderartikel 4. Zooals hiervoren bij de beantwoording van § 3 van het Voorloopig Verslag vermeld werd, moet voor den aanleg van wegen en beplantingen in de stelling alsnog een bedrag van f 230.000 besteed worden, voor welken aanleg, in verschillende gevallen, onteigening van grond vereischt wordt.

De in de omschrijving van onderartikel 4, sub 1°, opgenomen som van f 10.000 is bestemd om, ter voorbereiding van bedoelden aanleg, tot die onteigening te kunnen overgaan.

's Gravenhage, 1 December 1896.

De Minister van Oorlog,

SCHNEIDER.

STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1898.

VIIIste HOOFDSTUK.

ONTWERP VAN WET.

In naam van Hare Majesteit WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van ORANJE-NASSAU, enz., enz., enz.

Wij EMMA, Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk:

Allen die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat, volgens de artikelen 123 en 124 der Grondwet, de algemeene begrooting jaarlijks moet worden vastgesteld; Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

ARTIKEL 1.

Het VIIIste hoofdstuk der begrooting van Staatsuitgaven voor het dienstjaar 1898, betreffende het *Departement van Oorlog*, wordt vastgesteld als volgt:

Iste AFDEELING.

Kosten van het Departement.

Art. 1. Traktement van den Minister *f* 12.000.

Art. 2. Traktementen van den secretaris-generaal en van de verdere ambtenaren, alsmede toelagen, door officieren, onderofficieren en mindere militairen genoten, ter zake hunner plaatsing of detachering bij het Departement *f* 130.350.

Art. 3. Bureel- en lokaalbehoeften, drukwerk en kleine uitgaven bij het Departement *f* 19.000.

Totaal Iste Afdeeling *f* 161.350.

IIde AFDEELING.

Traktementen en toelagen, mitsgaders schadeloosstelling voor uniformverandering en voor verlies van bagage, voor het aanschaffen en het verlies van dienstvaarden en voor verhuiskosten bij verplaatsing van den grooten staf, den generalen staf, de intendance en de provinciale en plaatselijke staven.

Art. 4. Groote staf *f* 47.200.

Art. 5. Generale staf *f* 73.400.

Art. 6. Intendance *f* 53.000.

Art. 7. Provinciale en plaatselijke staven *f* 73.400.

Totaal IIde Afdeeling *f* 247.000.

IIIde AFDEELING.

Traktementen, toelagen en schadeloosstelling voor uniformverandering en voor verlies van bagage, voor het aanschaffen en het verlies van dienstvaarden en voor verhuiskosten bij verplaatsing van de staven der verschillende wapens en van de officieren der wapenkorpsen, tegemoetkoming aan reserve-officieren, voor eerste aanschaffing van uniform en daggelden van militaire wachters.

Art. 8. Infanterie f 1.650.265.

Art. 9. Cavalerie f 273.500.

Art. 10. Artillerie f 991.650.

Art. 11. Genie f 279.200.

Art. 12. Gratificatiën en kosten van vervoer van officieren, die bij het leger in Nederlandsch-Indië worden gedetacheerd f 23.000.

Totaal IIIde Afdeeling f 3.217.615.

IVde AFDEELING.

Soldijen en verdere kosten van de verschillende staven, diensten en wapenkorpsen in de IIde, IIIde en Vde afdeelingen vermeld, met uitzondering van de kosten, in die afdeelingen en in de IXde en XIIde afdeelingen omschreven, doch met inbegrip van de kosten van instructeurs beneden den rang van officier bij de schutterijen en vereenigingen tot vrijwillige oefening in den wapenhandel en van vrijwilligers voor het reservekader.

Art. 13. Soldijen, daggelden en jaarwedden van onderofficieren en soldaten bij de wapenkorpsen, daaronder begrepen:
 gratificatiën aan diegenen hunner, die wegens lichaamsgebreken, zonder aanspraak op verdere verzorging, uit den dienst worden ontslagen;
 toelage voor de muziek bij de korpsen infanterie;
 schadeloosstelling voor schutterlijke diensten bij gemis van garnizoen;
 vergoedingen aan opzichters bij den vestingtelegraafdienst, aan militaire wielrijders, aan buitengewone opzichters van fortificatiën en aan reserve-vesting-telegrafisten.

Totaal Art. 13 f 2.665.566.

Art. 14. Kleeding en uitrusting voor onderofficieren en soldaten bij de wapenkorpsen, daaronder begrepen:
 aanschaffing, aanmaak en onderhoud van jassen en mantels, ten gebruike van schildwachten, en van regenjassen, regenbroeken en regenhoeden voor torpedisten en pontonniers;
 aanschaffing van zwaluwnesten voor tamhoers en hoornblazers en van onderscheidingsteekenen voor langdurigen dienst voor onderofficieren en soldaten;
 na te laten schuld in de rekening wegens uitrusting en reserve, door gepasporteerde, gedeserteerde of overleden onderofficieren en soldaten, na aftrek van na te laten schuld van gemelde gepasporteerden en gedeserteerden, die bij terugkomst weder op rekening wordt gesteld, en van nagelaten tegoed, hetwelk niet mag worden uitbetaald;
 van pas maken van uit de magazijnen afgegeven gedragen kleedingstukken, en begrafeniskosten van overleden militairen.

Totaal Art. 14 f 1.431.220.

Art. 15. Scheren en haarsnijden van de soldaten;
 reinigen van lijfgoederen, borstrokken, werkbroeken en werk- of stalkielen van ongehuwde soldaten, en
 aanschaffen van benodigdheden tot het lenig houden van het schoeisel.

Totaal Art. 15 f 197.200.

Art. 16. Werfkosten, na aftrek van de sommen, welke bij vervroegd ontslag uit den dienst of bij overgang bij de troepen in de overzeesche bezittingen, worden gestort, benevens premieën aan miliciens-sergeanten en aan miliciens-korporaals bij aanstelling in die graden.

Totaal Art. 16 f 72.705.

Art. 17. Voeding en verzorging van paarden, daaronder begrepen: daggelden en toelagen voor geëmployeerden bij fourage-magazijnen; gereedschappen en verdere behoeften bij die magazijnen; ligstroo en ander strooisel; stal- en manegebehoefden; kosten van het onderricht aan de rij- en hoefsmidschool; kosten van geneeskundige behandeling van paarden door burger-veeartsen, en kosten, vallende op het nemen van maatregelen tot voorkoming of wering van besmettelijke ziekten onder de paarden, met inbegrip van vergoeding voor onteigende paarden van officieren en voor verbrande of vernietigde goederen van officieren, onderofficieren en soldaten, en voor het weghalen en ingraven van gestorven en afgemaakte paarden.

Totaal Art. 17 f 1.150.584.

Art. 18. Huisvesting en voeding van personeel en stalling van paarden, daaronder begrepen:

huisvesting van officieren, huisvesting en voeding van onderofficieren en soldaten en stalling van paarden bij de ingezetenen en verdere kantonnementskosten;

drinkwater voor personeel, paarden en ander vee;

kachels voor de militaire wachten en voor de lokalen, bewoond door ongehuwde onderofficieren en soldaten en brandstoffen voor de militaire wachten en voor de soldatenkamers en voor het verwarmen van bad- en waschwater;

verlichting van kazernespleinen, van militaire wachten, van soldatenkamers en keukens, van pleinen bij en van de toegangen tot de kazernen en van kamp- en andere terreinen;

kleine geriefelijkheden voor de soldatenkamers;

schrijfbehoeften voor de commandanten van militaire wachten;

in gereedheid brengen en houden en ontruimen van kampterreinen, bivaks en dergelijke;

benoedigdheden in de arrestkamers, en

koffie en melk ten dienste van militaire wachten.

Totaal Art. 18 f 220.200.

Art. 19. Herstellen en onderhouden van wapenen en ledergoed; van trommen, hoorns en trompetten en van paardetuig, met uitzondering van het paardetuig bij de korpsen artillerie, doch met inbegrip van het paardetuig in gebruik bij officieren van gezondheid, kwartiermeesters en andere officieren, die — hoewel niet tot het houden van dienstvaarden gerechtigd — diensten te paard moeten verrichten.

Totaal Art. 19 f 84.800.

Art. 20. Oefeningen en onderwijs, daaronder begrepen de kosten van: schieten en richten met draagbare vuurwapenen, van schietschijven, richtbokken en andere dergelijke benoedigdheden en van schrijfbehoeften, bij een en ander noodig;

vrijwillige oefeningen in den wapenhandel;

oefeningen bij het reservekader;

vaandels, standaards, richtvlaggen, exercitielijnen, stokken voor sergeanten- en korporaals-tamboer, oefenings-trommen en andere dergelijke benoedigdheden;

oefening in het paardrijden van onbereden officieren in garnizoenen waar geene cavalerie- of bereden artilleriekorpsen gevestigd zijn;

bijwonen door officieren, onderofficieren en soldaten van wedstrijden in het schieten, de gymnastiek, het schermen en andere militaire oefeningen;

knip- en buigtangen en verdere benooidgheden, tot het onbruikbaar maken van telegraaflijnen door de cavalerie;
 aanschaffing en onderhoud van rijwielen;
 exercitie- en dienstreglementen, kosteloos te verstrekken aan onderofficieren en soldaten;
 militair onderwijs (na aftrek van het aandeel in de kosten, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van *Nederlandsch-Indië* wordt betaald), als:
 wetenschappelijk onderwijs aan onderofficieren en soldaten;
 schoolonderwijs;
 onderwijs in de kennis van exercitie- en dienstreglementen, schermen, gymnastiek, voltige, zwemmen, schaatsenrijden, dansen, muziek en andere voor militairen noodige en nuttige vakken;
 belooningen aan onderwijzers en prijzen aan leerlingen in de vakken, in deze bedoeld;
 prijzen bij het schijfschieten met draagbare vuurwapenen;
 practische oefeningen der officieren;
 subsidiën toe te kennen aan de Militaire Sportvereniging te 's Gravenhage voor prijzen, uit te loven voor hindernisrijden van leden dier vereeniging en aan den onderofficiers-schermbond;
 onderhoud der korpsboekerijen;
 nasporingen en studiën op het gebied der Nederlandsche krijgsgeschiedenis, en bijwonen door officieren van enkele lessen aan de Universiteiten en aan de Polytechnische School.

Totaal Art. 20 *f* 115.760.

Art. 21. Bureel- en andere administratiekosten, waaronder belooningen voor bedienden bij de bureaux van den chef van den generalen staf en van den hoofd-intendant *f* 112.080.

Art. 22. Kosten, vallende op het voor oefening kampeeren van troepen, op het houden van veldoefeningen, kadermanoeuvres en oefeningen in den strategischen velddienst, op het voor oefening bezetten van forten en versterkte plaatsen, — daaronder begrepen geldelijke tegemoetkomingen aan officieren van de schutterij, aan militaire wielrijders, aan opzichters van den vesting-telegraafdienst en aan buitengewone opzichters van fortificatiën, die aan het kampeeren en de oefeningen in deze bedoeld deelnemen — op den postduivendienst, waaronder begrepen afkoopsom wegens uitschotten in het belang van dien dienst door het bestuur van den Nederlandschen Postduivenbond, en op het deelnemen aan het kampeeren en aan de oefeningen door personeel van de Koloniale Reserve *f* 90.000.

Art. 23. Remonte, daaronder begrepen kosten van maatregelen tot het bevorderen van het fokken van voor den krijgsdienst geschikte paarden in den lande, en van reis- en verblijfkosten voor den aankoop van paarden en van de militaire leden der provinciale keurings-commissiën *f* 237.590.

Totaal IVde Afdeeling *f* 6.377.706.

Vde AFDEELING.

Geneeskundige dienst.

Art. 24. Traktementen, bureelkosten, toelagen, schadeloosstelling voor het aanschaffen en het verliezen van dienstvaarden, voor het verlies van bagage en voor verhuiskosten bij verplaatsing van de officieren van gezondheid, de paardenartsen en de militaire apothekers, met uitzondering van die bij de Koninklijke Militaire Academie ingedeeld, benevens vergoeding voor onderhoud van rijwielen van officieren van gezondheid in uitgebreide garnizoensplaatsen;

traktementen en daggelden van de ambtenaren en geëmployeerden bij het bureau van den inspecteur van den geneeskundigen dienst en bij 's Rijks magazijn van geneesmiddelen;

traktementen, toelagen en schadeloosstelling voor verhuiskosten bij verplaatsing van de officieren-administrateurs, mitsgaders traktementen, toelagen en daggelden van de administrateurs (adjudanten-onderofficieren) en verdere geëmployeerden bij de militaire hospitalen, alsmede gratificatiën te verleen en aan de met lichaamsgebreken ontslagen wordende hospitaalgeëmployeerden, en begrafeniskosten; premiiën voor tot officier van gezondheid benoemd wordende artsen; traktementen der reserve-officieren van gezondheid, en kosten, vallende op het onderricht van geëmployeerden in de kookkunst.

Totaal Art. 24 f 605,090.

Art. 25. Kosten, vallende op het verplegen van zieken, daaronder begrepen alle zoodanige personen als op machtiging van het Departement van Oorlog in de ziekeninrichtingen worden opgenomen, vervoerkosten voor ouders, voogden en echtgenooten van militairen, die in voormelde inrichtingen zijn opgenomen, alsmede kosten, vallende op de verpleging in gemeentelijke of particuliere ziekeninrichtingen van aan besmettelijke ziekten lijdende vrouwen en kinderen van militairen, die in eene kazerne of in een ander gebouw, bestemd tot militaire doeleinden zijn gehuisvest, met uitzondering van de kosten van brood, vleesch en andere levensmiddelen, voor zoover die uit de militaire bakkerijen, militaire slachterijen en militaire magazijnen van levensmiddelen worden verstrekt f 150.662.

Art. 26. Vergoeding aan officieren van gezondheid van de zeemacht en aan burger-geneesheeren voor specialiteits- en andere geneeskundige behandeling van militaire en andere personen, die aanspraak hebben op geneeskundige verzorging voor rekening van het Departement van Oorlog, zoomede van hunne huisgezinnen en aan apothekers van de zeemacht en aan burger-apothekers bij ontstentenis van militaire apothekers f 12.000.

Art. 27. Kosten, vallende op het aanschaffen van geneesmiddelen, brancards, chirurgicale, orthopaedische, pharmaceutische en andere behoeften, voor militairen en andere personen, die aanspraak hebben op geneeskundige verzorging voor rekening van het Departement van Oorlog, zoomede voor hunne huisgezinnen; daaronder begrepen de uitgaven voor 's Rijks magazijn van geneesmiddelen;

kosten wegens aankoop en onderhoud van ligging, kleeding, meubelen, stellingen en rakken en onderhoud der wandelplaatsen voor de zieken, voor den dienst der militaire ziekeninrichtingen, en advertentiekosten betreffende den geneeskundigen dienst in het algemeen f 101.960.

Totaal Vde Afdeeling f 869.712.

Vide AFDEELING.

Studie en onderwijs.

Art. 28. Traktementen van den directeur en officieren-leeraren, toelagen voor officieren, traktementen en remuneratiën voor burgerleeraren, kosten voor het gebruik van een laboratorium en verdere kosten van de Hoogere Krijgsschool, met uitzondering van de kosten van brood, vleesch en andere levensmiddelen, voor zoover die uit de militaire bakkerijen, militaire slachterijen en militaire magazijnen van levensmiddelen worden verstrekt, na aftrek van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van *Nederlandsch-Indië* wordt betaald, f 25.980.

Art. 29. Traktementen, toelagen, soldijen, schadeloosstelling voor uniformverandering en voor verlies van bagage, voor het aanschaffen en het verlies van dienstpaaarden en voor verhuiskosten bij verplaatsing, mitsgaders verdere kosten der Koninklijke Militaire Academie, met uitzondering van de kosten van brood, vleesch en andere levensmiddelen, voor zoover die uit de militaire bakkerijen, militaire slachterijen en militaire magazijnen van levensmiddelen worden verstrekt en van ledergoed, paardetuig en nachtlegervoorwerpen, voor zoover die worden

verstreckt uit de centrale en garnizoensmagazijnen van militaire kleeding en uitrusting, na aftrek van het aandeel dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van *Nederlandsch-Indië* wordt betaald, *f* 191.963.

Art. 30. Traktementen, toelagen, soldijen, schadeloosstelling voor uniformverandering en voor verlies van bagage, voor het aanschaffen en het verlies van dienstvaarden en voor verhuiskosten bij verplaatsing, mitgaders verdere kosten van de Cadettenschool, met uitzondering van de kosten van brood, vleesch en andere levensmiddelen, voor zoover die uit de militaire bakkerijen, militaire slachterijen en militaire magazijnen van levensmiddelen worden verstreckt en van ledergoed en nachtlegervoorwerpen, voor zoover die worden verstreckt uit de centrale en garnizoensmagazijnen van militaire kleeding en uitrusting, na aftrek van het aandeel dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van *Nederlandsch-Indië* wordt betaald, *f* 82.825.

Art. 31. Traktementen, toelagen, soldijen, daggelden, schadeloosstelling voor uniformverandering en voor verlies van bagage en voor verhuiskosten bij verplaatsing, mitgaders verdere kosten van den Hoofdcursus, met uitzondering van de kosten van brood, vleesch en andere levensmiddelen, voor zoover die uit de militaire bakkerijen, militaire slachterijen en militaire magazijnen van levensmiddelen worden verstreckt en van nachtlegervoorwerpen, voor zoover die worden verstreckt uit de centrale en garnizoensmagazijnen van militaire kleeding en uitrusting, na aftrek van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van *Nederlandsch-Indië* wordt betaald, *f* 49.409.

Art. 32. Traktementen van den directeur en van de officieren, toelagen voor officieren, soldijen, daggelden, schadeloosstelling voor uniformverandering en voor verlies van bagage en voor verhuiskosten bij verplaatsing, mitgaders verdere kosten van de Normaal-schietschool, met uitzondering van kosten van brood, vleesch en andere levensmiddelen, voor zoover die uit de militaire bakkerijen, militaire slachterijen en militaire magazijnen van levensmiddelen worden verstreckt, na aftrek:

1°. van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van *Nederlandsch-Indië* wordt betaald, en

2°. van bijdragen van het Departement van Marine, *f* 29.622.

Totaal Vide Afdeling *f* 379.799.

VIIde AFDEELING.

Artillerie-inrichtingen, aanmaak, aanschaffing, samenstelling, wijziging, herstelling, onderhoud en verwerken van het materieel der artillerie, der draagbare wapenen, der torpedo's en der pyrotechnische voorwerpen, met alles wat daarop, alsmede op het beheer van een en ander betrekking heeft, toelagen aan magazijnmeesters der artillerie, zoomede practische oefeningen en proeven bij het wapen der artillerie, een en ander met inbegrip van al wat de inrichtingen van onderwijs en het wapen der marechaussee betreft.

Art. 33. Jaarwedden van burgerlijke ambtenaren en toelagen voor officieren en conducteurs bij de verschillende artillerie-inrichtingen, benevens toelagen aan magazijnmeesters der artillerie bij de magazijnen *f* 122.550.

Art. 34. Daggelden, werkloonen en soldijen van burgerlijke en militaire werklieden, voor aanmaak, samenstelling, wijziging, opleggen, onderhoud, herstelling, in staat van verzending stellen en keuring van artillerie-materieel en materialen bij de artillerie-inrichtingen, zoomede voor onderhoud van de wapenen, opgelegd in de wapendepots;

bezoldiging van magazijnsknechts, daggelden van conducteurs en assistent-conducteurs bij verzendingen, toelagen van waarnemende conducteurs der artillerie en van waarnemende magazijnsknechts, toelagen wegens buitengewone dienstver-

richtingen, werkgeld van burgerwerklieden bij de artillerie-magazijnen, benevens tegemoetkomingen bij de commissie van proefneming.

Totaal Art. 34 f 522.725.

Art. 35. Kosten, vallende op den dienst bij de artillerie-inrichtingen, daaronder begrepen brandstoffen, verlichting, duinwater, gereedschappen en velerlei behoeften, verschillende verrichtingen, tegemoetkomingen, benevens kosten van proefnemingen bij de verschillende werkplaatsen;

bureelgelden, aanschaffing van benodigdheden, voedingsloon en geringe onkosten bij den dienst der artillerie-magazijnen.

Totaal Art. 35 f 155.800.

Art. 36. Aanschaffing van geschut, mitrailleurs, richtmiddelen, affuiten, beddingen, voertuigen, projectielen en andere ernstvuurwerken met al wat daartoe behoort, zoomede aankoop van alle materialen, werktuigen voor aanmaak, wijziging, herstelling en beproeving van die voorwerpen f 519.300.

Art. 37. Aanschaffing van draagbare wapenen, met al wat daartoe behoort, benevens van de voor aanmaak, samenstelling, wijziging en herstelling van die wapenen benodigde verwisselstukken, materialen, werktuigen, gereedschappen en maten, aanschaffing van patronen voor geweren, karabijnen en revolvers en van daartoe behoorende bestanddeelen, zoomede van alle materialen, werktuigen en gereedschappen tot den aanmaak van die patronen f 85.000.

Art. 38. Aanschaffen, vermalen, omwerken en bewaren van buskruit f 237.000.

Art. 39. Aanschaffing van werktuigen en gereedschappen voor algemeenen dienst, van ponton- en torpedo-materieel, van benodigdheden tot aanvulling van den voorraad materialen, van paardetuig en van materialen tot den aanmaak van die voorwerpen; onderhoud van het materieel en het paardetuig der artillerie f 106.400.

Art. 40. Aanmaak of aanschaffing van waarnemingstoestellen, zoomede van materieel voor de horizontale basis-afstandmeting en van telephonen met toebehooren f 36.000.

Art. 41. Practische oefeningen en proeven der artillerie, met alles wat daartoe behoort f 30.000.

Totaal VIIde Afdeeling f 1.814.775.

VIIIste AFDEELING.

Materieel der genie en kazerneering, met hetgeen gerekend wordt daartoe te behooren, een en ander echter met uitzondering van al wat de Hoogere Krijgsschool, de Koninklijke Militaire Academie, de Cadettenschool, den Hoofdcursus te Kampen, de Normaal-schietschool en het wapen der marechaussee betreft.

Art. 42. Onderhouden, herstellen, veranderen en verbeteren van vestingwerken, oefeningsterreinen, kazerne- en andere gebouwen, loodsen, exercitievelden, zweminrichtingen, dijken, kaden, wegen, grachten, bruggen, beplantingen, met hetgeen gerekend wordt daartoe te behooren;

kleine herstellingen en leveringen;

werkzaamheden betreffende het bouwen en planten binnen verboden kringen van vestingwerken;

werkgelden voor militairen, gebezigd tot den arbeid aan fortificatiën en tot anderen arbeid voor de genie;

aanschaffing en onderhoud van gereedschappen en materieel voor de genietroepen en voor het schoonhouden van soldatenkeukens, enz.;

grensbepalingen;

aanbestedingskosten;

kosten en ongelden betreffelijk het sluiten van koop- en andere overeenkomsten; afkoop van rechten;

verleenen van subsidiën voor uitvoering van werken;

koopen van perceelen;
 opzichtkosten, grondboringen, slaan van proefpalen, metingen, waterpassingen
 en peilingen;
 aanschaffing, onderhoud en schoonhouden van geniegoederen en telegraaf-
 materieel in vestingen en forten;
 herstellingen en vernieuwingen van meubelen en andere benodigdheden in de
 gebouwen tot huisvesting van troepen bestemd;
 een en ander *in het 1ste genie-commandement*.

Totaal Art. 42 f 113.335.

Art. 43. Als voren *in het 2de genie-commandement* f 152.320.

Art. 44. Als voren *in het 3de genie-commandement* f 118.100.

Art. 45. Als voren *in het 4de genie-commandement* f 150.260.

Art. 46. Huur van gebouwen, daaronder begrepen de huur van de kazernes
 en andere gebouwen of gedeelten van gebouwen tot huisvesting van militairen
 en hunne huisgezinnen; huur van oefeningsterreinen en loodsen f 241.080.

Art. 47. Herstellen van schaden, ontstaan door storm, water en brand f 10.000.

Art. 48. Aankoop, herstellen of verbeteren (op rekening of in daggeld) van
 kaarten, plans, memoriën, boekwerken, tijdschriften, reglementen, meet- en
 waterpas- en andere instrumenten en teekenbehoefden f 2500.

Art. 49. Practische oefeningen der genietroepen met de daarvoor noodige
 voorwerpen f 12.500.

Art. 50. Aanschaffing en onderhoud van materieel voor den telegraafdienst
 te velde f 7775.

Totaal VIIIste Afdeling f 807.870.

IXde AFDEELING.

Aankoop van brood en kosten van de militaire bakkerijen, van de militaire slachterijen en van de militaire magazijnen van levensmiddelen.

Art. 51. Aankoop van brood en toelagen wegens gemis van brood f 69.976.

Art. 52. Traktementen, toelagen, bureelkosten, schadeloosstelling wegens
 gemis van vrije woning en verdere vergoedingen voor de administrateurs en
 opzichters en daggelden en arbeidsloonen van het verder personeel bij de militaire
 bakkerijen f 55.300.

Art. 53. Aankoop van graan, winkelwaren, brandstoffen en verdere kosten
 van de broodbereiding in de militaire bakkerijen;
 kosten, vallende op de keuring en herkeuring van graan, enz., en
 aankoop, vernieuwing en onderhoud van werktuigen en ander materieel in de
 bakkerijen.

Totaal Art. 53 f 313.435.

Art. 54. Traktementen, toelagen, bureelkosten, schadeloosstelling wegens
 gemis van vrije woning en verdere vergoedingen voor de administrateurs en
 daggelden en arbeidsloonen van het verder personeel bij de militaire slachterijen
 en bij de militaire magazijnen van levensmiddelen f 22.895.

Art. 55. Aankoop van vee, van levensmiddelen en verdere menagebehoefden
 voor de troepen en inrichtingen der landmacht;
 kosten, vallende op de keuring en herkeuring van vee, enz.;
 aanschaffing en onderhoud van benodigdheden tot het inkoop, bereiden en
 uitdeelen van een en ander;
 materieel ten behoeve van de magazijnen van levensmiddelen en van de militaire
 slachterijen, en
 schadeloosstelling wegens gemis van voeding;
 na aftrek van de opbrengst van den verkoop van spoeling, beenderen en
 ander afval f 2.170,753.

Totaal IXde Afdeling f 2.632.359.

Xde AFDEELING.

Kosten van de centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting, en van de garnizoensmagazijnen van kleeding en uitrusting, benevens van vernieuwing en wijziging van ledergoed en paardetuig en van vernieuwing en onderhoud van kampements-effecten en van nachtleger.

Art. 56. Traktementen, toelagen, bureelkosten, schadeloosstelling voor verhuiskosten bij verplaatsing van officieren, daggelden aan mindere bedienden en arbeidslooën bij de centrale magazijnen te *Amsterdam, Delft* en *Woerden* f 118.100.

Art. 57. Traktementen, toelagen en bureelkosten aan de beheerders van de garnizoensmagazijnen van kleeding en uitrusting, daggelden en toelagen aan de oppassers bij die magazijnen, benevens schadeloosstelling voor verhuiskosten bij verplaatsing van officieren f 21.845.

Art. 58. Magazijnskosten, aanschaffing, herstelling en onderhoud van kampements-effecten en voorwerpen van velduitrusting, waaronder veldkijkers, veldlantaarns en officierscantines; aanschaffing van ledergoed voor de schutterijen en van modellen van kleeding en uitrusting voor het leger, en kosten, vallende op de keuring en herkeuring van die goederen.

Totaal Art. 58 f 55.500.

Art. 59. Aanschaffen en wijzigen van voorwerpen van legergoed en paardetuig, met uitzondering van het paardetuig bij de artillerie in gebruik; aanschaffen van trommen, hoorns en trompetten en van trombehoefden, hoorn- en trompet-snoeren, en

kosten, vallende op de keuring en herkeuring van die goederen.

Totaal Art. 59 f 82.075.

Art. 60. Aanschaffing, herstelling, onderhoud en wasschen van slaapfournituren, na aftrek van de waarde van de verloren geraakte of onbruikbaar geworden nachtlegervoorwerpen, door de gebruikers of bewaarders vergoed;

aankoop en snijden van ligstroo, aanschaffing van stellingen en rakken, bureel- en verdere kosten van de nachtlegermagazijnen;

traktementen, toelagen en schadeloosstelling voor huishuur aan de administrateurs, daggelden en toelagen aan de geëmployeerden bij die magazijnen, en kosten, vallende op de keuring en herkeuring van goederen f 176.700.

Totaal Xde Afdeeling f 454.220.

XIde AFDEELING.

Militaire verkenningen en Topographische Inrichting.

Art. 61. Kosten van verkenningen, het maken van plans, met de kosten uit een en ander voortvloeiende, ten behoeve van de kaarten op de Topographische Inrichting te vervaardigen, waaronder belooning voor eenen bediende bij het bureau van den directeur der militaire verkenningen;

kosten van de Topographische Inrichting, aan: traktementen der ambtenaren, toelagen der officieren, daggelden en remuneratiën der geëmployeerden en andere kosten dezer inrichting, na aftrek:

1°. van hetgeen uit het Iste hoofdstuk der begrooting van *Nederlandsch-Indië* wordt gekweten voor het vervaardigen, in kleurendruk, van de door de topographische opneming van *Java* verkregen overzichtskaarten der onderscheidene residentien, en

2°. van bijdragen van andere Departementen.

Totaal XIde Afdeeling f 66.270.

XIIde AFDEELING.

Verplaatsing van personen en goederen.

Art. 62. Toelagen, bureel- en verdere kosten ten behoeve van de Permanente Militaire Spoorwegcommissie, waaronder belooningen aan spoorwegambtenaren of gepensioneerde officieren en kosten van aanschaffing en wijziging van uniformpetten van etappe-commandanten f 3600.

Art. 63. Reiskosten, verblijfkosten, teerkosten en vacatiën, met inbegrip der restitutiën van ten dienste van het Rijk gedane uitschotten, daaronder niet begrepen die ten dienste van de remonte, van de Koninklijke Militaire Academie, van de Cadettenschool, van den Hoofdcursus, van de Normaal-schietschool en van het wapen der marechaussee, doch wèl die van instructeurs bij de schutterijen en bij vereenigingen tot vrijwillige oefening in den wapenhandel f 85.000.

Art. 64. Scheeps- en wagenvrachten, weg-, tol-, brug- en veergelden, daaronder niet begrepen die ten dienste van de Koninklijke Militaire Academie, van de Cadettenschool, van den Hoofdcursus, van de Normaal-schietschool en van het wapen der marechaussee, doch wèl die van instructeurs bij de schutterijen en bij vereenigingen tot vrijwillige oefening in den wapenhandel;

onderhoud van vaartuigen, onder het beheer van het Departement van Oorlog, dienende tot vervoer van troepen, alsmede steenkolen, havengeld en sluisgeld voor die vaartuigen, en

voeding, huisvesting en daggelden van in te lijven manschappen en opgeroepen verlofgangers der nationale militia f 200.000.

Totaal XIIde Afdeeling f 288.600.

XIIIde AFDEELING.

Verschillende uitgaven.

Art. 65. Kosten tot verzekering en uitoefening van den eeredienst bij de militairen, daaronder begrepen tegemoetkomingen aan predikanten, geestelijken en onderwijzers f 10.900.

Art. 66. Kosten van onderscheidingsteekenen voor officiersdienst, van medailles voor diensten van onderscheiden aard, van de daaraan verbonden gratificatiën en van eereteekenen, ingesteld bij Koninklijk besluit van den 10den Mei 1865 (*Staatsblad* n°. 32) en bij Koninklijk besluit van den 8sten September 1877 (*Staatsblad* n°. 179) f 2600

Art. 67. Drukwerk van onderscheiden aard, ten dienste van het leger, mitsgaders het drukken, aanschaffen en inbinden van militaire reglementen en boekwerken f 10.500.

Art. 68. Lokaal- en schrijfbehoeften, vuur, licht en andere benodigdheden voor te houden examina voor officiersrangen, alsmede voor bijeenkomsten van raden van onderzoek f 100.

Art. 69. Subsidie aan het Hoofdcomité van de Vereeniging »Het Nederlandsche Roode Kruis» en toelage aan den secretaris van dat hoofdcomité f 1000.

Art. 70. Subsidie aan de Koninklijke Vereeniging van gepensioneerde officieren van het Nederlandsche leger f 1000.

Art. 71. Subsidie aan het Fonds ten behoeve van onderofficieren, die onder toekenning van gagement of van gratificatie uit den militairen dienst worden ontslagen f 4000.

Art. 72. Subsidie aan het Fonds tot ondersteuning der weduwen en weezen van vrijwillig dienende militairen beneden den rang van officier f 2000.

Art. 73. Subsidie aan de Vereeniging van gepensioneerde onderofficieren en minderen van het Nederlandsche leger f 5000.

Art. 74. Subsidie aan de Vereeniging »Trouw aan Koning en Vaderland», te Utrecht f 25.000.

Art. 75. Gratificatiën *f* 11.000.

Art. 76. Kleine tegemoetkomingen en reispelden aan gewezen militairen en aan weduwen en kinderen van militairen *f* 900.

Art. 77. Subsidie aan het Invalidenhuis te *Leiden* *f* 5000.

Art. 78. Kosten wegens het onderhouden van veteranen en militaire huisgezinnen, in de aan het Rijk toebehoorende gestichten te *Veenhuizen* verblijf houdende of tot de sterkte daarvan behoorende *f* 2700.

Art. 79. Subsidie aan de Maatschappij van Weldadigheid *f* 600.

Art. 80. Kosten, vallende op telegraphische en telephonische correspondentie *f* 2900.

Art. 81. Kosten van exploten en processen; schadevergoedingen, tot de voldoening waarvan de Staat, naar het gevoelen van den Landsadvocaat, hetzij op grond van artikel 625 of van artikel 1401 of volgende van het Burgerlijk Wetboek verplicht, hetzij op grond van billijkheid gehouden is *f* 1000.

Art. 82. Teruggave van uitschotten voor schrijf- en teekenbehoefden, gedaan door aangewezen commandanten van stellingen, van groepen en van forten, alsmede door officieren, belast met het opmaken van memoriën, betreffende de approviandeering van forten en versterkte plaatsen *f* 300.

Totaal XIIIde Afdeeling *f* 86.500.

XIVde AFDEELING.

Nonactiviteits-traktementen, pensioenen, gagementen, onderstanden, lijfrenten, toelagen en wachtgeld.

Art. 83. Nonactiviteits-traktementen *f* 30.000.

Art. 84. Pensioenen, gagementen en onderstanden *f* 2.360.000.

Art. 85. Tijdelijke pensioenen en onderstanden *f* 70.000.

Art. 86. Pensioenen aan mindere geëmployeerden, werklieden en bedienden op daggeld, werkzaam bij inrichtingen van 's Rijks landmacht *f* 39.000.

Art. 87. Aandeel van het Departement van Oorlog in de toelagen en presentiegelden van den voorzitter en van de leden van den Militairen Pensioenraad *f* 1300.

Art. 88. Kosten voortvloeiende uit het geneeskundig onderzoek naar de ongeschiktheid van burgerlijke ambtenaren *f* 200.

Art. 89. Teruggave van bijdragen voor pensioen *f* 200.

Art. 90. Toelagen voor het verlies van het genot der leges en aan den ambtenaar bij het Departement, belast met de invordering dier leges, als vergoeding wegens den hem opgelegden last tot zekerheidstelling voor zijn beheer *f* 10.877.

Art. 91. Lijfrente, toegekend aan den Pruisischen generaal graaf *BULOW* *VON DENNEWITZ* en diens mannelijke afstammelingen in de rechte linie (besluit van den Souvereinen Vorst van den 6den Februari 1814 N°. 3, en Koninklijk besluit van den 8sten Juli 1815 N°. 4) *f* 5250.

Art. 92. Wachtgeld *f* 3417.

Totaal XIVde Afdeeling *f* 2.520.244.

XVde AFDEELING.

Onvoorziene uitgaven.

Art. 93. Onvoorziene uitgaven *f* 50.000.

XVIde AFDEELING.

Wapen der marechaussee.

Art. 94. Traktementen, toelagen, mitsgaders schadeloosstelling voor uniformverandering en voor verlies van bagage, voor het aanschaffen en het verlies van

dienstaarden en voor verhuiskosten bij verplaatsing van officieren van het wapen der marechaussee *f* 43.950.

Art. 95. Soldijen, jaarwedden, huisvesting en verdere kosten van het wapen der marechaussee, met uitzondering van de kosten voor de officieren van het wapen, in het voorgaand artikel vermeld, maar met inbegrip van gratificatiën, te verleen aan met lichaamsgebreken ontslagen wordende onderofficieren en manschappen, en van begrafenis-kosten van militairen van het wapen en van subsidie voor het onderling ziekenfonds bij het wapen *f* 667.796.

Totaal XVIde Afdeeling *f* 711.746.

XVIIde AFDEELING.

Buitengewone uitgaven.

A. *Dienst der genie.*

Art. 96. Toelagen en daggelden voor tijdelijke opzichters en teekenaars, toelagen voor officieren en opzichters der genie, bureel- en lokaalbehoefden; een en ander ook voor die nog in uitvoering zijnde werken, waarvoor bij vorige begrotingen van het Departement van Oorlog, bij »*Buitengewone uitgaven, dienst der genie*», geld is toegestaan *f* 14.000.

Art. 97. Verbeteringen van Rijksgebouwen en werken en van gebouwen door de gemeenten tot militair gebruik aan het Rijk afgestaan, die zich in de garnizoenen en op de legerplaatsen bevinden, bestemd tot kazernen, stallen, loodsen, magazijnen, hospitalen en bakkerijen;

opbouw van daartoe bestemde nieuwe gebouwen;

aankoop van perceelen;

afkoop van rechten;

verleen van subsidiën voor het maken en aankopen van die gebouwen en daartoe noodige gronden;

kosten en ongelden bij het sluiten van koop- en andere overeenkomsten;

aanbestedingskosten;

een en ander voor de navermelde werken *in het 1ste genie-commandement*:

a. voor den bestaanden toestand:

bouwen van eene brugwachterswoning bij de brug over de voorgracht buiten de Utrechtsche Poort te *Naarden*;

inrichten van 3 keukens met veevoederketels in de legerplaats bij *Laren*;

aanbrengen van onderscheidene verbeteringen en voorzieningen aan de kazerne van het korps genietroepen te *Utrecht*;

verbeteren van de open rijbanen bij de kazerne der veld-artillerie te *Utrecht*;

vernieuwen van de portierswoning bij het hospitaal te *Utrecht*;

vervangen van de schijvenbergplaatsen op de *Bildtsche Heide* door eene steenen bergplaats;

maken van eene bergplaats voor eene brandspuit op de binnenplaats van het kasteel te *Woerden*;

maken van nachtrivaten in de Willemskazerne te *Gorinchem*, en aankopen van eene woning met schuur en erf en inrichten daarvan tot conducteurswoning en bergloods voor artillerie-materieel te *Woudrichem f* 16.200

b. ter uitvoering van het algemeen plan van kazerneering:

bouwen van eene kazerne voor eene compagnie hospitaalsoldaten, op het Bleekveld bij het hospitaal te *Utrecht f* 18.000.

Totaal *Art. 97 f* 34.200.

Art. 98. Als voren *in het 2de genie-commandement*:

voor den bestaanden toestand:

maken van eene permanente opstelling voor snelheidsmeting bij het fort *op de Harssens*;

aanleggen van schietbanen achter »*het Vosje*» te *Amsterdam* (tweede termijn);

maken van tochtschotten op kamers voor manschappen in de kazerne »Oranje-Nassau» te *Amsterdam* ;
voorzieningen aan de watertaluds langs de terreinen aan de Singelgracht te *Amsterdam* ;

aansluiten aan de Haarlemsche waterleiding van gebouwen te *Haarlem* en het maken van brandkranen in het hospitaal aldaar ;

uitbreiden van het aantal waschstanden in de »Oranjekazerne» te 's *Gravenhage* ;

maken van een nieuw privaatgebouw bij de Oranjekazerne te 's *Gravenhage* ;

beschieten van de daken met het doortrekken daarvan over de eindgevels van het nachtlegermagazijn te 's *Gravenhage* ;

maken van rustkamers op de zolders van de blokken I en II der Alexanderskazerne te 's *Gravenhage* ;

maken van eene werkplaats voor den smid-bankwerker der veld-artillerie te 's *Gravenhage* ;

inrichten van de kazerne »St. Agatha» te *Delft* tot militair hospitaal ;

uitbreiden van de metaaldraaijerij II en inrichten van de metaaldraaijerij I in de constructie-werkplaatsen te *Delft* tot machine- en ketellokaal en uitvoeren van werkzaamheden, in verband met het aanbrengen van nieuwe stoomketels en nieuwe drijfkracht in de constructie-werkplaatsen te *Delft* f 54.000.

Totaal art. 98 f 54.000.

Art. 99. Als voren in het 3de genie-commandement :

a. voor den bestaanden toestand :

verbeteren en wijzigen van de woning aan *den Boom*, te 's *Hertogenbosch* ;

aanbrengen van een nieuw fornuis in het hospitaal te *Breda*, en

maken van een aanleghoofd op den noordelijken oever en het verbeteren van grintwegen op den zuidelijken oever bij het *Keizerveer* f 6940.

b. ter uitvoering van het algemeen plan van kazerneering :

bouwen van een kazernement voor twee bataljons infanterie op het exercitie-terrein bij de Kloosterkazerne te *Breda* (derde termijn) f 155.000.

Totaal Art. 99 f 161.940.

Art. 100. Als voren in het 4de genie-commandement ;

a. voor den bestaanden toestand :

inrichten van eene keuken der kazerne te *Leeuwarden* tot badinrichting ;

maken van bergplaatsen voor turf, bij de woningen voor gebuwde onderofficieren, te *Assen* ;

maken van eene bergplaats voor kazernemeubelen, pioniergereedschappen, geniegoederen, schoonmaakgereedschappen, enz. te *Assen* ;

afbreken van een privaat en bouwen van een nieuw privaat in de *Legerplaats bij Oldebroek* ;

aanbrengen van gasleidingen in militaire gebouwen te *Deventer* ;

wijzigen van de wachterswoning bij het fort »de Pol» ;

bouwen van een nieuw cantinegebouw op het zuidelijk gedeelte van de binnenplaats van het kazerne-emplacement te *Roermond* met bijkomende werkzaamheden, en

aankoop van perceelen voor een schietkamp der infanterie bij *Harskamp* en het aanleggen of verbeteren van wegen naar en in dat schietkamp f 25.200.

b. ter uitvoering van het algemeen plan van kazerneering :

uitbreiding van stalling c. a. te *Amersfoort* f 26.700.

Totaal Art. 100 f 51.900.

Art. 101. Voor versiering, enz. van militaire gebouwen bij de in 1898 te houden Kroningsfeesten f 10.200.

B. *Approviandeering van forten.*

Art. 102. Aanschaffing van verduurzaamde levensmiddelen, brand- en lichtstoffen tot approviandeering van forten, gereedschappen tot het gereedmaken van

die levensmiddelen, mitsgaders kosten, vallende op het in goeden staat onderhouden van een en ander f 6500.

Totaal XVIIIde Afdeeling f 332.740.

XVIIIde AFDEELING.

Aanschaffing van nieuwe draagbare vuurwapenen.

Art. 103. Kosten van keuring van geweren en karabijnen van 6,5 mM.; aanschaffing van werktuigen en van het verder benoodigde voor de werktuigelijke inrichting der munitiefabriek aan de *Hembrug*.

Totaal Art. 103 f 56.500.

Art. 104. Voortzetting van den bouw van artillerie-inrichtingen aan de *Hembrug* f 188.000.

Totaal XVIIIde Afdeeling f 244.500.

XIXde AFDEELING.

Voltooiing van het vestingstelsel.

Art. 105. Dekking der uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel voor den dienst van 1898 f 1.070.000.

Totaal generaal f 22.333.006.

Twee en twintig millioen driehonderd drie en dertig duizend zes gulden.

ART. 2. Wanneer het bedrag, uitgetrokken bij een der *artikelen* 3, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 31, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 55, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 88, 89 en 92 van het bij deze wet vastgestelde hoofdstuk, ontoereikend wordt bevonden, kan het, met inachtneming van het voorschrift van het tweede lid van artikel 24 der wet van den 5den October 1841 (*Staatsblad* n°. 40), door overschrijving uit *artikel* 93 van dat hoofdstuk worden aangevuld.

ART. 3. Op *artikel* 93 van het bij deze wet vastgestelde hoofdstuk worden aangewezen de tot het dienstjaar 1898 behorende uitgaven, het vermeld Departement betreffende, die hare omschrijving niet vinden in een der andere *artikelen* van dat hoofdstuk.

Die uitgaven worden voor elke soort afzonderlijk in de rekening gebracht en omschreven.

Lasten en bevelen dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van Oorlog,

MEMORIE VAN TOELICHTING.

Bij het ontwerpen van de begrooting voor het Departement van Oorlog voor het dienstjaar 1898 heeft de ondergeteekende zich hoofdzakelijk moeten bepalen tot het ramen van de posten, welke onvermijdelijk waren om den geregelden gang van den Staatsdienst te verzekeren, of om uitvoering te geven aan bestaande wetten en Koninklijke besluiten of van aangegane verbintenissen.

In deze Memorie kan daarom weinig meer worden vermeld dan eene toelichting van de cijfers der ontwerp-begrooting, voor zoover deze verschillen met de sommen, welke voor dezelfde onderwerpen bij het VIIIste hoofdstuk der Staats-begrooting voor het loopende jaar zijn toegestaan.

§ 1. *Inrichting der begrooting.* De ontwerp-begrooting is geheel ingericht als die voor 1897.

§ 2. *Eindcijfer.* Voor den dienst van 1897 werd toegestaan een som van f 23.728.839, terwijl voor 1898 aangevraagd wordt een bedrag van f 22.333.006, dus minder f 1.395.833.

De volgende tabel geeft een overzicht van de onderscheidene uitgaven voor 1898 geraamd en van die welke voor 1897 werden toegestaan.

Gewone uitgaven (Afd. I—XV), geraamd voor 1898 f 19.974.020, toegestaan voor 1897 f 19.653.140, voor 1898 meer f 320.880.

Marechaussee (Afd. XVI), geraamd voor 1898 f 741.746, toegestaan voor 1897 f 740.479, voor 1898 meer f 1267.

Buitengewone uitgaven (Afd. XVII), geraamd voor 1898 f 332.740, toegestaan voor 1897 f 257.050, voor 1898 meer f 75.690.

Nieuwe draagbare wapenen (Afd. XVIII), geraamd voor 1898 f 244.500, toegestaan voor 1897 f 2.058.170, voor 1898 minder f 1.813.670.

Vestingstelsel (Afd. XIX), geraamd voor 1898 f 1.070.000, toegestaan voor 1897 f 1.050.000, voor 1898 meer f 20.000.

Totaal geraamd voor 1898 f 22.333.006, toegestaan voor 1897 f 23.728.839, voor 1898 minder f 1.395.833.

§ 3. Tot toelichting van de verschillen tusschen de toegestane sommen voor 1897 en de raming voor 1898, alsmede tot verdere toelichting dier raming, heeft de ondergeteekende voorts de eer het navolgende mede te deelen:

Iste AFDEELING.

Kosten van het Departement.

Art. 2. Traktementen, enz. Behalve eene som van f 850, voor verhooging der bezoldiging van een achttal ambtenaren bij het Departement van Oorlog, die in de eerste plaats op rangs- of traktementsverhooging aanspraak mogen maken, en een bedrag van f 400 voor Departementstoelagen aan officieren — waarvan f 200 voor den in den loop van het jaar 1897 tot kapitein-magazijnmeester bevorderden 1ste luitenant-magazijnmeester, werkzaam bij de IVde Afdeeling van het Departement, en f 200 voor een kapitein der infanterie bij de IIIde Afdeeling is, voor de aanstelling van twee 1ste klerken en de detachering van vijf onderofficieren, als tijdelijk schrijver, bij het Departement uitgetrokken eene som van f 2600.

Evenbedoelde uitbreiding van personeel is volstrekt noodzakelijk, wegens de uitbreiding van werkzaamheden, welke bij het Departement van Oorlog heeft plaats gegrepen ten gevolge van de vele nieuwe regelingen, die in de jongste jaren getroffen zijn, in het bijzonder ten gevolge van het in werking treden der wet, houdende instelling van den Militairen Pensioenraad.

IIde AFDEELING.

Traktementen, enz. Staven.

Art. 6. Intendance. Toegestaan voor 1897 f 52.800. Geraamd voor 1898 f 53.000. Meer voor 1898 f 200.

Meer: Verhooging van traktement wegens dienstjaren f 200.

Art. 7. Provinciale en plaatselijke staven. Toegestaan voor 1897 f 74.200. Geraamd voor 1898 f 73.400. Minder voor 1898 f 800.

Minder: Drie luitenant-kolonels provinciale-adjudanten minder en 3 majoors provinciale-adjudanten meer *f* 600.

Een luitenant-kolonel plaatselijke-commandant minder en een majoor plaatselijke-commandant meer *f* 400. Totaal *f* 1000.

Meer: Verhooging van traktement wegens dienstjaren *f* 200. Minder als boven *f* 800.

IIIde AFDEELING.

Traktementen enz. wapenkorpsen.

Bij de omschrijving van het hoofd van deze afdeeling is rekening gehouden met de mogelijkheid van benoeming van vaandrags tot reserve-tweede-luitenant, ingevolge het bepaalde bij artikel 6 van het Koninklijk besluit van 12 October 1896, n°. 36.

Art. 8. Infanterie. Toegestaan voor 1897 *f* 1.651.265. Geraamd voor 1898 *f* 1.650.265. Minder voor 1898 *f* 1000.

Minder: Twee kapiteins-bataljons-adjudanten minder en twee eerste luitnants-bataljons-adjudanten meer *f* 1400.

Een majoor-kwartiermeester minder en een kapitein-kwartiermeester meer *f* 600.

Opheffing van de Militaire school te Haarlem *f* 5100. Totaal *f* 7100.

Meer: Een luitenant-kolonel toegevoegd aan den inspecteur meer en een majoor toegevoegd aan den inspecteur minder *f* 400.

Een kapitein-secretaris der Permanente Militaire Spoorwegcommissie *f* 2000.

Een kapitein en een eerste-luitenant bij het Departement van Oorlog *f* 3300.

Toelage wegens verblijf in de residentie *f* 400. Totaal *f* 6100. Minder als boven *f* 1000.

De kapitein-secretaris der Permanente Militaire Spoorwegcommissie komt in vervanging van een kapitein der artillerie, laatstelijk in dezelfde betrekking werkzaam.

Vermeerdering van werkzaamheden bij de IIIde Afdeeling van het Departement maakt het weder toevoegen van een tweeden kapitein aan die Afdeeling noodig.

Voorts komt een eerste-luitenant der infanterie, in vervanging van den eerste-luitenant der artillerie, thans bij de IIde Afdeeling gedetacheerd.

Art. 9. Cavalerie. Toegestaan voor 1897 *f* 280.100. Geraamd voor 1898 *f* 273.500. Minder voor 1898 *f* 6600.

Minder: Een luitenant-generaal minder en een generaal-majoor meer *f* 1000.

Een luitenant-kolonel regiments-commandant minder en een luitenant-kolonel meer *f* 300.

Een ritmeester *f* 2400.

Gemiddeld overcompleet van vier luitnants ad *f* 1400, *f* 5600. Totaal *f* 9300.

Meer: Een majoor op traktement van ritmeester *f* 2400.

Toelage wegens verblijf in de residentie *f* 300. Totaal *f* 2700. Minder als boven *f* 6600.

Nadere voorziening in het bevel over de rij- en hoefsmidschool was in het belang van den dienst wenschelijk. Op de meest doeltreffende wijze kon dit geschieden, wanneer de oudste der voor bevordering in aanmerking komende ritmeester van het wapen tot majoor bevorderd en — gelijk geschied is — aan het hoofd dier inrichting geplaatst werd.

Ten einde echter de begrooting ten gevolge van dezen maatregel niet noodeloos te doen stijgen, is daarbij bepaald, dat die hoofdofficier tijdelijk het traktement als ritmeester zal blijven genieten en, in verband daarmee, ook eene plaats als ritmeester bij het wapen open zal blijven.

Het voor 1897 geraamde overcompleet aan luitnants is gaandeweg ingesmolten, terwijl voor 1898 geen overcompleet te wachten is.

Art. 10. Artillerie. Toegestaan voor 1897 *f* 988.700. Geraamd voor 1898 *f* 991.650. Meer voor 1898 *f* 2950.

Meer: *Departement van Oorlog*: Een kapitein-magazijnmeester meer en een eerste-luitenant-magazijnmeester minder *f* 700.

Pyrotechnische werkplaatsen: Een kapitein *f* 2200. Drie eerste-luitenants *f* 3900.

Conducteurs: Drie conducteurs der artillerie 1ste klasse *f* 2400. Drie idem 2de klasse *f* 2100.

Korps rijdende artillerie: Een luitenant-kolonel meer en een majoor minder *f* 400. Toelage wegens verblijf te Amsterdam *f* 200. Totaal *f* 11.900.

Minder: *Artillerie inrichtingen*: Een luitenant-kolonel minder en een majoor meer *f* 400.

Drie regimenten veld-artillerie: Een luitenant-kolonel regiments-commandant meer en een kolonel regiments-commandant minder *f* 600. Een kapitein-secretaris bij de Permanente Militaire Spoorwegcommissie *f* 2200. Opheffing van Artillerie cursus-compagnie te Delft *f* 5550. Toelage voor den dienst bij de pantserforten *f* 200. Totaal *f* 8950. Meer als boven *f* 2950.

Tegenover de vermeerdering van personeel bij de pyrotechnische werkplaatsen, met één kapitein en drie eerste-luitenants, staat eene vermindering van een gelijk aantal officieren, door de opheffing van de Artillerie-cursus-compagnie, waardoor het mogelijk was, zonder kosten, in eene leemte te voorzien, die, vooral bij mobilisatie, storend zou hebben gewerkt.

Vermeerdering van het aantal conducteurs der artillerie is ook voor het jaar 1898 noodig, vooral in verband met het verloop van militaire wachters, die gaandeweg door eerstgenoemden worden vervangen.

Door de uitbreiding der werkzaamheden van den magazijnmeester te Amsterdam, is het noodig aldaar een tweeden magazijnmeester te plaatsen, die echter door opheffing van een elders aanwezig magazijn is kunnen worden verkregen.

Art. 11. Genie. Toegestaan voor 1897 *f* 281.400. Geraamd voor 1898 *f* 279.200. Minder voor 1898 *f* 2200.

Minder: Gemiddeld overcompleet van 2 luitenants ad *f* 1100, *f* 2200.

Het voor 1897 geraamde overcompleet is geleidelijk ingesmolten, terwijl voor 1898 geen overcompleet te wachten is.

IVde AFDEELING.

Soldijen enz. Wapenkorpsen.

Art. 13. Soldij. Toegestaan voor 1897 *f* 2.633.516. Geraamd voor 1898 *f* 2.665.567. Meer voor 1898 *f* 32.051.

Meer: 1°. Uitbreiding van personeel bij de vesting-artillerie (1 sergeant-majoor-, 7 sergeanten-, 18 korporaaals- en 6 kanonniers-afstandmeters) *f* 4120.92.

Ten behoeve van de afstandmeting met horizontale basis, is het noodig gebleken, het personeel van het 4de regiment vesting-artillerie met enkele onder-officieren en minderen uit te breiden.

2°. Uitbreiding van personeel bij het korps torpedisten (1 kleermaker) *f* 50.91.

Ter bevordering van de geregelde verstrekking en herstelling van de kleeding bij het korps torpedisten is het noodig geacht de organisatie van dat korps met een kleermaker uit te breiden.

3°. Voor het reserve-kader *f* 31.500.

De verwachtingen welke met betrekking tot het reserve-kader werden uitgesproken in de Memorie van Toelichting op de begroting voor 1897 (zie bladz. 10 van die Memorie, onder 8), zijn vervuld. Immers op 1 Juni 1897 bedroeg de sterkte: 9 vaandrigs; 94 reserve-onderofficieren; 137 reserve-korporaals en 146 adspiranten-vaandrigs.

Die gunstige uitkomsten hebben geleid tot de vraag of ook niet voor de genie en voor de cavalerie door het opleiden van reserve-kader partij ware te trekken van de krachten welke voor de landsverdediging in de burgermaatschappij worden

aangetroffen. Beantwoording dier vraag in bevestigenden zin, is gegrond op de navolgende motieven en overwegingen.

De getalsterkte, welke het kader van het wapen der genie moet bezitten om aan alle van dat kader gevorderde diensten in geval van mobilisatie te kunnen voldoen, overschrijdt verre de sterkte van het personeel, waarover volgens de bestaande organisatie van dat wapen tot vermeld einde kan worden beschikt. Dienvolgens zal zich bij mobilisatie gebrek aan kader bij de genietroepen doen gevoelen.

Aan uitbreiding van het vrijwillig dienend beroepskader, dermate dat daardoor in alle diensten zou kunnen worden voorzien, valt wegens de aanzienlijke kosten welke zij zou veroorzaken, niet te denken,

Daarentegen zou in de behoefte aan kader in en achter de liniën, daaronder begrepen de bediening der inundatie-stations, kunnen worden voorzien door vrijwillige dienstvervulling van gewezen onderofficieren en korporaals van het korps genietroepen, en van andere burgerpersonen, die eene aan de te verrichten diensten passende militaire opleiding hebben genoten, alzoo door reserve-kader. Het meest daarvoor geschikt zijn te achten, de zoowel theoretisch als practisch opgeleide bouwkundigen. Dergelijk personeel, met de noodige militaire kennis toegerust, en bekend met de uitvoering van speciaal militaire bouwwerken, kan zeer nuttig werkzaam zijn tot aanvulling van het beroepskader.

In dien zin werd eene regeling getroffen bij Koninklijk besluit van 7 Juni 1897, n°. 31, houdende regelen nopens het opleiden van reserve-kader bij de genie.

Ook voor het wapen der cavalerie is het wenschelijk dat tot versterking en aanvulling van het kader bij mobilisatie kan worden beschikt over daartoe opgeleid reserve-personeel.

Van zoodanig personeel, opgeleid tot een graad overeenkomende met dien van vaandrig bij de infanterie, zou uitmuntend partij kunnen worden getrokken, vooral voor den ordonnansen- en den verkenningsdienst.

Elke officiers-patrouille berooft in den regel een peloton van zijnen aanvoerder. Dat bezwaar vermindert belangrijk, wanneer ook bij de cavalerie beschikt kan worden over een voldoende sterk reserve-personeel in vorenbedoelden graad.

Tot dat einde zijn bij Koninklijk besluit van 23 Juni 1897, n°. 50, bepalingen vastgesteld voor het opleiden van reserve-kader bij de cavalerie.

Om die opleiding op de minst kostbare wijze te doen geschieden is onder de eischen voor toelating tot het reserve-kader bij de cavalerie opgenomen: bedrevenheid in het paardrijden en het bezit van een eigen voor den militairen dienst geschikt rijpaard met harnachement.

Bij de raming is gerekend op bestendinging van den toeloop tot het reserve-kader der infanterie en der artillerie, en voorts op het maximum aantal vrijwilligers, dat jaarlijks bij het reserve-kader der genie en dat der cavalerie mag worden toegelaten, te weten 20 bij de genie (waaronder 10 gewezen onderofficieren en korporaals) en 9 bij de cavalerie.

4°. Voor vergoeding aan reserve-vesting-telegrafisten f 3000.

De regeling tot het oprichten van eene afdeeling reserve-vesting-telegrafisten, welke bij het samenstellen van de begrooting voor 1897 nog in voorbereiding was (zie Memorie van Toelichting dier begrooting, bladz. 41, vóórlaatste alinea onder 10°), is bij Koninklijk besluit van 23 November 1896, n°. 83, tot stand gekomen.

De raming is gebaseerd op eene geleidelijke voltalligmaking van de afdeeling, door toelating, jaarlijks, van niet meer dan 15 reserve-vesting-telegrafisten (gegradueerden daaronder begrepen) en niet meer dan 5 aspiranten-reserve-vesting-telegrafisten.

5°. Voor soldij voor sergeanten, bestemd zoo noodig de plaats van luitenant te vervullen f 20.282.14.

Hetgeen de sergeanten dd. luitenants meer aan soldij genieten dan hunne ranggenooten, werd in vorige begrootingen uitgetrokken onder *verhoogde soldij*

voor sergeanten"; hetzelfde bedrag, met 7 ten honderd verminderd, wordt thans onder de voor »soldij" uitgetrokken sommen begrepen. (Zie ook de toelichting onder 17°. hierna)

6°. Meer miliciens tot samenstelling van het $\frac{1}{7}$ der militie onder de wapenen te houden.

Regiment grenadiers en jagers *f* 4503.44. Acht regimenten infanterie *f* 1781.14. Totaal *f* 3284.58.

Wegens de gestadige afnemings van het aantal vrijwilligers bij de infanterie, moet voor dat wapen gerekend worden op meer miliciens onder de wapenen gedurende den tijd, dat de miliciens der jongste lichte de gewone korps- en garnizoensdiensten nog niet kunnen verrichten.

7°. Meer miliciens, vrijwillig onder de wapenen, krachtens art. 126 der militiewet, en meer miliciens in werkelijken dienst, ingevolge art. 137 en art. 144 der militiewet *f* 8927.53.

De hoogere raming houdt verband met het aantal miliciens, dat tot het erlangen van de premien bij aanstelling in den graad van milicien-sergeant en van milicien-korporaal vrijwillig onder de wapenen blijft.

8°. Verhoogde soldij voor den korporaal-schipper bij het korps pantserfort-artillerie *f* 146.

De korporaal-schipper moet den sergeant-schipper kunnen vervangen. Hij moet dus een ervaren schipper zijn. Soldijverhooging met veertig centen (*f* 0.40) per dag werd daardoor billijk maar tevens noodig, aangezien het gebleken is dat voor de bestaande soldij niet in de vacature was te voorzien.

9°. Verhoogde soldij voor schrijvers *f* 456.25.

10°. Verhooging van soldij wegens dienstjaren, vooral een gevolg van het langer in dienst blijven van onderofficieren *f* 1478.25.

11°. Doordat het percentage voor aftrek wegens aan het compleet ontbrekende of tijdelijk afwezige militairen van 9 op 7 is verminderd, vermits is gebleken dat dit percentage bij het opmaken van de twee laatste begrotingen te hoog is geraamd *f* 48.857.81.

12°. Verschillen door afronding der sommen *f* 0.79. Totaal *f* 122.105.18.

13°. Afneming van het aantal korporaals.

Minder: Regiment grenadiers en jagers 10 *f* 746.79. Acht regimenten infanterie 50 *f* 3394.50. Totaal 60 korporaals minder *f* 4141.29.

Meende men bij het opmaken der begroting voor het loopende dienstjaar te kunnen verwachten, dat eene toen waargenomen gestadige toename van het getal der korporaals bij de infanterie ook gedurende 1897 zou te constateeren zijn, het ten deze verwachte heeft zich niet verwezenlijkt. En bij de groote offers aan onderofficieren en korporaals, die genoemd wapen op den duur voor eene behoorlijke aanvulling van het Nederlandsch-Indische leger te brengen heeft, is het dan ook wel niet aan te nemen, dat de voor 1897, met betrekking tot het getal der aanwezige korporaals, geraamde cijfers in 1898 bij dat wapen zullen kunnen worden bereikt. Eenige vermindering van die cijfers komt daarom raadzaam voor.

14°. Afneming van het aantal vrijwilligers.

Regiment grenadiers en jagers 45 *f* 1680.28. Acht regimenten infanterie 75 *f* 2545.87. Drie regimenten huzaren 51 *f* 3808.63. Drie regimenten veld-artillerie 50 *f* 4158.26. Korps rijdende artillerie 30 *f* 2494.96. Korps pontonniers 10 *f* 627.98. Vier regimenten vesting-artillerie 40 *f* 2104.59. Korps pantserfort-artillerie 20 *f* 1799.09. Korps torpedisten 8 *f* 719.63. Korps genie-troepen 40 *f* 2104.59. Totaal 369 vrijwilligers minder *f* 22.043.88.

Dezelfde oorzaken, aan welke ten vorigen jare het gestadig afnemen van het getal vrijwilligers werd toegeschreven, doen haren invloed nog steeds gevoelen. Ook voor 1898 is dan ook weder eenige vermindering van het cijfer der aanwezige vrijwilligers te wachten.

15°. Vermindering van personeel bij het korps pontonniers (4 wagenmakers, 1 timmerman en 2 smeden) *f* 1099.93.

De ondervinding heeft aangetoond, dat het aantal werklieden bij het korps pontonniers met het aangegeven aantal kan worden verminderd.

16°. Wegens opheffing van de Militaire School te Haarlem *f* 5110.63.

Als boven van de artillerie-cursus-compagnie te Delft *f* 3726.83. Totaal *f* 8837.46.

17°. Minder miliciens tot eerste oefening onder de wapenen te houden *f* 31.757.87.

Voor de regimenten infanterie en vesting-artillerie is van 1 Januari—28 Februari voor de lichte van 1897 en van 16 November—31 December voor de lichte van 1898 gerekend op slechts zooveel miliciens, als daarbij voor het blijvend gedeelte onder de wapenen dienen te worden gehouden, zulks in verband met het voornemen om den eersten oefeningstijd voor de miliciens der infanterie en der vesting-artillerie te bekorten.

18°. Voor soldijverhooging voor sergeanten, bestemd zoo noodig de plaats van luitenant te vervullen (zie de toelichting onder 5°. hier voren) *f* 21.808.75.

19°. Aflopende betalingen wegens soldijverhoogingen, welke ingetrokken zijn, doch in welker genot belanghebbenden gehandhaafd blijven *f* 365. Totaal *f* 90.054.18. Meer als boven *f* 32.051.

Art. 14. Kleeding en uitrusting.

Toegestaan voor 1897 *f* 1.468.466. Geraamd voor 1898 *f* 1.431.220. Minder voor 1898 *f* 37.246.

Minder: Afneming van het aantal korporaals *f* 2200.95. Afneming van het aantal vrijwilligers *f* 14.780.84^s. Vermindering van het personeel bij het korps pontonniers *f* 275.94.

Opheffing van de Militaire School te Haarlem *f* 1503.81. Idem van de artillerie-cursus-compagnie te Delft *f* 1148.26. Totaal *f* 2652.07.

Minder miliciens tot eerste oefening onder de wapenen te houden *f* 28.868.88.

Passend maken van uit de magazijnen afgegeven kleeding *f* 5770. Totaal *f* 54.548.68^s.

Meer: uitbreiding der organisatie bij de vesting-artillerie *f* 1208.88.

Als boven bij het korps torpedisten *f* 39.42.

Reserve vesting-telegrafisten *f* 1350.

Meer miliciens tot het samenstellen van het $\frac{1}{7}$ der militie onder de wapenen te houden *f* 1595.29.

Meer miliciens vrijwillig onder de wapenen krachtens art. 126 der militiewet en meer miliciens in werkelijken dienst, ingevolge art. 137 en art. 144 der militiewet *f* 1806.75.

Voor het reserve-kader: eerste uitrusting *f* 5630; dagelijksche toelage *f* 5671.85. Totaal *f* 11.301.85. Verschil, ronde som *f* 0.49. Totaal *f* 17.302.68^s. Minder, als boven *f* 37.246.

Voor de toelichting wordt verwezen naar die betreffende artikel 13 (Soldijen).

Art. 15. Scheerloon en haarsnijden, reinigen van lijfgoederen, enz.

Toegestaan voor 1897 *f* 184.400. Geraamd voor 1898 *f* 197.200. Meer voor 1898 *f* 12.800.

Meer: Voor reinigen van lijfgoederen, borstrokken, werkbroeken en werk- of stalkielen van ongehuwde soldaten *f* 12.800.

Het bedrag dat voor de eerste maal op de begrooting voor het jaar 1896 en vervolgens op de loopende begrooting is uitgetrokken voor reinigen van lijfgoederen, borstrokken, werkbroeken en werk- of stalkielen, is gebleken te laag te zijn geraamd. Mitsdien is voor dat onderwerp thans een hooger bedrag uitgetrokken moeten worden.

Art. 16. Werkkosten.

Toegestaan voor 1897 *f* 76.930. Geraamd voor 1898 *f* 72.705. Minder voor 1898 *f* 4225.

Minder: Acht regimenten infanterie f 10,035.

Meer: Reservekader f 35. Premien aan miliciens-sergeanten en miliciens-korporaals bij aanstelling in die graden f 5775. Totaal f 5810. Minder als boven f 4225.

De wenschelijkheid is gebleken om den maatregel van het toekennen van premien aan miliciens-sergeanten en aan miliciens-korporaals bij aanstelling in die graden uit te breiden, ook tot de regimenten veld-artillerie, het korps rijdende artillerie, het korps pontonniers en het korps torpedisten.

Uit dien hoofde, en wegens de uitbreiding van het korps genietroepen met ééne compagnie, is voor vermeld einde f 5775 meer geraamd dan ten vorigen jare.

Art. 17. Voeding en verzorging van paarden.

Toegestaan voor 1897 f 1.149.728. Geraamd voor 1898 f 1.150.584. Meer voor 1898 f 856.

Fourage.

Meer: Voor 9 paarden van vrijwilligers voor het reservekader bij de cavalerie gedurende 183 dagen en verschil ronde som f 856.

De vrijwilligers van het reservekader der cavalerie komen in het eerste jaar hunner verbintenis tot eerste-oefening onder de wapenen van 1 April tot 1 October.

Zooals hiervoren onder art. 13, 3°, werd medegedeeld, wordt bij de raming gerekend op aanneming van 9 vrijwilligers voor het cavalerie-reservekader.

Art. 18. Huisvesting en voeding enz.

In enkele kazernes bestaat gelegenheid voor mindere militairen om warme baden te gebruiken.

De omschrijving van het artikel is zoodanig aangevuld, dat uit het daarop uitgetrokken bedrag de kosten van het verwarmen van bad- en waschwater — welke slechts gering zullen zijn — kunnen worden bestreden.

Art. 20. Oefeningen en onderwijs.

Toegestaan voor 1897 f 113,010. Geraamd voor 1898 f 115,760. Meer voor 1898 f 2750.

Oefeningen.

Meer: Reservekader f 610. Aanschaffing en onderhoud van rijwielen f 4000. Totaal f 4610.

Onderwijs.

Minder: Vier regimenten vesting-artillerie en Artillerie cursuscompagnie f 3000.

Meer: Regiment grenadiers en jagers f 275. Acht regimenten infanterie en Militaire Schoolcompagnie f 365. Subsidie aan den officiers-schermbond f 500. Totaal f 1140. Alzoo minder f 1860. Meer als boven f 2750.

Om het aantal rijwielen te kunnen completeeren, dat noodig is om in de behoeften van den dienst en van de oefeningen bij de regimenten infanterie te voorzien, is het noodig nog een 80tal aan te schaffen. Eene vermeerdering van het bedrag, dat voor hetzelfde doel op de begrooting voor het jaar 1897 voorkomt, met 4000 gulden is daarvoor noodig.

Na de aanschaffing van de bedoelde 80 rijwielen zullen alsdan bij ieder regiment infanterie 20 rijwielen aanwezig zijn, waarmede de vorming van militaire wielrijders bij en uit die regimenten verzekerd schijnt.

Ter bevordering van de belangstelling en den lust bij het schijfschieten, worden jaarlijks kleine geldelijke belooningen toegekend aan hen, die zich daarbij bijzonder onderscheiden.

Vermits deze belooningen, na de invoering van het geweer M. '95, niet meer, zooals tot dusverre het geval was, in haar geheel kunnen worden bestreden uit de opbrengst van het verkochte lood der verschoten kogels en van de verbruikte hulzen, is het ontbrekende bedrag op dit artikel uitgetrokken.

Wijders is het artikel hooger geraamd in verband met de kosten verbonden aan de opleiding van militairen tot militaire koks.

De vorenbedoelde meerdere uitgaven overtreffen met *f* 365 het bedrag, hetwelk op dit artikel minder noodig is ten gevolge van de opheffing van de Militaire Schoolcompagnie.

Voorts is *f* 3000 minder geraamd voor onderwijs bij de regimenten vesting-artillerie, wegens opheffing van de Artillerie-cursus-compagnie.

De officiers-schermbond stelt zich ten doel de beoefening der schermkunst onder de officieren van het Nederlandsche en het Nederlandsch-Indische leger, van de Koninklijke Nederlandsche marine en van het korps mariniers te bevorderen, een doel waarvan de verwezenlijking ten bate van de krijgsmacht komt.

Behalve materiele steun wordt het verleenen van een klein subsidie wensche-lijk geacht ter bestrijding van de kosten, welke moeten worden gemaakt voor de oefeningen in de garnizoenen, waar afdelingen van den bond zijn gevestigd.

Art. 21. Bureel- en andere administratiekosten.

Toegestaan voor 1897 *f* 112.030. Geraamd voor 1898 *f* 112.080. Meer voor 1898 *f* 50.

Meer: Voor den inspecteur der artillerie *f* 50.

Art. 23. Remonte.

Toegestaan voor 1897 *f* 262.590. Geraamd voor 1898 *f* 237.590. Minder voor 1898 *f* 25.000.

Minder: Voor aankoop van inlandsche paarden (fokhengsten) *f* 25.000.

Ten gevolge van de oprichting van eene afdeling »Landbouw en Veeveelt» bij het Departement van Binnenlandsche Zaken en, in verband hiermede, van de ontheffing van het Departement van Oorlog van alle bemoeiing met het te Bergen-op-Zoom gevestigde hengstendepot, zijn de voor instandhouding van dit depot benodigde gelden thans uitgetrokken op het Vde hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1898.

Vde AFDEELING.

Geneeskundige Dienst.

Art. 24. Traktementen, enz.

Toegestaan voor 1897 *f* 606.840. Geraamd voor 1898 *f* 605.090. Voor 1898 minder *f* 1750.

Minder: Een militair apotheker meer aan het compleet ontbrekende *f* 1400,00. Toelage voor een apothekers-bediende bij 's Rijks magazijn van geneesmiddelen *f* 100. Daggelden enz. van personen bij de militaire hospitalen *f* 200. Traktementen van reserveofficieren van gezondheid *f* 2000. Totaal *f* 3700.

Meer: Verschil in de traktementen en de verhooging daarvan van officieren van gezondheid, militaire apothekers en paardenartsen bij verandering van rangen en klassen *f* 300. Vergoeding voor onderhoud van rijwielen aan officieren van gezondheid in sommige garnizoensplaatsen *f* 750. Verhooging van traktement van een eerste-luitenant-administrateur van een hospitaal, bevorderd tot kapitein, en van een kapitein en een adjudant-onderofficier, wegens dienstjaren *f* 900. Totaal *f* 1950. Minder als boven *f* 1750.

Het ligt in de bedoeling om aan dertig officieren van gezondheid, behoorende tot groote of uitgebreide garnizoenen, eene tegemoetkoming van 25 gulden 's jaars

te geven als bijdrage in het onderhoud van hun rijwiél, mits zij dit vervoermiddel bezigen bij de uitoefening van den geneeskundigen dienst bij de militaire gezinnen in het garnizoen aanwezig.

Wijders bestaat het voornemen om, tot het verkrijgen van geschikte koks bij de ziekeninrichtingen, op het voetspoor van hetgeen te dien opzichte sedert twee jaren bij de korpsen van het leger geschiedt, ook van het personeel der militaire hospitalen, daartoe geschikte personen een cursus in de kookkunst te doen volgen.

In verband met een en ander is de omschrijving van het artikel aangevuld.

Art. 25. Verpleging van zieken.

Toegestaan voor 1897 *f* 120.062. Geraamd voor 1898 *f* 150.662. Voor 1898 meer *f* 30.600.

Dit verschil ontstaat, doordat uit de militaire magazijnen van levensmiddelen minder levensmiddelen aan de militaire hospitalen zullen worden verstrekt en dientengevolge ten laste van dit artikel meer levensmiddelen zullen worden aangekocht. (Zie art. 55.)

Tot het zooveel mogelijk weren van brandpunten van besmetting uit kazernes en andere bewoonde militaire gebouwen, wordt het noodig geacht, de eventueel aan besmettelijke ziekten lijdende vrouwen en kinderen van militairen, in die gebouwen gehuisvest, in gemeentelijke of particuliere ziekeninrichtingen te doen verplegen.

Ten einde die verpleging voor Rijks-rekening te kunnen doen geschieden, is de omschrijving van het artikel in dien zin aangevuld.

Vide AFDEELING.

Studie en onderwijs.

Art. 28. Hoogere Krijgsschool.

Toegestaan voor 1897: voor oorlog *f* 25.881; voor koloniën *f* 37.500; totaal *f* 63.381. Geraamd voor 1898: voor oorlog *f* 25.980; voor koloniën *f* 36.000; totaal *f* 61.980. Minder voor 1898: voor koloniën *f* 1500; totaal *f* 1401. Meer voor 1898: voor oorlog *f* 99.

Minder: Voor onderhoud van het gebouw *f* 2000. Voor onderhoud van meubelen, enz. *f* 401.37. Voor uit militaire magazijnen van levensmiddelen en slachterijen meer te verstrekken levensmiddelen *f* 1,82⁵. Totaal *f* 2103,19⁵.

Meer: Voor verhooging van traktementen wegens dienstjaren *f* 200. Voor toelage en bijslag aan officieren-leerlingen wegens detachering te Wageningen en te Enschedé, enz. *f* 420.16. Voor verhoogde soldij *f* 6,02⁵. Voor reiskosten *f* 44,16. Voor fourage *f* 29,20. Voor voeding van Rijkswege *f* 1,82⁵. Voor verschil ronde som *f* 0,82⁵. Totaal *f* 702,19⁵. Minder als boven *f* 1401.

Art. 29. Koninklijke Militaire Academie.

Toegestaan voor 1897: voor oorlog *f* 211.521; voor koloniën *f* 203.130; totaal *f* 414.651. Geraamd voor 1898: voor oorlog *f* 191.963; voor koloniën *f* 212.560. Totaal *f* 404.523. Minder voor 1898: voor oorlog *f* 19.558; totaal *f* 10.128. Meer voor 1898: voor koloniën *f* 9430.

Minder: Voor twee 1ste-luitenants der infanterie van het Oost-Indische leger aan de Militaire School en aan den Artillerie-cursus gedetacheerd *f* 2833,34. Voor een 1ste-luitenant der cavalerie als boven *f* 1416,67. Voor toelage aan officieren te Haarlem *f* 247,92. Voor een burgerleeraar in de land- en volkenkunde van Nederlandsch-Indië en de Maleische taal *f* 2800. Voor soldijen en toelagen *f* 896,59⁵. Voor schadeloosstelling voor uniformverandering *f* 80. Voor bureel- en andere administratiekosten *f* 85,01. Voor vernieuwing en herstellen van leder-

goed *f* 2475. Voor onderwijs *f* 1557,50. Voor bibliotheek en instrumenten *f* 1900. Voor vuur en licht *f* 925. Voor huisvesting en stalling *f* 9344,59. Voor onderhoud van artillerie-materieel en voor onderhoud en herstellen van verschillende voorwerpen *f* 6894,48^s. Voor fourage *f* 886,05. Voor vernieuwingen en onderhoud van paardetuig *f* 2377,09. Voor uit militaire bakkerijen meer te verstrekken brood voor de cadetten *f* 1250,84. Voor het personeel beneden den rang van officier als voren *f* 177,52^s. Voor uit militaire slachterijen meer te verstrekken vleesch voor cadetten *f* 3164,99. Voor uit militaire magazijnen van levensmiddelen en slachterijen meer te verstrekken levensmiddelen voor het personeel beneden den rang van officier *f* 1212,07. Totaal *f* 40.524,67^s.

Meer: Voor traktement van den eersten officier *f* 400. Voor traktement van den eerste-luitenant der infanterie Oost-Indisch leger (was in 1897 voor 3¹/₂ maand uitgetrokken) *f* 1416,67. Voor idem van vijf eerste-luitenants der infanterie, waarvan vier in 1897 voor 3¹/₂ maand waren uitgetrokken) *f* 6133,36. Voor een eerste-luitenant der cavalerie (was in 1897 voor 3¹/₂ maand uitgetrokken) *f* 1416,67. Voor een eerste-luitenant der artillerie (was in 1897 voor 3¹/₂ maand uitgetrokken) *f* 1204,17. Voor een paardenarts *f* 200. Voor verhooging van traktement wegens dienstjaren *f* 358,33. Voor brood voor het personeel beneden den rang van officier *f* 177,52^s. Voor voeding van Rijkswege van idem *f* 1185,32. Voor kleeding en uitrusting van idem *f* 462,79^s. Voor reinigen van lijfgoederen van idem *f* 12. Voor scheerloon en haarsnijden van idem *f* 12,86. Voor huisvesting van idem *f* 180. Voor voeding en zakgeld der cadetten *f* 10.673,84^s. Voor kleeding en uitrusting van idem *f* 4112,70^s. Voor algemeene kosten *f* 200. Voor scheeps- en wagenvrachten *f* 1300. Voor kampeeren en manoeuvres *f* 250. Voor kleeding van hospitaal-geëmployeerden en versierselen van tamboers *f* 25. Voor vernieuwing van ledergoed en paardetuig, uit de centrale en garnizoensmagazijnen te verstrekken *f* 175. Voor vernieuwing van nachtleger, als voren *f* 500. Voor verschil ronde som *f* 0,42^s. Totaal *f* 30.396,67^s. Minder als boven *f* 10.128.

Art. 30. Cadettenschool.

Toegestaan voor 1897: voor oorlog *f* 80.470; voor koloniën *f* 82.380; totaal *f* 162.850. Geraamd voor 1898: voor oorlog *f* 82.825; voor koloniën *f* 77.025; totaal *f* 159.850. Minder voor 1898: voor koloniën *f* 5355; totaal *f* 3000. Meer voor 1898: voor oorlog *f* 2355.

Minder: Voor traktement van een eerste-luitenant der infanterie wegens huisvesting in het gebouw der Cadettenschool *f* 100. Voor verhooging van traktement wegens dienstjaren *f* 675. Voor vergoeding van Rijkswege *f* 3,65. Voor ziekenverpleging van onderofficieren en minderen *f* 500. Voor huisvesting en stalling *f* 2796,20. Voor fourage *f* 69,35. Totaal *f* 4144,20.

Meer: Voor traktement voor den officier van gezondheid der 1ste klasse (was in 1897 voor 4 maanden als 2de klasse uitgetrokken) *f* 133,34. Voor idem voor burgerlijke beambten *f* 275,01. Voor soldijen en verhoogde soldijen *f* 29,20. Voor brood voor het personeel beneden den rang van officier *f* 116,80. Voor kleeding en uitrusting voor idem *f* 6,35. Voor voeding en zakgeld der cadetten *f* 274,50. Voor kleeding en uitrusting van idem *f* 209. Voor bureel- en administratiekosten *f* 50. Voor aankoop en onderhoud van boeken en instrumenten *f* 50. Totaal *f* 1144,20. Minder als boven *f* 3000.

Art. 31. Hoofdcursus.

Toegestaan voor 1897: voor oorlog *f* 52.380; voor koloniën *f* 53.180; totaal *f* 105.560. Geraamd voor 1898: voor oorlog *f* 49.409; voor koloniën *f* 51.260; totaal *f* 100.669. Minder voor 1898: voor oorlog *f* 2974; voor koloniën *f* 1920; totaal *f* 4894.

Minder: Voor verhooging van traktement wegens dienstjaren *f* 400. Voor soldij *f* 1456,35. Voor brood *f* 127,75. Voor voeding van Rijkswege *f* 587,65. Voor kleeding en uitrusting *f* 302,15. Voor reis- en verblijfkosten *f* 100. Voor

scheeps- en wagenvrachten *f* 1100. Voor kosten van rijkunstig onderwijs *f* 1489. Voor gedeeltelijk verven van gebouwen enz. *f* 344,75. Voor huur van woningen voor gehuwden *f* 130. Voor uit militaire magazijnen van levensmiddelen en slachterijen meer te verstrekken levensmiddelen *f* 142,35. Voor verschil ronde som *f* 0,65. Totaal *f* 6180,65.

Meer: Voor 1 eerste-luitenant van het leger hier te lande minder en een idem van het leger in Nederlandsch-Indië meer *f* 400. Voor toelagen aan leerlingen behorende tot het Nederlandsch-Indische leger *f* 126,60. Voor scheerloon en haarsnijden *f* 32. Voor werfkosten *f* 330. Voor kamptoeelage *f* 50. Voor gewoon onderhoud van het gebouw *f* 20. Voor idem van de manege en stallen *f* 230. Voor aanschaffing en onderhoud van huisraad, enz. *f* 47,40. Voor eeredienst (zitplaatsen in de Hervormde en Roomsche-Katholieke kerken) *f* 50. Voor fourage *f* 3,65. Totaal *f* 1289,65. Minder als boven *f* 4891.

Tot nu toe werd het rijkunstig onderricht aan de leerlingen van den Hoofdcursus gegeven door den eigenaar eener burgermanege te Zwolle. Niet alleen was dit onderricht kostbaar, maar door het verplichte heen- en terugreizen der leerlingen werd veel tijd verloren, die nuttiger kon besteed worden.

Thans wordt op kosten der gemeente Kampen eene manege gebouwd, die op gunstige voorwaarden aan het Rijk ten gebruike wordt afgestaan. In die manege zullen voortaan de bedoelde leerlingen rijkunstig onderricht ontvangen van militaire instructeurs en met gebruikmaking van Rijkspaarden, die daartoe, gedurende een gedeelte van het jaar, te Kampen worden gedetacheerd.

De vermindering der posten *scheeps- en wagenvrachten en kosten van rijkunstig onderricht* is een gevolg dezer nieuwe regeling.

Art. 32. *Normaal-schietschool.*

Toegestaan voor 1897: voor oorlog *f* 29.533; voor koloniën *f* 17.900; voor marine *f* 1500; totaal *f* 48.933. Geraamd voor 1898: voor oorlog *f* 29.622; voor koloniën *f* 17.900; voor marine *f* 1500; totaal *f* 49.022. Meer voor 1898: voor oorlog *f* 89; totaal *f* 89.

Meer: Voor voeding van Rijkswege *f* 10,95. Voor scheeps- en wagenvrachten *f* 85,40. Voor fourage *f* 3,65. Totaal *f* 100.

Minder: Voor uit militaire magazijnen van levensmiddelen en slachterijen meer te verstrekken levensmiddelen *f* 10,95. Voor verschil ronde som *f* 0,05. Totaal *f* 11. Meer als boven *f* 89.

VIIde AFDEELING.

Artillerie-inrichtingen, enz.

Aangezien de inrichting dezer afdeeling eerst sinds 1 Januari jl. heeft gewerkt, is nog niet kunnen worden nagegaan of zij bij de toepassing, ook wat de onderverdeling der artikelen betreft, voldoet.

De ondergeteekende heeft zich om twee redenen genoodzaakt gezien voor de VIIde Afdeeling hogere kredieten uit te trekken.

Vooreerst heeft hij vermeend, nog niet eene aanvraag te moeten doen voor wapenen van 6.5 mM. voor de troepen, die het leger moeten aanvullen. Alleen voor de vervanging van verschoten munitie en voor het verschaffen van materialen aan de werkplaatsen voor draagbare wapenen, die in 1898 aan de Hembrug in werking zullen zijn, zijn de noodige sommen aangevraagd. Deze bedragen moesten echter, waar de buitengewone uitgaven vervielen, tot de gewone gerekend worden, zoodat eene hogere aanvraag op de VIIde Afdeeling noodzakelijk werd.

De tweede oorzaak tot verhooving is gelegen in de behoeften der bewapening van de forten der Stelling van Amsterdam, welke in 1898 gereed komen. Gelijk in antwoord op eene vraag der Kamer op bladz. 7 en 11 van de Memorie van Antwoord op de Vestingbegrooting voor 1897 aan haar werd medegedeeld, zouden die behoeften voorkomen op de Staatsbegrooting van 1898. Ware hierbij alles

aangevraagd wat voor de bedoelde forten noodig is, dan zou de vermeerdering belangrijk grooter zijn geweest dan thans het geval is. De ondergeteekende heeft echter gemeend, dat in dit jaar kan worden volstaan met den aanmaak van een deel der eerste uitrusting aan munitie, welke vereischt wordt voor het geschut, dat òf bereids aanwezig òf, blijkens de toelichting op art. 36, voor aanschaffing in aanmerking wordt gebracht.

Art. 33. Jaarwedden van burgerlijke ambtenaren, enz.

Het aanvankelijk voor den tweeden ingenieur der artillerie-inrichtingen uitgetrokken bedrag is, in verband met de uitbreiding der werkzaamheden ten gevolge van den veranderden toestand der werkplaatsen, niet meer voldoende te achten.

Daarom wordt een traktement van f 1600 voorgesteld, dat bij verplaatsing naar de Hembrug met f 200 dient te worden verhoogd.

Aangezien de opzichter der instrumentmakers en metaaldraaiers 2de klasse wegens geschiktheid, ijver en dienstdadigheid alleszins voor bevordering tot 1ste klasse in aanmerking komt, wordt een bedrag van f 200 meer aangevraagd.

Om dezelfde redenen wordt f 100 meer uitgetrokken voor traktementsverhoging van den meester gieter en vormer 2de klasse.

De vermeerdering van de aan den machinist 1ste klasse der constructie-werkplaatsen opgedragen werkzaamheden, gepaard aan zijne kennis en ontwikkeling, verklaren de voor hem uitgetrokken traktementsverhoging ad f 100.

Het werd billijk geacht de drie luitenants, die zonder toelage bij de inrichtingen werkzaam waren, mede in het genot van toelage te stellen. Vandaar eene vermeerdering respectievelijk met f 100 en f 200.

Voor een der beide opzichters in de vuurwerkerij wordt wegens zijne bemoeiingen met de buizenfabricage eene verhoging van traktement met f 50 per jaar noodig geacht.

Verhoging van het traktement van den amanuensis in het scheikundig laboratorium met f 100 is in verband met de uitbreiding zijner werkzaamheden billijk te achten.

Het thans bij de patroonfabriek aanwezige opzichtvoerend personeel is in aantal onvoldoende, in verband met de uitgebreidheid der te verrichten werkzaamheden. Daarom wordt vermeerdering met één onder-opzichter op een jaarlijksch traktement van f 1000 noodig geoordeeld.

In verband ook met de omstandigheid dat de onder-opzichter in de freeserij voor een traktement van f 1200 is uitgetrokken, komen beide opzichters bij de werkplaatsen voor draagbare wapenen, die ook overigens lotsverbetering verdienen, voor eene traktementsverhoging van f 100 in aanmerking.

Uit hoofde van de machinale inrichting der nieuwe werkplaatsen voor draagbare wapenen is de plaatsing daarbij van een machinist onontbeerlijk. Het voor dien ambtenaar uitgetrokken traktement zal tot een bedrag van f 1050 worden teruggebracht, indien van Rijkswegen in zijne huisvesting wordt voorzien.

Art. 34. Daggelden, werkloonen, enz.

Bij de verandering in de inrichting der VIIde Afdeling werd het arbeidsloon gescheiden gehouden van de aanvragen voor materiaal. Deze splitsing kan het nadeel hebben dat de raming grooter is dan de werkelijke behoefte, waardoor de begrooting noodeloos hoog wordt. Zoo laat het zich aanzien, dat in het loopende dienstjaar een overschot op de arbeidsloonen zal bestaan. De ondergeteekende heeft daarom gemeend, art. 34 voor 1898 tot niet veel hooger bedrag dan in 1897 te mogen ramen, niettegenstaande de aanmaak in eerstgenoemd jaar veel meer zal bedragen. Het is derhalve ook mogelijk, dat hij zich genoodzaakt zal zien, voor het eventueel meer benoodigde eene nadere aanvraag tot de Staten-Generaal te richten. Hij vleit zich echter, dat dit zal kunnen worden vermeden.

Art. 35. Kosten vallende op den dienst bij de artillerie-inrichtingen, enz.

De vermeerdering der voor brandstoffen, verlichting en duinwater benoodigde gelden is een gevolg van vermeerderden aanmaak en het in werking komen der grootere werkplaatsen aan de Hembrug.

Art. 36. Aanschaffing van geschut, enz.

De verhooging van de kredieten voor geschut, affuiten, beddingen, projectielen en ernstvuurwerken wordt verklaard door de noodzakelijkheid om in de eerste behoefte voor de gereedkomende forten der Stelling van Amsterdam te voorzien. Het aan te schaffen geschut is uitsluitend snelvuurgeschut voor die forten. Ten einde de uitgaven te verminderen heeft de ondergeteekende gemeend de jaarlijkse aanschaffing van 10 snelvuurkanonnen met hunne eerste uitrusting aan munitie in 1898 achterwege te moeten laten.

De oorzaak der vermeerdering van de voor werktuigen vereischte gelden is eensdeels, dat de reeds meermalen verschoven vernieuwing van stoomwerktuigen in de constructie-werkplaatsen te Delft thans geen uitstel meer kan lijden en anderdeels, dat de aanmaak van stalen snelvuurgeschut in eigen werkplaatsen voorloopig goede uitkomsten geeft, waarom werktuigen zullen worden aangeschaft, die het voortbrengingsvermogen verhoogen en dus aanmaak van meer snelvuurgeschut in het binnenland mogelijk maken.

Art. 37. Aanschaffing van draagbare wapenen, enz.

De verhooging van dit artikel spruit voort uit de behoeften aan materialen voor aanmaak van wapenen en munitie van 6,5 mM. en wat daartoe behoort. De noodzakelijkheid van deze uitgaven werd bereids hierboven toegelicht.

Art. 38. Aanschaffen, enz. van buskruit.

In de aanvraag van buskruit is niet alleen begrepen het benoodigde voor den vermeerderden aanmaak en voor gedeeltelijke aanschaffing van rookzwak buskruit voor de vestingartillerie, maar ook het vereischte voor de vulling der aan te maken patronen, waaronder die van 6,5 mM.

Art. 40. Waarnemingstoestellen, enz.

De aanvragen bedoelen voort te gaan met de aanschaffing en den aanmaak van de in deze bestaande behoeften. Zeer waarschijnlijk zal met deze aanvraag in de behoeften voor de horizontale basisafstandmeting zijn voorzien.

VIIIste AFDEELING.

Materieel der genie en kazerneering.

Voor deze afdeeling is een eenigszins hooger bedrag geraamd dan ten vorigen jare, eensdeels ten gevolge dat voor aanschaffing en onderhoud van materieel voor den telegraafdienst te velde f 7375 meer is uitgetrokken, terwijl, niettegenstaande het aantal militaire gebouwen wederom is vermeerderd en voor het onderhoud der Stelling van Amsterdam meer benoodigd is, voor onderhoud en herstellingen slechts f 2240 meer wordt gevraagd dan op de loopende begrooting werd toegestaan.

Daarentegen is voor het artikel »huur» f 435 minder uitgetrokken dan in de begrooting van het loopend dienstjaar.

Voor zoover de aard der verschillende in den toelichtenden staat genoemde belangrijke herstellingen en vernieuwingen door de omschrijving daarvan niet voldoende wordt toegelicht, zij dienaangaande nog het volgende medegedeeld.

Art. 42. 1ste genie-commandement.

De herstellingen aan de schietbanen op het fort aan de Bildtstraat zijn in hoofdzaak eene voortzetting van de in vorige jaren aangevangen verbetering van het metselwerk der verschillende schietpoorten.

De vestingwal van het westelijk front der vesting Gorinchem is waterkeering van de Alblasserwaard met Arkel beneden de Zouwe. Wegens inklinking, als anderszins, moet die wal onder het daarvoor met het bestuur van genoemd hoogheemraadschap overeengekomen profiel worden gebracht.

Het herstellen van den beer voor bastion I te Gorinchem is eene voortzetting van de herstelling aan bekleedingsmuren aldaar, waaraan reeds vele jaren is gewerkt.

Art. 43. 2de genie-commandement.

De woning van den wachter bij het bastion Westoever te den Helder, bevat slechts twee vertrekken en is te klein voor de bewoning van een gezin met kinderen. Het bouwen van een vertrek bij die woning is daarom zeer gewenscht.

Het vernieuwen en herstellen van schoorsteenen in verschillende gebouwen te Amsterdam is eene voortzetting van eene in vorige jaren aangevangen verbetering als voorbehoedmiddel tegen brandgevaar.

Het vervangen van versleten plavuizen vloeren door tegelvloeren in het hospitaal te Amsterdam is eene voorziening, die het vorige jaar is aangevangen en nog in een volgend dienstjaar voortgezet moet worden.

De privaatputten bij woningen van wachters in de werken van het noordelijk front der Stelling van Amsterdam moeten dienen ter vervanging van de thans aanwezige privaatemmers, waarvan het ledigen herhaaldelijk aanleiding tot moeilijkheden geeft.

Op de zolders van de Doelenkazerne te Leiden worden gedeponeerde goederen opgeborgen. Eene beschieting van het dak boven die zolders is noodig ter betere bewaring van die goederen.

Ten einde het brandgevaar in het magazijn de Geer van de stapelmagazijnen te Delft te verminderen, is het veranderen van de oude conducteurswoning tot eene bergplaats voor oliën, vetten, enz. zeer gewenscht.

Art. 44. 3de genie-commandement.

Het aanbrengen van beschoeiingen om aardwerken op de schietbaan te Dordrecht is noodzakelijk, omdat bij hooge rivierstanden de taluds van borstweringen, die daarvan niet voorzien zijn, telkens vernield worden.

Wegens den gebrekkigen toestand van den toren in het fort bij Orthen, is het wenschelijk, ter voorkoming van ongelukken en verval, eenige buitenmuurvlakken van dien toren te herstellen.

De ringmuur van het Tuighuis te Geertruidenberg is zoo gebrekkig, dat hij tegen invallen geschoord is moeten worden, zoodat eene vernieuwing van dien muur niet langer kan worden uitgesteld.

De ramen op de bovenste en middelste verdieping van het Arsenaal te Breda zijn opendraaiende ramen, die zeer slecht sluiten. Aangezien aan die ramen voorts herhaaldelijk, vooral bij hevigen wind, groote herstellingen moeten worden verricht, is het gewenscht dat zij worden gewijzigd.

In den piketstal te Breda, thans ingericht voor twee rijen paarden, zijn de lengten der paardenstanden te kort, zoodat de paarden buiten de standplaatsen in den gang daar tusschen staan en zoodoende ongemak en gevaar opleveren.

Door dien stal in te richten tot een enkelen stal, zal hierin verbetering worden gebracht, waarbij door verandering van de plaatsing der deuren, aan klachten over tocht zal worden tegemoet gekomen.

Het vervangen van palissadeeringen door afrasteringen te Hellevoetsluis is eene voortzetting van eene in het vorige jaar aangevangen verbetering.

Art. 45. 4de genie-commandement.

Vermits de oude hooge gevelmuur van het hospitaal te Groningen naar buiten overhelt en de vrees bestaat dat die toestand zal verergeren, is eene vernieuwing van dien gevel en het uitvoeren van daarmede in verband staande werkzaamheden dringend noodig.

Met de verbetering van het schietterrein te Witten bij Assen wordt dit jaar aangevangen; zij zal in een volgend dienstjaar moeten worden voltooid.

Wegens den slechten toestand van de houten voeder- en drinkbakken in de stallen te Milligen moet met de reeds in vorige jaren aangevangen vervanging door ijzeren bakken worden voortgegaan.

Het dak boven de magazijnen van de kazerne in de Kloosterstraat te Doesburgh is van zeer lichte constructie. Het schudt bij eenigszins hevigen wind in zoodanige mate, dat het onmogelijk is de pannen dakbedekking in behoorlijk aangestreeken toestand te houden. Daardoor ontstaat lekkage, wat zeer ten nadeele is van de in die magazijnen opgeborgen goederen. Eene verzwaring van de kapconstructie en het aanbrengen van dakbeschotten is derhalve zeer noodig.

Deze voorziening, waarvoor een bedrag van f 1500 noodig is, wenscht ondergeteekende over twee jaren te verdeelen.

Art. 46. Huur.

Voor de berekening van het bedrag van dit artikel is, evenals in vorige jaren, ook thans weder tot maatstaf genomen de som, welke gedurende het eerste kwartaal van het jaar 1897 tot gelijk einde is noodig geweest.

Volgens dien grondslag kan dit artikel iets lager dan ten vorige jare worden geraamd.

Art. 50. Aanschaffing en onderhoud van materieel voor den telegraafdienst te velde.

Voor het bij dit artikel aangevraagde bedrag, waarin f 400 begrepen is voor onderhoud van het reeds aangeschafte materieel, zal een stel kabelwagens met inhoud worden aangeschaft. Het oude materieel toch moet geleidelijk worden vernieuwd.

IXde AFDEELING.

*Aankoop van brood en kosten van de militaire bakkerijen, van de militaire slachterijen en van de militaire magazijnen van levensmiddelen.**Art. 51. Brood.*

Toegestaan voor 1897 f 67.262. Geraamd voor 1898 f 69.976. Meer voor 1898 f 2714.

Meer: Uitbreiding der organisatie bij de vestingartillerie f 513,90. Als boven bij het korps torpedisten f 16,05. Meer miliciens tot het samenstellen van het $\frac{1}{7}$ der militie onder de wapenen te houden f 630,05. Meer miliciens vrijwillig onder de wapenen, krachtens art. 126 der militiewet en meer miliciens in werkelijken dienst, ingevolge art. 137 en art. 144 der militiewet f 642,40. Reservekader f 666,20. Totaal f 2468,60.

Minder: Afneming van het aantal korporaals f 963,60. Als boven van het aantal vrijwilligers f 5926,15. Vermindering van het personeel bij het korps pontonniers f 112,45. Opheffing van de Militaire School te Haarlem f 612,45. Idem van de Artillerie-cursus-compagnie te Delft f 476,30. Totaal f 1088,75.

Minder miliciens tot eerste oefening onder de wapenen te houden f 12.663,25. Verschil door het afronden der sommen f 0,10. Totaal f 20.754,60. Alzoo minder f 2468,60.

Af: Wegens 420,000 rations brood, welke minder uit de militaire bakkerijen aan de korpsen zullen worden verstrekt (zie artikel 53). Totaal f 21.000. Meer f 245,40. Meer als boven f 2714.

Art. 52. Personeel bij de militaire bakkerijen.

Toegestaan voor 1897 *f* 54.800. Geraamd voor 1898 *f* 55.300. Voor 1898 meer *f* 500.

Het meerdere is noodig voor verhooging van de daggelden en toelagen van het personeel bij de militaire bakkerij te Groningen en voor het betalen van loon voor overwerk aan de bakkers bij sommige andere bakkerijen.

Art. 53. Aankoop van graan enz.

Toegestaan voor 1897 *f* 329.857. Geraamd voor 1898 *f* 313.435. Voor 1898 minder *f* 16.422.

Minder: Wegens 420.000 rations brood, welke minder uit de militaire bakkerijen aan de korpsen zullen worden verstrekt (zie art. 51) ad 4²⁵ cent per ration *f* 17.850. Verschil ronde som *f* 0,36. Totaal *f* 17.850,36.

Meer: Meer te verstrekken rations aan personeel bij de Koninklijke Militaire Academie (zie art. 29) *f* 177,52. Meer te verstrekken brood aan cadetten bij genoemde inrichting (zie art. 29) *f* 1250,84. Totaal *f* 1428,36. Minder als boven *f* 16.422.

Art. 54. Personeel bij de militaire magazijnen van levensmiddelen en slachterijen.

Toegestaan voor 1897 *f* 22.520. Geraamd voor 1898 *f* 22.895. Voor 1898 meer *f* 375.

Dit meerdere is noodig voor het in dienst stellen van een burger werkman bij het militair magazijn van levensmiddelen te 's Gravenhage.

Art. 55. Aankoop van levensmiddelen, enz.

Toegestaan voor 1897 *f* 2.250,754. Geraamd voor 1898 *f* 2.170,753. Minder voor 1898 *f* 80.001.

Minder: Wegens aan militaire hospitalen minder te verstrekken levensmiddelen uit de militaire magazijnen (zie art. 25) *f* 30.600. Wegens minder benooodigde levensmiddelen ten behoeve van korpsen en inrichtingen van het leger *f* 93.045,60. Verschil ronde som *f* 0,48. Totaal *f* 123.646,08.

Meer: Wegens verhooging van het ration levensmiddelen berekend op een halven cent per ration *f* 35.532,34. Voor uit militaire slachterijen aan de Koninklijke Militaire Academie te verstrekken vleesch (zie art. 29) *f* 3164,99. Voor schadeloosstelling wegens gemis van voeding *f* 4947,75. Totaal *f* 43.645,08. Minder, als boven *f* 80.001.

Ten gevolge van eene noodzakelijk geachte wijziging in de samenstelling van de rations levensmiddelen, bestemd voor militairen die recht hebben op voeding van Rijkswege, zijn de kosten van het dagelijksch ration een halven cent hooger geraamd moeten worden.

Xde AFDEELING.

*Centrale magazijnen van kleeding en uitrusting, enz.**Art. 56. Personeel van de centrale magazijnen van kleeding en uitrusting.*

Het wordt wenschelijk geacht, het bedrag der bezoldiging van een keurmeester der 1ste klasse, in verband met het aantal dienstjaren van dien ambtenaar, op het maximum te brengen van de bezoldiging, aan die betrekking verbonden.

Vermits het gebleken is, dat de betrekkingen van opzichter over de werklieden bij het centraal magazijn van militaire kleeding en uitrusting te Amsterdam en van opzichter over de modelkamer, niet strikt noodig waren, zijn die betrek-

kingen opgeheven. Daarmede is gepaard gegaan eene wijziging in de organisatie van het personeel der centrale magazijnen, waardoor aan het meerendeel der werklieden hogere daggelden zijn toegekend en aan enkele ambtenaren, die daarop billijkheidshalve aanspraak konden maken, eenige verhooging van bezoldiging kon worden verleend.

Een en ander is kunnen geschieden zonder het artikel te verhoogen.

Art. 57. Traktementen, toelagen enz. bij garnizoensmagazijnen van kleeding.

Toegestaan voor 1897 *f* 22.545. Geraamd voor 1898 *f* 21.845. Voor 1898 minder *f* 700.

Minder: Een administrateur van kleeding: voor traktement *f* 1800; aan toelage *f* 200. Totaal *f* 2000.

Meer: Toelage voor een gepensionneerd officier, in dienst gesteld ter vervanging van een administrateur van kleeding *f* 1000. Daggeld voor een in dienst gesteld burgeroppasser en verhooging van daggeld, ad *f* 0,10 per man, voor sommige geëmployeerden wegens langdurigen dienst *f* 300. Totaal *f* 1300. Minder als boven *f* 700.

Als een gevolg van den in vorige jaren aangevangen maatregel, om elk jaar opnieuw een twaalftal oppassers, werkzaam in de kleeding- en nachtlegermagazijnen, voor eene verhooging van daggeld in aanmerking te brengen, is het voor die daggelden benodigde bedrag geraamd.

Art. 59. Ledergoed en paardetuig.

Toegestaan voor 1897 *f* 82.250. Geraamd voor 1898 *f* 82.075. Voor 1898 minder *f* 175.

Wegens minder te verstrekken ledergoed en paardetuig aan de Koninklijke Militaire Academie (zie art. 29).

Art. 60. Vernieuwing en onderhoud van slaapfurnituren.

Toegestaan voor 1897 *f* 176.700. Geraamd voor 1898 *f* 176.700. Verschil Nihil.

Meer: Voor daggeld van magazijns-oppassers, waarvan het in 1897 toegestaan bedrag onvoldoende is gebleken *f* 500.

Minder: Wegens minder te verstrekken nachtleger aan de Koninklijke Militaire Academie *f* 500.

XIde AFDEELING.

Militaire verkenningen en Topographische Inrichting.

Art. 61. De kosten van verkenning zijn *f* 430 hooger geraamd dan ten vorigen jare bij de indiening der begrooting geschiedde, omdat een tweede officier, met het opnemen van hoogte-terrein belast, in 1898 den vollen tijd zelfstandig zal werken, en omdat eene schadevergoeding van *f* 25 voor ieder der acht officieren, bij de verkenningen werkzaam, is uitgetrokken als tegemoetkoming in de onderhoudskosten der hun toebehoorende rijwielen, waarvan zij, zeer in het belang van den dienst, een veelvuldig gebruik maken bij den hun opgedragen arbeid. Het wordt hun daardoor mogelijk veel meer werk te verrichten dan vroeger het geval was.

Het bedrag van bureellokaalbehoeften, vuur, water en licht, is daarentegen met *f* 50 verminderd; het totaal der vermeerdering bedraagt alzoo *f* 380.

De raming van kosten voor de Topographische Inrichting is voor 1898 *f* 1140 hooger dan de voor 1897 toegestane som. Hieronder is begrepen een bedrag van *f* 800, waarvan:

f 700, voor verhooging der traktementen van een commies en zes adjunct-commiezen, elk met *f* 100; en

f 100, voor de bevordering van een tweede klerk tot eerste klerk.

Wijders is een bedrag van *f* 340 uitgetrokken voor het aanleggen eener installatie voor elektrische verlichting in localiteiten, waar thans geen gelegenheid tot verlichting door gas bestaat en waarin bij donkere najaars- en winterdagen en somwijlen des avonds, bij het verrichten van overwerk, moet worden gearbeid.

XIIde AFDEELING.

Verplaatsing van personen en goederen.

Art. 62. Toelagen, bureel- en verdere kosten ten behoeve van de Permanente Militaire Spoorwegcommissie, waaronder belooningen aan spoorwegambtenaren of gepensioneerde officieren en kosten van aanschaffing en wijziging van uniformpetten van étappe-commandanten.

Toegestaan voor 1897 *f* 2950. Geraamd voor 1898 *f* 3600. Meer voor 1898 *f* 650.

Meer: Belooningen voor spoorwegambtenaren *f* 650.

De vermeerdering is een gevolg van de omstandigheid, dat het, ter verkrijging van alleszins geschikt personeel, noodig is gebleken, de belooning, die aan elk der beide gepensioneerde officieren, welke bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen en bij de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij werkzaam zijn gesteld, met *f* 400 te verhoogen en alzoo te brengen op het bedrag van *f* 1000 voor ieder.

De vermeerdering zou dientengevolge *f* 800 bedragen, ware het niet, dat het bedrag der belooning voor den burger-ambtenaar, waarvoor bij de laatste begrooting *f* 150 werd uitgetrokken, thans geheel is vervallen.

Voorts is de omschrijving van het artikel zoodanig aangevuld, dat uit het daarbij uitgetrokken bedrag ook kunnen worden bestreden de kosten van aanschaffing en van wijziging van uniformpetten van étappe-commandanten, die bij eventueele mobilisatie van het leger in functie treden.

XIIIde AFDEELING.

Verschillende uitgaven.

Art. 78. Veteranen en militaire huisgezinnen.

Met het oog op de geleidelijke vermindering van het aantal veteranen en militaire huisgezinnen, wordt voor dit onderwerp *f* 300 minder geraamd voor 1898, dan voor 1897 werd toegestaan.

XIVde AFDEELING.

Non-activiteits traktementen, pensioenen, gagementen, onderstanden, lijfrenten, toelagen en wachtgelden.

Artt. 84, 85 en 86. Pensioenen.

Het totaal bedrag voor pensioenen, volgens de bij deze begrooting overgelegde staten, in de onderscheidene pensioenregisters ingeschreven, is gebleken op 1 Mei 1897 te bedragen eene som van *f* 2.429.207,50 tegen een bedrag van *f* 2.356.568 op hetzelfde tijdstip in 1896 en beloopt alzoo *f* 72.639,50 meer.

De ramingen voor de artikelen 84 en 86 zijn voor 1897 respectievelijk *f* 78.000 en *f* 4000 hooger, die voor artikel 85 *f* 5000 lager uitgetrokken dan voor 1896 was toegestaan.

Art. 92. Wachtgelden.

Voor dit onderwerp is voor 1898 een bedrag van *f* 1067 meer uitgetrokken

dan voor 1897 werd toegestaan, en zulks voor eenen gewezen leeraar bij de Koninklijke Militaire Academie, aan wien met ingang van 16 September 1897 een eervol ontslag uit zijne betrekking is verleend en die geene aanspraak op pensioen kan doen gelden.

XVIde AFDEELING.

Wapen der marechaussee.

Art. 94. Traktementen, enz.

Toegestaan voor 1897 f 45.550. Geraamd voor 1898 f 43.950. Minder voor 1898 f 1600.

Minder: Twee kapiteins minder en twee eerste-luitenants meer f 1600.

Art. 95. Soldijen, enz.

Toegestaan voor 1897 f 664.929. Geraamd voor 1898 f 667.796. Voor 1898 meer f 2867.

Meer: Voor soldijen, enz. f 2237,45. Voor verhoogde soldijen f 629,62⁵. Totaal f 2867,07⁵.

Minder: Scheeps- en wágenvrachten f 0,07⁵. Meer als boven f 2867.

Overeenkomstig een door de Algemeene Rekenkamer te kennen gegeven verlangen, is de omschrijving van het artikel zoodanig aangevuld, dat blijkt, dat daaruit ook bestreden kan worden het bedrag dat jaarlijks, tot tegemoetkoming in de kosten van geneeskundige behandeling van onderofficieren en minderen, als subsidie voor het onderling ziekenfonds bij het wapen wordt uitgekeerd. De verhooging is ten deele een gevolg van de noodzakelijke uitbreiding van het korps met eene brigade te voet, welke overeenkomstig den wensch van het Departement van Justitie te Siebengewald (gemeente Bergen) is gestationneerd.

XVIIde AFDEELING.

Buitengewone uitgaven.

A. Dienst der Genie.

Art. 97. 1ste genie-commandement.

a. Voor den bestaanden toestand.

De brugwachterswoning bij de brug over de voorgracht buiten de Utrechtsche poort te Naarden, bestaat in een houten loodsje van twee vertrekken. De woning is voor een gezin te klein, zij staat te ver van de brug en is een in alle opzichten zeer onvoldoend verblijf.

Het bouwen van eene nieuwe woning is daarom zeer gewenscht.

Ter besparing van kosten op de, voor het koken van spijzen in kampen, benodigde brandstof, is te Naarden eene proef genomen met het bereiden van spijzen in zoogenaamde veevoederketels. In verband met de gunstige uitkomsten van die proef is de te Naarden voor eene compagnie gemaakte inrichting overgebracht naar de legerplaats bij Laren. Het thans uitgetrokken bedrag van f 750 is bestemd voor eene soortgelijke inrichting van de drie overige compagnieskeukens van het bataljon infanterie dat jaarlijks in die legerplaats kampeert.

Het uitgetrokken bedrag van f 1650 voor onderscheidene verbeteringen en voorzieningen in de tijdelijke kazerne van het korps genietroepen te Utrecht is benodigd, voor het vervangen van onvoldoende en veel stof doorlatende afsluitingen van latwerk om rustkamers, alsmede voor het inrichten van bureel-, rust- en onderofficierskamers der 9de compagnie van genoemd korps.

De open rijbanen bij de kazerne der veldartillerie te Utrecht, die bij nat weder spoedig en daardoor een groot gedeelte van het jaar onbruikbaar zijn, vereischen dringend verbetering.

Eene vernieuwing van de portierswoning bij het hospitaal te Utrecht is noodzakelijk, omdat die woning te klein en onvoldoende ingericht is en bovendien de zijmuren van het gebouw zeer slecht zijn.

Het vervangen van de in slechten toestand verkeerende houten bergplaatsen voor schijfschietmaterialen bij de schietbanen op de Bildtsche duinen door eene steenen bergplaats is zeer gewenscht.

In het kasteel te Woerden wordt de brandspuit geborgen in eene zaal dienende tot bergplaats van tenten. Uit die zaal kan zij slechts met veel moeite naar buiten worden gebracht.

Hierin zal verbetering worden verkregen door het maken van eene brandspuit-bergplaats op de binnenplaats.

De bewoners van de Willemskazerne te Gorinchem moeten, wegens het gemis van nachtprievaten in de kazerne, desnachts gebruik maken van het op ongeveer 10 M. buiten het hoofdgebouw gelegen privaat. Met het oog op de gezondheid der bewoners en de reinheid is het wenschelijk in genoemde kazerne nachtprievaten te maken, die binnen het gebouw te bereiken zijn.

Ter voorziening in het gebrek aan bergruimte voor het te Woudrichem op te leggen artillerie-materieel en in eene woning voor den conducteur der artillerie ter plaatse, is aldaar een daartoe geschikt en in zeer voldoende staat zijnd gebouw met schuur en erf voor den tijd van een jaar gehuurd, onder voorwaarde, dat bedoeld gebouw c. a. na afloop van den huur door den Staat in eigendom zal kunnen worden overgenomen tegen een bedrag van f 3800.

Wanneer dit gebouw voorts voor het hiervoren vermelde doel zal zijn ingericht, zal eene goede gelegenheid zijn verkregen voor het opbergen van het bedoelde artillerie-materieel en tevens eene goede woning voor den conducteur der artillerie.

b. Ter uitvoering van het algemeen plan van kazerneering.

De bestaande kazerne voor de compagnie hospitaalsoldaten, in garnizoen te Utrecht, is gelegen in eene nauwe steeg. Het gebouw is oud, slecht en vochtig en bovendien voor genoemd doel te klein.

Tot het verkrijgen van eene betere gelegenheid tot huisvesting van genoemde compagnie wenscht men eene nienwe kazerne voor haar te bouwen op het voormalig bleekveld bij het hospitaal ter plaatse.

Art. 98. 2de genie-commandement.

Voor den bestaanden toestand.

Ten behoeve van de permanente opstelling voor het meten van snelheden op het fort op de Harssens moeten nabij dat fort dukdalven worden geplaatst.

Voor het tochtvrij maken van de slaapplaatsen in de soldatenkamers van de kazerne Oranje-Nassau te Amsterdam is het aanbrengen van tochtschotten zeer gewenscht.

De watertaluds langs de terreinen aan de Singelgracht te Amsterdam vereischen, wegens het afbrokkelen van den wal, ten gevolge van het voorbijvaren van stoombooten, dringend voorziening.

De voornaamste werkzaamheden voor de duinwaterleiding te Haarlem zijn meerendeels aangevangen of aanbesteed.

Alhoewel het nog eenigszins onzeker is wanneer die waterleiding in exploitatie zal komen, wordt het toch wenschelijk geacht, reeds in het volgende jaar de aansluiting van alle nog niet aan de duinwaterleiding aangesloten militaire gebouwen tot stand te brengen en brandkranen in het hospitaal te maken.

De uitbreiding van het aantal waschstanden in de Oranje-kazerne te 's Gravenhage is eene voortzetting van eene in het vorige jaar aangevangen voorziening.

Ter voorziening in het gering aantal privaten in de hiervoren vermelde kazerne is het maken van een nieuw privaatgebouw noodig.

De daken boven de zolders van het nachtlegermagazijn te 's Gravenhage, waarop dekens, lakens en andere bedfournituren zijn opgelegd, zijn niet beschoten, zoodat zij niet sneeuw- en stofdicht kunnen worden gehouden, terwijl het telkens nazien dezer daken en het afvallen van kalk tot bezwaren aanleiding geeft.

Daar voorts de pannen van genoemde daken over het algemeen gebrekkig beginnen te worden en mitsdien vernieuwing behoeven, kunnen gelijktijdig met deze vernieuwing de daken beschoten en, ter voorkoming van inwatering en lekkage, tot over de eindgevelmuren worden doorgetrokken.

In verband met toegenomen behoefte aan bergruimte zijn de bestaande rustkamers voor de eskadrons in de Alexanderkazerne te 's Gravenhage te klein en dienen nieuwe rustkamers te worden ingericht op de zolders van de blokken I en II van die kazerne.

In de hiervoren genoemde kazerne is geen lokaal beschikbaar voor werkplaats van den smid-bankwerker der veldartillerie. Mitsdien wenscht men eene werkplaats voor dien smid te maken op het parkeerterrein.

Het te midden van eene dichtbevolkte buurt staande hospitaal te Delft is met de voorzijde gelegen aan eene bij warme dagen stank verspreidende gracht en aan de beide lange zijden ingesloten door particuliere gebouwen, terwijl zich aan de achterzijde de gemeentegasfabriek bevindt.

De ziekenzalen zijn hierdoor niet alle zoo luchtig en verlicht, dat zij geheel voldoen aan de eischen die men daarvoor tegenwoordig stelt. Voorts zijn de gangen en de trappen van het gebouw te smal voor vervoer van zieken per brancard.

Door de kazerne St. Agathe aldaar, welke door de opheffing van den artillerie-cursus in het laatst van dit jaar beschikbaar komt, tot hospitaal in te richten, kan met betrekkelijk geringe kosten in de hiervoren vermelde bezwaren worden voorzien. Genoemde kazerne is veel gunstiger gelegen en bevat ruime, luchtige zalen en portalen, terwijl daartoe eene groote vóór- of wandelplaats behoort.

Voor eene doelmatiger en voordeliger voorziening in stoom- en drijfkracht in de constructie-werkplaatsen te Delft en, om verschillende werklokalen beter te doen beantwoorden aan de tegenwoordige eischen op technisch en sociaal hygiënisch gebied, wordt eene verdere uitbreiding van de in 1895 uitgebreide metaaldraaijerij vereischt, door bijtrekking van de daarbij staande loods ter lengte van 18 meter. Daardoor kunnen de metaaldraaiers en instrumentmakers in één lokaal worden vereenigd en kan de tegenwoordige metaaldraaijerij I bestemd worden tot nieuw machine- en ketellokaal, terwijl dan het tegenwoordige ketellokaal kan dienen tot magazijn ter vervanging van het in vorengenoemde loods gevestigde.

Het uitgetrokken bedrag van f 8400 voor het uitvoeren van werkzaamheden in verband met het aanbrengen van nieuwe stoomketels en nieuwe drijfkracht in voornoemde werkplaatsen is bestemd voor het afbreken van bestaande ketelommetelingen met schoorsteen en voor het maken van fondamenteen voor machines en van nieuwe ketelommetelingen, alsmede voor het bouwen van een nieuwen schoorsteen.

Art. 99. 3de genie-commandement.

a. Voor den bestaanden toestand.

De woning aan den Boom te 's Hertogenbosch is thans bestemd voor woning van één gehuwd militair, terwijl de daarin aanwezige voormalige politiewacht buiten gebruik is. Eenige herstellingen, waaronder het vernieuwen van den bouwvalligen voorgevel, dienen aan dat gebouw te worden uitgevoerd. Het kan dan tevens tot twee woningen voor gehuwde militairen worden ingericht.

Aangezien het fornuis in de keuken van het hospitaal te Breda van verouderde constructie is en het voortdurend herstel vereischt, wenscht men een nieuw fornuis in die keuken aan te brengen.

Voor den overgang van troepen over de Maas bij Keizersveer, is het noodig, dat aldaar op beide oevers van de rivier enkele voorzieningen worden getroffen.

Art. 100. 4de genie-commandement.

a. Voor den bestaanden toestand.

Tot het verkrijgen van eene gelegenheid voor de bewoners van de kazerne te Leeuwarden, om, vooral des winters, het lichaam geheel te kunnen reinigen, wordt het wenschelijk geacht eene niet meer in gebruik zijnde keuken in die kazerne tot badinrichting te bestemmen en in te richten.

In de benedenwoningen van de blokken voor gehuwde militairen te Assen is geene ruimte aanwezig om brandstoffen enz. op te bergen. De ervaring heeft geleerd dat daartoe bergplaatsen noodig zijn en zal het bouwen van twee houten loodsjes achter de tusschenruimten van die blokken dus in eene dringende behoefte voorzien.

Voor eene goede opberging van niet in gebruik zijnde kazernemeubelen, pioniergereedschappen en geniegoederen, waarvoor in de kazernen te Assen geen geschikte localiteit kan worden aangewezen, is het noodig eene bergplaats op het terrein achter die kazernen te maken.

Wegens den geringen afstand waarop privaat n°. 1 in de legerplaats bij Oldebroek van den put op den Woldberg is gelegen, bestaat er vrees voor verontreiniging van het uitstekende water uit dien put, en wordt verplaatsing van het privaat noodig geacht.

Met het oog op betere verlichting en ter vermindering van brandgevaar, is het aanbrengen van gasleidingen in de kazerne en in de schermzaal der cavalerie benevens in het hospitaal te Deventer zeer gewenscht.

Bij de in de laatste jaren herhaaldelijk voorgekomen hooge IJsselstanden rijst het water in de wachterswoning bij het fort de Pol tot boven de begane-grondsvloeren, zoodat de bewoners alsdan genoodzaakt zijn den gedeeltelijk onbeschoten zolder te betrekken.

Om hierin verbetering te brengen, is het noodig de muren, vloeren, enz. 1 meter te verhoogen en een emplacement om de woning te maken.

Tot het verkrijgen van eene betere en ruimere gelegenheid voor cantines, ten behoeve van het garnizoen te Roermond, is het noodig, wegens gebrek aan ruimte in de kazerne »Oud Klooster» aldaar, een geheel nieuw cantinegebouw te maken op het zuidelijk gedeelte van het kazerne-emplacement, waardoor tevens de thans in de kazerne gebruikt wordende cantinelokalen kunnen worden ingericht tot reinigingslokaal voor de compagnie infanterie, in garnizoen ter plaatse, en tot voedingsmagazijn.

Permanent schietkamp voor infanterie

Door de steeds toenemende bebouwing van den onmiddellijken omtrek der meeste steden en het in ontginning komen van verschillende heidevelden, is het bezwaar, hetwelk steeds in meerdere of mindere mate werd ondervonden bij het houden van schietoefeningen in de nabijheid der garnizoenen, in de laatste jaren belangrijk grooter geworden.

De hooge eischen van veiligheid, welke tegenwoordig worden gesteld, maken het noodig, dat bij het oprichten en verbeteren van schietbanen, allerlei metselwerken moeten worden aangebracht, waardoor de aanleg en het onderhoud dier anen steeds kostbaarder worden. Daarbij komt dan nog, dat op de meeste schietbanen slechts individueele oefeningen kunnen worden gehouden en dat van

het houden der zoogenaamde gezamenlijke oefeningen in de nabijheid der meeste garnizoenen geen sprake kan wezen.

Op de meeste schietbanen nabij de garnizoenen toch mogen dergelijke oefeningen in het geheel niet plaats hebben; doch ook al ware zulks niet het geval, dan nog zou de geringe lengte der banen slechts onvolkomen gelegenheid geven tot het houden dier oefeningen. In de laatste jaren heeft men zich trachten te behelpen door enkele onderdeelen van het wapen der infanterie en der cavalerie in de legerplaatsen bij Zeist en te Oldebroek te detacheren, doch die legerplaatsen zijn voor andere doeleinden bestemd, en kunnen slechts betrekkelijk zeer korten tijd voor het houden van schietoefeningen dienen, terwijl bovendien de uitgestrektheid der bij die kampen behorende terreinen niet voldoende is, om het gevechtsschieten te doen plaats hebben.

Een en ander heeft het den ambtsvoorganger van den ondergeteekende wenschelijk doen schijnen, dat voor het wapen der infanterie een permanent schietkamp wordt ingericht, waarin niet alleen het personeel uit die garnizoenen zou worden geoefend, welke weinig of onvoldoende gelegenheid tot schijfschieten bezitten, doch waarin ook de korpsen van het wapen die zulks nabij de garnizoenen niet kunnen doen, de gezamenlijke schietoefeningen zouden kunnen uitvoeren; eene inrichting alzoo in den geest van het artillerie-kamp te Oldebroek.

Als voorbereiding daartoe werd aan eene commissie van drie officieren, (één van de Normaal-schietsschool, één van den Generalen Staf en één der Genie), opgedragen een onderzoek in te stellen naar een terrein, hetwelk bij redelijke eischen ten aanzien van ligging en bereikbaarheid, aan alle voorwaarden betreffende veiligheid bij de schietoefeningen voldoet. Bedoelde commissie heeft vier en twintig terreinen in verschillende gedeelten des lands onderzocht.

De keus werd bepaald op het terrein, genaamd het Harskampsche Zand, gelegen tusschen Ede en Apeldoorn, op ongeveer een uur afstands van de halte Stroe van den Oosterspoorweg en op bijna drie uur afstands van het station Ede van den Staatspoorweg.

De onderhandelingen met de eigenaren der benodigde gronden geven over het algemeen uitzicht op eene minnelijke schikking en op een aankoop van het terrein tegen billijken prijs.

Het onderwerpelijke terrein voldoet aan alle eischen van hygiëne, en sluit voor een groot deel aan bij dat hetwelk vanwege het Departement van Financiën is aangekocht, ten einde door de Nederlandsche Heidemaatschappij in cultuur te worden gebracht.

Zoowel in het belang van de veiligheid, als tot het vastleggen van sommige terreingedeelten, bestaat er geene bedenking tegen om met voormeld Departement tot gedeeltelijke bebossching van het schietterrein mede te werken.

Aangezien het totaal bedrag van de voor aankoop van het terrein noodige som nog niet met voldoende zekerheid kan worden opgegeven, wordt bij deze begrooting voorloopig geen geld voor dit onderwerp aangevraagd. Het ligt in de bedoeling van den ondergeteekende, zoodra het juiste bedrag dat behoort te worden aangevraagd, bekend is, die aanvraag zoo eenigszins mogelijk te doen nog vóór de openbare beraadslaging van de Tweede Kamer der Staten-Generaal over hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1898, en anders bij afzonderlijk wetsontwerp tot wijziging en verhooging van hoofdstuk VIII der genoemde begrooting.

b. *Ter uitvoering van het algemeen plan van kazerneering.*

Ten einde de 4de batterij van het 1ste regiment veldartillerie, thans te Utrecht in garnizoen, in het belang van de oefeningen te kunnen kazerneeren in het garnizoen van de IIde afdeling van genoemd regiment, waartoe die batterij behoort, is uitbreiding van de stalling c. a. en het bouwen van een derde munitie-magazijn te Amersfoort noodzakelijk.

Art. 101. Versiering van militaire gebouwen.

Aangezien het noodig wordt geacht, om het volgende jaar voor de Kroningsfeesten over fondsen te kunnen beschikken, voor de versiering van militaire gebouwen, is daarvoor een post van f10.200 uitgetrokken, waarbij globaal gerekend is op gemiddeld f100 per kazerne.

B. Approviandeering van forten.

Art. 102. Toegestaan voor 1897 f 6500. Geraamd voor 1898 f 6500. Verschil *Nihil.*

Met verwijzing naar het gestelde in de Memorie van Toelichting nopens dit artikel op de ontwerp-begrooting voor 1897, wordt hier thans een gelijk bedrag aangevraagd, als voor 1897 is toegestaan.

XVIIIde AFDEELING.

Nieuwe draagbare vuurwapenen.

Art. 103. Ofschoon de ondergeteekende — gelijk bij de VIIde Afdeling werd vermeld — gemeend heeft in 1898 geene wapenen van 6,5 mM. te moeten aanschaffen, moeten in genoemd jaar de kosten betaald worden, vallende op de keuring van de wapenen van genoemd kaliber, waarvoor contracten loopende zijn. Zelfs moeten die kosten hooger zijn dan aanvankelijk werd geraamd, omdat de fabriek te Steyr zeer heeft geleden door de overstromingen, welke Oostenrijk in dezen zomer hebben geteisterd.

Als gevolg daarvan zullen o. a. reeds gekeurde, doch beschadigde wapenen en verwisselstukken opnieuw gekeurd moeten worden, terwijl de fabriek den aanmaak gedurende ettelijke weken geheel moest staken.

Het hierdoor ontstane uitstel van levering brengt langduriger verblijf der commissie en dus hoogere keuringskosten mede.

Met de thans voor werktuigen gevraagde gelden zal naar alle waarschijnlijkheid in de eerste aanschaffing van werktuigen voor de artillerie-inrichtingen aan de Hembrug zijn voorzien.

De Minister van Oorlog,
ELAND.

BEGROOTING VAN UITGAVEN TEN BEHOEVE VAN DE VOLTOOIING VAN HET VESTINGSTELSEL, DIENST 1898.

ONTWERP VAN WET.

In naam van Hare Majesteit WILHELMINA, bij de gratie Gods Koningin der Nederlanden, Prinses van ORANJE-NASSAU, enz., enz., enz.

Wij EMMA, *Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk;*

Allen die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat, ingevolge de wet van 3 December 1874 (*Staatsblad* n°. 193), houdende bepalingen omtrent het beheer der gelden bestemd tot voltooiing van het vestingstelsel, eene afzonderlijke begrooting van de uitgaven voor dit onderwerp, voor den dienst van 1898, bij de wet behoort te worden vastgesteld;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

ART. 1. De begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, aangewezen bij de wet van 18 April 1874 (*Staatsblad* n°. 64), wordt voor den dienst van 1898 vastgesteld als volgt:

Art. 1. Jaarwedden, toelagen en daggelden voor tijdelijk in dienst zijnde civiele ingenieurs, opzichters en teekenaars, toelagen voor officieren en opzichters der genie, reis- en verblijfkosten, bureel- en lokaalbehoefden, aankoop van instrumenten, kaarten en verdere benoodigdheden *f* 70.000.

Art. 2. Nieuwe werken met al hetgeen kan geacht worden daartoe te behooren: herstellen, veranderen en verbeteren van bestaande werken met den aanleve daarvan; aankoop en onteigening van perceelen; kosten van exploten en processen; afkoop van rechten; kosten en ongelden betreffend koop- en andere overeenkomsten; het doen van grondboringen, waterpassingen, opmetingen, enz.; een en ander voor de navermelde werken ter verbetering van de *Nieuwe Nederlandsche Waterlinie*:

1°. Verbeteren van inundatiemiddelen in de geheele linie;

2°. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang, aan werken in de geheele linie *f* 20.800.

Art. 3. Nieuwe werken met al hetgeen kan geacht worden daartoe te behooren: herstellen, veranderen en verbeteren van bestaande werken met den aanleve daarvan; aankoop en onteigening van perceelen; kosten van exploten en processen; afkoop van rechten; kosten en ongelden betreffend koop- en andere overeenkomsten; het doen van grondboringen, waterpassingen, opmetingen, enz.; een en ander voor de navermelde werken ter verbetering van de *Stelling van den Helder*:

- 1°. Verbeteren van inundatiemiddelen in de geheele Stelling;
- 2°. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang, aan werken in de geheele Stelling *f* 7700.

Art. 4. Nieuwe werken met al hetgeen kan geacht worden daartoe te behoo- ren: herstellen, veranderen en verbeteren van bestaande werken met den aan- kleve daarvan; aankoop en onteigening van perceelen; kosten van exploten en processen; afkoop van rechten; kosten en ongelden betreffelijk koop- en andere overeenkomsten; het doen van grondboringen, waterpassingen, opmetingen, enz.; een en ander voor de navermelde werken ter verbetering van de Stelling van *Amsterdam* :

- 1°. Onteigening van gronden en uitvoering van voorbereidende werkzaamheden voor verschillende werken in de Stelling;
- 2°. Maken van aardwerken, zandophoogingen, metsel- en betonwerken, enz. voor verschillende werken in de Stelling;
- 3°. Maken van bomvrije gebouwen met toebehooren in verschillende werken in de Stelling;
- 4°. Maken van pantseringen voor verschillende werken in de Stelling;
- 5°. Ophoogen en maken van wegen en inundatiekaden en maken van bruggen en steigers;
- 6°. Inrichten en verbeteren van inundatiemiddelen;
- 7°. Maken van loodsen, munitie- en buskruit-magazijnen;
- 8°. Aanleg van beplantingen;
- 9°. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele Stelling, waaronder de levering van inrichtingen voor de optische sein- gemeenschap *f* 1.066.700.

Art. 5. Nieuwe werken met al hetgeen kan geacht worden daartoe te be- hooren: herstellen, veranderen en verbeteren van bestaande werken met den aan- kleve daarvan; aankoop en onteigening van perceelen; kosten van exploten en processen; afkoop van rechten; kosten en ongelden betreffelijk koop- en andere overeenkomsten; het doen van grondboringen, waterpassingen, opmetingen, enz.; een en ander voor de navermelde werken ter verbetering van de *Stelling van 't Hollandsch Diep en het Volkerak*;

Verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de positiën van *Willemstad en Ooltgensplaat f* 1500.

Art. 6. Nieuwe werken met al hetgeen kan geacht worden daartoe te be- hooren: herstellen, veranderen en verbeteren van bestaande werken met den aan- kleve daarvan; aankoop en onteigening van perceelen; kosten van exploten en processen; afkoop van rechten; kosten en ongelden betreffelijk koop- en andere overeenkomsten; het doen van grondboringen, waterpassingen, opmetingen, enz.; een en ander voor de navermelde werken ter verbetering van de *Stelling van de Monden der Maas en van het Haringvliet*.

1°. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de Stelling:

2°. Aanschaffen en opstellen van een electrisch zoeklicht c. a. op het fort aan den *Hoek van Holland. f* 15.000.

Art. 7. Telegraphische en telephonische verbinding van verdedigingswerken en posten *f* 47.000.

Art. 8. Materieel der genie voor het in staat van verdediging brengen der werken in verschillende Stellingen *f* 18.000.

Art. 9. Doen van opmetingen, waterpassingen, grondboringen, enz. in de ver- schillende liniën en vestingen, alwaar, ingevolge de wet van 18 April 1874 (*Staatsblad* n°. 64), werken tot voltooiing van het vestingstelsel aangelegd of verbeterd moeten worden en voor welke in de voorgaande artikels geene gelden zijn uitgetrokken *f* 2000.

Art. 10. Onvoorziene uitgaven *f* 50.000. Totaal *f* 1.298.700.
een millioen tweehonderd acht en negentig duizend zeventhonderd gulden.

ART. 2. Tot dekking der uitgaven, begrepen in de bij art. 1 dezer wet vastgestelde begrooting, wordt aangewezen:

a. de som van *een millioen zeventig duizend gulden*, beschikbaar gesteld bij het VIIIste hoofdstuk der begrooting van Staatsuitgaven voor het dienstjaar 1898;

b. het vermoedelijk batig slot der rekening van ontvang en uitgaaf wegens de begrooting ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel voor den dienst van 1897;

c. de toevallige baten, welke gedurende het jaar 1898 uit den aanleg der vestingwerken kunnen voortvloeien.

ART. 3. Wanneer het bedrag uitgetrokken bij een der *artikelen* 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 en 9 van *artikel* 1 dezer wet ontoereikend wordt bevonden, kan het, met inachtneming van het voorschrift van het tweede lid van *artikel* 24 der wet van den 5den October 1841 (*Staatsblad* n°. 40), door overschrijving uit *artikel* 10 van hetzelfde *artikel* 1 worden aangevuld.

ART. 4. Op *artikel* 10 van *artikel* 1 dezer wet worden aangewezen de tot het dienstjaar 1898 behorende uitgaven, de voltooiing van het vestingstelsel betreffende, die hare omschrijving niet vinden in een der andere *artikelen* van genoemd *artikel* 1.

Die uitgaven worden, voor elke soort afzonderlijk, in de rekening gebracht en omschreven.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven.

De Minister van Oorlog.

MEMORIE VAN TOELICHTING.

Op de vestingbegrooting voor den dienst van 1897 werd door de Staten-Generaal een 1ste termijn toegestaan voor het maken van bomvrije gebouwen c. a. in forten der Stelling van Amsterdam, zoodat dientengevolge, reeds in den aanvang van dit jaar, met de voor dien bouw vereischte werkzaamheden werd begonnen. In verband met deze beslissing wordt thans, voor het voltooiën van die gebouwen, waarvan de totale kosten in de vijf onderhanden zijnde werken, op ongeveer 19 ton waren geraamd, als 2de termijn de, volgens de gesloten en goedgekeurde contracten benoodigde som van f 1,003.400 op de onderwerpelijke begrooting aangevraagd.

In overeenstemming met het gestelde in de verschillende gedrukte bescheiden betreffende de vestingbegrooting voor den dienst van het loopende jaar, acht ook de ondergeteekende het ten hoogste gewenscht, geleidelijk met het maken van bomvrije gebouwen in de verschillende overige forten te doen voortgaan, ten einde op die wijze, zoo spoedig als zulks, met het oog op de geldelijke omstandigheden, slechts mogelijk is, aan de thans bestaande aardwerken der Stelling eene meer duurzame inrichting te geven en ze daardoor geschikt te maken voor eene krachtdadige verdediging. Terwijl nu in 1897, in verband met het gestelde in de 2de alinea, bladz. 9, der Memorie van Antwoord (Gedrukte Stukken 93, n°. 9) slechts werd aangevangen met het maken van bomvrije gebouwen in een vijftal der voornaamste, daartoe dringend in aanmerking komende werken op het noordwestelijk front der Stelling, moet dan ook in de eerste plaats eene voortzetting van de werkzaamheden, bij de overige forten op genoemd front, als bepaald noodzakelijk worden beschouwd.

In verband hiermede zou, naar de meening van den ondergeteekende, thans moeten worden overgegaan tot het maken van de vereischte gebouwen c. a. in de forten Liebrug en Penningsveer, gelegen tusschen de onderhanden zijnde werken te Vijfhuizen en Spaarndam.

De kosten voor elk der werken Liebrug en Penningsveer zijn geraamd op *f* 260.000, alzoo in het geheel op *f* 520.000.

Als 1ste termijn ten behoeve van de voorbereidende werkzaamheden voor de uitvoering van die werken wordt op deze begrooting niet meer dan *f* 25.000 aangevraagd, waardoor in het volgende jaar de funderingsputten kunnen worden ontgraven, om daarna, in het begin van 1899, met den verderen opbouw aan te vangen. Bovenbedoeld bedrag van *f* 25.000, vermeerderd met de genoemde som van *f* 1.003.400, maken het totaal uit van *f* 1.028.400, uitgetrokken ad punt 3 van onderart. 4 van den toelichtenden staat.

Van de in haar geheel in onderart. 4 uitgetrokken som van *f* 1.066.700 is overigens, blijkens den hiervoren vermelden toelichtenden staat, het overblijvend bedrag van *f* 38.300 bestemd voor onteigening en het maken van wegen, het doen van voorzieningen voor de oplegging van buskruit en verder voor de uitvoering van voorzieningen van ondergeschikt belang aan verschillende werken der Stelling van Amsterdam, een en ander als gespecificeerd ad de punten 1, 5, 7 en 9 van genoemd onderartikel.

Onder verwijzing naar den toelichtenden staat zij voorts, omtrent de overige artikelen der onderwerpelijke begrooting, voor zoover deze toelichting behoeven, het volgende aangeteekend:

Artt. 2, 3, 5 en 6. De op deze artikelen uitgetrokken sommen, onderscheidenlijk ten bedrage van *f* 20.800 *f* 7700, *f* 1500 en *f* 15.000, strekken uitsluitend tot het doen uitvoeren van verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan inundatiemiddelen en aan verschillende werken in de desbetreffende verdedigingsstellingen, waarbij in het in art. 6 uitgetrokken bedrag van *f* 15.000 eene som van *f* 12.000 begrepen is voor het aanschaffen en opstellen van een electrisch zoeklicht op het fort aan den Hoek van Holland.

Art. 7. Telegraphische en telephonische verbindingen van verdedigingswerken. Van het op dit artikel uitgetrokken bedrag van *f* 47.000 is eene som van *f* 30.000 bestemd voor de verdere inrichting van de telegraphische verbindingen in de Stelling van Amsterdam en *f* 2000 voor het doen van kleine voorzieningen aan de oorlogs-telegraafverbindingen in de verschillende overige verdedigingsstellingen.

Het overblijvend bedrag ad *f* 15.000 is bestemd voor den verderen aanleg van de verbindingen, enz., vereischt voor de inrichting van de kustwacht, welke inrichting gezamenlijk door de Departementen van Marine en Oorlog wordt tot stand gebracht en waarvoor de 1ste termijn bereids bij de begrooting voor den dienst van 1896 werd toegestaan.

Art. 8. Materieel der genie. Van dezen post is *f* 5000 bestemd voor het aanschaffen van gereedschappen, materieel en springmiddelen voor brugvernieling; *f* 8000 voor de verdere aanschaffing van optische seintoestellen ten behoeve van de Nieuwe Hollandsche Waterlinie, de Stelling van het Hollandsch Diep en het Volkerak en van het fort Pannerden. Overigens is, van het bij het artikel aangevraagd bedrag, eene som van *f* 5000 bestemd voor de aanschaffing van materieel voor het onbruikbaar maken in oorlogstijd van vuurtorens en kapen, welke aangelegenheid gezamenlijk door de Departementen van Marine en Oorlog moet worden tot stand gebracht. De ondergeteekende veroorlooft zich te dier zake te verwijzen naar de toelichting, welke door zijn ambtgenoot van Marine werd gegeven bij het VIde hoofdstuk der Staatsbegrooting.

De Minister van Oorlog,
ELAND.

TOELICHTENDE STAAT, betreffende het geheele bedrag van de kosten der werken, welke zijn begrepen in de begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, dienst 1898.

Art. 2. Nieuwe Hollandsche Waterlinie:

1. Verbeteren van inundatiemiddelen in de geheele linie. Besteed in 1882 f 95.750; in 1883 f 450; in 1884 f 600; in 1885 f 26.320; in 1886 f 51.610; in 1887 f 650; in 1888 f 22.040; in 1889 f 23.770; in 1890 f 4284; in 1891 f 14.055; in 1892 f 7420; in 1893 f 50.200; in 1894 f 37.910; in 1895 f 20.040; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1896 f 41.910; in 1897 f 5100; wordt thans aangevraagd f 8500.

2. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele linie. Besteed in 1882 f 43.600; in 1883 f 120.810; in 1884 f 118.320; in 1885 f 82.000; in 1886 f 76.730; in 1888 f 2870; in 1889 f 4830; in 1890 f 10.906; in 1891 f 11.625; in 1892 f 16.160; in 1893 f 15.520; in 1894 f 27.310; in 1895 f 34.400; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1896 f 32.090; in 1897 f 13.900; wordt thans aangevraagd f 12.300. Totaal wordt thans aangevraagd f 20.800.

Art. 3. Stelling van den Helder:

1. Verbeteren van inundatiemiddelen in de geheele Stelling. Zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1897 f 1600; wordt thans aangevraagd: Memorie.

2. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele Stelling. Besteed in 1883 f 2940; in 1884 f 10.600; in 1885 f 360; in 1886 f 4060; in 1887 f 6760; in 1888 f 19.330; in 1889 f 21.945; in 1890 f 38.450; in 1891 f 15.990; in 1892 f 12.530; in 1893 f 10.450; in 1894 f 29.230; in 1895 f 25.560; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1896 f 13.470; in 1897 f 4400; wordt thans aangevraagd f 7700. Totaal wordt thans aangevraagd f 7700.

Art. 4. Stelling van Amsterdam.

1. Onteigening van gronden en uitvoering van voorbereidende werkzaamheden voor verschillende werken in de Stelling. Besteed in 1883 f 1800; in 1884 f 90.220; in 1885 f 239.700; in 1886 f 162.400; in 1887 f 48.600; in 1888 f 113.270; in 1889 f 213.332; in 1890 f 127.750; in 1891 f 66.660; in 1892 f 27.240; in 1893 f 290.740; in 1894 f 123.910; in 1895 f 74.310; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1896 f 42.065; in 1897 f 10.000; wordt thans aangevraagd f 10.000.

2. Maken van aardwerken, zandophoogingen, metsel- en betonwerken, enz. voor verschillende werken in de Stelling. Besteed in 1885 f 383.230; in 1886 f 160.520; in 1887 f 759.450; in 1888 f 311.220; in 1889 f 465.800; in 1890 f 534.000; in 1891 f 667.690; in 1892 f 448.930; in 1893 f 383.550; in 1894 f 312.370; in 1895 f 254.400; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1896 f 96.000; wordt thans aangevraagd: Memorie.

3. Maken van bomvrije gebouwen met toebehooren in de verschillende werken in de Stelling. Zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1897 f 940.000; wordt thans aangevraagd f 1.028.400.

4. Maken van pantseringen voor verschillende werken in de Stelling. Wordt thans aangevraagd: Memorie.

5. Ophoogen en maken van wegen en inundatiekaden en maken van bruggen en steigers. Besteed in 1890 f 100; in 1891 f 95.660; in 1892 f 154.830; in 1893 f 62.240; in 1894 f 42.780; in 1895 f 194.320; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1896 f 267.750; in 1897 f 10.000; wordt thans aangevraagd f 10.000.

6. Inrichten en verbeteren van inundatiemiddelen. Besteed in 1887 *f* 9390; in 1888 *f* 134.740; in 1889 *f* 70.580; in 1890 *f* 362.860; in 1891 *f* 212.200; in 1892 *f* 98.510; in 1893 *f* 161.410; in 1894 *f* 121.710; in 1895 *f* 26.960; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1896 *f* 10; wordt thans aangevraagd: Memorie:

7. Maken van loodsen, munitie- en buskruitmagazijnen. Besteed in 1891 *f* 54.590; in 1892 *f* 11.750; in 1893 *f* 58.830; in 1894 *f* 227.900; in 1895 *f* 131.830; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1896 *f* 79.260; wordt thans aangevraagd *f* 8300.

8. Aanleg van beplantingen. Besteed in 1890 *f* 11.950; in 1891 *f* 10.285; in 1892 *f* 42.580; in 1893 *f* 6400; in 1894 *f* 2860; in 1895 *f* 3785; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1896 *f* 2050; wordt thans aangevraagd: Memorie.

9. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele Stelling, waaronder de levering van inrichting voor de optische seingemeenschap. Besteed in 1892 *f* 3990; in 1893 *f* 30.970; in 1894 *f* 30.150; in 1895 *f* 10.485; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1896 *f* 7950; in 1897 *f* 10.000; wordt thans aangevraagd *f* 10.000. Totaal wordt thans aangevraagd *f* 1066.700.

Art. 5. Stelling van 't Hollandsch Diep en het Volkerak.

Verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de positiën van Willemstad en Ooltgensplaat. Besteed in 1888 *f* 10.200; in 1889 *f* 2700; in 1890 *f* 53.420; in 1891 *f* 29.535; in 1892 *f* 17.300; in 1893 *f* 1230; in 1894 *f* 7880; in 1895 *f* 12.915; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1896 *f* 10.140; in 1897 *f* 3000; wordt thans aangevraagd *f* 1500.

Art. 6. Stelling van de Monden der Maas en het Haringvliet.

1. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de Stelling. Besteed in 1884 *f* 5210; in 1885 *f* 26.000; in 1886 *f* 3100; in 1887 *f* 200; in 1888 *f* 11.650; in 1889 *f* 29.510; in 1890 *f* 31.240; in 1891 *f* 7495; in 1892 *f* 24.300; in 1893 *f* 8200; in 1894 *f* 12.230; in 1895 *f* 10.760; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1896 *f* 9165; in 1897 *f* 5000; wordt thans aangevraagd *f* 3000.

2. Aanschaffen en opstellen van een electricch zoeklicht c. a. op het fort aan den Hoek van Holland. Wordt thans aangevraagd *f* 12000. Totaal wordt thans aangevraagd *f* 15000.

Art. 7. Telegraphische en telephonische verbindingen van verdedigingswerken en posten. Besteed in 1887 *f* 2380; in 1889 *f* 16.470; in 1890 *f* 17.980; in 1891 *f* 46.870; in 1893 *f* 72.620; in 1894 *f* 118.920; in 1895 *f* 28.510; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1896 *f* 79.200; in 1897 *f* 45.000; wordt thans aangevraagd *f* 47.000.

Art. 8. Materieel der genie voor het in staat van verdediging brengen der werken in verschillende stellingen. Besteed in 1887 *f* 14.190; in 1888 *f* 40.000; in 1889 *f* 44.250; in 1890 *f* 48.310; in 1891 *f* 39.665; in 1892 *f* 24.210; in 1893 *f* 91.670; in 1894 *f* 72.720; in 1895 *f* 33.330; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1896 *f* 21.540; in 1897 *f* 12.000; wordt thans aangevraagd *f* 18.000.

VERZAMELING.

Art. 2. Nieuwe Hollandsche Waterlinie. Wordt thans aangevraagd *f* 20.800.

Art. 3. Stelling van den Helder. Wordt thans aangevraagd *f* 7700.

Art. 4. Stelling van Amsterdam. Wordt thans aangevraagd *f* 1.066.700.

Art. 5. Stelling van 't Hollandsch Diep en het Volkerak. Wordt thans aangevraagd *f* 1500.

Art. 6. Stelling van de Monden der Maas en het Haringvliet. Wordt thans aangevraagd *f* 15.000.

Art. 7. Telegraphische en telephonische verbinding van verdedigingswerken en posten. Wordt thans aangevraagd *f* 47.000.

Art. 8. Materieel der genie. Wordt thans aangevraagd *f* 18.000.

Komt bij: de bedragen der artikelen in de vestingbegrooting, dienst 1897, als: artikel 1 wordt thans aangevraagd *f* 70.000; artikel 9 wordt thans aangevraagd *f* 2000; artikel 10 wordt thans aangevraagd *f* 50.000.

Totaal thans aangevraagd *f* 1.298.700.

STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1898.

VIIIste HOOFDSTUK.

VOORLOOPIG VERSLAG.

Het onderzoek van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1898 gaf in de afdelingen der Kamer aanleiding tot de volgende opmerkingen:

Algemeene beschouwingen.

Overbrenging van sommige onderwerpen naar andere hoofdstukken. Evenals ten vorigen jare betoogden sommige leden, dat de uitgaven voor den grooten staf behoorden te worden overgebracht naar het Iste hoofdstuk der Staatsbegrooting, die voor het wapen der marechaussee naar het IVde hoofdstuk, en de lijfrente, toegekend aan den Pruisischen Generaal graaf BULOW VON DENNEWITZ en diens mannelijke afstammelingen in de rechte linie, naar het VIIde hoofdstuk A. Deze overbrenging kwam niet alleen rationeel voor, maar ook in zooverre in het belang der defensie, dat thans veelal op de hooge uitgaven voor militaire doeleinden wordt gewezen met voorbijzien van het feit, dat op de begrootingen van Oorlog en Marine verschillende uitgaven voorkomen, die ten behoeve van geheel andere landsbelangen worden gedaan, en mitsdien buiten beschouwing behoorden te blijven, wanneer men berekenen wil, hoeveel de defensie ons kost.

Doch ook afgezien daarvan, werd het brengen van het wapen der marechaussee onder het ressort van het Departement van justitie bepleit, op grond dat de samenwerking tusschen dit korps en de andere politie niet zelden te wenschen overlaat. Afdoende verbetering scheen hierin niet te brengen, zoolang niet één hoofd de opperste leiding heeft en één Minister voor behoorlijke samenwerking de verantwoordelijkheid draagt. Nu betoogde 's Ministers ambtsvoorganger in de Memorie van Antwoord betreffende de loopende begrooting, dat vroegere plannen tot verwezenlijking van het besproken denkbeeld tot dusver zijn afgestuit, onder andere op verzet van de zijde der Kamer. Maar, al wilde men de juistheid daarvan toegeven, zoo lag hierin voor de leden, die dit punt ter sprake brachten, geene reden, om hunne overtuiging op dit punt niet uit te spreken of aandrang in de door hen gewenschte richting achterwege te laten.

Gevraagd werd hoe deze Minister over den aanbevolen maatregel denkt.

Van andere zijde werd in overweging gegeven, alles wat betrekking heeft op den torpedobootdienst en op de verdediging van toegangen uit zee en wat daarmee samenhangt, te brengen onder het ressort van het Departement van Marine.

Eindcijfer. Vele leden verklaarden met bezorgdheid te hebben kennisgenomen van het eindcijfer dezer begrooting. Wel is waar is dit f1.395.833 lager dan dat voor het loopende dienstjaar, maar bij nadere beschouwing van de bij de verschillende afdelingen geraamde bedragen, blijkt, zoo zeide men, dat in de

begrooting eene bedenkelijke opdrijving der uitgaven voor de defensie ligt opgesloten. Immers, indien men buiten rekening laat de uitteraard exceptioneele afdeeling voor nieuwe draagbare vuurwapenen, waarop ten vorigen jare f 1.813.670 meer was uitgetrokken, dan reeds stijgt het eindcijfer met f 417.837 boven dat voor 1897. Bij dit bedrag is te voegen eene som van f 25.000, die tot dusver ten behoeve der paardenfokkerij voorkwam op art. 23, maar die, wegens de oprichting der afdeeling Landbouw is overgebracht naar het Vde hoofdstuk der Staatsbegrooting. Enkele leden waren van oordeel, dat verder hierbij gerekend moeten worden de kosten der jaarlijksche aanschaffing van 10 snelvuurkanonnen met hunne eerste uitrusting aan munitie. Voor 1898 is die uitgaaf achterwege gelaten; maar dit levert, naar zij meenden, geene bezuiniging op, daar de aanmaak van het bedoelde geschut in de naaste toekomst toch onvermijdelijk zal worden geacht.

Nam men hierbij nog in aanmerking, dat, blijkens de Memorie van Toelichting, bladz. 9, bij de regimenten infanterie en vestingartillerie van 1 Januari tot 28 Februari voor de lichte van 1897 en van 16 November tot 31 December voor de lichte van 1898 gerekend is op slechts zooveel miliciens, als daarbij voor het blijvend gedeelte onder de wapenen dienen te worden gehouden, waaruit belangrijke verlagingen voortvloeien op de posten voor soldij en voeding, dan kwam men tot de slotsom, dat de begrooting doorlopend eene aanzienlijke verhooging bevat van de afdeelingen voor gewone uitgaven. Te bedenkelijker kwam dit voor, waar de begrooting voor 1897 ten aanzien van diezelfde afdeelingen eveneens aanzienlijk hooger was dan de bedragen, toegestaan voor 1896. Men vond te dier zake van 1896 op 1897 eene vermeerdering van ruim f 190.000, van 1897 op 1898 van ruim f 320.000, of voor de beide jaren gezamenlijk van ruim een half millioen guldens.

De leden, die dit in het midden brachten, deden een ernstig protest hooren tegen eene dergelijke opdrijving van uitgaven, die zij, met het oog op den toestand onzer financiën, allermint gerechtvaardigd achtten. Zij drongen er bij den Minister krachtig op aan, alsnog wijzigingen in de begrooting te brengen, opdat deze met een belangrijk lager eindcijfer zou sluiten.

Sommige dezer leden voegden hieraan toe, dat hun een budget van Oorlog ad f 20.000.000 ruim voldoende voorkwam, en dat zij voor het vervolg hunne goedkeuring niet zouden hechten aan eene begrooting, waarbij dat cijfer werd overschreden. De begrooting voor 1872 sloot met een eindcijfer van ongeveer f 15.700.000; voor 1898 wordt geraamd ruim f 22.300.000. Aan dergelijke uitzetting van uitgaven wenschten zij een einde gemaakt te zien.

Enkele gingen verder. Zij verklaarden, dat hunne bezwaren niet zouden zijn weggenomen, zelfs al werd de begrooting met een betrekkelijk aanzienlijk bedrag verminderd. Zij konden zich uit een financieel oogpunt niet vereenigen met het geheele stelsel, dat thans ten aanzien van onze defensie wordt gehuldigd. Het kwam hun buitensporig voor, dat bijna 30 pct. van onze Staatsuitgaven bestemd zijn voor militaire doeleinden, terwijl voor groote volksbelangen, als bijv. het onderwijs, veel geringer bedragen worden beschikbaar gesteld en vaak de meest dringende verbeteringen op sociaal en ander gebied worden afgewezen, op grond dat er geen geld is. Deze leden zouden zich genoodzaakt zien, zoolang het leger op den tegenwoordigen voet wordt gehandhaafd, hunne stem aan het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting te onthouden.

Vergelijking met andere landen. De vraag werd geopperd, of eene vergelijking met andere landen niet toont, dat, in verhouding tot de getalsterkte van ons leger, de kosten daarvan te hoog zijn. De indertijd overgelegde vergelijkende staat, aanwijzende de kosten per militair in de verschillende landen (1), scheen dit te bevestigen, en eene vergelijking van ons budget met het Belgische leidde

(1) Vergelijkend overzicht van de militaire lasten in de Europeesche Staten, kolommen 13, 14, 15 en 16. *Handelingen der Staten-Generaal*, Zitting 1895-1896, Eerste Kamer, n°. 39a.

tot dezelfde slotsom. De volgende cijfers werden ten bewijze van deze meening aangevoerd.

Plaatste men tegenover elkander de bedragen op de Belgische begrooting voor 1896, onder de hoofdstukken 2—5 en 8—10 uitgetrokken, en de sommen op ons budget over dat jaar onder de afdelingen II—VI, IX—XIII en XIV, artt. 82—86, aangevraagd, dan komt dit voor België op fr. 43.431.291,50 te staan tegenover een totaal van f 14.783.596 ten onzent, of, om het Belgisch bedrag tegen fr. 20,80 = f 10 te herleiden tot guldens, als f 20.880.428 tegenover f 14.783.596. Deze vergelijking scheen geoorloofd, omdat in deze bedragen uitsluitend en volledig de gelijksoortige uitgaven voor het personeel zijn begrepen, natuurlijk zonder bijrekening voor de kosten van het wapen der marechaussee, dat in België niet onder het Departement van Oorlog ressorteert. Voor deze bedragen nu gaf de staat in de *Développemens* van het Belgische budget 16.277.905 dienstdagen, of, na aftrek van de kleine verloven, van 15.649.540 dienstdagen met broodration; waartegenover bij ons, met inbegrip van de kleine verloven, slechts 9.937.918 dienstdagen overstonden. Naar den maatstaf, dien België oplevert, zou hiermede slechts eene uitgave gemoeid geweest zijn van f 13.240.305, terwijl het gevonden bedrag op deze posten bedraagt f 14.783.596, zooo f 1.543.291 hooger is. Nu moest hierbij nog drieërlei in het oog worden gehouden; vooreerst, dat de kleine verloven, wijl ze geen vasten voet van vergelijking aanboden voor ons land, zijn buiten rekening gelaten, terwijl, werden ze in rekening gebracht, het verschil tot boven de twee millioen zou stijgen; in de tweede plaats, dat in België het broodration op 14 centimes, dat is op $6\frac{7}{13}$ cent, was geraamd, en bij ons op $4\frac{1}{2}$ cent, dus 2 cent lager; in de derde plaats, dat op den sterkte staat voor dat jaar in België voorkwamen ruim 3000 officieren, allen met traktement, tegen nog geen 2000 ten onzent.

Naar aanleiding van deze beschouwingen merkten andere leden op, dat zeer zeker het aangeduide verschil aanzienlijk is, maar dat men het verschil in levensstandaard hier en in België niet mag voorbijzien. Trouwens, zoo werd gezegd bij dergelijk nevens elkander stellen van totalen van cijfers blijven steeds belangrijke factoren buiten rekening, zoodat aan zoodanige vergelijkingen niet te veel waarde is te hechten. Zoo bijv. de hoogere bezoldiging van ons kader.

Een en ander niet geheel ontkennende, bleven eerstbedoelde leden niettemin van oordeel, dat het verschil tusschen de kosten in verband met de legersterkte hier en in België te groot is, om er zich met enkele algemeene opmerkingen van af te maken.

Ook op Zwitserland werd gewezen om te doen uitkomen, dat elders op defensiegebied voor minder geld meer wordt verkregen. Het oorlogsbudget in Zwitserland, zoo werd medegedeeld, bedraagt slechts ongeveer f 10.000.000 en daarvoor heeft deze Staat een leger, het onze in getalsterkte verre overtreffend.

Hiertegen werd aangevoerd, dat eene vergelijking met Zwitserland allermint kan opgaan, waar dit land en wegens zijne natuurlijke gesteldheid en wegens den volksaard zijner bewoners beter dan eenig ander land kan volstaan met half geoeffende troepen, en slechts op zeer enkele punten versterkingen behoeft aan te leggen en te onderhouden. Het zou trouwens nog zeer de vraag zijn, of het Zwitsersche leger, als het tot een oorlog kwam, in staat zou blijken, zij het ook tijdelijk, stand te houden tegen meer dan een legerkorps. In Zwitserland zelf wordt over de bruikbaarheid van het leger vaak met bezorgdheid gesproken. Bovendien ziet men, bij de bespreking van het Zwitsersche stelsel van legerorganisatie, in den regel over het hoofd, dat wel is waar de uitgaven uit de Bondskas betrekkelijk gering zijn, maar dat ook de kantons zich daarvoor geldelijke offers moeten getroosten,

Aan het slot dezer bespreking werd door verscheidene leden aangedrongen op de benoeming eener Staatscommissie tot het instellen van een onderzoek, of bezuinigingen op het budget van Oorlog zijn aan te brengen; bij welk onderzoek ook de toestanden en organisatiën in de legers van andere kleine Staten uit een financieel oogpunt te beschouwen zouden zijn.

Levende strijdkrachten. Uitgaande van de overweging, dat wij sedert bijna het vierde van eene eeuw ten aanzien van onze defensie op den verkeerden weg zijn, door de aandacht te wijden aan de verbetering der doode weermiddelen met verwaarloozing van die der levende, wenschten eenige leden van de Regeering de stellige verklaring te ontvangen, dat zij zich tot taak heeft gesteld niet de invoering van den persoonlijken dienstplicht alléén, maar tevens de reorganisatie van de levende strijdkrachten. Slechts indien eene dergelijke verklaring werd afgelegd, zouden deze leden vrijheid vinden, aan de begrooting hunne goedkeuring te hechten.

Persoonlijke dienstplicht. Terwijl men in de meeste afdelingen, met het oog op het in de Troonrede aangekondigde wetsontwerp, zich op dit oogenblik wenschte te onthouden van eene bespreking omtrent den persoonlijken dienstplicht, — en een enkele zelfs zoover ging van zijne bezwaren tegen de begrooting van Oorlog voor ditmaal te willen ter zijde stellen — ontwikkelde zich in ééne afdeling dienaangaande eene gedachtenwisseling.

Verscheidene leden, die zich als voorstanders van het beginsel deden kennen, hadden met ingenomenheid vernomen, dat het in de bedoeling der Regeering ligt, een wetsontwerp tot afschaffing der plaatsvervangende te dienen. Zij noemden het een eisch van sociale rechtvaardigheid, een einde te maken aan den toestand, dat de arme genoodzaakt is zijn militieplicht te vervullen, terwijl de rijke zich daaraan door de betaling van eenige honderden guldens kan onttrekken; een toestand te meer aanstoot gevend, waar toch het onder de wapenen komen voor den bemiddelde in den regel veel minder bezwarend zou zijn dan het is voor den onbemiddelde, die niet zelden daardoor zijne broodwinning verliest of in zijn beroep of bedrijf ernstig schade lijdt.

Bij deze leden sloten zich, wat betreft de noodzakelijkheid van de afschaffing der dienstvervangende, anderen aan, die wel is waar, zoolang de loting behouden blijft, waardoor de een moet dienen terwijl de ander vrij uitgaat, liefst de rechtvaardigheid buiten beschouwing lieten, maar die de invoering van den persoonlijken dienstplicht voorstonden uit een militair oogpunt, aangezien huns inziens in de behoefte niet alleen aan kader, maar ook aan de meer leidende kracht bij het verspreide gevecht, niet is te voorzien, indien niet de meer persoonlijk ontwikkelde volksklasse mede in de gelederen treedt.

Van andere zijde werd de persoonlijke dienstplicht door verscheidene leden bestreden. Deze verklaarden zich in beginsel tegen elke verzwarende van de personeele militaire lasten, en hadden reeds daarom tegen den aangekondigden maatregel bezwaar. Doch, ook afgezien hiervan, konden zij daarin allerminst een eisch van sociale rechtvaardigheid zien. Veeleer waren zij overtuigd, dat de afschaffing der dienstvervangende zou leiden tot onrechtvaardigheid en uit een sociaal oogpunt nadeel zou stichten. Denkt men zich bijv., zoo werd gezegd, twee broeders die beiden studeeren willen, en van wie de een vrijloot, de ander onder de wapenen moet komen, dan kan de een zijne studie geregeld voortzetten, terwijl de ander den gang zijner studie gestoord ziet. Menigeen, die in den handel of elders eene goede betrekking heeft, zal genoodzaakt zijn daaruit te treden, en straks opnieuw zijne carrière onder ongunstiger omstandigheden hebben te beginnen. Voorts wezen deze leden er op, dat de plaatsvervangende eene niet onbelangrijke som gelds brengt uit de kas der meergegoeden in de beurzen der minderbedeelden, eene som, die niet zelden tegen de drie millioen guldens bedroeg, en in menige streek zoo merkkelijk voordeel afwierp, dat er heele buurtschapjes en gehuchten zijn aan te wijzen, bijv. te Heerlen en elders, die voor een groot deel aan het remplaçantengeld hunne opkomst danken.

Hiertegen werd wederom de opmerking gemaakt, dat van het remplaçantengeld een groot deel komt in de zakken der zg. remplaçantenzakken en der herbergiers.

Verband tusschen persoonlijken dienstplicht en legerorganisatie. Met het oog op het plan der Regeering, eerst bij afzonderlijk wetsontwerp de dienstvervangende bij de militie af te schaffen, en, na bereiking van dit doel, eene wettelijke organisatie der levende strijdkrachten voor te dragen, werd in ééne afdeling de vraag gedaan,

of de natuurlijke connexiteit tusschen beide regelingen, ook naar de bedoeling der Regeering, aldus was op te vatten, dat in haar plan bij de ontworpen legerorganisatie het stelsel van algemeenen oefenplicht werd uitgesloten en het stelsel van beperkten oefenplicht bestendigd. Moeilijk toch kon men zich voorstellen, dat eene Regeering, die voornemens was binnen twee of drie jaren de invoering van algemeenen oefenplicht voor te dragen, vooraf bij afzonderlijk wetsontwerp op invoering van den persoonlijken dienstplicht zou aandringen; en dit te minder, daar aan de eventueele afschaffing der plaatsvervangende terugwerkende kracht niet kan worden toegekend, zoodat, bij eerbiediging van de verkregen rechten, de dienstvervangende eerst na verloop van *zeven jaren* uit ons leger zou verdwenen zijn. Bleek nu deze opvatting van de denkbeelden der Regeering juist te zijn, dan achtte men het niet boven bedenking verheven, dat op deze wijze de Gordiaansche knoop zou worden doorgehakt, en feitelijk het stelsel van algemeenen oefenplicht voor misschien het vierde van een eeuw zou zijn ter zijde gesteld. Die tijd scheen niet te lang geraamd. Er verloopt steeds eenige tijd alvorens eene nieuwe organisatie tot uitvoering komt. Waarschijnlijk zal in die organisatie de reserve genomen worden uit de geoefende manschappen, die dientengevolge voor veel langeren tijd dan vroeger aan 's lands dienst zullen verbonden worden, zoodat de nieuwe organisatie niet zooveel minder dan 20 jaren zal vorderen voor hare volledige doorwerking. De keuze, die men thans deed, zou derhalve voor zeer langen tijd onze landsdefensie beheerschen.

Nu komt, zoo werd verder betoogd, het stelsel van beperkten oefenplicht minder bedenkelijk voor, in zooverre men alléén bedacht is op het geval, dat wij onze neutraliteit zouden hebben te handhaven, aangezien, waar twee Mogendheden in het strijdperk treden met legers, die ongeveer tegen elkander opwegen, ook aan een klein, mits goed geoefend leger genoegzaam beteekenis zou zijn toe te kennen, om de schaal te doen overslaan. Maar tevens behoort te worden gedacht aan het geval, dat wij, aan ons zelven overgelaten, onze nationale onafhankelijkheid tegenover eene veel machtigere mogendheid hebben te verdedigen. In dat geval nu zou een klein leger, hoe goed geoefend ook, en door wat vestingliniën ook gerugsteund, toch ten slotte den ongelijken strijd moeten opgeven, en zou, indien achter het leger niet dan een ongeoeffend en ongewapend volk stond, de strijd spoedig beslist zijn. Veel sterker zouden wij alsdan staan, indien het volk, in zijn geheel strijdvaardig, den vaderlandschen bodem voet voor voet aan den vreemdeling kon betwisten. Zelfs moet men aannemen, dat indien zóódanige tegenstand onzerzijds te wachten was, de wetenschap daarvan allicht het beramen van voor ons bedenkelijke plannen zou voorkomen. Het valt dan ook, naar deze leden meenden, niet te ontkennen, dat onder onze officieren, en vooral onder de jongere, het stelsel van algemeenen oefenplicht steeds meer aanhangers wint, en, gelijk gemeenlijk, dringen dergelijke nieuwe denkbeelden niet dan van lieverlede door tot de gezaghebbende kringen. Maar dit deed de vraag rijzen, of het een voorzichtig beleid is, thans reeds, alvorens de denkbeelden over de verkiesbaarheid van een der beide stelsels tot rijpheid zijn gekomen, vóór het eene en tegen het ander te besluiten. Men wenschte uit dien hoofde de bovengenoemde vraag aan den Minister van doen, maar zonder daarbij voorshands de quaestie van den persoonlijken dienstplicht aan de orde te stellen. Dit zou, waar met name de liberale partij zich op dit punt zooveel te verwijten heeft, meer tot een politiek dan tot een militair debat leiden, wat in dit stadium onvruchtbaar was te achten.

Van andere zijde werd verklaard, dat men tegen het stellen der vraag als zoodanig geen bezwaar had, maar dat men in verzet moest komen niet alleen tegen de voorstelling, alsof in de geschiedenis van de quaestie van den persoonlijken dienstplicht eene tekortkoming der liberale partij school, wat uit het bekende ontwerp van den Minister van LIMBURG STIRUM wel anders bleek, maar ook en vooral tegen de meening, alsof eene mogelijke invoering van algemeenen oefenplicht ons nopen moest, voorshands eene afwachtende houding aan te nemen ook ten aanzien van de afschaffing der dienstvervangende. Immers, zoo werd gezegd, de ondervinding met het ontwerp-BERGANSIUS opgedaan, heeft aangetoond, hoe

wenschelijk het is, dat, alvorens eene nieuwe legerorganisatie in behandeling komt, eerst de quaestie omtrent den persoonlijken dienstplicht van de baan is. Is eenmaal te dien aanzien eene beslissing gevallen, dan zal eene poging tot hervorming van onze levende strijdkrachten, in welken geest deze ook moge worden ondernomen, veel grooter kans van slagen opleveren. Intusschen, deze leden wenschten hier dadelijk bij te verklaren, dat zij voor zich het noodzakelijk achtten, in de legerorganisatie bij het stelsel van beperkten oefenplicht te volharderen. Een stelsel, in den geest van het Zwitsersche, oordeelden zij voor ons land onmogelijk. Onze toeleg moet zijn en blijven, zoo betoogde men, bij een minimum van uitgaven een maximum van sterkte te bereiken; niet in de quantiteit, maar in de qualiteit van het leger moet eene natie als de onze hare kracht zoeken. Allermint kon dezerzijds worden toegegeven, dat, na een zoo lang rekken van het geding, de keuze tusschen stelsel en stelsel nu nog niet mogelijk, of dat er van overhaasting sprake zou zijn. Met dit laatste argument vereenigden zich eenige leden, die in beginsel voor het stelsel van algemeenen oefenplicht sympathie gevoelden, maar die desnoods voorloopig met een ander stelsel zouden genoegen nemen, mits de zaak tot eene beslissing kwam. Eindelijk voegden eenige leden hieraan toe, dat bij de nieuwe legerorganisatie wel moet gedacht worden aan de mogelijkheid, dat wij onze onafhankelijkheid zouden te verdedigen hebben tegen een overmachten vijand, maar dat deze organisatie toch in de eerste plaats verband moet houden met de handhaving van onze neutraliteit ter nakoming van onze internationale verplichtingen. Den waarborg voor het behoud onzer onafhankelijkheid zouden zij, meer dan in algemeene bewapening, willen zoeken in het streven, den eerbied der andere mogendheden af te dwingen, door onze zedelijke verplichtingen als volk na te komen, door ons onder de volkeren met eere te gedragen, door een edel volksbestaan te ontwikkelen, door ons krediet hoog te houden, door het eeren van kunsten en wetenschappen, en door het onwankelbaar getrouw blijven aan de vrijheid, ons nationaal goed bij uitnemendheid. Overigens meenden zij, dat de voorstanders van algemeenen oefenplicht in gebreke blijven aan te toonen, dat bij toepassing van dat stelsel een voldoende geoefend en strijdvaardig volk achter het leger zou staan.

Als wederwoord voerden eerstbedoelde leden nog tweeërlei aan. In de eerste plaats deden zij uitkomen, dat het wetsvoorstel van den Minister VAN LIMBURG STIRUM de liberale partij in zake den persoonlijken dienstplicht niet schoon wascht, waar toch destijds 25 leden dier partij juist tegen dat ontwerp hadden gestemd. Wel heeft de Regeering de zaak toen aangedurfd, maar de liberale partij in de Kamer heeft er zich in hare meerderheid tegen verzet. In de tweede plaats bleven deze leden volharderen bij de overtuiging, dat ernstiger met het nieuw-opkomend stelsel van algemeenen oefenplicht dient te worden rekening gehouden. Een stelsel als het Zwitsersche werd door deze leden niet bedoeld, maar een stelsel, overeenkomstig onze nationale behoeften, ons volkskarakter en de gesteldheid van ons land. Op de invoering van zoodanig stelsel werd met te meer aandrang de aandacht gevestigd, omdat er èn voor het volkskarakter èn voor de moreele kracht van het leger zooveel afhangt van het bewustzijn, dat men in staat is zich te verdedigen. Niets werkt in dat opzicht slechter dan het besef, dat men toch weerloos staat, terwijl omgekeerd het besef, dat men zijne defensie zelfs offensief zou kunnen voeren, de veerkracht en weerkracht verhoogt.

Verkorting van eersten oefeningstijd. In verschillende afdeelingen waren leden, die met bevreemding kennis genomen hadden van de mededeeling in de Memorie van Toelichting, dat het 's Ministers voornemen is, den eersten oefeningstijd voor de miliciens bij de regimenten infanterie en vestingartillerie met vier maanden te verkorten. Deze bevreemding vond zijn grond in het feit, dat, naar men meende, de Minister zelf eenige jaren geleden van oordeel was, dat vermindering van den eersten oefeningstijd bedenkelijk zou zijn te achten. Zoo dacht blijkbaar ook 's Ministers ambtsvoorganger er over. Althans de proef, door den Minister SEYFFARDT met de winterverloven genomen, werd door dien bewindsman niet voortgezet. Thans is er zelfs niet sprake meer van proefnemingen, maar, naar het schijnt, voor zooveel van dezen Minister afhangt, van definitieve invoering

van een korteren oefeningstijd (1). Bovendien werd de voorgenomen maatregel betreurd en wel in de eerste plaats uit een militair oogpunt, op grond dat, bij een verblijf van de miliciens onder de wapenen, korter dan thans reeds het geval is, het gehalte en de bruikbaarheid van het leger moet achteruitgaan. Want niet alleen zullen de miliciens, die vroeger met groot verlot gaan, zelven minder goed geoefend en minder tot soldaat gevormd zijn, maar ook voor de overblijvenden is van degelijke oefeningen weinig sprake meer, daar zij wegens het gering aantal der beschikbare manschappen, voortdurend corvée-, wachtdienst enz. te verrichten zullen hebben. Nam men daarbij in aanmerking, dat gedurende de maanden, waarin alleen het blijvend gedeelte onder de wapenen zal zijn, de opleiding van het kader evenmin behoorlijk tot zijn recht zal komen, dan scheen er grond voor de vraag, of hier niet gewichtige legerbelangen schade zullen lijden.

Ook uit sociaal oogpunt werd het voornemen des Ministers van meer dan eene zijde bestreden. De miliciens zullen naar huis worden gezonden in het hart van den winter, als de werkzaamheden, vooral ten platten lande, stilstaan. De meesten hunner zullen niet in staat zijn iets te verdienen, en dus ten laste hunner bloedverwanten komen. Er werd uit dien hoofde op aangedrongen, dat in ieder geval aan de miliciens de keuze zou worden gelaten, al of niet het volle jaar onder de wapenen te blijven.

Ook afgezien van de vraag, of men op den duur met een korteren diensttijd zou kunnen volstaan, scheen de motiveering van den maatregel onvoldoende. Aanvulling daarvan werd verzocht. Eenige leden wenschten bovendien te worden ingelicht, of in dien maatregel gezien moet worden een begin van verwezenlijking der denkbeelden, die de Minister ten aanzien van de toekomstige legerorganisatie koestert.

Ten slotte werd de vraag gedaan, of de inspecteurs van de betrokken wapens omtrent de verkorting van den eersten oefeningstijd gehoord zijn, en, zoo ja, welke hunne meening was.

Schadeloosstelling aan behoeftige ouders van miliciens. Opnieuw werd aangedrongen op het toekennen van schadeloosstelling aan behoeftige ouders van miliciens, die tehuis eenige kostwinners zijn, gedurende de maanden, welke hunne zonen onder de wapenen doorbrengen. Hiertegen scheen te minder bezwaar te bestaan, waar, naar gezegd werd, het aantal gezinnen, dat voor dergelijke schadeloosstelling in aanmerking zou komen niet groot is, en enkele jaren geleden op slechts een 200-tal te schatten was.

Op de mededeeling van 's Ministers gevoelen omtrent dit punt werd prijs gesteld.

Militair strafrecht en krijgstuclit. Gevraagd werd, wanneer de toegezegde wederindiening van de wetsontwerpen betreffende het Militair Strafrecht en de krijgstuclit kan worden te gemoet gezien.

Controle op de uitgaven voor kleeding en uitrusting. Algemeen achtte men wenschelijk de wederindiening van het wetsontwerp tot intrekking van art. 34 der wet van 5 October 1841 (*Staatsblad* n°. 40) en regeling van het beheer over den voorraad goederen voor kleeding en uitrusting voor onderofficieren en soldaten, (2) opdat de uitgaven voor kleeding en uitrusting zouden onderworpen worden aan het onderzoek en de verevening van de Algemeene Rekenkamer, en dat college toezicht zou houden over het beheer van de voorraden. Eerst nadat dat wetsontwerp tot wet zou zijn verheven, en mitsdien voor de toekomst herhaling van de min regelmatige handelingen ten aanzien van de bedoelde uitgaven zou zijn voorkomen, kon, naar men meende, het nog steeds onverevend bedrag, ad f 1.386.000, waarop laatstelijk betrekking had, het wetsontwerp der zitting 1895—1896, n°. 173, worden geregulariseerd. Intusschen hoopte en vertrouwde

(1) De Commissie van Rapporteurs vestigt er de aandacht op, dat na het afdelingsonderzoek verscheen het Koninklijk Besluit van 19 October 1897, n°. 50 (*Nederlandsche Staatscourant* van Woensdag 10 November n°. 264).

(2) *Handelingen der Staten-Generaal*, Tweede Kamer. Bijlagen. Zitting 1895—1896. 174. Zitting 1896—1897. 44.

men, dat de beide bedoelde wetsontwerpen nog in den loop van dit zittingjaar zouden kunnen afgedaan worden.

Wet van 18 Juli 1890 (Staatsblad n°. 109). De vraag werd gesteld, of het niet juist is, dat de wet van den 18den Juli 1890 (*Staatsblad n°. 109*) tot regeling der pensioenen van de mindere geëmployeerden enz., op daggeld werkzaam bij de inrichtingen van 's Rijks zee- en landmacht, voor een deel hare goede bedoeling mist, daar nog verschillende werklieden, voor wie daggelden zijn uitgetrokken op de artt. 24b, 52, 54 en 57 der begrooting van Oorlog, buiten de werking dier wet vallen. Men meende te weten, dat dit het geval is, en verzocht dien-aangaande te worden ingelicht.

Militaire Pensioenraad. Van verschillende zijden werd de opmerking gemaakt, dat sedert de instelling van den Militairen Pensioenraad veelvuldig klachten worden vernomen over de uiterst gestrengte, en, indien de klachten juist zijn, onredelijke toepassing van de wettelijke bepalingen betreffende het toekennen van pensioen. Gevraagd werd, of dergelijke klachten bij den Minister zijn ingediend, en, zoo ja, of sommige daarvan gegrond waren. Men zou ook prijs stellen op mededeeling van het gevoelen des Ministers omtrent de werking van den Militairen Pensioenraad.

Naar aanleiding van dit punt betoogden eenige leden, dat de pensioenwetten in zoo milden goest behooren te worden toegepast als die wetten toelaten. Zij drongen er bij de Regeering op aan, indien inderdaad ten deze strengere wetsuitlegging te constateeren valt dan vroeger, te willen bevorderen, dat althans in den eersten tijd eene eenigszins ruimere opvatting gehandhaafd zou blijven.

Andere leden zouden het hoogst ongewenscht achten, bij de beantwoording van de vraag, of in een concreet geval recht bestaat op pensioen, eenige andere overweging te doen gelden, dan hoe de wet volgens letter en geest behoort te worden uitgelegd. Zijn de bestaande wetten niet mild genoeg, zoo betoogden zij, dan kunnen ze gewijzigd worden; maar bij de toepassing de hand er mede lichten, leidt tot misbruiken.

Request Algemeene Bond Insulinde. Onder verwijzing naar het request, door de vereeniging »Algemeene Bond Insulinde» ingediend aan Hare Majesteit de Koningin-Weduwe, Regentes, en den Minister ongetwijfeld bekend, wenschten sommige leden te vernemen, hoe de Minister over het daarin vervat verzoek oordeelt, en wat van Rijkswege zou kunnen geschieden, om een pensioenfonds voor weduwen en weezen van militairen beneden den rang van officier te vormen.

Scheiding der militaire intendance en militaire administratie. Door 's Ministers ambtsvoorganger is scheiding tot stand gebracht tusschen de militaire intendance en de militaire administratie, hetgeen men heeft toegejuicht. Intusschen deden verscheiden leden opmerken, dat die scheiding nog niet volledig is, waar aan het hoofd der VIIIste afdeling nog steeds staat een intendant, terwijl die betrekking van zuiver administratieven aard is, en dus meer eigenaardig aan een kwartiermeester behoort te worden opgedragen. Uitdrukkelijk stelde men op den voorgrond, dat men met deze opmerking allerminst beoogde te kort te doen aan de verdiensten van den tegenwoordigen titularis, maar uitsluitend wilde doen uitkomen, dat eene algeheele scheiding tusschen de beide dienstvakken nog niet is doorgevoerd. Toch achtte men het wenschelijk, dat die scheiding tot stand zou komen, en mitsdien vroeg men, hoe de Minister daarover denkt. Is niet de Minister van oordeel, dat bij eventueele vacature de betrekking van hoofd der VIIIste afdeling moet worden opgedragen aan een kwartiermeester?

De vraag werd voorts gedaan, of nog steeds bij garnizoenen, waarin militaire intendanten gevestigd zijn, deze belast zijn met het toezicht op de materiele verantwoording van de garnizoenskleeding- en nachtlegermagazijnen, de militaire magazijnen van levensmiddelen en de militaire bakkerijen en slachterijen. Zoo ja, dan zou ook daarin verandering dienen te worden gebracht, daar het bedoelde toezicht uit zijn aard bij de kwartiermeesters thuis behoort.

Eindelijk werd de aandacht gevestigd op het, naar men zeide, zonderlinge feit, dat een *intendant* de chef is van de tot het personeel der kwartiermeesters behorende controleurs van de administratie der korpsen.

Scheiding der bereden en der vestingartillerie. In aansluiting aan hetgeen dien-aangaande in de laatste jaren is verhandeld, drongen verscheidene leden aan op scheiding tusschen de bereden en de vestingartillerie. Wat is te dien aanzien 's Ministers inzicht?

Samensmelting van officierskaders. Bij de schriftelijke gedachtenwisseling betreffende de begrotingen voor 1896 en 1897 werd van de zijde der Kamer in overweging gegeven, het officierskader van het leger hier te lande met dat van het leger in Nederlandsch-Indië te doen samensmelten, welke maatregel mede uit een oogpunt van bezuiniging aanbeveling scheen te verdienen. Men vroeg 's Ministers meening daaromtrent.

Toelagen aan officieren. Op de meermalen aangevoerde gronden werd betoogd, dat de tegenwoordige regeling ten aanzien van de toelagen aan officieren geheel stelselloos is en tot onbillijkheden leidt. Zoo zag men bijv. niet in, waarom alléén toelagen worden verstrekt wegens verblijf te Amsterdam en in de residentie, terwijl toch in sommige andere garnizoensplaatsen — genoemd werden Leeuwarden, Arnhem — het leven eveneens duur is, zeker niet goedkooper dan te 's Gravenhage. Soortgelijke onbillijkheden zijn ten aanzien van de meeste toelagen aan te wijzen. De leden, die dit punt ter sprake brachten, hoopten, dat de Minister daaraan zijne aandacht zou willen wijden, en eene regeling zou tot stand brengen, waarbij met de billijkheid wordt rekening gehouden.

Uniform-veranderingen. De uniform-veranderingen werden verschillend beoordeeld. Terwijl sommigen deze eene verbetering achtten, ook uit een oogpunt van sierlijkheid, waarbij vooral het hoofddekseel en de roode uitmonstering der infanterie geprezen werden, waren anderen het gevoelen toegedaan, dat het uiterlijk van den troep er niet op is vooruitgegaan. Dezerzijds werd met name op het hoofddekseel der veldartillerie critiek uitgeoefend, en daarbij de vraag gedaan, of het niet hinderlijk en schadelijk voor de oogen is, dat het gezicht, niet beschermd door eene klep, geheel aan het zonlicht is blootgesteld.

Voor wat de infanterie-officieren betreft, achtte men de nieuwe sabel doelmatig; maar twijfel werd geopperd, of de roode kraag niet een op te verren afstand waarneembaar distinctief oplevert.

Vrij algemeen sprak men de hoop uit, dat voorloopig geen nieuwe wijzigingen in de uniformen zouden worden gebracht.

Kazerneleven. Onder dankbare erkenning, dat veel in het kazerneleven verbetering heeft ondergaan, werd nochtans voor de toekomst op voortgaan in dezelfde richting aangedrongen, en zulks niet omdat bij mogelijke invoering van den persoonlijke dienstplicht dit nog noodiger zou worden dan weleer, maar omdat men ten deze niet mag rusten, zoolang niet de laatste sporen van den vroegeren verderfelijken geest uit het kazerneleven zijn verdwenen. In het bijzonder moest het vloeken nog veel strenger worden tegengegaan.

Drankverkoop. De wenschelijkheid van het verbod van drankverkoop in de cantine werd op de bekende gronden bepleit en bestreden.

Naar enkele leden mededeelden, zou het zich in het kamp te Rijen hebben voorgedaan, dat geen bier doch wel sterke drank te verkrijgen was. Deze leden keurden dit in hooge mate af, daar op die wijze de militairen tot het gebruik van sterken drank als het ware genoodzaakt werden. Naar aanleiding hiervan merkten anderen op, dat mocht het feit juist zijn, zij de uitgesproken afkeuring zouden beamen, maar dat de juistheid er van hun vooralsnog zeer twijfelachtig voorkwam. Naar zij meenden, is in een kamp altijd bier te verkrijgen. Inlichtingen hieromtrent zou men gaarne ontvangen.

Van andere zijde deelde men, met het oog op een bepaald voorgekomen geval, mede, dat in de kampen de drinkwatervoorziening wel eens te wenschen schijnt over te laten. Men achtte het zeer noodzakelijk, dat steeds goed drinkwater verkrijgbaar zij, en dat daaraan de noodige zorg worde besteed, ook als het van elders moet worden aangevoerd.

Inrichting der cantines. In één afdeeling werd gewezen op de gebrekkige inrichting van vele cantines, die door hun schaarsch en te sober meubilair onge-

zellig zijn en daardoor minder worden bezocht dan anders het geval zou zijn. De oorzaak hiervan is, zoo werd gezegd, dat de cantines hare eigene kosten moesten goedmaken. Nu wilden de leden, die hierop de aandacht vestigden, met dit beginsel niet geheel breken, maar wel zouden zij het gerechtvaardigd achten, voor de eerste inrichting der cantines eenig geld op de begrooting te brengen.

Hiertegen werd door anderen angevoerd, dat in vele kazernes, met name in de nieuwere, de inrichting der cantines inderdaad aan redelijke eischen voldoet.

Het geopperde denkbeeld werd voorts bestreden door leden, die niet alleen waarschuwen tegen opdrijving der kosten, maar die het ook onraadzaam achtten, de cantines aantrekkelijker te maken, en liever het bezoek der militaire tehuizen zouden willen bevorderen: waarop wederom werd geantwoord, dat de cantines zelve militaire tehuizen behooren te zijn, maar dit alleen kunnen worden, indien zij gezellig en huiselijk zijn ingericht.

Aankoop van artikelen voor het leger binnenslands. Met nadruk betoogden eenige leden de wenschelijkheid, de benodigdheden voor het leger, met name de voedingsartikelen alsmede de fourage voor de paarden binnenslands aan te schaffen, opdat de hooge bedragen, voor militaire doeleinden besteed, althans voor een deel ten goede komen aan den Nederlandschen landbonw. Nu erkenden deze leden, dat in de laatste jaren, wat sommige artikelen betreft, met dien billijken eisch is rekening gehouden. Er wordt bij voorbeeld aan den troep inlandsch spek verstrekt, en zulks evenzeer tot tevredenheid van de producenten als van de militairen zelve. Toch zou men op dien goeden weg nog kunnen voortgaan, vooral indien de Minister bij de vaststelling der voorwaarden van aanbesteding, zich de zekerheid verschafte, dat de inlandsche producent in staat is, aan de voor het artikel gestelde eischen te voldoen. Dit is thans niet altijd het geval, met name niet ten aanzien van de haver. Er wordt hier te lande ongetwijfeld veel haver van zeer goede hoedanigheid verbouwd, maar toch voldoet deze niet altijd aan de overdreven eischen, in de voorwaarde van aanbesteding omschreven.

Naar aanleiding van deze opmerking gaven andere leden te kennen, dat het ook hun rationeel voorkwam, de artikelen voor het leger zooveel mogelijk binnenslands aan te schaffen; maar dat daarbij dient te worden gewaakt, dat de uitgaven niet onnoodig worden opgevoerd en dat de voordeelen, die men den producent toedenkt, niet feitelijk alleen aan de tusschenhand ten goede komen.

Nog werd de vraag gedaan, of wel steeds de noodige zorg wordt besteed aan het verkrijgen van inlandsch spek van de beste kwaliteit.

Adres BASTIAANSEN c. s. In de vergadering der Kamer van 8 April 1897 verklaarde 's Ministers ambtsvoorganger nader te zullen overwegen, of er gronden van billijkheid waren, om aan C. BASTIAANSEN te Uithoorn, I. MOERBEEK en H. MOERBEEK te Bergen op Zoom, aannemer en borgen van het contract wegens het maken van eene Damsluis in de Drecht en van inlaatsluizen voor de polders Blokland en Hofland, eene vergoeding te doen toekomen van f 1250 voor werk en leverantie buiten het bestek; terwijl die bewindsman tevens de toezegging gaf, ingeval zoodanige gronden aanwezig mochten zijn, niet te zullen nalaten, het geld op de begrooting voor 1898 aan te vragen (1). Gaarne zou men vernemen, hoe deze Minister over de zaak denkt, en of er, zijns inziens, niet termen zijn, de eventueele toezegging van den vorigen Minister gestand te doen.

Artikelen.

Iste AFDEELING.

Toelichting gevraagd. Art. 2. Bij de IIIde afdeling wordt één kapitein der infanterie meer geplaatst dan vroeger. Sommigen wenschten nadere toelichting

(1) *Handelingen der Staten-Generaal*, Zitting 1896—1897. Tweede Kamer bladz. 1226.

van deze uitbreiding van personeel. Zij betreurden, dat, waar de getalsterkte van ons leger dezelfde blijft, voortdurend nieuwe uitgaven van administratieven aard op de begrooting voorkomen.

IIde AFDEELING.

Bevordering in de subalterne rangen bij de intendance. Art. 6. Het had de aandacht getrokken, dat in dagbladen en militaire tijdschriften herhaaldelijk geklaagd wordt over de regeling der bevordering bij het dienstvak der intendance in de subalterne rangen, meer in het bijzonder in de kapiteinsrang. Terwijl bij het Koninklijk besluit van 8 Februari 1895, n°. 14, eene nieuwe regeling van het personeel der militaire administratie is vastgesteld en het aantal kapiteins-intendanten van 12 op 8 is teruggebracht, is in art. 3 van dat besluit bepaald, dat de kapiteins-intendanten bij voorkeur genomen worden uit de officieren, die met goed gevolg de studiën bij den voormaligen intendance-cursus bij de IIde afdeeling der Krijgsschool of de intendance-studiën bij de Hoogere Krijgsschool hebben gevolgd. Intusschen, zoo werd betoogd, dit artikel geeft aan de betrokken officieren, die aan de examen-eischen hebben voldaan en overigens geschikt bevonden zijn, weinig waarborg voor bevordering. Sedert vijf maanden blijft eene plaats van kapitein-intendant onvervuld. Onder zulke omstandigheden achtte men het niet te verwonderen, dat de lust om zich voor intendant te bekwamen, allengs afneemt, en dat het aantal der aspiranten voor de Hoogere Krijgsschool telken jare vermindert. Bedroog men zich niet, dan heeft zich dit jaar zelfs niet één aspirant aangemeld. Het kwam den leden, die dit punt ter sprake brachten, daarom wenschelijk voor, dat de bevordering der intendanten in de subalterne rangen nader worde geregeld, en waarborgen worden gegeven, dat aan officieren, die ten koste van veel studie en geldelijke opoffering, het radicaal voor den rang van kapitein-intendant verkregen hebben, die rang bij eventueele vacature ook ten deel valle.

Voorts meenden deze leden er de aandacht van den Minister op te moeten vestigen, dat van de kapiteins-intendanten op 1 Januari 1897 er vijf waren, die *bij keuze* bevorderd werden uit het wapen der militaire administratie, hetgeen, zoolang althans de intendance en de administratie niet gescheiden zijn, geacht werd in strijd te zijn met art. 5 der wet van 28 Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 128).

Bezuiniging. Art. 7. Naar sommigen meenden zijn de plaatselijke staven onnoodig.

IIIde AFDEELING.

Twee luitenants per compagnie. Art. 8. Als een middel van bezuiniging werd voorts in overweging gegeven, het aantal luitenants per compagnie infanterie tot twee te verminderen. De derde werd vrij overbodig geoordeeld.

IVde AFDEELING.

Reservekader. Art. 13. Het reservekader gaf in verschillende afdeelingen aanleiding tot gedachtenwisseling.

Eenige leden verklaarden geene voorstanders van de nieuwe instelling te zijn, vreezende, dat het reservekader in oorlogstijd weinig waarde zou blijken te hebben. Waar men twee jaren noodig heeft om bij den troep een goed officier te vormen, konden zij zich niet voorstellen, dat men bij een diensttijd van 8 maanden, nog wel herhaaldelijk door lange tusschenpoozen onderbroken, goed bruikbaar kader zou kunnen kweken.

Andere leden verklaarden, dat de gronden, waarop tot de instelling van het reservekader is besloten, hun nog overtuigend voorkwamen, verheugden zich mitsdien in de gunstige uitkomsten van den maatregel, en betuigden hunne instemming met het voornemen der Regeering, dien maatregel ook tot de genie en de cavalerie uit te breiden. Dezerzijds hoopte men, dat weldra nog verder

zou worden gegaan. Want wat het reservekader is voor de hogere klassen der maatschappij, zou een reserveleger, georganiseerd overeenkomstig de denkbeelden, door den Kolonel VAN DAM VAN ISSELT in de Vereeniging tot beoefening der krijgswetenschap ontwikkeld, kunnen worden voor de werkmansklasse. Ieder zou dan zijn dienstdienst kunnen schikken, naar het in zijn beroep het best uitkwam. Gaarne zou men vernemen, of die denkbeelden bij den Minister ingang vinden.

Een ander punt betrof de tegenwoordige regeling voor het reservekader. De reservisten verbinden zich voor den tijd van zes jaren, waarvan zij acht maanden in werkelijken dienst moeten doorbrengen, en wel in de eerste drie jaren na den aanvang van den dienstdienst. Daarbij rekent een verblijf van minstens twee onafgebroken weken onder de wapenen in mindering van den dienstdienst. Deze laatste termijn oordeelden sommige leden te kort. Wat toch geschiedt, kan althans geschieden? Vele vrijwilligers komen zich aanmelden gedurende den wintertijd, in de maanden November—Februari. Zij hebben dan een gemakkelijk leven, vooral wanneer nog een aantal miliciens naar huis wordt gezonden, en de practische oefeningen dus zoo goed als niet gehouden kunnen worden. Een geliefkoosd tijdstip om zich aan te melden zijn vooral de dagen onmiddellijk vóór Kerstmis; alsdan volgen verscheidene vacantedagen. De leden, die hierop wezen, gaven in overweging te bepalen, dat alléén een verblijf van minstens zes weken onder de wapenen in mindering van den dienstdienst zou komen, en voorts, dat de reservisten van de acht maanden er minstens vier moeten dienen tusschen 1 Mei en 1 October.

Dit voorstel werd bestreden met de opmerking, dat de gedachte, die aan de instelling van het reservekader ten grondslag ligt, zou te loor gaan, indien te lange tijdvakken van onafgebroken verblijf onder de wapenen werden bepaald, of in het algemeen, indien men de reservisten ging beperken in de keuze van de tijden, waarop zij willen dienen. Immers de bedoeling was juist aan de dienstplichtigen de gelegenheid te geven, hun dienstplicht waar te nemen dan, wanneer zij daardoor het minst belemmerd worden in hunne studiën of andere werkzaamheden.

Onder mededeeling van het feit, dat een jonge man om gezondheidsredenen was afgekeurd voor het reservekader, die daarna in de loting gevallen nochtans, ook na herkeuring, geene vrijstelling kon verkrijgen, spraken enkele leden het gevoelen uit, dat men de toelating tot het reservekader te zeer bemoeilijkt.

In antwoord hierop, werd opgemerkt, dat voor de kaderreservisten waarschijnlijk worden gesteld de eischen, die gelden ten aanzien van de vrijwilligers, welke eischen strenger zijn dan die voor de militie.

Eindelijk verzocht men te worden ingelicht, aan welke redenen het is toe te schrijven, dat bij sommige regimenten infanterie, met name het 3de en 6de, het aantal vrijwilligers voor het reservekader zooveel kleiner is dan bij andere regimenten. (Verg. staat F, stuk n°. 4.)

Fouriers. Door enkele leden werd in overweging gegeven, of er niet termen zouden zijn, eenige verbetering te brengen in de positie der fouriers, wier werkzaamheden, naar men meende, in de laatste jaren zeer zijn toegenomen.

Militaire school te Haarlem. Sommige leden betreurde de opheffing van de militaire school te Haarlem, die steeds goede vruchten heeft afgeworpen. Anderen vroegen, welke bestemming de Regeering denkt te geven aan de vrijgevallen lokalen.

Na te laten schuld. Art. 14. Zouden er niet middelen te beramen zijn, zoo vroegen eenige leden, om het groote bedrag van den post „na te laten schuld”, voor 1898 geraamd op f 410.000, te beperken? Men had hierbij vooral het oog op de infanterie en de vestingartillerie, waar bij die wapens, in tegenstelling met de veldartillerie, de schuld telken jare een hooger cijfer bedraagt.

Uitbetaling tegoed op zakboekjes. Onder verwijzing naar het verhandelde in de vergadering der Kamer van 18 December 1895 (1) drongen eenige leden er op

(1) *Handelingen der Staten-Generaal*, Zitting 1895—1896, Tweede Kamer, bladz. 717 e. v.

aan, dat, wederom evenals vroeger, het tegoed op de zakboekjes der vrijwillig dienende onderofficieren en soldaten zou worden uitbetaald in het begin der maand November.

Nieuwe rijwielen. Art. 20. Gaarne zou men de verzekering ontvangen, dat de 80 nieuwe rijwielen bij binnenlandsche fabrieken zullen worden aangekocht.

Verhooving van bureelkosten. Art. 21. Eene verhooving van bureelkosten voor den inspecteur der artillerie met een bedrag van f 50 werd eenigszins vreemd geacht. Had, waar de verhooving zoo luttel is, deze niet achterwege kunnen blijven?

Mobilisatie van eene divisie. Art. 22. In overweging werd gegeven, in 1898 in plaats van oefeningen in kampementen en van veldoefeningen op groote schaal eens onvoorbereid eene divisie van het leger te mobiliseeren, wyl daaruit zou kunnen blijken, of de mobilisatievoorschriften voldoen, en of zulk eene divisie in behoorlijk strijdvaardigen toestand verkeert.

Remonte. Art. 23. Sommige leden betreurden, dat de post voor de bevordering der paardenfokkerij van deze begrooting naar die van Binnenlandsche Zaken is overgebracht. Zij vreesden, dat nu het Departement van Oorlog zich minder zou laten gelegen liggen aan de bevordering van het fokken van voor den krijgsveld dienst geschikte paarden, en dat wellicht op den duur ook de wenschelijkheid van aankoop van inlandsche paarden voor het leger zou worden uit het oog verloren. Te meer werd dit betreurd, omdat men allengs met deze zaak op den goeden weg geraakte, en zoowel het landbouwbelang door het Departement meer werd ter harte genomen, als verbetering viel waar te nemen in de inzichten der paardenfokkers. Deze leden zouden er prijs op stellen, indien, ter gedeeltelijke tegemoetkoming in die bezwaren, bij de besteding van de thans naar het Vde hoofdstuk overgebrachte gelden, te rade werd gegaan met eene militaire commissie, of althans militaire deskundigen zitting kregen in de particuliere commissiën, die met de toekening der premiiën belast zijn.

In verband met deze beschouwingen werd er de aandacht op gevestigd, dat thans in het noorden des lands een kapitein voor speciale diensten, tevens lid der binnenlandsche remonte-commissie, werkzaam is, die niet alleen getoond heeft uitstekend op de hoogte te zijn van de eischen der paardenfokkerij, maar ook, wat zeldzamer is, de kunst te verstaan om zijne inzichten ingang te doen vinden bij de fokkers. Nu meende men, dat deze officier om voor bevordering in aanmerking te komen die betrekking zal moeten vaarwel zeggen, hetgeen in landbouwkringen algemeen zou worden betreurd. Bedroog men zich niet, dan zijn verschillende adressen tot den Minister gericht, waarbij verzocht wordt, den betrokken kapitein te laten in den werkkring, waarin hij met zooveel succes werkzaam is. Ook de leden hier aan het woord, zouden het zeer toejuichen, indien dezen tot den majoorrang kon worden bevorderd, zonder aan dien werkkring te worden ontruikt, al erkenden zij, dat het moeilijk is, voor een bijzonder geval eene uitzondering te maken op den algemeenen regel. Intusschen vonden zij in deze zaak aanleiding, bij den Minister aan te dringen op het voordragen eener wettelijke regeling, waardoor het mogelijk zou worden, officieren, die zich bij de waarneming van speciale diensten bijzonder onderscheiden hebben, te bevorderen zonder hen te dwingen eerst eenigen tijd bij den troep terug te keeren. Eene dergelijke regeling zou, meende men, ook voor verscheidene officieren een prikkel opleveren om zich op de studie van een bepaald onderdeel van hun vak toe te leggen.

Paardenkeuring. Andermaal werden de bezwaren ontwikkeld, in de beide laatste jaren te berde gebracht tegen de Koninklijke besluiten van 10 November 1892 (*Staatsblad* n°. 253) en van 5 Augustus 1895 (*Staatsblad* n°. 147). Men verzocht eene opgave, hoeveel de paardenkeuring het Rijk jaarlijks kost, alsmede de mededeeling van 's Ministers gevoelen omtrent het nut van dezen maatregel.

Vde AFDEELING.

Paardenartsen. Art. 24. Onder verwijzing naar hetgeen dienaangaande ten vorigen jare in het Voorloopig Verslag is opgenomen en naar het verhandelde

in de Kamer, betoogden verscheidene leden de wenschelijkheid verbetering te brengen in de positie der paardenartsen. Gevraagd werd, of de Minister in dit gevoelen deelt.

Bijdrage in onderhoud van rijwielen der officieren van gezondheid. Door sommige leden werd betwijfeld, of het voorstel des Ministers, aan dertig officieren van gezondheid, behoorende tot de groote of uitgebreide garnizoenen, eene tegemoetkoming van f 25 te geven als bijdrage in het onderhoud van hun rijwiel, welvoldoende gerechtvaardigd is.

Reserve-officieren van gezondheid. Naar het gevoelen van sommigen kan de post voor traktementen van reserve-officieren van gezondheid binnen eenige jaren van de begrooting verdwijnen. Men was overtuigd, dat het in oorlogstijd aan medische hulp niet zou ontbreken. Aanbevolen werd, geen nieuwe verbintenissen aan te gaan met de reserve-officieren, wier diensttijd verstreken is, en te bepalen dat voortaan dergelijke officieren niet meer worden aangesteld.

Vide AFDEELING.

Kosten der Koninklijke Militaire Academie. Art. 29. Het had de aandacht getrokken, dat bij de tegenwoordige inrichting der Koninklijke Militaire Academie de kosten per cadet bedragen f 1512,50, welk bedrag zeer hoog voorkwam in vergelijking met dat in vroegere jaren. Zoo werd nog in 1891 per cadet slechts gerekend op f 1290. De vraag rees, of door eene minder weelderige inrichting der academie de kosten niet tot het bedrag van 1891 zouden zijn terug te brengen.

Als een middel om tot bezuiniging te geraken werd door sommige leden in overweging gegeven, het aantal studiejaren der cadets van de infanterie en cavalerie door wetswijziging te bepalen op twee jaren, hetgeen, naar men meende, zonder schade voor de opleiding zou kunnen geschieden; terwijl voorts, ter bestrijding der kosten, verhooging van de bijdrage der cadets werd aanbevolen.

Toelatingsexamen voor de Koninklijke Militaire Academie. Met het oog op het feit, dat zeer vele jongelieden, die in het bezit zijn van het einddiploma eener hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus, niet slagen bij het toelatingsexamen voor de Koninklijke Militaire Academie, werd de wenschelijkheid betoogd, de eischen voor bedoeld examen te herzien en beter te doen aansluiten aan het leerplan der hoogere burgerscholen. Zooals de zaak thans geregeld is, worden feitelijk op de Koninklijke Militaire Academie alléén toegelaten leerlingen, die de Cadettenschool te Alkmaar hebben gevolgd, en van de leerlingen der hoogere burgerscholen de uitstekendsten. Op den duur zal daardoor evenwel een tekort aan officieren ontstaan, want de Cadettenschool kan niet genoeg stof leveren voor de aanvulling der plaatsen aan de Koninklijke Militaire Academie.

Gymnastiek. Art. 31. Overtuigd van het groote nut der gymnastiek ter bevordering van de volksweerbaarheid, wenschten sommige leden in de garnizoensplaatsen cursussen in de gymnastiek te doen houden, waarbij zich kosteloos zouden kunnen aansluiten jongelieden uit de burgermaatschappij.

Naar aanleiding van dit denkbeeld verklaarden enkele leden, dat huns inziens verder moet worden gegaan, en reeds op de scholen gymnastiek als verplicht leervak behoort te worden ingevoerd, waarmede eenige voorbereidende oefening in den wapenhandel gemakkelijk zou zijn te vereenigen. Op die wijze ware een grondslag te leggen voor invoering tevens van algemeenen weerplicht.

VIIde AFDEELING.

Vereenvoudiging van artillerie-inrichtingen. Gevraagd werd, of het niet zonder schade voor het defensiebelang mogelijk ware, de artillerie-inrichtingen te vereenvoudigen door meer artikelen, die nu aldaar worden aangemaakt, te koopen hetzij bij de particuliere industrie binnenslands, hetzij desnoods in het buitenland. In het bijzonder had men hierbij het oog op de constructie-werkplaatsen.

Huisvesting der werklieden van de artillerie-inrichtingen. Men zou wenschen te vernemen, of de quaestie der huisvesting van de werklieden der artillerie-inrichtingen, die van Delft naar de Hembrug zijn verplaatst, reeds tot eene oplossing is gebracht. Zoo niet, wat is daarvan de reden, en wat denkt de Minister dan te dier zake te doen?

Voorts werd gevraagd, of aan de Hembrug goed drinkwater is te verkrijgen.

Uitbreiding personeel bij de pyrotechnische werkplaatsen. Art. 33. Op bladz. 4 en 5 der Memorie van Toelichting wordt medegedeeld, dat de vermeerdering van personeel bij de pyrotechnische werkplaatsen met één kapitein en drie 1ste luitenants, geschiedt om „in eene leemte te voorzien, die, vooral bij mobilisatie storend zou hebben gewerkt”. Gaarne zou men deze uitbreiding met vier officieren nader toegelicht zien, terwijl men daarbij eenige bevreemding uitsprak over het feit, dat door geen van 's Ministers voorgangers ooit op het bestaan dezer leemte is gewezen.

Geschut. Art. 36. Men verzocht eene opgave te mogen ontvangen van het geschut, dat nog zal moeten worden aangeschaft, met aanduiding van getal en soort der ontbrekende vuurmonden.

Van verschillende zijden werd opgemerkt, dat ongetwijfeld streven naar bezuiniging op zich zelf waardeering zou verdienen, maar dat het achterwege laten der jaarlijksche aanschaffing van snelvuurkanonnen niet door financieele redenen kan worden beslist. Alles hangt hier af van de vraag, of het tijdelijk staken van die aanschaffing uit een militair oogpunt verantwoord is. Men verzocht dienaangaande te worden ingelicht, en bracht in herinnering, dat 's Ministers ambtsvoorganger ten vorigen jare nog 98 snelvuurkanonnen noodig oordeelde, waarvan er 8 voor 1897 werden aangevraagd.

Ook vroeg men, waarom de snelvuurkanonnen, die met de daarbij behorende affuiten in de Nieuwe Hollandsche Waterlinie aanwezig te zijn, niet zijn opgesteld. In geval van oorlog zullen toch die vuurwonden zeker wel in de eerste plaats gereed moeten zijn voor den strijd.

VIIIste AFDEELING.

Schietbanen te Breda. Art. 44. Gewezen werd op den toestand der schietbanen te Breda, waarvan de veiligheid te wenschen overlaat. Vroeger bestond, indien men zich niet bedroeg, het voornemen, die banen te verplaatsen naar de Setersche heide. Blijkens de toelichting op art. 163 van het Vde hoofdstuk der Staatsbegrooting is de Regeering thans van plan, die heide te ontginnen. Hoe zal nu in de veiligheid dier schietbanen worden voorzien?

Kazerne te Doesburgh. Art. 45. Gevraagd werd of de kosten voor de bekapping der kazerne te Doesburgh niet wat hoog zijn.

IXde AFDEELING.

Klacht over brood. Art. 51. Aan het garnizoen te Den Helder, zoo werd gezegd, is gedurende eenige dagen oneetbaar, zuur brood verstrekt. Nu konden de leden, die dit mededeelden, zich begrijpen, dat iets dergelijks voorkomt. Maar wel achtten zij het noodzakelijk, dat, waar zulks blijkt, dit brood teruggenomen en ander voedsel aan den troep verstrekt worde.

Prijs van het ration brood. Gevraagd werd, welke de reden is, dat de prijs van het ration brood in dit artikel gesteld wordt op 5 cents, in art. 53 op 4½ cent.

Gist. Eenige leden vroegen, hoe de aanbesteding van de gist plaats heeft.

Xde AFDEELING.

Kleedermakers. Art. 56. Eenige leden vestigden de aandacht op de min gunstige positie van de kleedermakers, werkende voor de centrale magazijnen. Zij genieten geen vast daggeld, maar worden beschouwd als aannemers en werken

op stuk. Daardoor komt het meermalen voor, dat een betrekkelijk hoog loon wordt verdiend, soms van f 17 tot f 19 in de week. Toch is dit loon niet zoo hoog als het schijnt, aangezien de kleedermakers hunne werkplaats in huis moeten hebben, waardoor zij verplicht zijn eene duurdere woning te huren, terwijl zij bovendien zelven vuur en licht en hun gereedschap bekostigen. Trouwens een dergelijk loon kan niet verdiend worden dan ten koste van een overmatig getal werkuren, en wanneer vrouw en kinderen aan den arbeid deelnemen. In overweging werd gegeven, of er niet termen zouden zijn, deze werklieden aan te stellen in vasten dienst en op een vast daggeld — waardoor zij tevens aanspraak zouden krijgen op pensioen — en hen in Rijkswerkplaatsen te doen arbeiden.

XIIIde AFDEELING.

Toelage aan oud-strijders. Art. 74. Aangezien het door de Vereeniging »Trouw aan Koning en Vaderland» te Utrecht genoten subsidie niet voldoende is om te voorkomen, dat menig oud-strijder een zeer kommerlijk bestaan leidt, wenschten eenige leden van den Minister te vernemen, hoe hij oordeelt over het reeds meermalen aanbevolen denkbeeld, aan zulke oud-strijders eene persoonlijke bijdrage uit 's Rijks kas toe te kennen.

XIVde AFDEELING.

Pensioenen. Art. 84. De voortdurende stijging van den post voor militaire pensioenen, die dit artikel heeft opgevoerd tot het inderdaad zorgwekkende cijfer van f 2.360.000, gaf sommigen leden aanleiding met klem bij de Regeering aan te dringen, er op bedacht te zijn, den pensioenlast niet verder te verzwaren. De groote fout schuilt, naar men meende, in het pensionneeren van officieren, die nog in de kracht van hun leven en voor den dienst alleszins geschikt zijn. Dat velen niettemin reeds op dien leeftijd den dienst verlaten, vindt zijne oorzaak daarin, dat jongeren dan zij tot een hooger rang worden bevorderd. Dit denkbeeld heeft geen redelijken grond, en moest van Regeeringswege niet door het voldoen aan zulk een verzoek worden versterkt.

XVIde AFDEELING.

Marechaussee. Art. 94. Met leedwezen hadden enkele leden gezien, dat in 1898 wederom eenige uitbreiding zal worden gegeven aan het wapen der marechaussee. Huns inziens is dit korps in het noorden des lands zeer impopulair, en bestaat daarvoor somtijds reden. Onbekend als de manschappen veelal zijn met de streek en de bevolking, treden deze, zoo werd gezegd, wel eens met weinig tact op. Ook de voorbeelden van wangedrag onder de marechaussee, die zich hebben voorgedaan, droegen er toe bij, het korps in aanzien bij de bevolking te doen dalen, terwijl eindelijk de vaak min gunstige verhouding tot den burgemeester, het hoofd der plaatselijke politie, tot moeilijkheden leidt.

Van andere zijden werd deze ongunstige beoordeeling krachtig weersproken. Verschillende leden betoogden, dat de marechaussee uitstekende diensten bewezen heeft en nog bewijst, en over het algemeen als een zeer bruikbaar politiekorps is te beschouwen. Reeds sedert jaren heeft men, vooral in het zuiden des lands, gelegenheid gehad zich hiervan te overtuigen. Wel konden ook sommige dezer leden toegeven, dat bij de snelle uitbreiding, die het wapen in de laatste jaren heeft ondergaan, daarin elementen van minder deugdelijk gehalte zijn opgenomen; maar allerminst zag men in die omstandigheid grond, om het korps in zijn geheel een smet aan te wrijven.

In verband met dit laatste werd door enkelen in overweging gegeven voor de recruiteering der marechaussee een centraal depot van het wapen in het leven te roepen. Hoe geschiedt de recruiteering thans, zoo vroeg men? Ook werd gevraagd of de klachten over onvoldoende opleiding der marechaussee gegrond zijn.

Onderwijs in Fransch en Duitsch aan marechaussées. Naar in ééne afdeeling werd medegeedeeld, hebben de proeven, aan de langs de zuidelijke grenzen gestationeerde manschappen der marechaussee eenig onderricht te doen geven in het Fransch, weinig resultaat opgeleverd. Intusschen, de leden die hierop wezen, konden zich daarover niet verwonderen, aangezien het onderricht aan de ouderen werd gegeven, terwijl juist de jongeren meer kans zouden hebben, de vreemde taal eenigszins machtig te worden.

Ook werd gevraagd, of aan de langs de oostelijke grenzen gestationeerde marechaussee eenig onderwijs in het Duitsch wordt verstrekt. Zoo neen, zouden daartoe dan geene termen bestaan?

XVIIde AFDEELING.

Totaal-kosten der nieuwe kazerne. Art. 97. Men wenschte eene opgave te ontvangen van de totaal-kosten der nieuwe kazerne voor eene compagnie hospitaalsoldaten op het Bleekveld bij het hospitaal te Utrecht.

Permanent schietkamp. Art. 10. Het voorstel betreffende het permanente schietkamp van de infanterie ontmoette in beginsel geen bezwaar, doch men zou gaarne omtrent de financieele zijde der zaak nader worden ingelicht. Hoeveel zal de aankoop van grond en de volledige inrichting van het kamp kosten? Zal het kamp niet aanleiding geven tot het veelvuldiger verplaatsen van infanterie, zoodat de uitgaven voor het kampeeren zullen stijgen? Staan tegenover de vermeerdering van uitgaven, die uit de aanneming van dit voorstel zullen voortvloeien, ook verminderingen? Zullen bijv. eenige oude schietbanen kunnen worden verkocht?

Het had voorts de aandacht van enkele leden getrokken, dat in den aanhef der toelichting het in ontginning komen van verschillende heidevelden als een argument voor de noodzakelijkheid van het schietkamp wordt aangevoerd, terwijl iets lager wordt medegeedeeld, dat het gekozen terrein aansluit bij dat, hetwelk door het Departement van Financiën is aangekocht, ten einde door de Nederlandsche Heidemaatschappij te worden in cultuur gebracht. Is het wel voorzichtig juist daar ter plaatse schietoefeningen op groote schaal te doen houden? Hetgeen dienaangaande in de Memorie van Toelichting is aangeteekend kwam niet zeer duidelijk voor.

XVIIIde AFDEELING.

Nieuwe geweren. Art. 103. Waar de Regeering de aanschaffing van de nieuwe draagbare vuurwapenen van 6,5 m.M. voor het oogenblik staakt, zou men prijs stellen op eene opgave, hoeveel dergelijke geweren en karabijnen thans (bijv. op 1 October ll.) voorhanden zijn, en hoeveel er nog door de fabriek te Steyr moeten worden geleverd ingevolge reeds afgesloten contracten, op hoeveel geweren karabijndragende manschappen bij het leger in oorlogstijd wordt gerekend, en hoeveel geweren en karabijnen in het geheel voor het leger noodig worden geacht.

Niettegenstaande de geruststellende verzekeringen van 's Ministers ambtsvoorganger betreffende de deugdelijkheid van het nieuwe geweer in de Memorie van Antwoord van het vorige jaar, betwijfelden enkele leden, of dit in alle opzichten, ook wat de munitie betreft, voldoet. Hun was ter oore gekomen, dat daarmede niet zelden ongelukken voorkwamen, met name doordien de kogel in den loop blijft steken en dan bij het volgend schot de loop van het geweer springt. Voorts hoort men vaak, dat het wapen licht onbruikbaar wordt, wanneer zand in den loop dringt, dat de patroon nog al eens blijft haken, en meer dergelijke bezwaren. Deze leden verzochten den Minister te willen mededeelen, hoe hij over de met het nieuwe wapen verkregen resultaten oordeelt, en in het bijzonder ook, wat de ervaring geleerd heeft, daarmede in Indië opgedaan.

Andere leden spraken als hunne meening uit, dat men thans op dit punt gerust kan wezen. Uit den aard der zaak werkt het nadeelig, indien zand in den loop geraakt, maar, zoo zeiden zij, dit nadeel bestond ook bij het oude geweer en weegt slechts iets zwaarder door het verkleinde kaliber. Met deze moeielijkheid, voor zooverre zij bestaat, zou trouwens ook een eventueele vijand te kampen hebben, daar thans alle legers met een geweer klein kaliber zijn bewapend.

Er werd gewezen op de noodzakelijkheid waarborgen te zoeken, dat de oude geweren niet in de handen geraken van onze vijanden in Oost-Indië. Hoe zal de Regeering daarvoor waken? Wat zal met de oude geweren geschieden?

Bewapening der schutterij. Terwijl 's Ministers voornemen, vooralsnog geene geweren M. 95 aan te schaffen voor de schutterij, bij vele leden instemming vond, werd er anderzijds op gewezen, dat hierdoor in strijd wordt gehandeld met art. 37 der schutterijwet, en dat de schutterij nu feitelijk onbewapend zal zijn, daar men haar niet met het oude geweer naast het leger kan doen optreden. Niet alleen zou daardoor groote verwarring ontstaan bij den aanvoer van munitie, maar bovendien is de leiding van het vuurgevecht welhaast onmogelijk, wanneer nevens elkander troepen optreden met wapenen van geheel uiteenlopende ballistische eigenschappen.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs den 12den November 1897.

VAN VLIJMEN.
SERET.
SMEENGE.
KUYPER.
HOUWING.

BEGROOTING VAN UITGAVEN TEN BEHOEVE VAN DE VOLTOOIING VAN HET VESTINGSTELSEL, DIENST 1898.

VOORLOOPIG VERSLAG.

Het wetsontwerp tot vaststelling der begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, dienst 1898, gaf in de afdeelingen der Kamer aanleiding tot de volgende opmerkingen en beschouwingen.

Door zeer vele leden werd, in aansluiting aan hetgeen dienaangaande in de beide laatste jaren van de zijde der Kamer is betoogd, met klem aangedrongen op herziening der geheel verouderde wet van 18 April 1874 (*Staatsblad* n°. 64). Ten overvloede bleek uit de Memorie van Antwoord van het vorige jaar, dat aan volledige uitvoering dier wet reeds sedert jaren niet meer wordt gedacht. Was deze nu nog geheel tot eene doode letter geworden, dan zou hare herziening tot op zekere hoogte van minder gewicht zijn te achten. Maar zij sticht kwaad, doordien zij in den weg staat aan de opruiming van een aantal werken en sterkten, die uit een militair oogpunt alle beteekenis hebben verloren, en niettemin uitgaven tot onderhoud vorderen. Konden die werken en sterkten geslecht en de terreinen verkocht worden, dan zou uit dien hoofde nog eene bate in de schatkist vloeien. Bovendien, zoo werd gezegd, zijn er enkele gemeenten, die door de voor de defensie waardelooze vestingwerken in hare ontwikkeling worden belemmerd, waarbij men als voorbeeld wees op Neuzen en Ellewoutsdijk.

Vrij algemeen was men dan ook overtuigd, dat het wenschelijk ware, onverwijld eene beslissing te nemen ten aanzien van de vraag, welke der in art. 1 van de Vestingwet genoemde liniën, stellingen en sterkten thans in ieder geval overbodig zijn te achten, en dan zoo spoedig mogelijk tot opruiming daarvan over te gaan.

Verskil van gevoelen heerschte over de vraag, hoe daarbij ten aanzien van de wet zelve te handelen ware. Terwijl sommige leden opnieuw zouden willen vaststellen, wat ons vestingstelsel zal omvatten, ten einde een wettelijken grondslag te krijgen voor den verderen fortbouw, achtten andere leden het raadzaam de artt. 1 en 2 eenvoudig in te trekken. De ondervinding, sedert 1874 opgedaan, toont, naar het gevoelen dezer laatste leden, dat het vastleggen van het vestingstelsel in de wet weinig beteekenis heeft en tot bezwaren aanleiding kan geven.

Men verzocht den Minister zijn gevoelen omtrent de besproken quaestie te willen uiteenzetten, en op te geven, welke van de in art. 1 der vestingwet genoemde werken, voor zoover zij aanwezig zijn, zijns inziens behooren te worden geslecht, en welke in tijd van oorlog voor verdediging in aanmerking zouden komen.

Openstelling voor het publiek verkeer van wegen. De opmerking werd gemaakt, dat somwijlen wegen, die voor eenig defensiebelang zijn aangelegd, voor het publiek gesloten worden gehouden, hetgeen niet gerechtvaardigd werd geacht. Het kwam niet meer dan billijk en rationeel voor, dat indien gemeente- of polderbesturen verzoeken, een door de genie aangelegden weg voor het publiek verkeer open te stellen, aan dien wensch gevolg wordt gegeven, zonder dat te dier zake door het Departement van Oorlog van de betrokken besturen eene hoogere

bijdrage wordt geëischt, dan noodig is voor de bestrijding van de meerdere onderhoudskosten van den weg.

Inrichting der stukken. Men wees er op, dat de beide laatste kolommen van den toelichtenden staat (stuk n°. 5) vrij overbodig zijn, aangezien in de laatste jaren althans, daarin geen cijfers plegen voor te komen. Aanbevolen werd afschaffing der kolommen, of — liever nog — behoud met invulling.

Zeewering te Callantsoog. Art. 3. In eene afdeeling werd gevraagd, of niet de toestand der zeewering te Callantsoog gevaar oplevert voor de Stelling van den Helder.

Voltooiing der Stelling van Amsterdam. Art. 4. Bij het in deskundige kringen bestaande verschil van inzichten omtrent de wijze, waarop de Stelling van Amsterdam behoort te worden voltooid, wenschte men te vernemen, hoe de Minister dienaangaande oordeelt. Hoe denkt de Minister zich de voltooide stelling? Is zijns inziens een vleugel naar zee, in de lijn Bennebroek-strandpaal 72, noodig? Zullen buiten den gesloten kring werken vereischt worden ter verdediging van het Noordzeekanaal? Welke zullen die werken zijn, en waar zullen zij moeten komen? Welke forten zullen van bomvrij logies worden voorzien, en wat zullen daarvan de kosten zijn? Hoeveel zal de bewapening der stelling kosten? Hoeveel troepen zijn er, naar 's Ministers berekening, noodig om de voltooide stelling te verdedigen?

Meer in het bijzonder kwam nog ter sprake het punt der kosten van den gesloten kring. Het voormalig technisch comité voor artillerie- en geniezaken begrootte de daarvoor noodige uitgaven op f 15.750.000, ongerekend een bedrag van ongeveer f 6.000.000 voor bewapening. De Minister SCHNEIDER meende, dat tal van bezuinigingen mogelijk waren, waardoor deze cijfers zouden dalen respectievelijk tot f 10.250.000 en ongeveer f 4.000.000. Gevraagd werd, of deze Minister zich in dit opzicht met het gevoelen van zijn ambtsvoorganger vereenigt, en of hij de verantwoordelijkheid van de in de plannen van het technisch comité aangebrachte bezuinigingen op zich neemt?

Eindelijk gaven sommige leden te kennen, dat zij gaarne zouden ontvangen eene kaart der stelling, in den geest van die, indertijd door den Minister SEYFARDT verstrekt, doch zoo mogelijk op grooter schaal (bijv. 1 op 100.000).

Overschrijding van raming. Met leedwezen constateerde men, dat de raming voor het maken van de bomvrije gebouwen, waarvoor ten vorigen jare de 1ste termijn werd toegestaan, zal overschreden worden. Immers die raming bedroeg ongeveer f 1.900.000; ten vorigen jare werd voor dit doel toegestaan f 940.000; thans is uitgetrokken f 1.003.400. Het totaal bedrag wordt dus f 1.943.400.

Nieuwe aanvraag. De Minister trekt op art. 4 een bedrag van f 25.000 uit als 1ste termijn voor het maken van de bomvrije gebouwen c. a. in de forten Liebrug en Penningsveer.

Sommige leden hadden hiertegen bezwaar. Zij wenschten in geen geval, reeds vóór de voltooiing van de vijf in den loop van dit jaar onderhanden genomen werken, te besluiten tot het voortgaan met het maken van bomvrij logies ook in andere forten, en behielden zich, ook daarna, hunne volkomen vrijheid van beslissing voor.

Anderzijds werd het betreurd, dat de Minister slechts f 25.000 te dier zake aanvraagt, of nog niet het twintigste gedeelte van het bedrag, waarop de werken geraamd zijn. Het ligt toch niet in de bedoeling des Ministers, zoo werd gevraagd, de door hem indertijd uitgesproken voorspelling, „dat van eene voltooiing der Amsterdamsche Stelling misschien niemand onzer getuige zal zijn”, te helpen in vervulling brengen?

In de derde plaats waren er leden, die, hoewel aarzelend en met tegenzin, voorloopig geneigd waren hun steun aan het voorstel te geven, nu het hier gebouwen geldt in forten, gelegen op het front, waar thans gewerkt wordt, en tusschen twee forten, die krachtens het reeds genomen besluit van bomvrij logies zullen worden voorzien. Intusschen maakten zij het uitdrukkelijk voorbehoud, dat de Kamer, ook bij aanmeming van dezen post, volkomen vrij blijft, aanvragen voor andere werken dan Liebrug en Penningsveer te weigeren. Immers

zij achtten zich nauwlijks verantwoord door mede te werken tot verdere voltooiing van forten, zoolang de zoo dringend noodige reorganisatie der levende strijdkrachten niet is tot stand gebracht, en zelf omtrent de betekenis en den onderlingen samenhang der doode weermiddelen geen eenheid van opvatting heerscht.

Eenige inlichtingen van technischen aard werden gevraagd. Zijn de forten Liebrug en Penningsveer bedoeld als koepelforten? Zullen het woonforten of wachtforten zijn? Zullen zij traditorgeschut voeren, of komen er tusschenliniën met eigen bewapening? Zullen zij ook met kort geschut bewapend worden? Hoeveel man zijn er, naar het oordeel des Ministers, noodig voor de bezetting van forten als die het hier geldt?

Hooge uitgaven. Art. 7. Sommige leden spraken hunne bevreesing uit, dat op den post voor telegraphische en telephonische verbindingen, blijkens de opgaven voorkomende in den toelichtenden staat (Stuk n°. 5), sedert 1889 reeds moest worden uitgegeven een bedrag van f 425.570, terwijl voor 1898 wederom f 47.000 wordt aangevraagd. Zijn in de toekomst nog hooge uitgaven op dit artikel te verwachten? En zoo ja, tot welk bedrag?

Commissie voor de telegraphie en de telephonie. In verschillende afdeelingen had het de aandacht getrokken, dat, waar de telegraphie en de telephonie tegenwoordig in militaire aangelegenheden zoo'n groote rol vervullen, niettemin in de commissie, benoemd bij Koninklijk besluit van 17 September 1897, n°. 22, niet één militair deskundige is opgenomen. Men vroeg, of zulks niet alsnog kon geschieden.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs den 12den November 1897.

VAN VLIJMEN.
SERET.
SMEENGE.
KUYPER.
HOUWING.